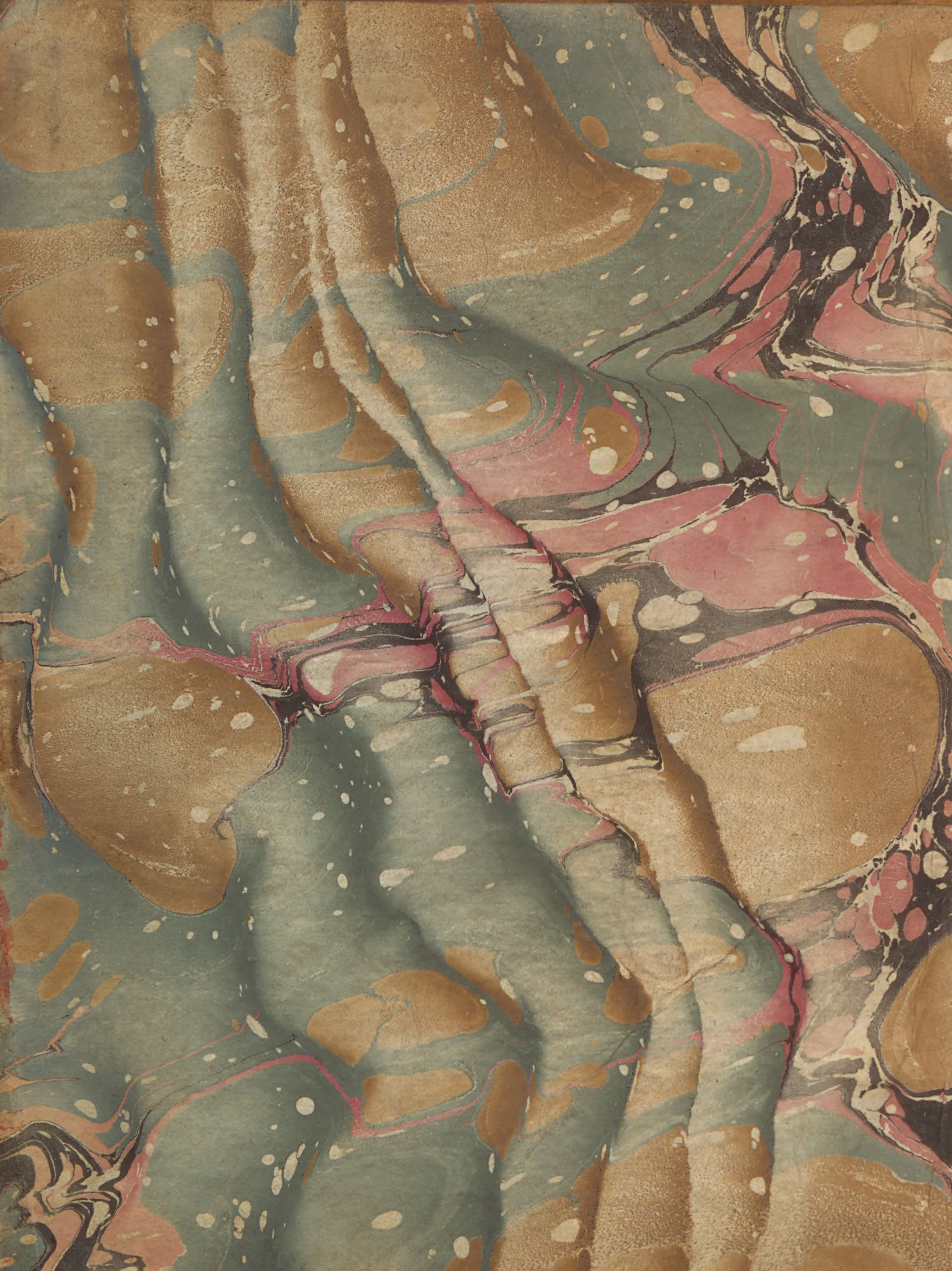
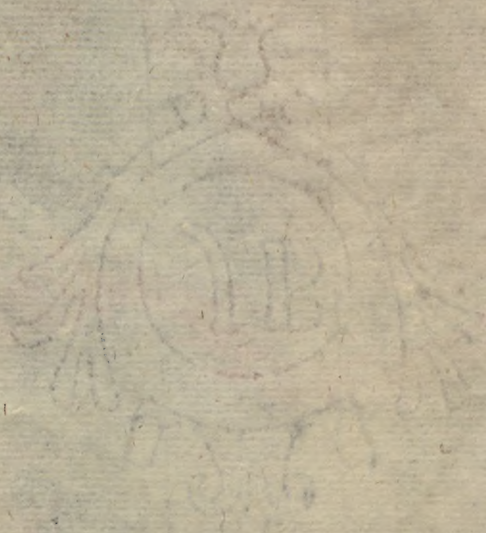

BIBLIOTECA · DEL · DUQUE · DE · OSUNA

CONSTANT. LANDI
NVMISMATA
SELECTIORA.

LVGD BATAV. Apud BALDVINVM VANDER Aa. MDCXCV

J. v. den Aveele fec.

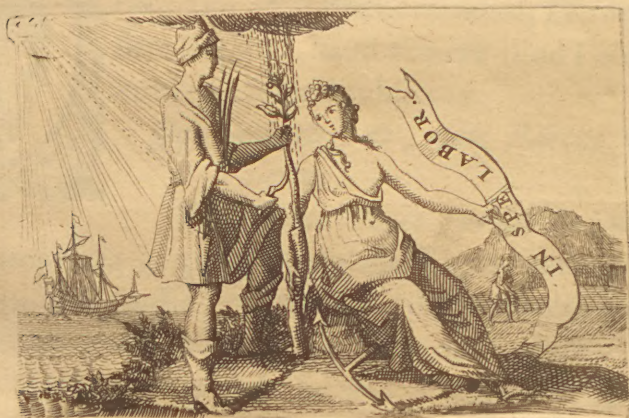
20

CONSTANTII LANDI

COMPLANI COMITIS;

SELECTIORVM NVMISMATVM, PRAECIPVE ROMANORVM, EXPOSITIONES,

elegantibus nummorum ectypis, &
indicibus necessariis instructæ.

LVGDVNI BATAVORVM

Procudit BALDVINVS VANDER AA.

MDC XCV.

CLARISSIMO & ERVDITISSIMO
VIRO
D. PETRO DEINOTIO,
J. V. D.

STVDIORVM HVMANITATIS, ET EXQVISITAE CVJVSVIS ELEGANTIAE

CVLTORI AMANTISSIMO

FÆLICITATEM.

um hoc quicquid eſt libelli, primas rei librariæ curas noſtras, in Muſarum tuarum ſacrario, tibi, Vir præſtantiſſime, ſacrum ſuſpendere cogito, haud temerè illud Peligni vatis mihi ipſe ſubinde objicio,

Quis mel Ariſtæo, quis Baccho vina
Falerna,
Triptolemo fruges, poma det Alcinoo?

Sed nec propterea, quod abundantiſſimam eorum omnium quæ ad antiquitatis ſtudia conferunt, tibi ſuppetere penum ſatis ſciam, minus perſuaſum habeo hoc opuſculum, eâ facie qua vides recuſum, ſacrum tibi facere. Etenim vel in hoc ipſo non contemnenda ſemper priſci ritus exempla, & ab agricolis quidem petita, ſectari me nequaquam pudet: quorum eam religionem noviſti, ut frugum primitias agreſtibus ſuis Diis, quorum beneficio fœcunditatem agrorum referebant acceptam, grato liba-

rent animo. Hoc, inquam, ego commonefactus exemplo, non alii quàm tibi has novè impreſſas chartas debere me cenſui. Non hîc ſingula repetam beneficia & merita, quibus tum me, tum vel maximè fratrem meum, mihi cariſſimum, toties proſecutus es: præſertim dum ex tua quam inſtructiſſimam & omnium eruditorum oculos ad ſe trahentem poſſides, venerandæ antiquitatis ſupellectile inſignem gemmarum lapidumque, omni auro pretioſiorum, ſuppeditaveris numerum: tuique omnino muneris feceris, illam Clariſſimi Antverpiani Dactyliothecam rariſſimorum ectyporum acceſſionibus immenſum creviſſe. Non, inquam, pro his vel talibus plurimis aliquas hic gratias, quæ tibi debentur ingentes, perſolvere animus eſt; quum locus opportunior, his publicè teſtandis grateque agnoſcendis, longe doctiori calamo, datus ſit. Potius eorum quæ me ſpeciatim tangunt, quibuſque tibi totus devinctus ſum, meminerim. Talem ſcilicet, Vir præſtantiſſime, te ſemper expertus ſum, ut qui propenſiſſimè rei meæ & commodo velles inſervire. Nam cum pro humaniſſima tua facilitate (qua tot alios majoris nominis viros quotidie demerere non deſinis) ſæpe in ipſa Muſarum tuarum penetralia, bibliothecam tuam innuo, illud Græcæ Latinæque ſapientiæ, omniſque liberalis doctrinæ κειμηλιάρχιον, me admitteres, auctor mihi nunquam non extitiſti vel optimorum ſcriptorum edita rectè cognoſcendi, vel iis emendatius & nitidius quandoque recudendis, aliquam gratiam apud eruditum orbem ineundi. Quibus ſtimulis candido animo non ſemel à te mihi ſubditis, has *illuſtriſſimi Placentini Comitis ſuper ſelectis Numiſmatibus diſſertationes*, elegantioribus typis expreſſas, & ab optimis petitis Antiquariis nummis illuminatas, publicare, & quò gratitudinis meæ erga te qualecunque exſtaret argumentum, tibi conſecrare placuit.

Ec-

Ecquis hic ſcriptor, & unde domo ſit, quámve illuſtri loco natus, ſatis declarat ipſe, dum ſe paſſim *Complanum Comitem* indigetat: nec dedidiſſe ſeſe ſoli antiquitatis ſtudio, ſed præterquam Philoſophiæ, Juriſprudentiæ quoque navatam ab ſe operam, aliquoties manifeſtat, ut pag. 30. ubi ſe ipſe citat in ſuis, quas jam ediderat, *Juris Civilis exercitationibus*. Quanti verò hæ miſcellorum numiſmatum expoſitiones faciendæ ſint, meum dijudicare non eſt: ſatis fuerit ad Auctoris hujus laudem, eum vixiſſe & fuiſſe unum inter lucida illa Italiæ ſidera, quibus orientibus ſpiſſæ barbariei tenebræ cœperunt diſcuti. Quid, quod non ultimus Antiquariorum, Levinus Hulſius album calculum huic ſcripto addat? Is nempe in Elencho Auctorum qui de numiſmatibus ſcripſerunt, hæc de noſtro: *Conſtant. Landus, Illuſtriſſ. Comes, Italus, aliquot Impp. Romanorum numiſmata eruditiſſimè explicuit*, &c. Non ubique tamen, fateor, exactiſſimas nummorum vel relationes, vel interpretationes curioſus lector offendet: at hoc non tam vitio ſcriptori noſtro, quam exeſis nimia vetuſtate aut incuria numiſmatibus æquus quilibet vertet. Tanto autem facilius condonabit is, qui ad tempus illud, quo Auctor hic ſcripſit, reſpexerit: exilem enim tum erutorum iſtiuſmodi monumentorum, præ uberrimâ talium ſegete, qua hodie luxuriari licet, deprehendimus fuiſſe penuriam. Quare non omnem mihi pacem denegaverit Reverend. Abbas Nicaſius, in diſſertatione de nummo Pantheo cap. 5. ſi eum duriori minus vocabulo uti potius debuiſſe exiſtimem in damnanda Conſtantii Landi mei relatione nummi, Hadriani Antinoum in una, tripodem cum lauru in altera parte referentis. Quis enim magis ingenuè, & minus inſolenter de ſe ſuiſque ſcriptis profiteatur, ac facit noſter ille Comes? qui cum pag. 99. *ſic conciſa & propemodum deleta* nummi *verba*

erat

erat questus, *ut vix legi possent*, tandem pag. 101. suam super eo nummo dissertationem his verbis claudit: *Boni igitur consulat lector hunc laborem nostrum, quem nunc suscepimus, in exponendo hoc numismate, præter institutum nostrum: quod si quis ex antiquariis doctius enarraverit ac interpretatus fuerit rectius hoc numisma, ei & ego habebo maximam gratiam, quòd aliquid ab eo didicerim: & quod illustriora reddita fuerint, quæ ab aliis non sat rectè intellecta, nondum suam claram lucem receperunt.* Eundem animi, ab omni arrogantia alieni, candorem sæpe alibi præ se fert, dum veniam ab lectoribus petit, si secus quid, vel non satis eruditè perscripserit. Similem ego quoque abs te, Præclarissime DEINOTI, veniam peto, si vel diu nimis his immoratus sim, vel quovis alio modo hîc peccârim. Prima quæ in usum Reip. literariæ tentavimus, sacra tibi facta, placido suscipias animo, ita subditurus mihi calcar, ad majora in eruditorum commodum profliganda. Porro sicut me totum favori & benevolentiæ tuæ, ita te tutelæ sempiterni Dei commendo, qui pro bono suo placito diu & prosperrimè te terris frui sinat. Quod vovebat

Nomini & meritis tuis

Devinctissimus

BALDVINVS VANDER AA.

ILLV-

ILLVSTRISSIMO ORNATISSIMOQVE
VIRO
BERNARDO BORGONTIO
VRBIS PLACENTINAE PRAEFECTO
INTEGERRIMO, GVBERNATORIQVE AEQVISSIMO

CONSTANTIVS LANDVS, COMES

S. D. P.

NTERPRETATIONES meas in quædam Romanæ antiquitatis Numiſmata tibi (optime Berguntî) in præſentia donare conſtitui: tum quia video te Romanarum antiquitatum ſtudioſiſſimum eſſe, quod etiam Muſæum tuum undique exquiſitis veterum imaginibus clarorum virorum, ac æneis formis inſignitum ac ornatum indicat: licet idem Muſæum multiplici non ſolùm juris civilis, ſed etiam politioris literaturæ librorum ſupellectile habeas extructum. Nam quos tu libros, qui & ad divinam & humanam juſtitiam faciant, non conquiſiſti? Quid narrem humaniores libros, qui ad Græcam, Latinamque cognitionem faciant? cùm innumerabiles ſint: in quibus (dum à gravioribus ſtudiis paululum ſecedis, & ab auditorio deſiſtis) jucundè ac peramanter conquieſcis: ut illi etiam iidem libri te ad condendos aliquando amœniores, & eruditos verſiculos, ac elegantes oratiunculas perſcribendas excitent, & eliciant. Quæ omnia (tanta eſt tua erga me humanitas & benevolentia) ut aliquando mihi oſtendere familiariter dignatus ſis. Tum illud movit animum meum, ac planè impulit, ut tibi potius, quàm alii hæc mea ſcripta inſcriberem, quòd innumerabilia apud te perantiqua numiſmata ſæpius vidi: ærea nempè, argentea, & aurea, quæ tu ſic bellè & politè aſſervas, ut præter ſenſum, quod in illis apertum, & certum elicis, te non minus præſtantiſſimum juſtitiæ

 An-

Antistitem, ac sacerdotem, quàm gravem, severumque humanarum rerum cognitione, & doctrina varia instructum judicem, omnibus cognitum exhibeas. Quod sentiens illustrissimus ac excellentissimus Dux Ferrariensium, Hercules Estensis II. princeps verò IIII. te in summum Consiliarium sibi adlegit, ac Ferrariensis civitatis moderatorem præfectumque constituit. Id sensit & Dux primus illustrissimus Petrus Aloysius Farnesius Placentiæ & Parmæ, cùm patriæ meæ te in prætorem elegit. Idem Dux noster optimus Octavius nuper conprobavit, cùm illi reddita à Carolo Quinto Cæsare Augusto Placentia, tibi uni præfecturam urbis, ac prætorii subsellium, ac viro singulari & integerrimo demandavit: nullum ad moderandos urbis mores, ac ad justitiæ obeunda negotia, ac expedienda idoneum te magis animo reputans: quod etiam judicium tanti principis summoperè laudandum, & extollendum ab omnibus bonis existimo, cùm videamus te nunquàm desistere indies, quin quæ ad justitiæ munus pertineant, per te exequantur. Quàm mitis es in audiendo? quàm humanus in colligendo amicos? quàm expeditior ad imponendum litibus longis finem? quàm in omnibus prudens & bonus? Quod si talem virum tulissent prisca secula, Romana respublica fortunatior te uno fuisset. Quid candorem animi tui, quid peritiam antiquitatis, qua valdè eruditus es, prædicem? Hæc non epistolam, sed integrum, justumque opus exquirunt. Hæc igitur omittam in præsentia, cùm satius sit hæc (ut ait Sallustius de Carthagine) silere, quàm pauca dicere. Porrò sunt & alia, quæ præcipuè in causa sunt, ut tibi hunc meum libellum Numismatum destinare debeam. Nempè amor tuus, ac humanitas illa tua erga me inenarrabilis, qua adeò in me soles uti, ut mihi potius parentis esse loco videaris, quàm patroni. Non hîc tibi, amantissime Berguntî, eas gratias, quas referre debeo, sed quas possum, refero de benignitate ac facilitate in me tua, & non protrita benevolentia. Illud tamen accedet amori nostro, quòd hæc qualiacunque mea scripta in tuum decus, & mutuam benevolentiam, & simul comprobatam exibunt. Sed hîc non, ut ab aliis seriem Cæsarum, & quasi per cohortes, sed miscellanea Numismatum, prout illa per intervalla temporum mihi videre contigit, enarrata habebis, nec illa imaginibus suis ostentata

tata à me nunc expectabis: quod scio à plerisque factitatum. Non enim id nos efficere valuimus, licet omni cura studuerimus: tum inopia angustiaque temporis: tum periti artificis delineatorisque carentia: tum avaritia librariorum, & quorumdam nimia quadam scrupulositate, quorum erant nummi, sunt enim quidam plebei homines sic pecuniæ antiquæ, monetæque Romanæ domi retinentissimi, & adeo superstitiosi, ut eam vix permittant lucem, instar Euclionis Plautini, aspicere: sunt alii in hoc animo obdurati, qui etiam si ipsi antiquitatem ignorent, aliis quod explicent, nolint concedere: parum amicis fidentes, homines mehercule impuri & indigni, & qui mereantur, ut ipsis tam præclara veterum simulachra, tanquam nobilis rerum vetustarum memoria, & supellex antiqua literataque auferantur, & melioribus donentur: cùm solùm hæc ad pompam & ostentationem quandam, non ad utilitatem illi habeant. Quod si nobiles sint, ac illustri generosoque animo præditi non committant, quin eorum opera, & exhibita amicis hujusmodi moneta, omnia antiquitatis monumenta brevi non enucleentur, & ut tandem ad lucem perveniant. Ecquidnam est aliud Romanarum antiquitatum studiosissimos homines hoc thesauro fraudare, quàm sitientes à vivo flumine, ac liquido fonte, ne sitim sedent, deturbare ac depellere? Quidque hoc aliud est, quàm celare gemmas in lutoque habere involutas? & quid aliud tandem est, quàm ipsius priscæ virtutis honores, ac majestatem Romani Imperii in perpetuam oblivionem, Lethæaque flumina demergere? Quis hos igitur appellet antiquitatis amatores? qui tantùm oculos, & illos illiteratos pascunt, non animum, non pectus erudiunt: qui tantùm admirantur, quod nesciunt: veluti illi servi, qui nimis apud veteres studiosè tabulas pictas, aut vasa Corinthia, aut quid simile arte elaboratum intuentur. Jam per Deum immortalem concedant aliis benignè, quod ipsi ignari usu nequeunt fungi, nec ingenio percipere, aut intellectu attingere. Hoc in præsentia volui dixisse, non quod expostulem eos, qui hisce antiquis rebus abundant, ut illa aliis donent, sed ut saltem literatis hæc commoda præstent, & à doctioribus velint sibi explicari, quæ ipsi non intelligunt. Ne res hujusmodi cognitione dignæ apud se depereant, quæ sibi aliisque emolumento esse possunt. Tu autem interea illustris

ac humanissime Berguntî, hos meos labores qualescunque suscipere & amplecti non dedignaberis, lætoque vultu hæc à me enarrata numismata, ut jam fecisti, cùm illa judicio tuo his elapsis mensibus supposui, quæ etiam tuo judicio tum comprobata nomine tuo exire volui, ut si quid habebunt censores, quod in his me reprehendant, sciant me sub tuis auspiciis hoc opus primùm edidisse: ideo me sub tuo clypeo protectum, illorum tela non valde formidaturum. Vale, vir omnium virtutum singulare domicilium, & Parmæ decus ac splendor incomparabilis, & Constantium Landum toto ejus vitæ tempore præstanti tuæ virtuti ac probitati addictissimum (ut facis) ama. Ticini 7. Cal. Junii M.D.LIX.

SCRI-

SCRIPTORVM

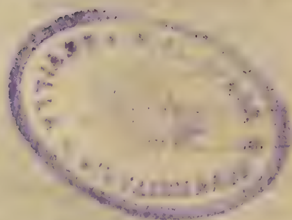
Quorum vel citatio, vel illustratio facta est,

CATALOGVS.

NVMISMATVM EXPLICITORVM

S Y L L A B V S.

Ha-

CONST.

Pag. 1.

CONSTANTII LANDI
COMPLANI COMITIS,
SELECTIORVM NVMISMATVM
PRAECIPVE
ROMANORVM
EXPOSITIONES.

JANI BIFRONTIS NVMISMA.

VIT apud me, jam ſunt aliquot anni, nummus argenteus perantiquus, quem poſtea Alciato magno cum nonnullis aliis propè centum antiquiſſimis in ſacculo fune argenteo adligato dono dedi, ubi ex altera parte fuit imago Jani Bifrontis cum hac inſcriptione, JANVS BIFRONS. in altera verò fuit prora navis: interpretabamur Alciatus & ego tunc ideo ſic effictum fuiſſe numiſma illud, quia Priſcos Latinos, olim efferum genus, cùm paſtoritiam vitam agerent, è fera agreſtíque vita, & legibus & omnium rerum affluentia, quæ illuc terra, maríque importabantur, à Jano, qui cultioris vitæ modum invenit, excultos denotaret: vel quòd Janus in Italiam navigans à Saturno fuerit hoſpitio ſuſceptus, quod & Plutarchus in problemate XXI. & xl. declarat, cùm hujus nummi veteris ſigna exponit: & Herodianus lib. I. meminit, & Athenæus lib. XV. *Dipnoſophiſtôn* cap. xix. & Leonicus Thomæus in lib. I. *de varia hiſtoria*, cap. lxxI. P. tamen Virgilius in viij. *Æneidos* aliter ſenſit: nempe Saturnum primum Latinis dediſſe leges, ac indocile genus compoſuiſſe. Sed hîc præſtat Virgilianos verſus ſubſcribere, ut rem omnem certius perſpiciamus. Hunc itaque in modum canit Poëta,

Tum Rex Euandrus Romanæ conditor arcis,
Hæc nemora indigenæ Fauni, Nymphæque tenebant,
Gensque virûm truncis, & duro robore nata,
Queis neque mos, neque cultus erat, nec jungere tauros,
Aut componere opes nôrant, aut parcere parto:
Sed rami, atque asper victu venatus alebat.
Primus ab æthereo venit Saturnus Olympo,
Arma Jovis fugiens, & regnis exul ademptis.
Is genus indocile ac dispersum montibus altis
Composuit, legesque dedit, Latiumque vocari
Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris,
Aureaque (ut perhibent) illo sub rege fuêre
Secula: sic placida populos in pace regebat,
Deterior donec paulatim ac decolor ætas,
Et belli rabies, & amor successit habendi, &c.

Sed ne quod de Jano diximus Alciatus & ego, videatur omnino non verum, Glossularius quidam eo loco, ubi citavimus Virgilii carmina, scripsit in margine posuitque hæc verba, *Mirum cur Janum præterierit, qui tamen ante Saturnum regnavit, & primus Italiam formavit legibus, & bonis institutis.* Hactenus Glossularius. Sed idem Virgilius paulò pòst dicit Janum Romam condidisse, & Saturnum his carminibus,

Hanc Janus pater, hanc Saturnus condidit urbem:
Janiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.

De Jano etiam meminit Virgilius in vij. cùm Rex Latinus Oratores Æneæ intra tecta vocari jussit, ubi erant veterum avorum imagines. Sic enim inquit,

Quinetiam veterum effigies ex ordine avorum
Antiqua ex cedro, Italusque paterque Sabinus,
Vitisator curvam servans sub imagine falcem,
Saturnusque senex, Janique bifrontis imago,
Vestibulo adstabant, aliique ab origine reges,
Martia qui ob patriam pugnando vulnera passi.
Multaque præterea sacris in postibus arma.

Idem Virgil. in xij.

— *Mare, Sydera juro*

Latonæque genus duplex, Janumque bifrontem.

Meminit etiam idem in vij. ubi claudendis portis & patefaciendis eundem præponit,

Sunt geminæ belli portæ (sic nomine dicunt)
Relligione sacræ, & sævi formidine Martis.
Centum ærei claudunt vectes, æternaque ferri
Robora, nec custos absistit limine Janus.

Horatius ij. Epistol.

Claustraque custodem pacis cohibentia Janum.

Et Persius in 1. Satyra,

O Jane à tergo, quem nulla ciconia pinsit.

Jani autem templum fuisse in medio foro ex adverso Capitolii, tradit Procopius: *Erat*, inquit, *sacellum totum ex ære constitutum quadrata quadam dimensione, tantæque amplitudinis, quanta integra Jani statua poterat ænea quinque pedalis capi: capite duntaxat bifrons, portæ utriusque æneæ, quæ pacis tempore claudebantur, instante autem bello aperiebantur, vocabatúrque Janus geminus, fuit autem prope equum Domitiani.* Plinius lib. *natural. histor.* xxxiiij. cap. vij. ait, *Janus Geminus à Numa rege dicatus, qui pacis, bellíque argumento colitur, digitis ita figuratis, ut trecentorum quinquaginta quinque dierum nota, per significationem anni temporis, & ævi se Deum indicaret.* Herodianus dicto lib. primo, imaginem Jani bifrontem ideo sic effictam refert, quia ab eo incipit & in eundem desinit annus. Nunc afferre diversas in Bifrontis Jani imaginem sententias operæ pretium est, ut quæ potior fuerit arripi possit. Servius grammaticus in xij. *Æneid.* ait, Romulum & Titum Tatium cùm in fœdera convenirent, simulachrum duplicis frontis effecisse, quasi ad duorum populorum imaginem. Dictus est etiam geminus Janus, quòd præterita & futura respicere existimaretur. Ovidius in *Fastis* meminit. Ast Alciatum audiamus, qui ita scribit in Emblematis, problemate

PRVDENTES.

Jane bifrons, qui jam transacta futuraque calles,
Quique retro sannas sicut & antè vides.
Tot te cur oculis, tot fingunt vultibus? an quòd
Circumspectum hominem forma fuisse docet.

Plutarchus autem in problemate, suprà nominato, scribit, eum fuisse Græcum Perrhæbum & in Italiam venisse, & linguam cum victu commutasse, Italósque agrestes civiles mores docuisse. Sed jam nunc Platonicorum sententiam afferamus, ut altius introspiciatur, plerunque esse divina, quæ ad homines transferuntur à Poëtis. Joannes igitur Picus ille Mirandulanus, vir divinus, in commentario cantionis Hieronymi Benivenii, ità de Jano Mystico profatur in lib. ij. materno quidem sermone, sed in hunc sensum à nobis Latinè reddito: *Sciendum animas cœlestes talem in se perfectionem habere (ut ajunt Platonici) ut simul satisfacere possint utrique muneri, nempe proprium corpus regere ac administrare, nec ob hoc ab intellectuali contemplatione rerum superiorum recedere. Hæque animæ à multis poëtis per Janum bifrontem significatæ fuerunt. Quoniam oculatæ, veluti illæ in anteriori & posteriori parte, possunt & simul cernere intelligibilia, & sensibilibus providere. Verùm cæteræ animæ imperfectiores remanent, quæ oculos non habent, nisi in una earundem parte. Quòd si se vertant cum illa eadem parte, in qua oculatum corpus habent, necesse est, quòd altera, quæ sine oculis extat, se vertat ad intellectum, & ità illæ privantur rerum intellectualium visione. Similiter si ipsæ vertant oculos ad intellectum, amplius nequeunt corpori necessaria providere, coguntúrque ejus curam relinquere. Hisque rationibus fit, ut illas animas, quæ propter curam corporis coguntur bona intellectus dimittere, divina providentia easdem caducis corruptibilibúsque corporibus conjunxerit & alligaverit, ut ab his solutæ possint brevi tempore (si per eas non stet) ad intellectualem propriam felicitatem reverti, & cæteras animas, quæ corporis pondere non impediuntur ab intellectuali bono, ipsa eadem providentia æternis & incorruptibilibus corporibus adnexuit, ac copulavit. Cœlestes igitur animæ, quæ à poëtis per Janum denominantur ac designantur, veluti illæ, quæ temporis principium sunt, præexistente motu, oculos habent, quibus idealem pulchritudinem in intellectu aspicere possunt, quam continuò amant. Aliósque oculos habent, quibus inferiora & sensibilia cognoscant, non amandi, aut cupiendi gratia eorum formam quàm pulcherrimam, sed ut illis eam formam, quam intellectualem possident, quæ cæteris formis formosior ac superior est, communicent, eandémque formam cœlestem inferioribus par-*

participent. Animæ nostræ priusquàm corpori alligatæ & junctæ sint, eodem modo se habent, ut illæ Bifrontes, nempè duas facies habentes. Quoniam (ut à Platone in Phædro *dicitur) quælibet anima (& de quacunque anima rationali, & in sua natura constituta intelligendum est) totius universi corporalis curam habet. Itaque animæ nostræ habent duas facies priusquàm in hoc corpus humanum spargantur, scilicet ut & possint simul res intellectuales intueri, cœlestiúmque ordinem contemplantes imitari eum vitæ modo atque constantia, & sensibilibus providere, & terras tueri. Verùm cùm in corpus descendunt, suntque in his inclusæ compagibus corporis, non secus illis accidit, ac si in medio sectæ essent, ex duabus faciebus altera tantùm illis superesset, & ideò quotienscunque illam unam faciem, quæ illis sola remansit, ad formam sensibilem vergunt, alterius visione privantur. Hincque exoritur quod nullus utrunque Amorem possidere simul potest, & quem vulgarem vocant, & illum, quem cœlestem dicimus, & ideò Zoroaster nos ad supernorum pulchritudinem exhortans ità exclamat,* Extolle oculos sursùm ac in cœlum aciem pupillarum tuarum dirige: *quod etiam Vates divinus Davides observavit, cùm cecinit illud carmen,* Levavi oculos meos in cœlum, & in montem, unde auxilium mihi, *harúmque rerum omnium, quas diximus de animis, illa certa testimonia adduci possunt. Quod multi ab eadem causa, quæ eos rapuit ad idealem formam ac intellectualem contemplationem, oculis corporalibus, quibus sensibilis pulchritudo cognoscitur, fuerunt excæcati, & corporis luminibus privati: Hoc figmentum Tiresiæ designat à Callimacho carminibus decantatum. Qui cùm vidisset nudam Pallada, quæ nil aliud significat, quàm illam idealem formam, ex qua emanat omnis sapientia pura ac sincera, & non induta, aut ab ulla materia velata, statim cæcus est effectus, & ab eadem Pallade propheta & vates factus. Itaque illa, quæ eidem clausit oculos corporis, eadem oculos intellectus illi aperuit, quibus non minus futura, quàm præsentia cernere ac cognoscere poterat (cujus rei argumentum ego adolescens, ac penè puer in carmen aliquando conjeci, ac composui, rem etiam mysticè exponens) Homerus ab umbra Achillis afflatus fuit, illo furore poëtico, qui in se omnem intellectualem contemplationem continet, oculis corporis etiam ipse fuit captus. Paulus, etiam* electionis vas *dictus, non prius mente elatus, ad ter-*

tertium cœlum raptus fuit, quàm à visione ac rerum divinarum cognitione ejus oculi rebus sensibilibus cæci effecti sunt, de quo raptu forsan aliquando loquemur, (tu tamen de eo interim lege Marsilium Ficinum in Epistolis.) & hæc quidem Joannis Pici materno sermone scripta, totidem verbis in Latinum vertimus utcunque, tamen extempore. De Jano hìc libet mihi nonnulla haud protrita subscribere, quæ nec Gyraldus attigit, in suis de diis gentium, cùm de Jano Deo loquutus est. Apud quem omnia, quæ ad templa Jani, & sacrificia & cognomina pertinent, legere poterit studiosus lector, nunc hæc à me accipiat. Janus Noë ex Japhete nepos fuit, si Josippo libro I. capite xj. credimus, traditúmque exstat in Bibliis, vel Saturni & Eleutheriæ Latini generis puellæ filius, ut lib. *phænomenôn* iij. Critolaus refert, sed verisimile est Hebræum illum ἰώναν multis seculis ante Latinum vixisse, primúmque vini usum in Italia induxisse, unde & *Janus* dictus sit, quod יין vinum Hebræorum sermone dicatur. Plutarchus certè in problematis, ut superius annotavi, gente Perrhæbum fuisse attestatur. Berosus autem, gravissimæ authoritatis vir, Noë ipsum eundem & Janum esse scribit, ductus præsertim nominis argumento quod vitisatorem significat. Huic Jano regi ex Jubale, vel, ut Josippus mavult, nepote pronepos, Subres fuit, qui Mediolanum condidit, ut est author Alciatus noster in lib. I. suæ historiæ Patriæ; quam adhuc penè puer composuit: quam Franciscus Alciatus, ejus hæres benemeritus, ut legere possem, mihi benignè concessit, quam & brevi editurum in lucémque missurum speramus, cùm hæc historia hujusmodi sit, ut cum elegantia & eruditione veterum historicorum certet. Hic sciens prætereo, quæ de nummulis cum bifronte Jano & navicula, qui à pueris solerent jactari in sublime, narrat Macrobius & Alexander ab Alexand. lib. iij. *Genial. dierum*, cap. xxj. & quemadmodum Navium, coronarum, necnon pontium, primus inventor fuerit, quod testatus est Dracon Corcyrensis, ut Athenæus lib. xv. *Dipnosophistôn* cap. xix. refert. Sed de Jano hæc satis & super.

Pag. 7.
Pag. 10.
CAESAR
Pag. 10.
P·T·R·P· COS·III
S C
Pag. 11.
TR POT COS II
PIE TAS
PIETAS

AENEAE PARENTEM GESTANTIS PIETAS.

PIETATIS apud veteres plura signa extitisse testis est antiquitas; quæ partim in Deos, partim in patriam, partim etiam in parentes relata leguntur: nullibi tamen expressius, quàm in nummis argenteis veterum conspiciuntur: quod his proximis diebus mihi contigit oculis perspicere. Cùm ad me hujusmodi numisma argenteum quidem, sed & vetus, quod seculum Romanorum priscum redolet, Angelus Arcellus Placentinus, adolescens clarissimus, attulisset, ibi enim in priori orbe efficta Pietatis fuit effigies, in nodum complicatis post cervicem comis, forma muliebri: in altero verò orbe, imago Æneæ, qui cervici impositum patrem Anchisen gestabat, & in manibus Deos Penates, cum hac epigraphe, CAESAR. de Pietate Dea in præsentia non est quod verba faciam: mihi satis sit his, qui hæc legere cupierint, locos scriptorum ostendisse, ne hîc multa de pietate, quæ dici à me possent, aliena congeram. Marlianus lib. *Topographiæ Romæ* iij. cap. xij. & lib. v. cap.v. & Lilius Gyraldus libro *de Diis gentium*, Syntagmate 1. & Plinius lib. vij. cap. xxxvj. & Valerius Maximus lib. v. cap. iiij. & v. & vj. meminerunt: hîc ego tantùm cùm de numismatis agam, vice scriptorum, numismata proferam, & eorum inscriptiones: & cum Poëtis res nostra, hoc in numismate explicando tantùm habebitur. Virgilius igitur lib. 1. *Æneidos*, cùm progeniem Cæsarum antiquam & à Trojanis originem habuisse narrasset, futuros Cæsares connumerat, qui toti orbi dominaturi essent: ubi illa carmina subjicit,

Nascetur pulchra Trojanus origine Cæsar,
Imperium Oceano, famam qui terminet astris,
Julius, à magno demissum nomen Julo, &c.

Sed ad quid hos versus hoc loco inseruimus? nempe ut lector studiosus antiquitatis sciat Cæsarem Julium, vel Augustum in honorem patris hoc tale numisma cudi mandasse: ideo literæ positæ, CAESAR. gentem enim Juliam pro indubitato creditur ab Julo Æneæ filio manasse, qui Lavinio relicto Albam longam condidit, in qua & regnavit, ut & Livius lib. 1. dec. 1. hinc Tibullus,

Albaque ab Ascanio condita Longa duce.

De

De Cæſare ſic Vellejus Paterculus poſteriore lib. narrat: *Secutus eſt deinde conſulatus C. Cæſaris, qui ſcribenti manum injicit, & quamlibet feſtinantem, in ſe morari cogit: hic nobiliſſima Juliorum genitus familia, & quod inter omnes antiquiſſimos conſtabat, ab Anchiſe ac Venere deducens genus, forma omnium civium excellentiſſimus, animo ſuper humanam & naturam & fidem evectus, magnitudine cogitationum, celeritate bellandi, patientia periculorum, Magno illi Alexandro, ſed ſobrio, neque iracundo ſimillimus, qui denique ſemper & ſomno, & cibo in vitam, non in voluptatem uteretur,* & reliqua. Appianus Alexand. idem libro ſecundo *bellorum civilium* in fine. Sed quid notiora hîc recenſeo de C. Julio Cæſare? cùm hujus penè omnis antiquitas in libris geſta, mores, vitam, originem retulerit. Quin potius alteram imaginem explicemus? Imago eſt in numiſmatis poſteriore circulo, Æneæ patrem Anchiſem geſtantis, de quo Virgilius in ij. *Æneidos* ſic,

Ergo age, chare pater, cervici imponere noſtræ,
Ipſe ſubibo humeris, nec me labor iſte gravabit.

Et paulò pòſt,

Tu genitor cape ſacra manu, patrioſque penates,
Me bello è tanto digreſſum, & cæde recenti,
Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.
Hæc fatus, latos humeros, ſubjectaque colla
Veſte ſuper, fulvique inſternor pelle leonis,
Succedoque oneri; dextræ ſe parvus Julus
Implicuit, ſequiturque patrem non paſſibus æquis.

Quid hoc loco his verſibus ſignificantius, atque ad numiſma vetuſtum explicandum aptius? vides hîc rem ob oculos poni, non ſcribi. Sed quid moror? quin & aliorum poëtarum tantam pietatem nati in parentem efferentium ſubſcribam carmina? & quidem apud Græcos ſcriptores & poëtas mentio eſt libro Græcorum epigrammatum primo, ΕΙΣ ΦΙΛΟΣΤΟΡΓΙΑΝ. ΑΔΗΛΟΝ.

Ἐκ πυρὸς ἰλιακοῦ, δορικτήτων μέσσον ἥρπασεν ἥρως
Αἰνείας ὅσιον παιδὶ βάρος πατέρα.
Ἔκλαγε δ᾽ ἀργείοις, μὴ ψαύετε. μικρὸν ἐς ἄρη
Κέρδος ὁ γηραλέος, τῷ δὲ φέροντι, μέγα.

Hoc

Hoc autem epigramma tranſtulit Marullus Tarchoniata Conſtantinopolitanus Poëta, ſic lib. iij. *Epigrammatum:*

Cùm ferret medios proles Cytheræa per hoſtes
Impoſiti collo languida membra patris,
Parcite, ait, Danai, levis eſt ſene gloria rapto.
At non erepto gloria patre levis.

C. Vrſus Vellius ſic tranſtulit:

Iliaco Æneas igni per tela, per hoſtes,
Eripuit, nati pondera ſancta, patrem,
Atque ait hæc Grajis, Huic parcite, parva duello
Hic, mihi geſtanti præda ſed ampla pater.

Alciatus autem omnium feliciſſimè ſic expreſſit in Emblemate

PIETAS FILIORVM IN PATREM.

Per medios hoſtes patriæ, cùm ferret ab igne
Æneas humeris dulce parentis onus.
Parcite (dicebat) vobis ſene adorea rapto
Nulla erit, erepto ſed patre ſumma mihi.

Sed jam Synceri Sannazarii cultiſſimum Epigramma in gemmam ſuam afferamus, in qua conſtat fuiſſe ſculptum Æneam Anchiſen patrem & Aſcanium gerentem, quam gemmam è ruinis Sinueſſæ civitatis erutam ità ille celebrat lib. 1. *Epigrammatum:*

Hæc, mihi quæ roſeos juſſit ſordere hiacynthos,
Et nitet articulis unica gemma meis,
Cujus in exiguo ductor ſtat Troïcus orbe,
Anchiſeſque ſenex, Aſcaniuſque puer.
Quis credat? veteres inter neglecta ruinas,
Et vili latuit ſemiſepulta ſolo.
Tu tamen obrueras, nec te Sinueſſa pudebat
Hoc decus heu terris occuluiſſe tuis.
Scilicet Æneam, natumque, patremque gerentem,
Ignibus ereptos obruereſque Deos?
Parcere debueras, cui jam pia flamma pepercit,
Nec te tam turpi dedecorare nota.
Et dubitem Belgaſque feros, rigidoſque Britannos
Hac comite ignotos & penetrare ſinus?
Hæc eſt Iliacos pietas ſpectata per igneis,

Cùm verita est profugos lædere flamma Deos.

Nunc ad ea numismata, quæ pietatem præ se ferunt deveniamus. In nummo argenteo Otacillæ Severæ Augustæ, ubi ejus extat imago, hæc sunt verba in primo orbe, OTACIL. SEVERA AVG. in altero autem orbe extat pietatis imago ita expressa, ut manum habeat expansam, læva pallam in urnam sustollat, cum hac inscriptione, PIETATI AVGVSTAE. manum autem habere passam adorationis apud veteres signum erat, ut apud poëtas, & alios scriptores est legere. Hinc Virgilius iij. *Æneid.* cùm Anchises Diis vota facit, ait,

Et pater Anchises passis de littore palmis,
Numina magna vocat, meritosque indicit honores.

Manum autem protendere, seu tollere, signum victoriæ fuit, ut etiam Plato in secundo *de legibus* auctor est: pacis petendæ etiam indicium fuit, ut Alexand. in *Genialibus* lib. iiij. cap. ult. in fine narrat. In alio numismate æreo, de quo etiam in Julii Cæsaris numismate mentionem feci, insignia sunt Pietatis: in anteriori parte imago est Maximi Pupieni his notis, MAXIMVS CAES. GERM. in posteriori autem est vasculum libationis aptum seu infundibulum & patera, cum lituo aspersorio, & lucernula: inscriptio est PIETAS AVG. & hæc quidem in Deos est pietas: sed & in T. Ælii Cæsaris nummo simulachrum est utraque manu passa, ara adposita cum inscriptione, PIETAS. In Hadriani Aug. nummo idem simulachrum eodem habitu, ab cujus uno latere ciconia adsistit, ab altero ara est corymbis ornata his notis, PIETAS AVG. In nummo divæ Augustæ Faustinæ simulachrum est, quod læva pallam sustentat, altera in ignem, qui de pulcherrimè facta ara promicat, libamina porricit, cum inscriptione, PIETAS. est & ara posita ante signum, in cujus manu patera est libationi parata in nummo Lucillæ, inscriptio, PIETAS. & ex his quidem multa à Pierio Valeriano in *Hieroglyphicis* traduntur: tum de ciconia, quæ Pietatem seu gratiarum actionem filiorum in parentes designat: cujus sensus à prudenti viro Alciato in emblematis exprimitur, & à Budæo viro undecunque doctissimo dictu relatum extat in annotationibus in pandectas: hinc pietatis cultrix. Hic plura alia de Pietate congererem, ni supervacuum fore existimarem. Illud hic tantùm asseram, apud veteres in sceptris

ſceptris regiis ità expreſſam fuiſſe Pietatem, ut Impietati anteferretur, caput ciconiæ in ſumma Hippopotami cruris parte ſtatuebant, id indicantes, ut pietatem amplexari deberemus, impietatem verò aſpernari, vel, ut ait Budæus, ſignificare volentes juſtitiæ obnoxiam eſſe violentiam: cujus juſtitiæ eſt ſymbolon ciconia. Hippopotamus verò Nili equus, animal improbiſſimum eſt. Sceptri autem, quod ità exprimi ſolere ſupra dixi, adhuc extat ſignum vetus in venerandæ vetuſtatis ahenea tabula Petri Bembi Cardinalis, quæ ſuperioribus annis, cùm Patavii agerem ſtudiorum philoſophicorum cauſa, oſtendit mihi ſimul & Federico Granvellæ adoleſcenti literato, ac nobiliſſimo, Torquatus Bembus Petri filius, cùm alia multa antiquitatis ſigna ac opera, præcipuè libros Virgilium & Petrarcham manuſcriptos, nobis admirantibus, idem benigniſſimè videnda permiſiſſet. Illud & hîc non omittam, in quibuſdam nummis Antonini Pii Auguſti ſignum eſſe Æneæ patrem in humeris geſtantis, quem nummum ille cudi juſſerit, ut Pietatem in ſocerum ejus à ſe habitam oſtentaret, ille enim languidum ſocerum humeris ſublatum in ſenatu, vel quo opus fuiſſet Pii Æneæ inſtar ferebat. Sed & aliud numiſma argenteum memini me vidiſſe, in quo cujuſdam imago fuerat, qui patrem geſtabat, non tamen eo modo vel more, quo Æneas, & Antoninus: ſed alio modo, nam in humero tantum uno ſeſſitabat, qui portabatur, pedibus ad imum prominentibus. Sed & Pietas noſtra à patribus ſanctis accepit, ſuſcepítque illum magnum heroëm inſtar gigantis & inter divos retulit Chriſtophorum, inter ærumnas nempè hujus mundi maria ſulcantem, & vadentem, ut Pietatis in Chriſtum illius divi nobis remaneret Hieroglyphicum, ac exemplum: de quo ſic cecinit in Hymnis ſuis Vida Cremonenſis poëta illuſtris,

Chriſtophore, infixum quòd eum uſque in corde gerebas,
Pictores Chriſtum dant tibi ferre humeris.
Quem geſtans quoniam multa es perpeſſus amara,
Te pedibus faciunt ire per alta mari.
Id quia non poteras, niſi vaſti corporis uſu,
Dant membra, immanis quanta gigantis erant,
Ut te non capiant, quamvis ingentia, templa,
Cogeris & rigidas ſub Jove ferre Hyemes.

Omnia quòd victor superasti dura, virentem
Dant manibus palmam, qua regis altus iter.
Quod potis, ars tibi dat, nequeat cùm fingere vera.
Accipe cuncta bono tu bonus ista animo.

Sed ut & ego in præsentia aliquid de penatibus Diis post multos dicam, cùm hic detur occasio, pauca subjiciam, deinde authores citabo omnes, qui de his mentionem fecerunt. Penates dicti sunt veteribus Dii domestici, secundum alios Dii patrii & urbani, & Dii urbis tutelares, *penates* quasi *penes nos nati*, nec longè à vita nostra remoti, sed qui nobis penitus insident: ut Cicero *de natura Deorum* lib. ij. Mirum est, quòd de Diis penatibus Val. Max. refert lib. I. cap. viij. *de miraculis: Penates Deos Æneam Troja advectos Lavinii collocasse, inde ab Ascanio filio ejus Albam, quam ipse condiderat, tralatos pristinum sacrarium repetisse: & quia id humana manu factum existimari poterat, relatos Albam voluntatem suam altero transitu significasse.* Illud sciendum, penatium nec eorum numerum nec eorum nomina sciri secundum Varronem: & licet alii alia dixerint, adhuc tamen incertum est qui fuerint. De figura autem & forma ita proditum est à Timæo historico, eos lituos ferreos, & æreos & Trojanum vas quoddam fictile fuisse, eáque in occultis, & reconditis Lavinii jacuisse sacra: & in nummo nostro quidem est pusilla imago cum scuto & pilo trigono. Jactum quidem illum fuisse palladium cœlo lapsum breve auguror, quod filia Pallantis, cùm Dardano in Arcadia nuberet, dotis nomine numen attulerit, & cum hujusmodi scuto simulachra magnorum Deorum hoc est penatium: sunt, qui etiam hos penates *Deos patrios* vocent, ut Virgilius,

Dii patrii servate domum, servate nepotem,
Vestrum hoc augurium vestroque in numine Troja est.

Sed Plutarchus in problematis illum Deum, in cujus tutela esset urbs, ait nefas fuisse nominari: hinc evocationes penatium fiebant ab hostibus teste Macrobio lib. iij. *Saturnalium*, capite viij. de quibus Virgilius lib. ij. *Æneidos*,

Excessêre omnes adytis, arisque relictis,
Dii, quibus imperium hoc steterat.

De his mentio est in l. *sacra.* ff. *de rerum divisione* apud juris-

con-

consultos. Plinius libro xxviij. cap. ij. meminit. Æneas apud Virgilium socios penates vocat initio lib. iij.

—— *Feror exul in altum*
Cum sociis, natoque, penatibus, & magnis Diis.

Et paulò pòst,

Hospitium antiquum Trojæ, sociique penates.

Æneas etiam apud Didonem jactat se Deos penates eripuisse à flammis Trojanis: ideo illum Virgilius sic in primo *Æneid.* loquentem inducit,

Sum pius Æneas raptos qui ex hoste penates
Classe veho mecum, fama super æthera notus,
Italiam quæro patriam, & genus ab Jove summo.

Sed jam, ne plura aggregem hoc loco, quàm par sit, authores, qui de diis penatibus fusius loquuti sunt, subjiciam, ut qui voluerit totam rem cognoscere, certos locos adire possit. Lilius igitur Gyraldus noster, Syntagmate xv. plenius de penatibus meminit in libro *de Diis gentium*, & Pierius Valerianus in *Hieroglyphicis* lib. xlij. ubi de hasta differit: meminit & Marlianus lib. ij. cap. 4. & xviij. *Topographiæ Romæ:* & Alexander ab Alexandro libro quinto capite duodecimo *dierum Genialium*, & libro sexto capite quarto. Hic post scriptam historiam de Ænea patrem Anchisen gestante superpondii vice licebit in gratiam amicitiæ & benevolentiæ & affinitatis, qua cum illustri adolescente & clara indole prædito Ludovico Tuisco, Comite, constringor, illud addidisse, postquam ille benignitate usus perrara, ad me misit Roma duo antiquissima argentea numismata, alterum mehercle Æneæ pietatem in patrem præ se ferens, alterum Domitiani in tergo ancoram navis ostentans: quæ quidem numismata ideo mihi chariora sunt, quòd gratioso muneri, nobilitatíque convenientia nostræ, in perpetuam utriusque nostri memoriam conservantur. Cùm & amicitiæ Romanæ, & virtutis clarissimi nobilissimíque viri Julii Vrsini antiquitatum Romanarum peritissimi splendore famáque non modicum commovear attractus, qui, ut ex scriptis literis ejusdem ad Ludovicum Comitem Tuiscum, & à Ludovico ad me missis constitit, extare narrat etiam vetus numisma æreum Romæ apud Alexandrum Corvinum doctissimum ac celeberrimum virum, in cujus postremo orbe cernatur Æneas patrem suum

Anchiſem geſtans cum Julio patrem ſubſequente, & cum Lupa Romulo puero lac præbente: ſicut & illud apud eundem Corvinum extare Julius idem Vrſinus ſcripſit, nempè in numiſmate Antinoi, præter verba, Ἀντίνοος ἥρως, in altera nummi parte legi, ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΝΙΚΟΜΗΔΕΙΑ. & de his ſatis.

ANTIOCHI SOTERIS SALVS.

In argenteis Antiochi numiſmatibus, illis quidem vetuſtis vidimus Antiochi ipſius imaginem, ſignúmque ex altera parte hujuſmodi, cum his notis, erat triplex Triangulus inter ſe quinquelinearis, in quo ὑγίεια erat inſcriptum, & SALVS. quod etiam Lucianus Samoſatenſis *de compellationis errore* notavit: τριπλοῦν τρίγωνον διαλλήλων τὸ πεντάγραμμον, quod eſt idem quòd Triangulus Triplex inter ſe quinquelinearis, hoc autem Symbolum Græcè πεντάγωνον dicitur: verba autem illa ὑγίεια, *ſalutem*, ſeu *ſanitatem* deſignant. Figuræ autem, quæ in moneta Antiochi fuit, hanc cauſam exſtitiſſe ferunt: Antiochus, qui *Soter* cognominatus fuit, cùm adverſus Galatas, viros ferociſſimos, pugnaturus eſſet, dubiáque eſſet futura victoria, ſimulavit ſibi in ſomno apparuiſſe Alexandrum Magnum, qui militibus, pro teſſera bellica, ſignum ſanitatis aliquod proponere admoneret, ſicque victoria contra Galatas potiturum, hócque finxiſſe Antiochum ferunt, ut ipſe animos militum erigeret, qui videbantur deſtituti, invitíque commiſſuri pugnam. Hanc rem ſcio à multis ſcriptoribus narratam, & in primis à Joanne Rheuclino, cognomento *Capnione*, in libro iij. *de Arte Cabaliſtica*, prope finem, ubi tractat de ſignaculis, ac ſigillis ad ſanitatem, & ſalutem pertinentibus. Quo loco aſſerit à ſe viſam Antiochi monetam argenteam, ſymbolo pentagoni percuſſam: hócque volui dixiſſe, ne forte quis putaret, hoc à me fictum. Cælius Calcagninus lib. 3. *epiſtolicarum quæſtionum*, & Lilius Gregorius Gyraldus noſter libro de Diis Gentilium, ſyntagmate 1. de hac re meminerunt: & ego ſuperiore anno epiſtolam hujus argumenti, cùm eſſem Patavii, ad Vincentium Catum Vicentinum adoleſcentem, optimè inſtitutum bonis literis, ſcripſi: cùm quidem ille perturbata eſſet valetudine. Sed ne in præ-

 ſentia

Pag. 14.
SALVS AVGVSTI
S C
Pag. 15.
Pag. 16.

sentia obmittatur expositio non trita de salute, quæ in nummo Antiochi fuit, nonnulla hîc subscribam. SALVS olim pro dea habita à Romanis in hunc modum pingebatur, Mulieris forma in solio sedentis pateram tenentis, penes quam ara erat, aræ anguis involutus, caput attollens. Et hæc quidem Salutis vera imago, quòd autem sit in manu patera, illud puto satis notum ex Virgiliano versu libro v. cùm Æneas celebrat sacra Anchisæ parenti, atque ei parentat. Nam cùm è tumulo Anchisæ anguis exisset, restauravit Æneas etiam atque etiam honores inceptos, atque ut ait Poëta,

Vinaque fundebat pateris, animamque vocabat
Anchisæ.

Vina etenim cujuscunque sacrificii potissima pars sunt, ajúntque auctores, Galenus lib. xj. *de simplicium pharmacor. potestate*, & alii, quod à Cœlio Rhodigino *lect. antiq.* lib. vj. cap. xvj. relatum extat, angues seu viperas plurimum vino delectari. Juvenalis hoc etiam innuisse videtur vj. Satyra,

—— Nam sic tanquam alta in dolia longus
Deciderit serpens, bibit, & vomit.

Quòd aræ involutus sit anguis, pro Æsculapio deo habito id factum putaverim, cùm Valerius Maxim. libro 1. capite *de miraculis*, referat Romanos ob ingentem pestilentiam Romæ natam ad Epidaurios misisse ut in Vrbem Æsculapius accerseretur, cùm ex Sybillinis libris inspectis id esset animadversum, pestem ob hoc cessaturam: refértque idem Valerius, Epidaurios pro Æsculapio anguem veneratos fuisse, qui postea in ædem Æsculapii prolapsus sit. Hanc rem Alciatus noster in eleganti emblemate, *Salus Publica*, carminibus hisce depinxit, ad Ambrosianum anguem alludens, qui Mediolani extat in columna marmorea in æde divi Ambrosii,

Phœbigena erectis Epidaurius insidet aris,
Mitis, & immani conditur angue Deus.
Accurrunt ægri, veniatque salutifer orant.
Annuit, atque ratas efficit ille preces.

In Faustinæ Augustæ numismate æreo, quod Josephus Bentius, Novocomensis, amicus meus mihi dono dedit, erat mulier sedens, quæ pateram angui in arula porrigebat, cum his notis, SALVTI AVGVSTAE. S. C. Publius Ovidius in xv. *Transformationum*,

propè

propè finem, Æſculapium ita inducit loquentem, ut ſalutiferum Deum cognoſcant;

Pone metus, veniam, ſimulachráque noſtra relinquam,
Hunc modò ſerpentem, baculum qui nexibus ambit
Proſpice, & uſque nota, viſum ut cognoſcere poſſis.

Hinc ſapientiores Cabaliſtæ figuram Crucis ad lignum ænei ſerpentis in deſerto erectum referre volunt, licet valdè ſilenter & occultè, idque per æqualitatem numeri. Horum namque צלם id eſt, *crucis*, & עץ id eſt, *ligni*, characteres utrinque centum & quinquaginta ſymboliſſant, quare facilis de altero ad alterum fit tranſitus, de cruce ad lignum, & de ligno ad crucem. Poſtquàm hìc de ſalute loquimur, de Hercile quædam placet ſubdere. Sciendum eſt, quòd Thaſii Herculem Salvatorem nominàrunt, & monetæ publicæ inſcripſerunt. Sic, ἡρακλέυς σωτῆρος θασίων, id eſt, *Herculis Salvatoris Thaſiorum* Hujuſcemodi nummum argenteum, priſcè percuſſum, ego aliquando vidi, utque ſoleo erga res antiquiſſimas incredibili voluptate his meis digitis verti legens, ac reverti: ſed cùm tot apud veteres fuerint, qui ſalutem mortalibus traderent, nullus tamen univerſo orbi præter JESVM CHRISTVM, qui Salus vera eſt credentium animarum, polliceri aut inferre ſanitatem, & ſalutem potuit. Extollant Epidaurii ſuum Æſculapium. Jactent Curtium & Decios Romani, Thaſii Herculem ſuum pro Deo habeant, Ægyptii ſuum Ptolemæum, Apímque ſuum in templis venerentur, Siculi etiam Verrem ſuum publica ſtatua in Syracuſis σωτῆρα inſcribant, ut in 4. *Verrina* Cicero atteſtatur: nos qui nomen Chriſti, & characterem in fronte ſignatum gerimus, JESVM CHRISTVM ſalvatorem noſtrum adoremus, amemus, illúmque imitemur, illum colamus, illi ſoli gratias habeamus, quòd nos ex ægris ſanos reddat, quòd nos ab illo angue, qui miſeras, ac credulas olim gentes decipiebat, liberaverit: quódque nobis benefacientibus, ac illius præcepta ſervantibus, ſit cœleſtem ſedem donaturus, propter ejus ſolam bonitatem, non quòd nos patriam divinam mereamur. Omnia igitur bona à Deo Jeſu Chriſto ſolùm emanare, mala autem à nobiſipſis provenire pro certo habeamus: vera namque ſalus eſt ſempiterna & permanens, quæ in Deo Jeſu Chriſto eſt, & ab eo tribuitur. Quod etiam Ariſtoteles videtur ſenſiſſe in libro *de mundo* ad Alexandrum,

cùm

cùm ait, *Ex Deo, & per Deum nobis omnia consistunt, nullaque natura per se sufficiens est, carens illa, quæ ex eo est, salute.* Dein adjungit, τῆγε ὐσίᾳ, σωτὴρ μὲν γὰρ ὄντως ἁπάντων ἐστὶν, hoc est, *cunctorum, quæ rerum Natura complectitur, conservator est Deus.* Quin & divinus Plato in *Timæo*, seu *de Natura*, ita Deum loquentem inducit, ad cæteros divos, *Dii Deorum, quorum opifex ego, & pater sum, hæc attendite, Quæ à me facta sunt, me ita volente indissolubilia sunt: omne siquidem quod vinctum est, solvi potest: sed mali est, quod pulchrè compositum est, seque habet bene, velle dissolvere:* &c. Constat igitur ex Peripateticis, & Platone ipso, sola voluntate Dei permanentiam concedi rebus quibuslibet, pro captu suo, háncque veram salutem esse, quæ tantùm in Christo inventa est, qui ex permanentia solus universum mundum factus homo, in veram sanitatem reduxit, & quidem verbum *salvari* pronunciamus à læsione servati, ut res tranquillè permaneant. Quam sententiam unanimi consensu Græcorum legati anno ab hinc M. CCCC. XXXVIII. in universali concilio Basiliensi quadam Græca habita perillustri oratione, hunc in modum exposuerunt Græcè illi quidem, sed in hunc sensum: *Ipsum autem* SALVARE, & SALVARI, & *ipsa* SALVS *simpliciter nihil aliud apud Græcos, & in nostra vult lingua, quàm permanere & esse.* Hactenus illi, & quidem rectè, nam cùm sint homines morti obnoxii, utque immortales sint, divinæ voluntati obtemperant, séque ei reddunt similes. Illi mehercule salutem dicuntur consequuti. Et is, qui eis impertitur æternam beatudinem, Salvator quidem dicendus est. Quod vocabulum, qui post Ciceronem fuerunt, usu ceperunt, illud quidem inauditum, sed quod tamen ab Christi cultoribus dici possit Latinè, & sanè omnis alia salus, quæ à Christo Jesu non sit, non propria, sed imaginaria nominanda est. Salutem nostram igitur Jesum Christum fuisse, & esse, & futurum esse fateamur, qui lignum crucis ascendens, morte sua, nos homines ab inferis redemit. Quod autem spectat ad verbum illud Græcum, quod in moneta Antiochi fuit, HYGIA, sciendum est sanitatem significare, & Hygiæ quidem Æsculapii non unica fuit filia, quæ etiam alias sorores habuerit, Panacen, Æglen, & Jaso. Hujus autem Hygiæ memoriam adhuc stylobates elegantissimi quadratarii manu fabrefactus ostendit, qui pro foribus Trivultiorum adstat Medio-

diolani, & quem Cajum Leonatem libertum, rei divinæ addictum, Æsculapio & ejus filiæ Hygiæ dedicasse, inscriptio indicat. Quam eò libentius hoc loco subscribere volui, propterea quòd in elogiis suis & in lib. 3. suæ historiæ patriæ, præclarissimus Alciatus noster eam posuit, quæ quidem elogia & historiam librorum quatuor nondum edita. Speramus tamen nos Franciscum Alciatum ejus & virtutum & facultatum hæredem benemeritum, & Jurisconsultum elegantissimum brevi in lucem missurum. Hujusmodi igitur inscriptio fuit in eo stylobate:

AESCVLAPIO ET HYGIAE SACRVM: C. OPPIVS C. L. LEONAS VI. VIR. ET AVG. HONORATVS IN TRIBV CL. PATRVM ET LIBERVM CLIENTIVM ADCENSVS. PATRONIS SANCTISSIMIS COMMVNICIPIBVS SVIS D. D. QVORVM DEDICATIONE SINGVLIS DECVRIONIBVS XII XIII AVGVSTALIBVS ET COLONIS CENAM DEDIT.

L DDD.

Hic postquàm in Æsculapii mentionem incidimus, libet quædam non protrita referre, ut quomodo Pythagoras Æsculapio gallum nos debere præceperit, legentes sciant. Cùm Lactantius *divinarum institutionum* libro subsannans Deos gentium, quid sit *gallum Æsculapio nutrire* seu *debere* non videatur intellexisse, quod Cœlius Rodiginus libro *lec. antiq.* xvj. cap. xij. comminiscitur in Lactantium invehens. Sed ante hunc Cœlium, Joannes Rheuclinus cognomento Capnio libro 2. *de arte Cabalistica* in Lactantium fuerat stomachatus: & Joannes Picus Mirandulanus, Phœnix illa totius rei literariæ, ante hos omnes in sua quadam elegantissima oratione symbolum Pythagoræ exponens præmeditatus fuerat: quod symbolum etiam à Lilio Gregorio Gyraldo nostro in libello symbolorum Pythagoræ variè explicatur: sed hic Johannis Pici, & Rheuclini sententiam altiorem operæ pretium est subdere. Voluit igitur Pythagoras admonere hoc symbolo nos, ut gallum nutriremus, hoc est, ut divinam animæ nostræ partem divinarum rerum cognitione, quasi solido cibo, & cœlesti ambrosia pasceremus. Hunc gallum moriens

Socra-

Socrates, ut eſt apud Platonem in *Phædone*, cùm animi ſui divinitati majoris mundi copulaturum ſe ſperaret, Æſculapio, id eſt, animarum medico, jam extra omne morbi diſcrimen poſitus, ſe debere dixit, & meo judicio non ſine cauſa. Nam Æſculapius à veteribus dictus eſt jubilatio Apollinis & victoria, & triumphus, qui *Pæan* appellatur, eò quòd Pæan ceſſationem & quietem poſt liberationem nominavit. Quam aptè igitur apud Platonem Apollini, id eſt primo parenti ac incorporeo Soli, & æternæ vitæ diſpenſatori, Socrates moriturus animum tranquillè & cum lætitiæ jubilo, & Pæane reddidit: cùm in Æſculapio veneratus eſt Apollinem, hoc eſt Solem vitæ datorem, dignum ratus cuique optimo officium eſſe, ut ſuperato hujus mundi Pythone cum per mortem celerrimè ad veram vitam iter capeſcitur, Æſculapio quidem offerre nos debere gallum, hoc eſt Pæana celebrare, ſic Orpheus, Vatum vetuſtiſſimus, de Æſculapio cecinit in hymnis:

ΙΗΤΗΡ πάντων ἀσκληπιὲ δέσποτα παιάν,
Ἔλθὲ μάκαρ σωτήρ, βιοτῆς τέλος ἐσθλὸν ὀπάζων.

Id eſt, *Sanator omnium Aeſculapie domine Pæan,*
Veni beate ſalvator, vitæ finem bonum præbens.

Quod autem ad triangulum in ſe volutum attinet, & quinquelinearem: primò ex abſtruſa & occulta cabaliſtarum Philoſophia illud proferendum, ac in medium ponendum eſt, quod duo primus eſt numerus, unum verò eſt numeri principium, & unum hoc Deus eſt, ex uno itaque producente, duobúſque productis trinitas oritur: hinc fit ille triangulus triplex, duo enim ad unum commeant, unúſque ad duo, ſicque ternarium perficiunt numerum, qui perfectiſſimus inter omnes numeros habetur, & in Magia præcipuè: unde illud Tibullianum,

Ter cane, ter dictis deſpue carminibus.

Et Virgilius in *Pharmaceutria:*

Terna tibi hæc primum triplici diverſa colore,
Licia circundo, térque hæc altaria circum
Effigiem duco. Numero Deus impare gaudet.
Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores.

Ovidius in 2. *Faſtor.* dum cauſam feralium docet, quandam anum ex numero ternario ſacra facere his carminibus refert:

Ecce anus in mediis residens annosa puellis,
Sacra facit tacitè: nec tamen ipsa tacet.
Et digitis tria thura tribus sub limine ponit,
Qua brevis occultum mus sibi fecit iter.
Tunc cantata tenet cum fusco licia plumbo,
Et septem nigras versat in ore fabas.
Quódque pice astrinxit, quod acu trajecit ahena,
Obsutum mentha torret in igne caput.
Vina quoque instillat: vini quodcunque relictum est,
Aut ipsa, aut comites, plus tamen ipsa bibit.
Hostiles linguas, inimicáque vinximus ora,
Dicit discedens, ebriáque exit anus.

Aristoteles lib. 1. *cœli* juxta Pythagoricorum sententiam ait, *Omne ac omnia tribus definiri, fine, medio, atque principio, hæcque habere ipsius omnis numerum, hæc autem trinitatis.* Quapropter in celebrandis Deorum sacrificiis uti solemus hoc à natura numero sumpto: puto satis constare numerum ternarium, & ad divinam magiam & γοητείαν execrandam, & portentosam spectare: sed, ut abundantius ex Philosophia penuarium depromamus, ad hoc probandum hîc addatur, quod Xenophanes Parmenidis præceptor, & idem Pythagorę coæuus, cùm tamen mos eorum temporum fuerit ista cælare, dixit illud unum esse Deum: ex quo Pythagoras statuit infinitum, hoc est, Deum & unum, id est, duo & numerum esse rerum prima principia, per infinitum enim nihil aliud voluit intelligere, quàm ipsum posse. Nullus enim quicquam excogitare potest prius ipso posse, quod maximè infinitum in ipso Deo est. Imò ipsum infinitum Deus est, in quo non separantur *esse* & *posse:* quod omnes essentias, virtutes, & operationes omnium producibilium, & singulorum quorumcunque continet. Hinc Ideam optimo jure antiquissimi Philosophorum nominârunt. Cujus quidem posse esse complectitur omnia mentalia, rationalia, intelligibilia, sensibilia, vitalia, substantialia, adhæsibilia, & adhæsiva: & non tantùm quæ sunt, verumetiam, quæ non sunt: meritò igitur infinitum Pythagoras ex infinita & essentiali Idea, quæ complectitur res infinitas, prout ipse Deus, unum ex primis principiis rerum nominavit: cujus opinioni visus est assentiri Anaxagoras, cùm dixit, quòd omnia erant simul & mista: cui & Democritus con-

consentiens, *Erant* (inquit) *omnia simul potentiâ* videlicet δυνάμει. id est, in ipso posse: & hæc est Empedoclis & Anaximandri illa mistura, seu rerum commistio in deitatis pleno lumine discreta; & in ipso infiniti luminis intimo penetrali ordinata: per unitatem autem formam alteritatis materiam designant authores infinitum in mundo super supremo & incomparabili unum, seu identitatem in mundo intellectuali: duo, seu alteritatem in mundo sensibili. Est enim materia alterationis mater. Plato autem & Socrates tria rerum principia fecerunt, Deum, Ideam & materiam. Aristoteles autem lib. I. *physicorum* ponit rerum principia, materiam, formam & privationem. Sed de numeris jam Alexandrum Aphrodisiensem lib. I. *Methaphysic*. audiamus: dicit Alexander, *Putasse Pythagoricos Mathematum principia omnium rerum principia esse: sicque numeros, quia numeri rebus priores sint. Numeri enim ex abstractione sumuntur, adjiciebant & entia ad numeros, & hos illorum esse dicebant & corpora. Ternarium autem sex & novem facere statuebant, sic quinarium decem generare, quem denarium numerum perfectum putabant. Nam unum, duo, tria, quatuor, collectivo progressus conficiunt, & extra decem nihil est: quem* Tetractyn *Pythagoras dixit quòd nomen ex tetragrammate, seu potius ex quatuor literis, ex quibus nomen Salvatoris componitur, non malè visus est in tetractyn commutasse Pythagoras: igitur numerus ille quinquelinearis salutem afferre videtur: cùm x. generet, numerúsque denarius perfectus sit, qui ad tetractyn Pythagoricam pertinet, quia unum & duo faciunt tres, ternarius verò ex uno & duobus constat, sic sex & quatuor fiunt, ac resolvuntur in x. quo tetractys idea omnium rerum, sanctúmque nomen exoritur, nimirum ex tetragrammate, quod Salutis nomen designat proveniens. Et quidem denarius duo amat, ut ab uno progressus nascatur per duo, & per duo redeat in unum. Nam unum, duo, tria, quatuor, de omnipotente potentia ad energiæ actum exeuntia producunt x. quorum dimidium est quinque. Sat credo nos exposuisse triangulum quinquelinearem numerum, qui in Antiochi numismate fuit, & si forte obscurius quàm decebat, quod ideò factum à nobis est, propter rei difficultatem, non potui mehercle clarius hæc, quæ ex intimis Cabalistarum arripui arcanis ac secretioribus mysteriis sensa exprimere. Boni igitur consulat lector hæc qualiacunque ei nunc damus.*
Hoc ex Alexandro Aphrodisiensi annotatu dignum, interim non

omittentes, quod Pythagorici per numerum quinarium appellabant nuptias: quia nuptiæ ſunt maris & fœminæ conjunctio, cùm autem impar numerus iſtis ſit mas, par viciſſim fœmina (ut Plutarchus in problematis refert) hic primus ex primo numero pari, id eſt, duobus & primo impari, id eſt, tribus gignitur. His enim impar erat mas, par verò fœmina, quod & Plutarchus Cheronæus in problematis refert, cùm de quinque facibus nuptialibus meminit. Ad hæc mentem & ſubſtantiam appellabant unum, animam enim pro mente dixerunt. Sed quia mens ſtabilis eſt, & undique ſimilis, & principatum obtinet: idcirco mentem unum appellabant, & unitatem, quinetiam ſubſtantiam, quoniam ſubſtantia primum eſt. Duo vocabant opinionem, quia in utranque partem flecti poteſt, motum item & impoſitionem, numeros etiam omni Natura priores eſſe ſtatuebant hoc pacto, par & impar ſumebant, quorum par infinitum, impar finitum eſſe credebant: numerorum autem unitatem eſſe principium ex pari & impari conſtantem. Si quidem unitatem parimparem eſſe dicebant, quod oſtenditur, quoniam ipſa genitrix eſt paris & imparis numeri, quippe quæ addita pari numero imparem efficit, impari verò parem. Et hæc quidem Alexander in lib. 1. *Methaphyſices*, ubi multa de numeris.

LYSIMACHI NVMISMA.

APVD Joannem Cavinium, Patavinum, aurificem celeberrimum, numiſma æneum vidimus, in quo Lyſimachi, Regis Thracis, facies cornigera efficta extabat, ex altera parte. In altera verò parte erat mulier armata, ſedens in clypeo, cum victoriola in manu, his verbis Græcis ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ quod numiſma eò libentius vidimus, propterea quòd rarum inventu eſt, nec multum circumfertur, oſtendebat autem nobis idem Joannes Cavinius, aurifex nobiliſſimus, & ſummus Antiquarius, quædam præclara ſui operis monimenta, qui adeò veterum numiſmatum expreſſor eſt optimus, ut veras Romanorum Cæſarum effigies nuper arte ſua repræſentaverit, quíque primus hàc ætate veterum Romanorum Græcorúmque numiſmatum mirus reformator, ac renovator extiterit, adeóque præclarus

Pag.22
ΒΑΣΙΛΕΩΣ
ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ
Η

clarus & excellens in fundendo has imagines, ut illos veteres Romanos artifices, vel æquet, vel etiam superet. Quid enim illis duodecim Cæsarum nummis à se nuper excusis elegantius videri potest? in quibus imagunculas penè vitam spirantes cernas: non est quòd ibi diligentiam & ingenium, ac quendam in tenui opere politiorem ac excultiorem laborem desideres, nihil enim deest quod undequaque artificem miris extollat ladibus, sed quid laboriosius ac elegantius illis duobus nummis ęreis, quos proximis diebus excusit, alter quidem est, in cujus priore latere Servatoris nostri, cruci affixi extat signum: à tergo verò hæ notæ leguntur PORVS MAGNI CONSILII FILIVS. Alterum numisma & ipsum æreum est in cujus anteriori parte extat Marci Antonii Januæ, Passeris, summi Philosophi facies, quàm simillima ipsius. In posteriori verò duo sunt illa hominum geminatim, simúlque juncta Platonica corpora cum hoc titulo, PHILOSOPHIA DVCE REGREDIMVR. Cùm igitur à me petiisset idem Joannes Cavinius, ut sibi exponerem hoc numisma, causámque ei afferrem cur cornigera esset Lysimachi facies, dixi tunc mihi non subire memoriæ rationem ejus numismatis, me tamen legisse alicubi historiam Lysimachi, & cùm puer essem lusisse me carmine hanc imaginem, verùm non recordari: cùm igitur me domum contulissem, manum statim libris injiciens, Appianum Alexandrinum in *Syriacis* de hac re mentionem fecisse succurrit: qui hujusmodi causam affert, quòd sylvestrem taurum in Alexandri sacrificio olim elapsum in vinculis se se opponens manibus tenuerit ambabus, quod in statuis, & nummis conspicitur, quibus cornua desuper adjecta sunt, & hæc quidem Appianus, quæ vir doctissimus Politianus libro *Miscellanearum* suarum cap. lxxix. comminiscitur, verba etiam Græca ipsius Appiani apponens: & Cælius Rhodig. *lec. antiq.* lib. xx. cap. xij. meminit. Sed de hac re libet hoc loco carmen jam à me editum, cùm puer essem in hanc rem subdere, ut clariore exemplo tota res pateat, cur Lysimachi Regis facies in numismatis cornigera:

Lysimachum capiti cur cornua bina gerentem
Docta manus nummis indicat artificis?
Hac ratione patet, fugiens quia taurus ab aris,
Fregerit invito vincula nexa sibi.
Magnus Alexander cum sacra imponeret aris,
Et quia Lysimachi captus utraque manu.

C. JVLII CAESARIS CONSECRATIO.

Constantius Landus, Comes, Gabrielli Buccabarillo J. C.

S. D. P.

INTER antiqua plurima numiſmata ærea & argentea, quæ mihi oſtendiſti his diebus, cùm apud te eſſem, illud mihi ſummoperè placuit argenteum, in quo ex una parte erat effictus Elephas, cui ſerpens erectus ad pedes anteriores erat ſubjectus, tanquam ab ipſo Elephante conculcaretur, cum nota hac, CAESAR. ex altera numiſmatis parte apparebant quædam inſtrumenta ſacralia, ſecuris & aſperſorium, cum fictili urnula & pileo vice fungi ac inſtar mitræ. Hæc omnia cùm in numiſmate argenteo pereleganti à me eſſent perſpecta, tibíque quædam dixiſſem ſuper eo nummo, quæ tunc mihi in animum venerunt, pollicitus ſum tibi poſteà omnem hanc hiſtoriam in ſcriptis exponere, ac enarrare, ut cùm illud numiſma tibi occurrerit admirari, undè paſcas oculos literatos, habeas. Háncque meam interpretationem tunc animo verſans, hieroglyphicam hiſtoriam penitus habeas explicatam, & ut incipiam, ſciendum Auguſtum Cæſarem hunc nummum percuti mandaſſe, his inſignibus hieroglyphicíſque inſtrumentis in honorem Divi Julii patris, pontificis maximi, mortui, inter Deóſque relati. Ideóque ità conſecrato pontificalia hæc inſignia, quia Pontifex fuerit, ut narrat Tranquillus, & Elephantem tribuiſſe, qui ſit conſecrationis Symbolum. Elephas ſiquidem religionem habet, qui aſperſus aqua, exortum ſolis motibus, quibus poteſt, ſalutat, ut Plinius lib. viij. cap. 1. & Julius Solinus Polyſtor cap. xxvij. narrant. Refert Suetonius Tranquillus in *Claudio Cæſare*, illum Aviæ Liviæ divinos honores, & circenſi pompa currum Elephantorum Auguſtæo ſimilem decernendum curaſſe, ex quo ſatis conſtat per Elephantes divinos honores Heroibus ſignificari, & apotheoſim deſignari. Subjectum verò Draconem, ſeu ſerpentem Elephanto, quid aliud demonſtrat, quàm reverentiam quandam, & opinionem Divinitatis Cæſari acceſſiſſe? Plutarchus certè in vita Cleomenis narrat, illius poſt mortem viſum Draconem exilientem è tumulo magnum, qui circumplexus cadaver illud totum tegeret, nec ſineret ab

avibus

Pag.24.
C·CAES. DIC·TER.
IMPER·
Pag.23.
CAESAR

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA
SEVILLA

avibus depaſci. Cruci enim affixum Cleomenem, qui cuſtodiebant, retulerunt Alexandrinis ſe putare virum divinum fuiſſe Cleomenem, eò quòd è ſepulchro ipſius exeuntem magnum anguem animadvertiſſent. Poſteà ab Alexandrinis creditum magnum Heroem, & Deorum filium Cleomenem, ideò in cœlo receptum. Idem Plutarchus narrat hanc opinionem non prius deſtitiſſe, quàm à ſapientibus viris hujus rei cauſa prodita eſt. *Tradunt enim* (inquit Plutarchus) *ſicut ex bobus Apes, ex equis fuci, ex aſinis crabrones generantur, ita humana corpora, & præſertim medullas, humorémque ex eis profluentem, ſerpentem producere.* Quod & à Servio grammatico proditum extat apud Virgilium. *Itaque non abſque ratione permoti antiquiores Heroibus Draconem conſecrârunt.* Et hæc quidem Plutarchus. Quæ omnia mihi Virgilianum anguem ex Anchiſæ ſepulchro prolabentem in animum reducunt. In v. enim *Æneidos* ſic legitur,

Dixerat hæc: adytis cùm lubricus anguis ab imis
Septem ingens gyros, ſeptena volumina traxit,
Amplexus placidè tumulum, lapſúſque per aras:
Cæruleæ cui terga notæ, maculoſus & auro
Squamam incendebat fulgor, ceu nubibus arcus
Mille trahit varios adverſo ſole colores.
Obſtupuit viſu Æneas: ille agmine longo
Tandem inter pateras, & levia pocula ſerpens
Libavítque dapes, rurſúſque innoxius imo
Succeſſit tumulo, & depaſta altaria liquit.

Anguibus etiam cum Elephantis pugna eſt maxima & concertatio, & inimicitia. Nam, ut ait Plinius ſupradicto libro viij. cap. xj. In India magni adeò ſunt ſerpentes, ut circumflexu facili ambiant, nodíque nexu præſtringant Elephantes. Commoritur ea dimicatio, victúſque corruens, complexum ſerpentem elidit pondere. Item c. xij. Iidem ſerpentes obvii deprehenſi, in adverſos Elephantes erigunt ſe, oculóſque maximè petunt. Ita fit, ut plerumque cæci ac fame, & mœroris tabe confecti reperiantur Elephanti. Hinc crediderim ideò in nummo Anguem illum erectum, quíque videtur Elephantem ſuſpicere, fingi hac de cauſa. Sed de Elephante & ſerpente ſatis ſit dictum. Plura enim Plinius dicto libro, & Pierius Valerianus in *Hieroglyphicis* de his animalibus diſſeruerunt. Jam inſignia, quæ à

tergo nummi apparent, quid ſibi velint, videamus. Et illud quidem inſtar fungi & galeæ hieroglyphicum, nihil aliud deſignat, quàm Dialis flaminis pileum, quod Latini, inter quos Feſtus eſt, ita deſcribunt, appellántque *Albogalerum*. De pileo, & velo flaminis Dialis, quem geſtare aſſiduè ſolum flaminem Dialem ſolitum, aliis duntaxat inter ſacra deferentibus, & quem eundem eo indutum fas non fuerat obire mortem, vide Appian. Alexandrinum lib. I. *bellorum Civilium*. *Albogalerus* à galea nominatus eſt, eſt enim pileum capitis, quo Diales flamines, id eſt, Sacerdotes Jovis utebantur, fiebat enim ex hoſtia alba Jovi cæſa, cui affigebatur apex virga oleagina. Conſtat enim ex Suetonio Tranquillo, in initio vitæ C. Cæſaris, illum flaminem Dialem fuiſſe deſtinatum, fuiſſéque pontificem. Non ineptè aliquis divinaverit Tutulum inſigne capitis flaminicarum fuiſſe, quod in nummo apparet galeatum, ſeu fungi inſtar cum crinibus dependentibus, & cum virga, ſeu apice, & filo, ex quo nomen flaminibus inditum eſt quaſi filaminibus. Vnde Lucanus in primo libro *Pharſal.*

Et tollens Apicem generoſo vertice flamen.

Tutulum autem, cui vitta purpurea innexa crinibus fuerat, ornamentum capitis flaminicæ fuiſſe narrat Alexander ab Alex. in *Genialibus* lib. vj. cap. xij. ubi omnia flaminum & flaminicarum munera ac cæremonias connumerat. Meminit & Gyraldus noſter ſenior in lib. *de ſacrificiis*, Syntagmate xvij. De Tutulo etiam Varro meminit libro *de lingua Latina*, Ennii hunc verſiculum exponens,

Libáque, fictores, Argæos, & tutulatos.

Sed de Tutulo & Albogalero, quod ad numiſma pertinet dictum ſit ſatis: illud non omittentes, quod idem Alexander ab Alexandro memoriæ prodidit, Flaminem cùm per æſtum ferre non poſſet Pileum, ſeu Albogalerum, caput ligaſſe filo, quòd nudo capite incedere fas non liceret, nec die feſto Pileum deponere, etiam ſi æſtus quàm magnus eſſet. Huic etiam ſacra faciendi, & victimas cædendi munus datum erat, ex quo in numiſmate addita eſt ſecuris, quam *ſeceſpitam* vocant: de qua ſic Feſtus Pompejus, & Alexander ab Alexan. lib. *Genialium dierum* iiij. cap. xvij. ubi morem ac cæremonias narrat, quibus uſi ſunt veteres in immolanda Diis victima:

victima: *Secespitam alii securim, alii dolabram æneam, alii cultellum putant. Item secespita cultrum ferreum oblongum, manubrio eburneo, rotundo, solido, vincto ad capulum auro, argentóque, fixum clavis æneis, ære Cyprio, quo flamines, flaminicæ virgines, Pontificesque ad sacrificia utebantur, dicta autem est* secespita *à* secando. Hactenus Festus: quem miror in hac descriptione omisisse, quemadmodum in acie, seu anteriori parte ipsius secespitæ fuerit effícta hostiæ, aut alterius victimæ imago, seu capitulum ore patenti, ut in numismate eodem sculptam, atque elaboratam eleganti effigie passim videmus. Sed & de secespita Suetonius Tranquillus in *Tiberio* his verbis meminit, *Inter pontifices sacrificanti simul, pro secespita plumbeum cultrum subjiciendum curavit.* Hic illud etiam quod Alexander ab Alexandro in *Genialibus* recenset, subdidero, cùm ad hanc rem non parum faciat: Alexander libri primi capitulo xxviij. *Lydiæ Reges sceptri loco securim habuisse feruntur, sicut Labradæus Jupiter in Caria pro sceptro & fulmine securim ferebat.* Hoc tamen in nummo, absque dubio, existimo pontificum ac flaminicum fuisse insigne, sicut & aspersorium, quod *Aspergillum* vocat, qui voces Latinas explicat, Ambrosius Calepinus in suo dictionario: quo instrumento nos aquis sacris aspergere solemus juxta canon. *Aquam sale.* de consecratione, distinctione tertia. Ex qua aqua venialia crimina tolluntur, ut distinctione quinquagesima, can. in capite quadragesim. Olim in lege Mosis in veterique instrumento ejusdem *Levitici*, vitulæ cinis aspersus, mundabat populum, qui mos etiam ad Romanos transiit, ut P. Ovidius in *Fastis* libro 4. his versibus testatur:

Igne cremat vitulo, quæ natu maxima virgo est,
Luce Palis populos purget ut ille cinis.

Et in Ezechiele xxxvj. dicitur, *Effundam super vos aquam, & mundabimini ab omnibus immundiciis vestris & ab universis idolis vestris mundabo vos. Et dabo vobis* &c. & in *Numeris* capitulo decimonono, *qui tetigerit cadaver hominis, propter hoc dies septem erit immundus: ideo aspergatur de aqua tertia & septima die, & mundabitur:* & *Numer.* viij. *Circunsperges eos aqua purificationis.* Et iterum, *Aqua aspersionis purificatio est.* Quæ omnia in capite, *Nec quenquam.* distin. 4. *de consecratione* referuntur. At in numismate

nostro,

noſtro, de quo loquimur, fuit aſperſorium ea ſpecie, qua utuntur noſtri Sacerdotes, ac Deorum epulones, cùm vaſculo ſacra lympha illata populum fidelem conſpergunt. Quod præcipuus poëtarum in vj. *Æneidos*, dum Miſeno juſta peraguntur, pulchrè his verſibus expreſſit,

—— Ter pura ſocios circumtulit unda,
Spargens rore levi, & ramo felicis Olivæ,
Luſtravitque viros, dixitque noviſſima verba.

Et alibi,

—— Corpuſque recenti
Spargit aqua.

De qua luſtratione per aquam meminit Alexander ab Alexan. lib. *Genialium dierum* iij. cap. vij. juxta finem. Sed de aſperſorio, quod ex ſetis confectum crediderim: ut in nummo apparet, hæc à nobis dicta ſufficiant. Supereſt nunc ut de ſacrificali vaſculo aliquid dicamus, & quidem (ut mea fert opinio) hæc forma vaſis, quæ eſt in numiſmate mihi potius vas, quod eſt inſtar lucernulæ, in quo ſacra aqua reponeretur, ut populus ea aſpergeretur, fuiſſe videtur. Nam ſi Lazaro Bayphio, qui *de vaſculis* eleganter libellum conſcripſit, credimus, ut viro de re literaria benemerito, & benedocto, idem vas non exiſtimabitur, quod aliqui hoc in nummo volunt fuiſſe ſimpulum ſeu ſimpuvium mavis Numæ, de quo Juvenalis in vj. cùm alia forma ſit hæc, quæ eſt hoc in numiſmate, ab illa, quæ à Bayphio ponitur de ſimpulo, & quam ille effingit eo libro, quo tractat de ſimpulo: quo loco ait etiam à ſe viſam Romæ hujuſmodi formam in antiquo marmore, cum lituo: *ſimpulum* (inquit ille) *eſt vas fictile, quo in ſacris prolibabant ſacrificuli:* de quo Plinius lib. xxxv. cap. xij. ubi dicit, *in ſacris quidem fictilibus prolibabatur ſimpuviis*. At ut proferam, quæ ſentio, memini videre, in aliquibus nummis, ſeu monetis antiquis Julii Cæſaris, eandem formam vaſculi, quam ponit Bayphius in ſuo libello *de vaſculis antiquis:* nempe ſimpuvium unà cum lituo, qui tranſverſalis vaſculo fuerat appoſitus. Hinc ego conjicio, non idem vas eſſe ſimpuvium cum hoc, quod præ ſe fert fictum noſtrum numiſma, de quo nunc agimus, ſed hoc aliud ab illo fuiſſe arbitramur, nempe à ſimpuvio, hoc ad aſpergendam aquam, illud ad prolibandum in ſacris aptum: etiam ſi legi aliquando aqua pro-

prolibatum Diis, & si scio, nec inficior hæc vascula, omnia ad religionem, ac usum flaminis ac pontificis parata exstitisse, spectavisséque, non autem ad cædendum Elephantem instrumenta, ut quidam malè senserunt: vel ut alii ad munificentiam, seu quia Cæsar Dictator Elephantes currui supposuisset triumphator existens, dum Capitolium ascendit ad lumina quadraginta Elephantis dextra atque sinistra lychnuchos gestantibus, ut ait Tranquillus, in Cæsare Julio Dictatore cap. 37. vel ut alii, quòd ludis circensibus Elephantes exhibuerit, ut idem refert Suetonius, vel quia infimæ authoritatis scriptores Spartianus & Servius dicant, quòd peregrina lingua nempe punica Elephas *Cæsar* dicatur: ideò Elephantum in nummo positum cum nota CAESAR. Sed ut eò, unde digressi sumus revertamur, sciendum M. Ciceronem (quod etiam ex eo Bayphius refert) in *paradoxis* scripsisse, Numam usum fuisse in sacris vasculis fictilibus, quas vocat *urnulas fictiles* & *capedines*: idem Cicero *de Natura Deorum* lib. iij. *capedunculas* vocat, *Docebo* (inquit) *meliora me didicisse, de colendis Diis immortalibus jure pontificio & more majorum, capedunculis, quas nobis reliquit.* Hoc loco illud, quod aliquando in Decretis Pontificum legi, non omittam, *de consecratione* distinc. j. cap. *vasa.* Interrogatus Bonifacius Martyr ac pontifex, an liceret uti in sacris libationibus ligneis calicibus, ab illo responsum ferunt fuisse, *Olim aureos sacerdotes calicibus ligneis litasse, nunc è contrario ligneos aureis uti:* hoc volui hoc loco referre, quia quidam arbitrantur hujusmodi calices non absimiles fuisse simpulo Numæ regis. Quam sententiam videtur amplecti Alciatus noster lib. *Parergôn* 7. c. 24. Extat etiam apud me vetus numisma æreum eleganter elaboratum, cujus ab una parte imago est Maximi Cæsaris Germanici cum hac inscriptione, MAXIMVS CAES. GERM. ab altera autem sunt instrumenta, seu insignia Pietatis in Deos, ibi enim vas ansatum non dissimile illi quo abluendis manibus in dies utimur. Inest etiam Lituus, Augurum sceptrum, quo illi in cœli regionibus designandis ac terminandis utebantur. De lituo lege Plutarchum in vita Romuli. Lituus erat etiam regium insigne, in quo potestas dirimendarum litium esse noscebatur: de quibus omnibus vide quid referat Alexander ab Alex. in *Genialibus* libr. v. capit. xix. quo loco numerum, potestatem, ac jus augurum, & quomodo auguria ca-

ptarentur narrat: eſt & in noſtro nummo aſperſorium unà cum vaſculo fictili ſimili illi, de quo ſuprà in Cæſaris Julii nummo loquuti fuimus, & quod nonnulli ſimpulum (ut dixi) credunt fuiſſe aut capedinem, ut ego autem, aquæ aſperſioni congruum vaſculum: ineſt etiam huic meo nummo, ut conjicere potui, forma malluvii, nos *abacillam* vulgò dicimus, quæ nihil aliud mehercule hoc in nummo deſignat, quàm munditiem & puritatem, ac candorem mentis, qui in Deos eſſe convenit, & abſtinentiam à ſordibus, quod alibi à me explicatum fuit, nempè in libro *exercitationum Juris Civilis*, quem ſuperioribus annis edidi, in adoleſcentia adhuc conſtitutus ac penè puer: & de his etiam mentionem egi in interpretatione ſepulchri hieroglyphicis ſignis elaborati præceptoris incomparabilis Andreæ Alciati noſtri: qùam interpretationem propè diem ſum in publicum exhibiturus, ac in lucem miſſurus, cùm à multis hoc opuſculum deſideretur, & ab amicis rogatus ſim quàm plurimis, ut illud edere citius velim, quod facturus ſum potius, ut illis imprimis paream, & videar aliquid amicitiæ tribuere, ne contra bonos mores facere videar: & ut præceptoris dilectiſſimi manibus aliqua ex parte diſcipulus non ingratus ſatisfaciam, quàm quòd ego cupiam has meas incultas ac inelaboratas vigilias legi publicè, non enim iſta ambio, qui ſciam omnem gloriam, ſi quam modò ex his rebus percepturus ſum, ſoli Deo tribuendam eſſe, qui horum & aliarum rerum ſolus author eſt ac largitor ſummus. Debemus enim Deo imprimis, deinde parentibus & præceptoribus, poſtremo amicis, & aliis pietatem. Sed horum ſignorum quæ ad vaſa pertinent, extant & in marmoreis tumulis, ſeu columellis hujuſmodi quàmplurimæ formæ abluendis manibus idoneæ: quæ ſenſu recondito non carent, à nobis tamen juxta veritatem enucleatæ; lib. iij. Græcorum epigrammatum εἰς μεθύσους, extat Græcum epigramma quoddam, incerti poëtæ diſtichon, quo alia ſignificatio vaſculo in tumulo poſito tribuitur hoc ſenſu:

Non levis exanimem pulvis tegit, hoc mihi ſed vas
Signum lætitiæ gratus adeſt tumulus.

Τῆς πολιῆς τόδε σῆμα μαρωνίδος ἧς ἐπὶ τύμβῳ
Γλύπτιον ἐκ πέτρης αὐτὸς ὁρῇς κύλικα.

Id

Id eſt, *Hæc vetulæ ſunt buſta Maronidos, illius hic eſt*
Quem petræ inſculptum conſpicis eſſe, calix.

Extat etiam non abſimile Antipatri Sidonii carmen.

Sed & alio quodam diſticho innominati poëtæ lib. ij. Græcorum epigrammatum elicitur ſignum lætitiæ fuiſſe vaſculum in tumulo effictum: quo etiam poſt mortem ſperabant vinum guſtativum: hoc carmen ſic tranſtulit ad nos Vrſinus Vellius:

Fictile vas terra factum mihi dulce miniſtra
Qua genitus, rurſum poſt mea fata tegar.

Sed & aliud ibidem epigramma incerti autoris dicto lib. Græcorum ſecundo (ubi inſcribitur ΣΥΜΠΟΤΙΚΑ ΑΣΤΕΙΣΜΑΤΑ) extat, quo loco vaſcula iſta videntur admonere mortales ut vivant, & ut lætitiæ ſe dedant: carmen autem quia elegans multum eſt, ſubjiciam:

Ἡ πτωχῶν χαρίεσσα πανοπλίη ἀρτολάγυνος
Αὕτη, καὶ δροσερῶν ἐκ πετάλων στέφανος,
Καὶ τοῦτο φθιμένοιο προβάσιον ἱερὸν ὀστοῦν,
Ἐγκέφαλον ψυχῆς φρούριον ἀκρότατον,
Πῖνε λέγει τὸ γλύμμα, καὶ ἔσθιε, καὶ περίκεισο
Ἄνθεα. τοιοῦτοι γιγνόμεθ' ἐξαπίνης.

Hoc autem ſic vertit in Latinum Vrſinus Vellius,

Pauperis hæc grata eſt cum pane, lagena ſupellex,
Et quæ roranti fronde corona madet.
Hæc quoque ſumma animæ ſedes, tutela cerebri.
Extima defuncti calva retecta viri.
Hæc nos ſculpta monent, cæna, bibe, ſume corollas.
Tales ſupremo ſimus ab interitu.

Non abſimile cecinit Virgilius in Coppa illa ſaltatricula:

Pone merum, & talos: pereat qui craſtina curat,
Mors aurem vellens (vivite) ait venio.

Sed jam ad nummum, de quo loquebamur, è poſtliminio revertamur: erat & aliud quoddam ſigillum, quod propter vetuſtatem nequivimus conjicere, & ſi omnem aciem oculorum & animi intenderimus, quàm maxima adhibita diligentia, excogitantes quid illud eſſet, non deſtitimus etiam hoc ab aliis peritioribus harum rerum ſciſcitari, ut ſciremus, quidnam hoc ſignum eſſet: at nequivimus, quod cupiebamus, ab illis diſcere, cùm & ipſi hac in re ſententiam ferre

ferre timerent incertam : optavimus tandem, ut voto nostro succederet aliquando, ut tale numisma aliquod purius, ac quod à rubigine & à vetustate minus læsum esset, se nobis offerret sincerius, ut conferri utrunque numisma ac explicari simul posset, & res tota poni ante oculos ac indicari, prout esset, à nobis posset. Si tamen in præsentia nobis divinare licet, opinamur aliud fuisse augurale sceptrum, quod in aliquibus C. Cæsaris dictatoris nummis aliquando vidi: nam lituo consociatur & id instrumentum, seu sigillum in speciem longioris hastulæ seu virgæ: in hoc etiam meo nummo eo in latere, quo retuli extitisse insignia religiosæ pietatis, hæc verba circum orbem nummi legebantur, PIETAS AVG. S. C. ex quibus verbis facilè ostenditur quid sibi signa velint ibidem posita, de quibus diximus. Hunc autem Maximum in hoc nummo nominatum, illum fuisse existimo, qui creditus sit Pupienus, & quem sic Julius Capitolinus nuncupatum existimat (sic enim in alio numismate, quod est apud Torquatum Bembum P. Bembi filium legi, IMP. CAES. CLOD. PVPIENVS MAXIMVS AVG.) & qui rem contra Germanos satis feliciter gessit, quique missus adversus Maximinum Tyrannum, illum apud Aquileam devicit, hic unà cum Decio Cælio Balbino imperavit, inter quos simultas fuit, licet occulta. Hic statim ac imperator factus est, unà cum Balbino ascendit Capitolium, ac rem divinam fecit. Decreti sunt ei omnes imperatorii honores, & patris patriæ nomen meruit. Fuit etiam pontifex maximus, insignibus tribunitiæ potestatis, & jure consulari decoratus: non immeritò igitur si in nummo sunt religionis insignia, ac instrumenta pontificalia. Quis verò fuerit Maximus, & quali corporis habitu, id ex Julio Capitolino, & Herodiano, authore Græco, qui ambo hujus imperatoris historiam persecuti sunt, facilè cognosci potest. Ne hic ego dum solùm unum numisma interpretari constituo, duo explicem præter rem institutam, cùm nunc gravioribus negotiis impeditum ad alia me transire cogat temporis angustia, quod aliàs opportunius fortè rem ad explicandam concedat largissimè. De his igitur satis, tu intereà, mi Gabriel Buccabarilli, hæc qualiacunque nunc non aspernaberis, cùm à tetricis studiis legum vacabis: cum etiam à me tui amantissimo proveniant, & ab eo, qui omnia tibi bona cupiat. Vale & me ama. xj. Cal. Septembris M. D. LVII. Placentiæ ex ædibus nostris.

SCRI-

Pag.33.
LIBO
BON·EVENT.
PVTEAL
SCRIBON·
PAVLLVS LEPIDVS
CONCORD.
PVTEAL SCRIBON.
LIBO

SCRIBONIS LIBONIANI PVTEAL.

ARGENTEVM nummum aliquando vidi apud civem meum Joannem Bartholomæum Pandollam seniorem, & filium ejus Tyberium, cujus ex una parte extabat Libonis Scriboniani imago his verbis cælata: LIBO BON. EVENT. In altera verò tribunal, supra quod est PVTEAL. infrà verò, SCRIBON. In alio nummo Argenteo, quem mihi ostendit Raphael Leonas Papiensis, fuit ex una parte sigillum Pietatis cum his verbis. PAVLLVS LEPIDVS CONCORDIA. in alia fuit putealis figura in formam putei, cum his notis, PVTEAL SCRIBONI LIBO. Livius lib. IX. decadis tertiæ de Lucio Scribonio Libone his verbis meminit, *Prætores creati sunt T. Claudius Nero, M. Martius Ralla, L. Scribonius Libo, M. Pomponius Matho*, & paulò pòst: *Prætoribus M. Martio Vrbano, L. Scribonio Liboni peregrina, & eidem Gallia. M. Pomponio Matthoni Sicilia, Tito Claudio Neroni Sardinia.* Situm autem fuit tribunal Libonis prætoris *Puteal* dictum, ad arcum Fabianum, qui arcus fuit juxta templum Faustinæ, de quo Puteali meminit Horatius hunc in modum lib. I. *epistolarum* ad Mecœnatem:

—— Forum Putealque Libonis
Mandabo siccis: adimam cantare severis.

Et Ovidius lib. *de remedio Amoris* 2.

Qui puteal, Janumque timet celeresque calendas.

Fœneratores enim stabant ad Janum, & apud fornicem Fabianum jus dicebatur, de quo arcu meminit Cicero in *Plancio*, & in *Verrinis*, & ibi Asconius Pædianus: fuit etiam judicium putei apud Romanos, ex quo forte *puteal* dictum, in eo loco causæ homicidiorum involuntariorum controvertebantur, qui locus in comitio fuit, ut est auctor Dionysius Halicarnasseus lib. *de antiquitatibus Romanorum*, ubi de Actii Navii statua, quæ capite erat velato, agit. Aristoteles lib. IV. *Politic.* capite XVI. ubi de judiciis & speciebus judiciorum tractat, de judicio ad multam putei, ut Athenis dicitur, mentionem facit. Pausanias in *Atticis* de judiciali puteo meminit his verbis: *in Piræeo ad mare est Phreattis*, hoc est, *puteus. Qui huc confugiunt, si digressis ipsis aliud crimen impingatur, è navi ad auditores in continente stantes caussam suam agunt. Teu-*

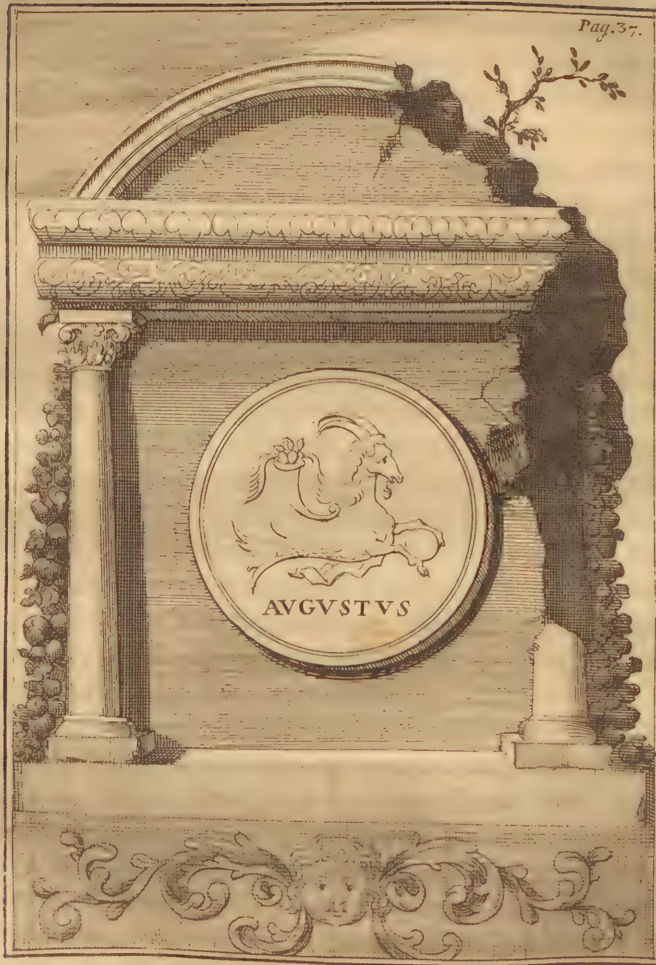
crum primum ferunt in hunc modum se excusasse Telamoni, se ad Ajacis cædem nihil contulisse: quòd genus judicii à Græcis ad Romanos postea manasse existimo: ex Atheniensium enim legibus Romani multa sustulerunt, nedum mores. Hinc crediderim Scribonium suum nummum percussisse nota putei, sertis coronati cum duabus situlis ab utroque latere appensis, ut ostentaret locum ubi causæ tractabantur, ipsum judicem prætorémque fuisse causarum. Hinc etiam crediderim familiam Puteorum, quæ hodie in Italia est celebris, & præcipuè Placentiæ est clara & nobilis, nomen originémque suam traxisse. Habebunt igitur Julius Cæsar, Petrus Marius, & Æmilius fratres tres ex familia Puteorum adolescentes nobiles, unde suam antiquitatem tueantur, si hujus vetustissimi nummi sculpturam & sigillum adduxerint: cùm & ipsorum stemma gentilitium sit Puteus, seu forma Putei, quem duo leones rectis pedibus in planitie aurea amplectuntur. Apud Strabonem lib. xvj. *Geograph.* eorum fit mentio de venatione Elephantorum ad Puteum his verbis, *Vlterius est urbs Darabam & Elephantum venatio, quæ ad puteum nominatur,* &c. De Tito Scribonio Libone Ædili curruli meminit Asconius Pædianus in oratione Ciceronis pro Cornelio: quòd ex utroque latere putei in nummo ficti, appensæ sint veluti duæ situlæ: Sorticulas duas fuisse puto, seu urnulas, cistellásve, ex quibus sortes suas judices apud prætores exciperent. Hujus moris meminit Pædianus in argumento divinationis Ciceronis his verbis, *In divinatione, & in aliis majoribus universi judices in cistam tabulas simul conjiciebant suas, easque insculptas literas habentes, absolutionis sive condemnationis, cùm de alicujus capite agebatur, N. & L. ampliationis. His enim literis significabant,* Non liquere: quod & alibi à Pædiano dicitur: illud & à Pædiano refertur dignum annotatu: *Moris fuisse celebrata judicum rejectione, & haberi in officio prætoris, & in arca reponi nomina judicum delectorum: rejectio ideo dicitur, quia cùm multi judices in consilium à prætore suo judicandi essent, qui quæstor fuisset publica causa (verbi gratia repetundarum, ambitus, majestatum) necesse fuerat eos primùm de curia Senatoria conscribi cum Senatus judicaret: deinde in urnam sortito seu sortitio mitti, ut de pluribus necessarius numerus confici posset. Tertiò, id est, post urnam permitti accusatori ac reo, ut ex illo numero rejiciant quos putaverint sibi, aut inimi-*

inimicos, aut ex aliqua re incommodos fore: solet autem ex moribus ac fama judicum, ex illorum, quos aut rejiciebant aut retinebant Jud. voluntate conjecturam facere populus, qui causæ suæ confidere, qui corrumpere judices vellet, rejectione celebrata, & in eorum locum, qui rejecti fuerant sub sortito prætore, alios, quibus ille judicum legitimus numerus compleretur sufficere. Prima enim sortitio dicebatur, his perfectis jurabant in leges judices, ut obstricti religione judicarent: cùm jurassent omnes præter ipsum prætorem, nomina eorum libellis (ut supra diximus) continebantur, & ubique habebantur, ne pro selectis judicibus, ut fit in multitudine, aliqui suppositi corruptissimi judicarent, itaque & prætoris tribunal, ut considerent indicatur prætori suo. Hactenus Pædianus: à quo quemadmodum fieret sortitio judicum intelligi potest. Nec tantùm in cistella sortitiones fiebant, sed etiam sacra, ut Tibullus poëta lib. 1. eleg. vij. ubi laudes Bacchi dicit, canit:

Et levis occultis conscia cista sacris.

Quod autem sit in nummo hoc BON. EVENT. significat Bonum eventum, de quo Plinius lib. xxxiiij. cap. viij. his verbis meminit: *Euphranor mirus artifex simulachrum Boni eventus ita finxit Romæ: Dextera pateram, sinistra spicam, ac papaver tenens.* Hoc nummo ante positus, quòd significet, (puto) Libonem Bono eventui hoc puteal dedicasse, vel aliud quid simile designare: quòd verò aliqui dicant duas utrinque lyras appensas fuisse huic puteo, id nondum comperi vel in aliquo nummo, nec quòd illam designet concordiam. Sed jam satis à nobis dictum sit in hoc numismate, superioribus annis, cùm essem Patavii, de hoc numismate plura ad Franciscum Robortellium, virum doctissimum scribens egerim: ubi etiam locum Claudii Saturnini Juriscons. in titulo *de pœn.* Pandectôn lib. xlviij. ex lib. iij. *Politicôn* Aristotelis, & Pausaniæ lib. 1. *Atticorum* enarravi: sed quòd significet Malleolus infra puteum designatus, nondum comperio: nisi quod gravitatem ac pondus rerum, quæ in judicio tractantur declarat: vel etiam securis esse potest qua nocentes cæderentur: vel clava, quæ & securis dici potest: quod præsignet sceptrum prætoris: vel hic malleus, quo cæderentur hostiæ, significare potest. Nam Alexander ab Alex. lib. 4. cap. xvij. *Genial. dier.* narrat Romanos multasse hostias malleo: vel quòd justè judex senten-

tiam suam referre debeat, non magis ab hac parte, quàm ab alia descendens: sed grave iniens consilium sibi constare debet, nec sententias præcipitare. Quemadmodum Cassiodorus lib. vj. *Variarum* de consule refert: quod fasces atque secures illigatas ideò gestaret, ut cùm illi tardius solverentur, moram deliberationis acciperet: si de cæde aut nece hominis aliquid censuisset, ita ut cùm omnia ejus traderentur arbitrio, ne insolesceret animo. Nos hæc verisimilia, non autem certa hoc loco, quæ de malleolo loquimur, afferimus. Siquis alius certiora aut meliora nobis attulerit, illi non modicum gratulabimur. Cùm hæc scriberem, allatum est mihi opus varia lectione jocundum Joan. Pierii Valeriani *de literis hieroglyphicis Ægyptiorum*, quo libro aperto, ac lecto quædam de malleo ibi scripta reperi, hunc in modum, MALORVM IRRITAMENTVM. Inquit enim, *ille videtur Malleus pro malorum irritamento accipi, arma siquidem & pugiones, cuspides, & cultros malleus excudit: unde mala tot in mortales oboriantur, eo etiam fiunt tubæ ductiles, per quarum clangorem animemur in bellum, eo franguntur opera, & quæ solida sunt conteruntur.* Hactenus Pierius: sed ut mihi videtur, quæ parum ad nostrum numisma faciant: videat modo diligens lector & antiquitatis amans, num melius referri possit ad id, quod refert Ficinus in Timæum, Pythagoram scilicet, cum apud ærarios fabros annotavisset ex malleorum ictibus consonantiam lege ponderum provenire, collegisse numeros, quibus sibi consentiens diversitas ponderum continebatur: & hanc quidem esse veriorem hujus numismatis de malleo expositionem existimo. Nam cùm litium ad hunc puteum apud prætorem Libonem causæ decernerentur, necesse erat illas tandem in quandam resolvi consonantiam, & ad concordiam ex dissidentia partium jure ipso decidente lites, perduci ac pervenire. Nimirum si alio in nummo PAVLI LEPIDI scilicet, ubi verba sunt *Liboni Scribon. Puteal.* illæ insint & literæ: nempè CONCORDIA. & hæc in hoc nummo satis.

AVGVSTVS

CAPRICORNI AVGVSTI NVMISMA.

IN numiſmate Auguſti extat imago Capricorni cum his notis, AVGVSTVS. Auguſtus, ut inquit Alexander in *Genialibus* lib. iiij. cap. xv. ubi de variis numiſmatum notis apud veteres recenſet, Syderis Capricorni nota, ſub quo in lucem æditus erat, argenteum nummum percuſſiſſe dicitur, ad quod alluſiſſe videtur Maro in *Georgicis* lib. I. illo carmine,

Anne novum tardis ſydus te menſibus addas.

Illud etiam apud Virgilium indictum non ſinam, poſtquam non tædet nos tibi ò lector, morem gerere in his, quæ ad literas & ſtudia literarum pertinent: cùm igitur Virgil. illud carmen affert,

An deus immenſi venias maris : ac tua nautæ
Numina ſola colant, &c.

Sciendum quod ſcribit Plin. lib. *Natural. hiſtor.* ix. c. xvj. *de augur. & piſcium diver.* quòd *Siculo bello ambulante Auguſto in littore, piſcis è mari exiliit & ad pedes ejus jacuit: quo argumento vates ſpondere Neptunum patrem adoptato ſibi Sex. Pompejo (tanta erat rei navalis gloria) ſub pedibus Cæſaris futuros, qui maria tempore illo tenerent.* &c. quam rem & Suetonius Tranquillus in ejus vita recenſet: ut & de Capricorno idem Tranquillus his verbis, ut tota res liquidò conſtet: *In ſeceſſu* (inquit) *Apolloniæ Theogenis mathematici pergulam comite Agrippa aſcenderat: cùm Agrippæ, qui prior conſulebat, magna & penè incredibilia prædicerentur, reticere ipſe genituram ſuam, nec velle edere perſeverabat: metu, ac pudore, ne minor inveniretur, qua tamen poſt multas adhortationes vix & cunctanter edita, exiluit Theogenes, adoravítque eum: tantam mox fiduciam fati Auguſtus habuit, ut ſchema ſuum vulgaverit, nummúmque argenteum nota ſyderis Capricorni, quo natus eſt percuſſerit.* Et hæc quidem Suetonius: ubi te admonitum volo in omnibus codicibus Suetonii pro *ſchemate* aut *ſtemmate* (legas utrum volueris) mendoſè, *thema* ſcriptum eſſe. Sic in lege penultima ff. *de gradibus cognationum*, ſubeſſe mendam admonuit noſter Alciatus Præceptor maximus lib. *parergôn.* ij. cap. xxx. ubi ex fide veterum codicum pro *ſtemmatibus ſchemata* legendum arbitratur. Nam veteres (ut inquit ille) pro ipſa graduum, ut ita loquar, arbore, cum imagi-

nibus suis locis appositis id nomen accepêre. Plinius libro xxxv. cap. iij. *stemmata lineis discurrebant, ad imagines pictas*, & reliqua quæ eo loco doctissimè (ut solet) scribit ille. Sed ut de signo Capricorni, quod in cœlo extare sydus creditur, nonnulla ex authoribus annotem, hîc, quæ Julius Firmicus lib. iiij. *Matheseos* refert, apponam, qui sic ait, *Si quis medium cœlum in Capricorno habuerit, erit multis quotidianæ vitæ alimenta suppeditans. At si in horoscopo aliquibus vitæ alimenta præstiterit, ipsi ei existent semper ingrati: dicitur etiam Capricornus domus Saturni & Martis exaltatio, ut illud apertè detur intelligi, liberalitatem inter avaritiam & prodigalitatem constitui, amborúmque complexione conflari.* Macrobius in somnio Scipionis, Capricornum dixit portam esse deorum, qua scilicet animæ immortalitate vestiendæ ingrediuntur: per hoc igitur signum liberalitas demonstratur. Nam Capricornus xxij. syderibus integratur, cujus numeri ratio speculantibus liberalitatem offert: quin & Capricorno genua tribuuntur, ut est apud Manilium hoc versu scriptum,

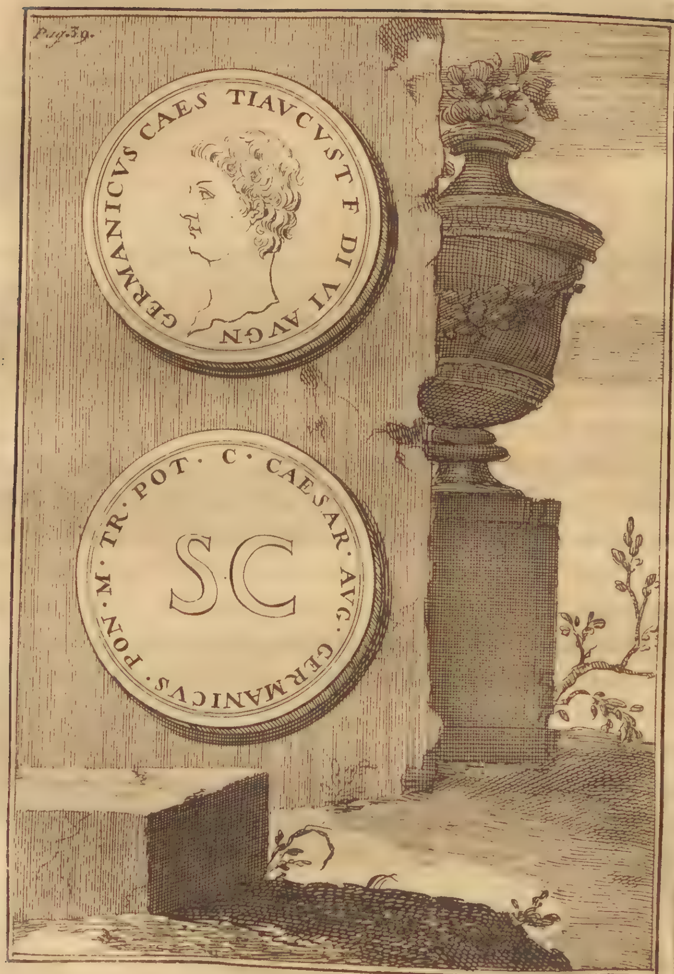
Capricornus utrisque imperat in genibus.

Vide apud Niphum Suessanum lib. I. *de augur.* & P. Crinitum lib. xj. *de honesta disciplina*, cap. ij. & de his hactenus.

CONSTANTIVS LANDVS COMES AEMILIO PVTEO SVO S. P. D.

MISISTI his diebus proximis mihi nummum æreum adeò antiquum, ut vix à me propter vetustatem legi potuerit, corrosis enim omnibus literis penè Delio natatore indigere videbatur, quod magis est, ne quidem ulla vestigia, cujus esset imago, apparebant. Ego tamen omnem ingenii & oculorum aciem, ut tibi in hoc placerem, intendi, quòd si in aliquo peccabimus, in errorémve (quod in his rebus facillimè evenire potest & solet) inciderimus, tu mihi hoc totum, quod à me erratum fuerit, condonabis, id enim tento nunc, ut potius tibi mei amantissimo amico, ac tanquàm fratri inserviam, ac gratum faciam, quàm quòd velim ostentare ingenium meum, quod tenue ac imbecille est. Tu igitur, mi Æmili, hoc qualecunque breve scriptum

in

Pag.39.
GERMANICVS CAES TI AVGVST F DIVI AVGN
C · CAESAR · AVG · GERMANICVS · PON · M · TR · POT ·
SC

in tuum numiſma ſcholium boni conſule. Si meliora poſthac memoriæ ſuccedent, ad te mittemus: hæc igitur lege.

GERMANICI CAESARIS NVMISMA.

IMAGO illa, quæ vix apparet in æreo nummo, Germanici Cæſaris ac Imperatoris extat, ut conjicere ex ipſis nutantibus literis potuimus, quæ ſic à nobis leguntur, GERMANICVS CAESAR TI. AVG. F. DIVI AVG. N. in tergo autem ſic legimus, CAESAR AVG. GERMANICVS PON. M. TR. P. S. C. & ut aliquid de hoc Cæſare dicere incipiam. Sciendum in primis eſt hunc Germanicum Cai Cæſaris patrem, Druſi filium fuiſſe, & Antoniæ junioris, & à Tiberio Cæſare patruo, Auguſti juſſu adoptatum, ut inquit Suetonius in *Caligula*, quod & Juſtinianus Cæſar legiſlator in *elementis Inſtitutionum* lib. 1. cap. *de adoptionibus*, narrat his verbis, *ſic Divus Auguſtus non ante Tiberium adoptavit, quàm is Germanicum adoptaſſet, ut protinus adoptione facta, inciperet Germanicus Auguſti nepos eſſe.* Quinquennio antè, quàm per leges liceret, & paulò pòſt conſulatum geſſit, ut idem Suetonius narrat, miſſúſque ad exercitum in Germaniam, exceſſu Auguſti nuntiato, legiones univerſas imperatorem Tiberium pertinaciſſimè recuſantes, & ſibi ſummam Reipublicæ deferentes, incertum conſtantia, an pietate majore, compeſcuit: atque mox devicto hoſte, triumphavit. Conſul deinde iterum creatus, ac priuſquàm honorem iniret, ad componendum Orientis ſtatum expulſus, cùm Armeniæ Regem deviciſſet, Cappadociam in provinciæ formam redegiſſet, annum ætatis agens quartum & trigeſimum, diutino morbo Antiochiæ obiit, non ſine veneni ſuſpicione. Nam præter livores, qui toto corpore erant, & ſpumas, quæ per os fluebant, cremati quoque cor inter oſſa incorruptum repertum eſt: cujus ea natura exiſtimatur, ut tinctum veneno igne confici nequeat. Obiit autem Germanicus (ut aſſerit idem Tranquillus) Tiberii fraude (ut opinio fuit) miniſterio & opera Gnei Piſonis. Omnes autem Germanico corporis, animíque virtutes, & quantas nemini cuiquam contigiſſe ſatis conſtat: formam, & fortitudinem egregiam: ingenium in utroque eloquen-

quentiæ, doctrinæque genere præcellens: benevolentiam singularem, conciliandæque hominum gratiæ, ac promerendi amoris nimium, & efficax studium. Oravit causas triumphales, atque inter cætera studiorum monumenta, reliquit & comœdias Græcas. Habuit in matrimonio Agrippinam M. Agrippæ & Juliæ filiam, & ex ea novem liberos tulit: sed hæc jam de Germanici vita satis. Suetonium enim legere, mi Aimili, per te poteris, qui de hoc alia quædam præclara refert, & si me amas, omnino leges: digna enim sunt hujus optimi Cæsaris omnia gesta, ut legantur. Sed in numismate illud animadvertendum, in posteriori parte, quòd Germanicus non fuit Augustus, non enim successit in imperio post Octavianum Augustum: nec Germanicus Augustus unquam fuit dictus, apud quem summa Reipublicæ deferebatur. Nam Germanicus nunquam dominationem assumpsit, & si pertinacissimè in excessu Octavii Augusti, legiones recusantes Tiberium, Germanico deferre vellent. Solo itaque Imperatoris nomine decoratus fuit Germanicus, ut etiam Alciatus senior in annotationibus in Cor. Tacitum observavit, qui inter Cæsares, Imperatores, & Augustos multum interfuisse disserit: hoc pacto, *Cæsares dicti, qui Augustæ majestatis hæredes designati essent, administratione rerum illis interdicta, nisi fortasse provinciam, Augusti jussu, administrandam haberent. Hinc nulla eis donativi militibus dandi facultas erat. In comitatu eos solùm habebant, quos princeps tribuisset. Paulò major Imperatoris dignitas, qui licet infra Augusti fastigium positus, ejúsque arbitrio bella gereret, summam tamen potestatem in magistratus, atque milites habebat, júsque illi indicendi belli erat.* Hæc Alciatus ex Ammiano, Lampridio, & constitutionibus, cujus rei idem in *historia patriæ* meminit. Quæ volui dixisse, ut tibi constet Germanicum non vocatum fuisse Augustum, nisi concedamus illi fuisse hoc nomen ab Augusto Octaviano concessum, quia illum valde Octavianus dilexerit, ut etiam diu cunctatus sit, an sibi successorem destinaret: ideo Tiberio adoptandum dederit. Verius igitur in numismate ego legerem, interpretarérque quòd illæ notæ, *Cæsar Augustus Germanicus, Pontifex Maximus, Tribunus Plebis*, ad Cajum Caligulam ipsius Germanici filium, qui post defunctum Tiberium in imperio successerit, spectent: nam & ipse *Germanicus* vocatus fuit. *Germanicus* autem dictus ob Germaniam de-

victam: vel quia primus ad exercitum, qui in Germania constiterat, imperator missus fuerit. Huic P. Ovidius Fastorum suorum libros consecravit, ut ex his primis carminibus apparet,

Accipe pacato, Cæsar Germanice, vultu
Hoc opus, & timidæ dirige navis iter.

Illud autem sciendum Septembrem mensem Cajum Caligulam in memoriam patris Germanici, Germanicum appellasse. Fessum autem morbo Germanicum adsistentes amicos hunc in modum adloquutum fuisse refert Cor. Tacitus lib. ij. *Si fato concederem, justus mihi dolor, etiam adversus Deos, esset, quòd me parentibus, liberis, patriæ intra juventam præmaturo exitu raperent. Nunc scelere Pisonis & Plancinæ interceptus ultimas preces pectoribus vestris relinquo, referatis Patri ac Fratri quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus insidiis circumventus miserrimam vitam pessima morte finierim, si quos spes meæ, si quos propinquus sanguis, etiam quos invidia erga viventem movebat inlachrymabunt, quondam florentem, & tot bellorum superstitem muliebri fraude cecidisse. Erit nobis locus querendi apud Senatum, invocandi leges. Non hoc præcipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignavo questu: sed quæ voluerit meminisse, quæ mandaverit exequi. Flebunt Germanicum etiam ignoti. Vindicabitis vos si me potius, quàm fortunam meam fovebatis. Ostendite Populo Romano Divi Augusti neptem, eandémque conjugem meam. Numerate sex liberos: misericordia cum accusantibus erit, fingentibúsque scelesta mandata, aut non credent homines, aut non ignoscent:* hactenus amicos adlocutus Germanicus. Juravêre amici, dextram morientis contingentes, spiritum antè, quàm ultionem amissuros. Tum ad uxorem versus, per memoriam sui, per communes liberos oravit, exueret ferociam, sævienti fortunæ summitteret animum, non regressa in urbem æmulatione potentiæ, validiores incitaret. Hæc palàm & alia secretò, per quæ ostendere credebatur metum ex Tiberio. Neque multò post extinguitur ingenti luctu provinciæ, & circunjacentium populorum, indoluêre exteræ nationes, regésque, tanta illi comitas in socios, mansuetudo in hostes, visúque auditúque venerabilis, cùm magnitudinem & gravitatem summæ fortunæ retineret, invidiam & adrogantiam effugerat. Funus sine imaginibus & pompa: per laudes & memoriam virtutum ejus

celebre fuit: & erant qui formam, ætatem, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorum, in quibus interiit, Magni Alexandri fatis adæquarent. Nam utrunque corpore, genere insigni, haud multum triginta annos egressum, suorum insidiis externas inter gentes occidisse. Sed hunc mitem erga amicos, modicum voluptatum, uno matrimonio, certis liberis egisse: neque minus præliatorem etiam si temeritas abfuerit, præpeditúsque sit perculsas tot victoriis Germanias servitiis premere: quòd si solus arbiter rerum, si jure & nomine regio fuisset, tanto promptius adsecutum gloriam militiæ, quantum clementia, temperantia, cæteris bonis artibus præstitisset. Corpus antè, quàm cremaretur nudatum in foro Antiochensium, qui locus sepulturæ destinabatur, prætuleritne veneficii signa parum constitit: nam ut quis misericordia in Germanicum, & præsumpta suspicione, aut favore in Pisonem pronior diversi interpretabantur, &c. Quæ sequuntur, apud Cor. Tacitum, cujus verba hic etiam volui scripsisse, ut qualis fuerit Germanicus & quantus cognosceres, utque longiori vita dignum imperatorem, támque optimis literis institutum Cæsarem plusculum amares: dignúmque, ut etiam ipse de se dixit, ut ignoti ejus obitum defleant. Sed jam ejus virtutis & altitudinis ingenii memoriam adhuc in libris florentem, quæ quodam epigrammate Græco pro testimonio libro Græcorum epigrammatum primo extat, hic tibi subscribamus, ut inclytam virtutem nepotis divi Augusti ames, & venereris, simúlque imiteris. Hæc enim exempla ad excitandam, & inflammandam juventutem nostri temporis mirum in modum congrua sunt, cùm & juvenis alicujus principis & nobilis personam laudatósque mores, probatámque vitam, & optimè instituti adolescentis, studiisque bonarum artium ornati repræsentamus indolem. Sic Joannis Pici Mirandulani principis ac comitis, cujus imago pulcherrima in musæo nostro nos quotidie exuscitat ad bonas capescendas literas, ad studia literarum inflammare juventutem potest. Sic his temporibus Manavus Sabellus, Hieronymus Querceus, sic Baro Sfondratus, sic Trivultius Georgius. Sic & alii nobiles juvenes, de quorum virtutibus, & studiis ubique est fama consentiens, & quæ jam totam perambulat Italiam. Sed quid ego nunc currenti calcar addere studeo? cum jam urbis Placentinæ omnes adolescentes nobiles assiduo studio, exer-
citióque

citióque diſciplinarum non ignobili Aimilius Puteus ingenio miro præditus non æquare ſolùm, ſed ſuperare credatur. Hoc igitur epigramma Græcum Germanici elegantiſſimum, ac perargutum ſi à juris civilis ſtudio vacabis legito:

Γερμανικοῦ Καίσαρος.

Οὔρεος ἐξ ὑπάτοιο λαγὼς πέσεν ἔς ποτε βένθος,
Ἐκπροφυγεῖν μεμαὼς τρηχὺν ὀδόντα κυνός.
Ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ὡς ἤλυξε κακὸν μόρον. αὐτίκα γάρ μιν
Εἰνάλιος μάρψας, πυθύμαλος ὠρφάνισεν.
Ἐκ πυρὸς ὡς αἰνῶς πέσες ἐς φλόγας. ἦ ῥά σε δαίμων
Κὴν ἁλὶ, κὴν χέρσῳ, θρέψε κυνέεσι βορήν.

Τοῦ αὐτοῦ.

Ἐκ κυνὸς εἷλε κύων με. τί τὸ ξένον; εἰς ἐμὲ θῆρες
Ὑγροὶ, καὶ πεζοὶ, θυμὸν ἔχουσιν ἕνα.
Αἰθέρα λοιπὸν ἔχοιτε λαγοὶ βατόν. ἀλλὰ φοβοῦμαι
Οὐρανὲ, καὶ σὺ φέρεις ἀστερόεντα κύνα.

Senſus autem eſt de lepore, qui canem effugiens venaticum, & in mare prolapſus, à cane marino diſcerptus eſt. Ad hoc ſic alluſit Auſonius Gallus poëta,

Trinacrii quondam currentem in littoris ora:
Ante canes leporem, cæruleus rapuit.
At lepus: In me omnis terræ pelagique ruina eſt.
Forſitan & cæli, ſi canis aſtra tenet.

Aſt videamus etiam aliud Epigramma in laudem Germanici, ut hoc numiſma tuum etiam locupletiore lectione exornemus, teſtimonióque Græcorum poëtarum gloriam illuſtriſſimi viri augeamus.

Εἰς Γερμανικὸν Βάσσου.

Οὔρεα πυρηναῖα, καὶ αἱ βαθυάγκεες ἄλπεις,
Αἳ ῥήνου προχοὰς ἐγγὺς ἀποβλέπετε,
Μάρτυρες ἀκτίνων, γερμανικὸς ἃς ἀνέτειλεν,
Ἀστράπτων κελτοῖς πουλὺν ἐνυάλιον,
Οἱ δ᾽ ἄρα δουπήθησαν ἀολλέες. εἶπε δ᾽ ἐνυὼ
Ἄρει, τοιαύτης χερσὶν ὀφειλόμεθα.

Hoc autem epigramma in Germanicum Drusi filium est scriptum, cujus sensus talis est (ut Opsopoeus vertit) alloquitur poëta montes Pyrenæos, & Alpes, tanquàm testes virtutis & fortitudinis ejus, per montes Pyrenæos Galliam intelligit: per Alpes Germaniam innuit. Et est hoc carmen omni ex parte elegantissimum. Et hæc jam satis & super sint ad numisma tuum (mi Aimilî Putee) explicandum, à me dicta. Quæ tu, utcunque sunt, boni consules, laborémque nostrum, propensamque meam in te voluntatem amabis. Vale pridie Calend. Februar. M. D. LVI. Ticini, & Jovio tuo me commenda.

PAVLLI LEPIDI CONCORDIA.

BERNARDINVS Locheta Papiensis, impressoriæ artis magister diligens, amicúsque meus, attulit his diebus cùm Ficini essem, mihi tres argenteos nummos veteres, illos quidem pulcherrimos, quique adeo illucebant, irradiabantque, ut nuper cusi viderentur. Hos ego cùm manibus meis versarem incredibili voluptate, illud primum occurrit, quod in uno ex his dignum annotarem: nempè verbum, seu nomen *Paulli*, quod contra vulgi opinionem scriptum esset duplici longa litera. Erat autem in numismate imago Paulli Lepidi cum galea in capite, in una parte hac inscriptione, PAVLLVS. LEPIDVS CONCORDIA. in altera numismatis parte fuit Trophæum, cui vir applicabat manum, erant & ibi tres imagines personarum, grandior una cum duabus pusillis hac nota, TER. in alio nummo argenteo, quem mihi ostendit percolendus Raphael Leonas Papiensis, regularium canonicorum ordinis seu congregationis Lateranensis, fuit in altera parte PIETAS, cum his verbis, PAVLLVS LEPIDVS, CONCORDIA. in alia parte putealis forma, cum his notis, PVTEAL SCRIBON LIBO Vide Plutarchum in vita Paulli Æmilii. Quòd autem *Paullus* duplici longa litera apud veteres scriberetur, elegans mensa marmorea Mediolani ad Babile Vrsiorum Templum adhuc indicat hoc pacto inscripta, P. VRSIO SEX. F. POLLIONI PATRI VETTIAE LEPIDAE MATRI P. VRSIO P. F. PAVLLO V-I. VIR. IVN. FRATR. CVR. AER. P. VRSIO ELAINO. L. PIISSIMO

VRSIA

Pag. 44.
PAVLLVS LEPIDVS CONCORDIA
TER
PAVLLVS

VRSIA P. F. PRISCA. Hunc tumulum in elogiis ſuis Alciatus noſter inſeruit, ubi etiam dictionem *Paulli* animadvertit, ideo nos lubentius hîc adduximus eundem tumulum, ut videant Antiquarii quàm bellè conveniant inter ſe numiſmata, & marmora veterum. Idem Alciatus in expoſitione hujus tumuli à me citati, refert, à ſe obſervatum fuiſſe *Paullum* cum duplici longa litera ſcribi in Pomponii Læti autographis. Sed quòd in hoc numiſmate ſit Paulli Lepidi mentio, puto fuiſſe Marcum Æmilium Lepidum & L. Æmilium Paullum, qui ambo conſules fuerunt, & prætores, ut in tertia, & quarta, & quinta Dec. apud Livium legimus. Lucius autem Æmilius Paullus fuit Marci Æmilii Lepidi filius ut teſtis eſt idem Livius lib. x. Decad. iiij. Paullus hujus L. Paulli filius, ut Plutarchus in vita Paulli Æmilii narrat, de Luſitanis triumphavit, nécnon de Perſa rege, ut aſſerit Val. Max. lib. 1. *de ominibus*: qui refert eundem Paullum habuiſſe filiam parvulam nomine Tertiam, quæ cùm catellum nomine Perſam mortuum deploraret, omine arrepto ſtatim erectum in ſpem clariſſimi triumphi eundem Paullum. Vide Plutarchum in vita Paulli Æmilii, & Ciceronem in libris *de Divination.* Marcus autem Æmilius Lepidus creatus fuit Pontifex, cui fuit ſimultas cum M. Fulvio Flacco Nobiliori, quòd M. Lepidus diceret ſe à Fulvio certo conſulatu dejectum, Q. Metellus Cæcilius verba fecit inter principes Senatorum, quæ Livius narrat lib. x. Decad. quartæ. Quibus verbis excitati ad Concordiam dextras fidémque dedere, mittere verè ac finire odium. De hac re etiam Aulus Gellius meminit *Noc. Atticarum* lib. xij. cap. viij. poſtea collaudantibus cunctis hoc factum, ambo deducti ſunt in Capitolium. M. Æmilio Lepido, qui bis conſul augúrque fuit, ut Livius lib. 3. decad. 3. meminit, filii tres, Lucius, Marcus, Quintus, ludos funebres per triduum & gladiatorum paria duo & xx. per triduum in foro dederunt. Quod autem in nummo ſit (*concordia*) referri poteſt ad pacem & concordiam M. Æmilii Lepidi cum M. Fulvio Nobiliori, ut ſuprà dixi: quòd ſit verbum TER. ad Tertiam Paulli Æmilii filiam, de qua ſuperius rettuli, quis poſſet referre non ineptè, ſed fortè Paullum Æmilium, cujus extat vita apud Plutarchum, verius quis fuiſſe in hoc numiſmate intellexerit, ut *Lepidus* exponatur pro *Æmilio*, Græci enim lepiditatem ſermonis (ut inquit) Plutarchus,

αἰμυλίαν vocant, facundiamque, & veteres per *jota* ſimplex ſcribebant. Cùm Græci per *i* tenue, unde ea vox accepta eſt, deſignent. Politianus in lib. 1. *Epiſt.* ad Pomponium Lætum, ſcribens ſuper Panthei teſtudine *Aimilium*, non *Æmilium* fuiſſe ſcriptum: & in marmorea tabula Romæ inventa. Sed aliquis diligentior in veterum numiſmatis interpretandis ſubtilius, ac certius declaret, mihi ſatis fuerit aliqua oſtendiſſe ſi non idonea ad hoc exponendum numiſma, ſaltem, quæ lectorem non faſtidiant, nec penitus Romanæ hiſtoriæ ignarum abire ſinant. Ego tamen (ut veriora afferrem quæque magis veriſimilia ſunt) exiſtimo, has imagines, quæ in numiſmate fuerunt ſic ſculptæ, deſignare omnem hiſtoriam, quam Propertius elegantiſſimus poëta, in fine operis deſcribit. Dum facit, ut uxor Paulli mortua, ad ipſum Paullum loquatur, ut lachrymas in funere ſuo cohibere velit ſic,

Deſine Paulle meum lachrymis urgere ſepulchrum,
Panditur ad nullas janua nigra preces.

Et paulò pòſt ait:

Quid mihi conjugium Pauli? quid currus avorum
Profuit? aut famæ pignora tanta meæ?

Et infrà:

Si cui fama fuit per avita trophæa decori,
Æra Numantinos regna loquuntur avos.
Altera maternos exæquat turba Libones.
Et domus eſt titulis utraque fulta ſuis.

Deinde,

Jungar Paule tuo ſic diſceſſura cubili,
In lapide hoc uni nupta fuiſſe legar.

Etiam paulò pòſt illud,

Nec te dulce caput mater Scribonia læſi
In me mutatum quid niſi fata velis?

Et paulò pòſt illa faciunt carmina,

Te Lepide, & te Paule meum poſt fata levamen
Condita ſunt veſtro lumina noſtra ſinu.
Vidimus & fratrem ſellam geminaſſe curulem
Conſule quo facto tempore rapta ſoror.
Filia tu ſpeciem cenſuræ nacta paternæ
Fac teneas unum, nos imitata, virum.

Et serie fulcite genus, mihi cymba volenti
Solvitur aucturis tot mea fata malis.
Hæc est fœminei merces extrema Triumphi,
Laudat ubi emeritum libera fama rogum.
Nunc tibi commendo communia pignora, natos,
Hæc cura & cineri spirat inusta meo.
Fungere maternis vicibus pater, illa meorum
Omnis erit collo turba ferenda tuo.
Oscula cùm dederis tua flentibus, adjice matris:
Tota domus cœpit nunc onus esse tuum.

Et hæc quidem ad rem, ne totam elegiam hic subscribam, hic est ille Lepidus, & Paullus, hic sunt illi Libones, hic Scribonia, hic filia nacta speciem censuræ paternæ, hæc denique omnia Propertiana ad numisma suprascriptum faciunt, si quis penitius rem universam introspiciat. Nam uxor istius Paulli vocata fuit Cornelia, quæ fuit filia Scriboniæ, quam Scriboniam accepit in matrimonium Augustus, & ex ea filiam Juliam suscepit, quæ Scribonia, authore Tranquillo, antè fuerat nupta duobus Consularibus, & ex altero erat mater. Nam Tranquillus ait hanc Corneliam fuisse illam Scriboniæ filiam ex viro consulari, ex quo fuit mater, unde nunc sororem suam appellat Cornelia ipsam Juliam filiam Augusti, quoniam ambæ ex matre Scribonia erant procreatæ. Hinc Propertius fit lucidior. Cornelia ista uxor Paulli, cujus extat hæc elegia Propertii, habuit Scriboniam matrem ex Libonum familia honorata & splendida, ex qua fuit is Libo, qui Tribunal, sedemque Prætoris prope arcum Fabianum collocavit, quod ab ejus nomine dictum est *puteal Libonis*: de quo suprà in interpretatione cujusdam numismatis à me facta fuit mentio. Nimirum igitur, si dixi in alio numismate extare illa verba seu inscriptionem, PVTEAL SCRIBON LIBO. Paullus autem iste maritus Corneliæ fuit ex gente Æmilia hoc est Scipionum. Paullus enim Æmylius devicit Persen Macedonum regem: de quo Triumphavit, ut supra diximus. Cornelia autem ista habuit tres filios, duos scilicet masculos, Paullum, & Lepidum, & unam filiam cujus nomen non ponit Propertius: hanc tamen fuisse Tertiam possumus conjectari, cùm ista mulier Cornelia fuerit uxor Paulli Æmylii. Ideo dicit illis duobus carminibus,

Et

Et tamen emerui generosos vestis honores,
Nec mea de sterili facta rapina domo.

Nam ista dixit poëta, ut signaret matronalem vestem, quæ mulieribus matronis quàm fœcundis dabatur, quæ trium liberorum factæ essent matres, ut alias in meis juris civilis exercitationibus annotavi. Ideo dixit, & Lepidum, & Paullum, & filiam unam reliquisse, & hæc satis sint ad hoc numisma: & si prolixè satis disseruimus, in re enim penè ancipiti ita fieri opus fuit. Nos tamen verum elicuisse sensum ejus numismatis certiores facti sumus ex Propertii versiculis, & si aliqui in hoc numismate, ea parte, qua est inscriptio *concordia puteal Libo* velint appensas fuisse lyras duas, quæ causidicos, si clientibus consultum vellent, congruentia susceptæ materiæ dicerent, ab iis, quæ incongrua & discrepantia essent, abstinerent, admoneret: & litigantes, ut concordiæ memores essent, doceret: tale tamen numisma mihi videre adhuc non contigit: illud quidem vidi ab utrisque lateribus putei duas situlas appensas præ se ferentes sigillum: quod autem pene oblitus fueram, quòd in nummo sint tres imagines personarum, una grandior, altera & altera pusillæ, spectare puto ad triumphum Æmylii Paulli, quem (ut ait Plutarchus) sequebantur regii nati, erant autem masculi duo, & una fœmina. Deníque in hoc nummo omnem pompam triumphi Paulli Æmylii, designari opinor: quam Plutarchus luculenter, & diligenter enarrat: vel quia ter triumphavit, ideo TER in nummo positum.

C. PLOTII TRIVMVIRI NVMISMA.

P. BEMBVS Cardinalis epistolarum ab se eleganter scriptarum altero volumine, quas Latinè ad familiares scripsit, Bernardino Sandrio, locum quendam Ciceronis explicans, inquit, *est apud me nummus æreus perantiquus ita scriptus.* C. PLOTIVS IIIVIR. A. A. A. F. F. *hoc est, auro, argento, ære flando feriundo.* monetalium Romæ fuit magistratus, qui curam cudendæ monetæ haberent: hi Triûmviri erant, de quibus meminit Livius lib. 3. decadis iij. & lib. iiij. & vj. ejusd. dec. tertiæ. meminit & Pomponius Jurisconsultus

Pag. 48.

C·PLOTIVS RVFVS III·VIR·A·A·A·F·F·

S·C

C·COSSVTIVS MARIDIANVS

A·A·A·F·F·

Pag. 49.

M·SALVIVS OTHO III·VIR·A·A·A·F·F·

S·C

M·MAECILIVS TVLLVS III·VIR·A·A·A·F·F·

S·C

tus in l. ij. ff. *de origine juris* his verbis, *Eodem tempore constituti sunt triûmviri monetales æris, argenti, auri flatores.* Sed & Cicero lib. vij. *epistolarum familiarium* epistola ad Trebatium, *treviros* (inquit) *vites censeo: audio capitales esse: mallem auro, argento, æréque essent:* idem meminit & lib. 10. ad Atticum. P. Crinitus lib. xvij. *de honesta disciplina* cap. vij. hunc locum seu has notas primus exposuit: quo loco ad tribunos signandi nummi potestatem relatam ex legibus decemviralibus probat: interim ego ex his sic illustrari posse locum Horatii in odis opinor, ea nempe ode, ubi ita prosequitur navem, qua Virgilius Athenas ferebatur,

Illi robur & æs triplex circa pectus erat,
Qui fragilem truci commisit pelago ratem.

Allusisse enim videtur Horatius ad has notas in his verbis *triplex æs.* Sed hic & illud afferam, cùm ad rem faciat, officinam Monetæ juxta ædem Saturni (Plutarcho auctore in problematis) in qua adservabatur ærarium Romanum, non longe à templo Antonini fuisse, nam ut ait Marlianus in *Topographia urbis Romæ*, ibi vidimus effodi magnam æreorum nummorum copiam: qua re multis visum est, non leve argumentum, ibi fuisse Monetæ officinam, à capitolio una cum ærario hunc in locum translatam. Alexander ab Alex. lib. iij. *genial. dierum* cap. xvj. sic de triûmviris monetalibus loquitur, *Nec me præterit post Cannensem cladem propter ingruentem ærarii & militum inopiam triûmviros conquirendæ pecuniæ monetales seu mensarios creatos fuisse: æris, argenti, atque auri flatores, quorum munus erat numismata probi auri & argenti justíque ponderis examinare, & alios legendæ juventutis, qui militiæ idoneos per oppida conquisitos ascriberent: quod quidem ingruente bellorum tumultu, sæpe fieri animadvertimus:* hæc ille; sed nullo (ut ejus est mos) unquam citato auctore. Sed non omittendum quemadmodum in Julii Cæsaris argenteo nummo hæc erat inscriptio: C. COSSVTIVS MARIDIANVS A. A. A. F. F. Sed in duobus nummis æreis Augusti illæ eædem notæ fuerunt, hoc pacto S. C. M. SALVIVS OTHO IIIVIR. A. A. A. F. F. & in alio M. MAECILIVS TVLLVS IIIVIR. A. A. A. F. F. S. C. Illud quoque non inutile admonitu fore arbitror, Lugduni Romanos imperatores, argentum, aurúmque, & monetæ omne genus signare consuêsse, sive

quòd prompta ibi ad cudendum metalli copia foret, seu quòd munitissimus locus & accessu difficilis ad confluentes (quod ibi Arar Rodano commiscetur) esse censebatur. Et hæc quidem de monetalibus, æris, argenti, atque auri flatoribus satis. Reliqua pete ab magnis commentariis Romanæ Reipublicæ.

M. SCAVRI AEDILIS CVRVLIS NVMISMA.

NVMISMA argenteum M. SCAVRI AED. CVR. quod mihi lectissima matrona, ac perillustris Leonora Scota Tuisca comes ostendit, in priori parte hæc ostentabat signa, camelum stantem, cui genuflexa imago antè videbatur, quæ habenas cameli præ manu teneret: has notas superius præ se ferens: M. SCAVRVS AED. CVR. In medio autem nummi S. C. in ima parte REX ARETAS. post camelum nota denarii talis: x. & hæc in anteriori numismatis parte. In posteriori autem imago apparebat, quæ currum habenis regebat in curru stans. Erat autem currus quatuor equis tractus, ante pedes equorum nescio quid instar forficis jacens: ibi supra hæ literæ positæ, HYPSAEVS AED. CVR. in latere nummi erat scriptum, CAPTO PRIVER. in extremo nummi ad imum margine hæc inscriptio COS. HYPSAE. & hæc quidem omnia in hoc perantiquo numismate bellissimè effigiata fuerunt: quæ quantum per me fieri poterit hìc explicata dabo, utque ex historiis percipi poterit. Nam hæc hieroglyphica, nisi ex varia authorum lectione, & præcipuè historiarum, temporúmque habita serie, rectè declarari haud facilè queunt. Et imprimis quod ad camelum spectat, existimo exhibitam populo aliquam spectationem camelorum, qui mos antiquus in gratiam & voluptatem populorum in usu erat. Sic Antoninus Philosophus centum leones populo exhibuit una missione, ut Julius Capitolinus narrat: sic & alii principes elephantos, Alces, & hujusmodi animalia sæpius exhibuère, ut apud Suetonium, cæterósque historiæ scriptores est legere. Sic Romæ fuere, ut narrat Jul. Capitolinus in vita Gordiani junioris sub Gordiano elephanti xxx. & ij. quorum Gordianus ipse xij. miserat, Alexander x. Alces x. Tigres x. Leones mansueti lx. Leopardi mansueti xxx.

Belbi

Pag. 50.
M·SCAVR·
AED·CVR·
EX
S·C·
REX·ARETAS
P·HVPSAEVS·
AED·CVR·
CAPTV
C·HVPSAE·COS·
PREIVER

Belbi id est Hyenæ x. gladiatorum fiscalium paria mille, Hippopotamus & Rhinoceros unus. Archoleontes x. camelopardali x. onagri x. equiferi xl. & cætera hujusmodi animalia innumera & diversa, quæ omnia Philippus ludis secularibus vel dedit, vel occidit: has autem omnes feras mansuetas & præterea efferatas parabat ad triumphum Persicum, sed votum publicum nihil valuit. Nam omnia hæc Philippus exhibuit secularibus ludis, & muneribus atque circensibus, cùm millesimum ab urbe condita annum in consulatu suo, & filii sui celebravit, quod de Cæsare memoriæ traditum est. At ego crediderim (quod ad præsens numisma spectat) M. Scaurum Ædilem Curulem tale spectaculum exhibuisse, cùm ad Ædilium curulium munus ista spectarent, ut alibi à me relatum est: nempè in numismate Posthumæ. Marcum autem Scaurum fuisse ædilem curulem ostendit his verbis Asconius Pædianus in oratione Ciceronis pro M. Scauro: *M. Scaurus, M. Scauri filius, qui princeps Senatus fuit, vitricum habuit Syllam: quo victore & munifico in socios victoriæ ità abstinens fuit, ut nihil neque sibi donari voluerit, neque ab hasta emerit. Ædilitatem summa magnificentia gessit, adeò ut in ejus impensa opes suas absumpserit, magnúmque æs alienum contraxerit.* De M. Scauri ædilitate meminit Plinius lib. xxxvj. cap. xv. ubi dicit *se nescire an ædilitas M. Scauri prostraverit mores civitatis, majúsque sit Syllæ malum tanta privigni potentia, quàm proscriptio tot millium. Hic fecit in Ædilitate opus maximum omnium, quæ unquàm fuere humana manu facta: non temporaria mora, verùm etiam æternitatis destinatione. Theatrum hoc fuit,* &c. ubi illud mirabile theatrum & scenam prosequitur, meminit etiam idem Plinius eodem lib. cap. ij. Imago quæ est genuflexa, videtur fortè fuisse M. Scaurus, qui ad genua Judicum provolutus sit, cùm contra eum sententiæ ferrentur apud Catonem prætorem, eum defendentibus sex patronis, (cùm ad id tempus rarò quisquam pluribus, quàm quatuor usus esset) patroni autem fuere sex, P. Clodius Pulcher, M. Marcellus, M. Calidius, M. Cicero, M. Mesalla Niger, Q. Hortensius. Sed & ipse M. Scaurus dixit pro se, ac magnopere movit Judices, & squalore & lachrymis, & ædilitatis effusa memoria, ac favore populari, ac præcipuè paternæ authoritatis recordatione habuit omnes ix. laudatores viros consulares, L. Pisonem, M. Vol. Q. Metellum nepo-

tem, M. Perpennam, L. Philippum, M. Ciceronem, Quintum Hortensium, P. Servilium, Isauricum, Gn. Pompejum: laudavit etiam Faustus Sylla ejus frater Syllæ Felicis filius, qui non minus permovit audientes, quàm ipse M. Scaurus permoverat ad genua Judicum: & hæc hactenus, quæ ad M. Scauri ædilitatem faciunt, & ad ipsum M. Scaurum: animadvertendum autem est hoc numisma Senatusconsulti auctoritate cusum fuisse, quod indicant illa verba S. C. quod rarum in nummis argenteis est videre: literæ, quæ sequuntur in nummo ad imam partem, REX ARETAS. & hæ ex historia veteri intelligi possunt: hujus Regis meminit Appianus Alexandrinus libro, qui inscribitur *Mithridaticus*, ubi narrat Pompejum cognomento Magnum cum Areta Nabathæorum rege bello contendisse: meminit ejusdem etiam paulò pòst, cùm describit triumphum Pompeii Magni, in quo erant & reges bello superati. Tygranes Armenius, Atroces Hiberus, Orizes Albanus, Darius Medus, Areta Nabathæus, & Antiochus Comagenus, & hæc de Areta rege: currus tractus à quatuor equis, ab imaginéque rectus, Triumphus esse potest ex capto Priverno, vel ex captivitate regis Aretæ designatus: quòd autem ante pedes equorum se forficis instar præbet videndum, id existimo factum ad retinendum cursum equorum, tanquàm sit meta cursus: literæ, HYPSAEUS AED. CVR. an illum Hypsæum denotent, cujus meminit Cicero lib. *epistol. famil.* 1. prima epistola Publio Lentulo scripta, ubi dicit, *Libonis & Hypsæi non obscura concursatio & contentio*, mihi non satis liquet: crediderim tamen eundem esse ex conjectura. Nam Asconius Pædianus in oratione pro Milone ejusdem sic meminit: non tamen quòd appellet eum Ædilem curulem, prout est in nummo: inquit igitur Pædianus, *Inter candidatorum Hypsæi & Milonis manus in via sacra pugnatum est*. Meminit & de Hypsæo consule Plutarchus in vita Pompei Magni his verbis: *Post paucos dies Hypsæus vir consularis Judicium vitans cognito Pompejum ad cænam lætum proficisci, ejus genibus accubuit, eúmque obsecrare cæpit. Sed Pompejus eum cum fastu præteriit, illum inquiens sibi cænam disperdere, aliúdque conclusit nihil* &c. hinc illud considerandum, imaginem genuflexam ad Hypsæum hunc etiam referri posse, qui ut in imo nummi margine scriptum adparet, consul fuerit. Sic enim literæ leguntur, HYPSAE. COS.

Pag. 53.
M·PISO·M·F·
FRVGI
TVRPILIANVS·III·VIR·

COS. quòd autem inſcriptio ſit in nummo, CAPTO PRIVER. id totum ex Liviana hiſtoria petendum eſt lib. viij. decadis primæ, ubi narratur bellum à Romanis contra Privernates initum, conſule L. Plautio Venoce, qui ad id bellum miſſus à Senatu Romano fuerit: qui demum donati civitate Romana fuerint: eorum dux Vitruvius Vaccus in eo bello fuit, cujus poſtea ædes dirutæ, publicatóque ſolo *Vacciprata* appellata ſunt: bona ejuſdem Semoni Sango conſecrata: illud hic magni animi principis Privernatum exemplum non præteribo cùm liberè id dictum ac reſponſum, in cauſa fuerit, ut Romani à pœna Privernates liberarent, eóſque cives Romanos facerent. Interrogatus igitur unus ex legatis Privernatibus à quodam, quámnam pœnam meritos cenſeret Privernates, *eam*, inquit, *quam merentur, qui ſe libertate dignos cenſent.* Sed & conſul Lucius Plautius Venox, cum hoc feroci reſponſo inferiores factos videret eos, qui ante Privernatium cauſam impugnabant, ut ipſe benigna interrogatione mitius reſponſum eliceret: *quid ſi pœnam*, inquit, *remittimus vobis, qualem nos pacem vobiſcum habituros ſperemus? Si bonam dederitis*, reſpondit, *& fidam & perpetuam, Si malam, haud diuturnam.* Cujus hiſtoriæ & liberè dicti meminit & Valerius Maximus lib. vj. cap. ij. ubi quæ liberè dicta aut facta ſunt, recenſet: & hæc ad hoc numiſma, quæ faciant, à me dicta ſint ſatis: cùm ex omni parte elaboratum ſit hoc elegantiſſimum numiſma, non unam tantùm, ſed hiſtoriam multiplicem continens: quod ſanè indicat apertiſſimè, quantam rerum ac eruditionis cognitionem illum habere oporteat, qui talia numiſmata rectè & adamuſſim explicare voluerit.

M. PISONIS FRVGI NVMISMA.

ALIVD numiſma argenteum mihi oſtendit eadem LEONORA Scota Tuiſca, cujus ex una parte capitulum muliebre extabat, ibi ſtella mediáque luna, ſine ulla inſcriptione: ex alia parte corolla è piſonibus texta, in cujus medio circulus inſtar pateræ, in qua inerant quædam veluti legumina, & fortè piſones aut ſimilia. Hoc titulo, M. PISON. FRVG. quod ad ſtellam attinet & lunam, hoc

ad gloriam & honorem familiæ pertinere arbitror: quòd nempè è cœlo genus suum sit corrivatum & emanatum : hócque desumptum opinor à vetustioribus moribus. Veteres enim cùm lunæ simulachrum ostenderent, puellam faciebant curru per cœlum vehi, dimidiato lunari globo, temporibus accommodato sursum versus reflexo, ut etiam in nummo quodam apparet æneo, Romanorum seculis percusso. Hinc assumpserunt sibi tam egregium insigne Antelunares (sic ipsi se dicebant Arcades) ex quibus Romana posteà nobilitas accepit lunæ imaginem, pedibus assuens, ut fundamentum hoc est principium generis, ab Evandro Arcade deductum esse significarent: quod & Plutarchus in problematis narrat, problemate 76. & Alciatus noster in emblematum eleganti libello effigiavit. An hîc posita mediata luna? ut humanarum rerum instabilitatis elatos homines, ac superbos admoneat, ut sensit idem Plutarchus. An signum ejus habitationis, quæ extare in lunà dicitur, & quod post mortem animi rursus lunam sub pedibus habebunt? Quod & imitatus Augustus Cæsar in hoc idem argumentum argenteum signavit, ubi eadem species curvatæ lunæ expressa est, majoris avunculi, unde adoptatus fuit, stellam utroque cornu penitus complexa, ut inde quoque gentem suam gloria augeret: in qua quidem re non potuit locum excogitare Octavius toto cœlo digniorem, ubi Cæsaris sui animam collocaret, quàm ut in lunæ semicirculo eam includeret. Sed hæc ad lunam & stellam, quæ in prima parte nummi fuerunt, satis. Nunc ad inscriptionem, quæ fuit in posteriori numismatis parte, veniamus, M. PISON. FRVG. Cicero de M. Pisone in oratione adversus L. Pisonem meminit his verbis, *Irrisa est à te paulò antè M. Pisonis cupiditas triumphandi, à qua te longè dixisti abhorrere, qui etiamsi minus magnum bellum gesserat, istum honorem emendum non putavit puer eruditior quàm ipse.* Asconius Pædianus dum hæc verba interpretatur, hæc ait, *Quis hic M. Piso fuerit credo vos ignorare, fuit autem (ut puto jam vos dixisse) P. Piso eisdem temporibus, quibus Cicero, sed tanto ætate major, ut adulescentulum Ciceronem pater ad eum deduceret, quod in eo etiam quædam vitæ similitudo, & multæ erant literæ. Orator quoque frequentior habitus est, biennio tamen serius, quàm Cicero consul fuit. Triumphavit proconsul de Hispania Q. Hortensio, Q. Metello Cretico Coss. ante Ciceronis consulatum.*

Quibus

Pag. 55.
SABIN·
Ā
L·TITVRI·

VILLA

Quibus verbis videtur innuere hunc M. Pisonem, qui est in numismate. Quod autem sit verbum illud in nummo, FRVG. illud sciendum quod narrat idem Asconius in eadem oratione contra L. Pisonem in principio, super illis verbis, *ore ipso patriam aspernaris, oratione genus, moribus nomen.* Tametsi illa oratio inscribitur in L. Pisonem, tamen hunc Pisonem ex ea familia esse, quæ Frugi appellata sit, & ideo Ciceronem dicere adspernari eum moribus nomen, & sic notandum est hoc loco, Pisonem hunc M. fuisse ex familia illa, quæ FRVGI appellabatur, ideò posita verba illa FRVG. An verò hic M. Piso Frugi fuerit ille, de quo Ciceronis testimonium adduximus, incertum apud me est: conjectura tamen ductus illum fortè fuisse opinari possum. Pisonis autem Frugi meminit Cic. lib. iij. *Tusculanarum quæstionum*, ubi de frugalitate disserit, illud dicens, etiam frugi homines Græcos appellare χρησίμους, id est, *tantummodò utiles*: hinc *frugalitas* à *fruge*, qua nihil melius è terra, ejus contrarium nequitia, ab eo quod nequidquam est in tali homine ex nihilo dicitur. De Pisone etiam Frugi meminit idem Cicero in oratione pro M. Fontejo, qui vir tanta virtute atque integritate fuit, ut optimis illis temporibus, cùm hominem invenire nequam non posses, solus tamen Frugi nominaretur: quem Gracchus inimicus coactus fuit appellare Frugi. Hujus M. Pisonis, cognomento Frugi, magna & præclara in Rempublicam exstiterunt officia. Hujus uxor (ut ex oratione in Lucium Pisonem apparet) fuit filia Ciceronis. Nam Cicero repudiata Terentia uxore prædivitem puellam in uxorem senex duxit: filiam suam, quæ prius Pisoni Frugi nupserat, illo defuncto, in uxorem dedit Lentulo, ut narrat Plutarchus in vita Ciceronis, quod etiam interpretes orationis in L. Pisonem annotaverunt super illis verbis, *Genero meo, Propinquo tuo:* non tamen Plutarchum nec alium quemvis citantes auctorem.

TATII TITI SABIN. REGIS NVMISMA.

ARGENTEVM & aliud numisma vetustissimum eadem nobilissima LEONORA Scota Tuisca mihi ostendit, in cujus anteriori orbe imago senis cogitantis, vividisque oculis extabat his literis,

teris, A SABIN. in posteriori autem orbe erant duorum robustorum juvenum imagines, quæ alias duas imagines aspectu fœmineas auferre videbantur (fugam enim arripere videbantur) hac subscriptione TATIT. & hoc numisma quidem antiquissimum fuisse existimo, opinórque hoc totum figmentum raptum Sabinarum designare, qui sub Imperio Romuli, primi Romanorum Regis, & Titi Tatii, Sabinorum Regis, factus sit. Historiam hanc narrat Titus Livius lib. primo ab Urbe condita, decadis primæ, & Virgilius his carminibus hanc rem totam illustravit lib. viij. *Æneidos*,

Nec procul hinc Romam, & raptas sine more Sabinas
Consessu caveæ, magnis Circensibus actis,
Addiderat, subitoque novum consurgere bellum
Romulidis, Tatioque seni, Curibusque severis. &c.

TITI CLAVDII AVGVSTI LIBERTAS.

IN TITI Claudii numismate æreo, quod dum Ticini essem, mihi ostendit Theodorus, Comes illustris sancti Georgii Canapicii Casalensis, adolescens clarissimus, & optima indole natus, fuit Libertas stans in lacinia cum pileo in dextra, alteram manum expansam habens, cum his notis, LIBERTAS AVGVSTA. S. C. Libertas à Romanis dea culta fuit, ejusque templum Publius Victor in Aventino constituit, ibidémque fuit Libertatis atrium, de quo apud autores crebra est mentio. Publius Clodius templum libertatis cum porticu struxit eo loco, ubi fuit domus Ciceronis, quæ apud Jovem Statorem fuit, cùm incendio direpta esset, ut refert Marlianus in *Topographia Romæ* lib. 2. idem refert lib. 4. cap. v. Templum Libertatis ex multatitia pecunia, cum æreis columnis, & statuis à patre Titi Gracchi, & conditam & dedicatam, cujus atrium ab Hælio Pæto, & Cornelio Cethego fuit refectum, & ampliatum, quod verò à Suetonio traditur in *Augusto* Asinium Pollionem atrium libertatis extruxisse, de alio atrio intelligendum esse existimat idem Marlianus, propterea quòd multo tempore pòst fuit Asinius Pollio, cui opinioni assentiri videtur Livius lib. v. Dec. v. ubi inquit, *Hæc inter ipsos disceptata, postremò eò descensum est, ut ex quatuor urbanis*

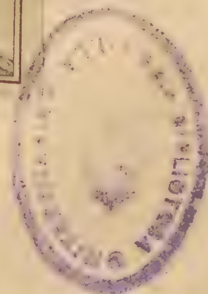
Pag. 56.

LIBERTAS AVGVSTA
S C

IMP·NERVA·CAES·AVG·P·M·TR·P·COS·II·P·P

LIBERTAS PVBLICA
S C

EID·MR·

tribubus, unam palàm in atrio Libertatis sortirentur. Quæ omnia Marliani verba hic posuisse volui, propterea quod & Lilius Gyraldus noster, cui aliquando copiam ejus Topographiæ Romæ feci, eo anno, quo impressa fuit eadem penè dicat. Libertatis meminit & Cicero pro domo sua ad pontifices, & Dion lib. xliij. *histor.* Libertatis indicium fuisse pileum, unde & qui servi donabantur libertate, pileum gestabant capite raso, quod & nos in enarrationibus nostris in Jus civile explicavimus, quo etiam loco posui emblema nostri Alciati, ubi in carmen redegit numisma à Brutis effictum in quo signum erat tale, pileus duobus pugionibus impositus, quæ res primùm est annotata à Politiano in *Miscellaneis*, ut à me aliàs in exercitationibus Juris civilis est annotatum: in Nervæ Cæsaris Augusti, numismate æreo, fuit in altera parte effigies ipsius Nervæ, cum his notis, IMP. NERVA. CAESAR AVG. P. M. TR. PL. COS. II. PP. in aversa parte hæc erant verba, LIBERTAS PVBLICA SC. & erat ibi imago Libertatis stantis in lacinia in dextra pileum, in læva hastam tenentis, & hæc quidem duo numismata ostendit mihi cum aliis multis aureis, argenteis, & æreis, vir cultus, & antiquitatis maximè studiosus M. Antonius è familia Maximorum, Patavinus, cum quo intercessit mihi amicitia jucundissima, cùm Alexander Bassianus, Patavinus, idem familiaris meus, antiquitatis observator summus, ad ejus domum mecum contendisset: est Græcis (ut etiam hoc addam huic expositioni) ἐλευθερία Libertatis Dea, de qua Plautus in *Sticho*, & in *Persa*, *Basilicè Eleutheria agito*. Eleutheria festa erant Græca, quæ celebrabantur in honorem Jovis Eleutherii: quem & σωτῆρα, id est, *liberatorem*, vocabant. Celebrabantur hæc in Syracusijs, Tarenti, apud Platæenses in Caria, in quibus nec heris in servos, & magistratui in maleficos animadvertere licebat, unde *Eleutheria* à libertate dicta; de porticu Eleutherii Jovis, qui Athenis fuit, meminit Plato in Theagenam. Constat treis fuisse Athenis celeberrimas porticus, porticum Jovis Eleutherii, & alteram, quæ *Basileos* dicebatur. Tertiam quæ ἀνακτῶ dicta fuit ob imaginum varietatem ποικίλη. Hanc porticum pinxit Polignotus Thasius, ut Plinius refert lib. xxxv. cap. ix.

CALIGVLAE, NERONIS ET GALBAE ADLOCVTIO.

IN tribus æreis Caligulæ, Neronis, Galbæ numiſmatibus, quæ ſuperioribus annis, cùm Ticini eſſem, dono dedit mihi Bernardus Chriſtianus, amicus meus, erat effigies pulcherrima Imperatorum ad cohortes militum loquentium, cum hac inſcriptione, ADLOC COH SC. cujus moris atque conſuetudinis, ut fuit origo peranti-qua, ità adhortatio perutilis. Nam milites ſic à duce ad bellum in-flammati acrius pugnabant, & magis ac magis ad victoriam accende-bantur. Cujus quidem inſtituti duo exempla in præcipuo poëta-rum Virgilio in *Æneide* à me obſervata hic ſubſcribere non inutile fuerit. Alterius quidem in v. ipſius eſt Æneæ adlocutio ad milites Trojanos, cùm parentis Anchiſæ manibus parentat. Sic igitur hunc in modum ille,

Poſtera cùm primo ſtellas oriente fugârat
Clara dies, ſocios in cœtum littore ab omni
Advocat Æneas, tumulique ex aggere fatur:
Dardanidæ magni genus alto à ſanguine Divûm,
Annuus exactis completur menſibus orbis,
Ex quo relliquias divinique oſſa parentis
Condidimus terra, mœſtaſque ſacravimus aras.
Jamque dies (ni fallor) adeſt, quem ſemper acerbum
Semper honoratum (ſic Dii voluiſtis) habebo.

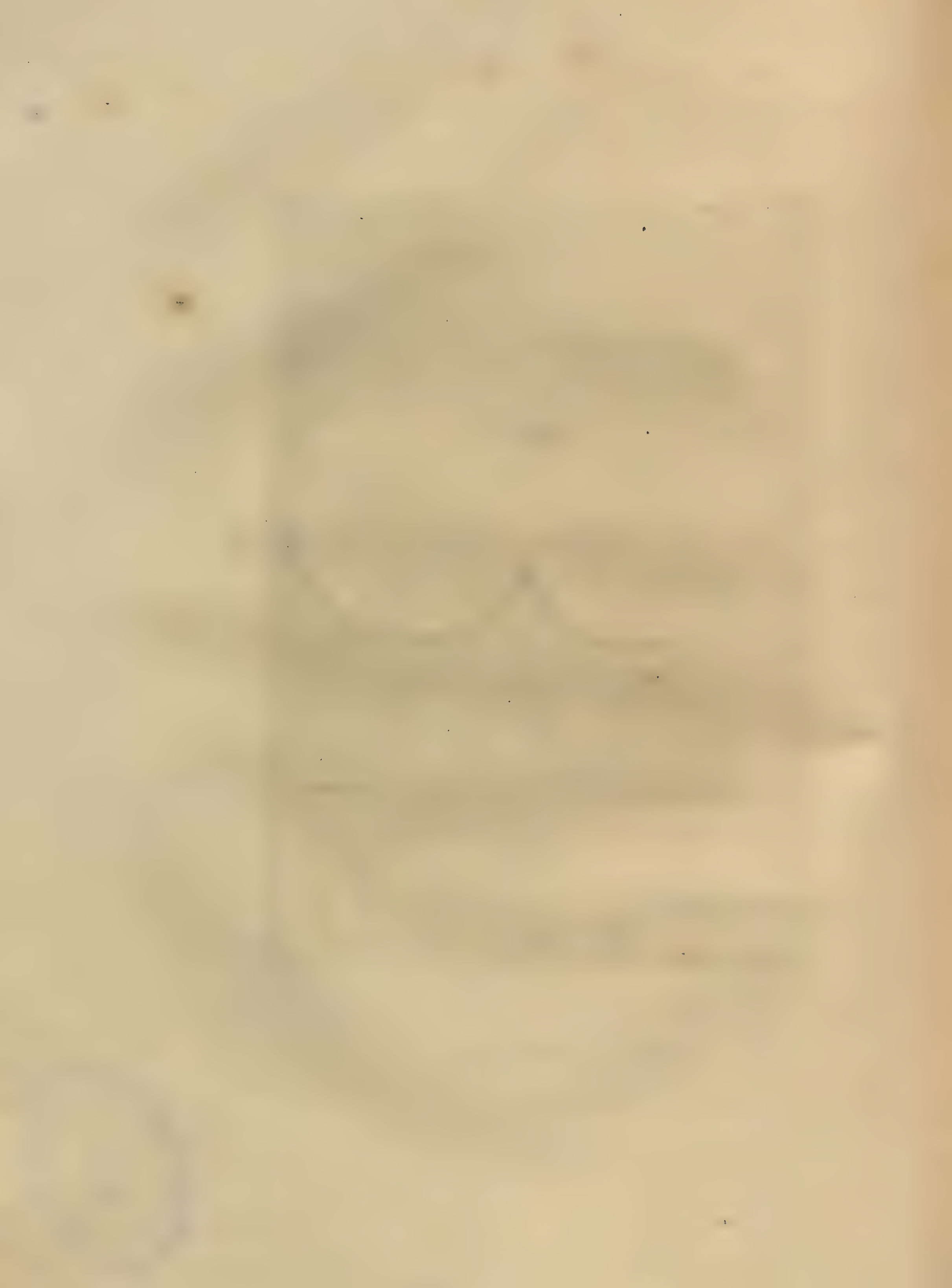
&c. quæ ſequuntur. Alterius verò loci Virgiliani eſt lib. xij. exem-plum aliquanto clarius & pulchrius: ex quo vera effigies Adlocu-tionis exprimitur ſic,

Continuò pugnæ accendit majoris imago:
Mneſthea, Sergeſtumque vocat, fortemque Sereſtum,
Ductores, tumulumque capit, quo cætera Teucrûm
Concurrit legio, nec ſcuta, aut ſpicula denſi
Deponunt, celſò medius ſtans aggere fatur:
Nequa meis eſto dictis mora: Juppiter hac ſtat:
Neu quis ob inceptum ſubitum mihi ſegnior ito,
Urbem hodiè cauſſam belli, regna ipſa Latini,
Ni frænum accipere, & victi parêre fatentur,

Eruam,

Pag. 58.
S C
ADLOCVT
ADLOC COH
S C
ADLOC COH

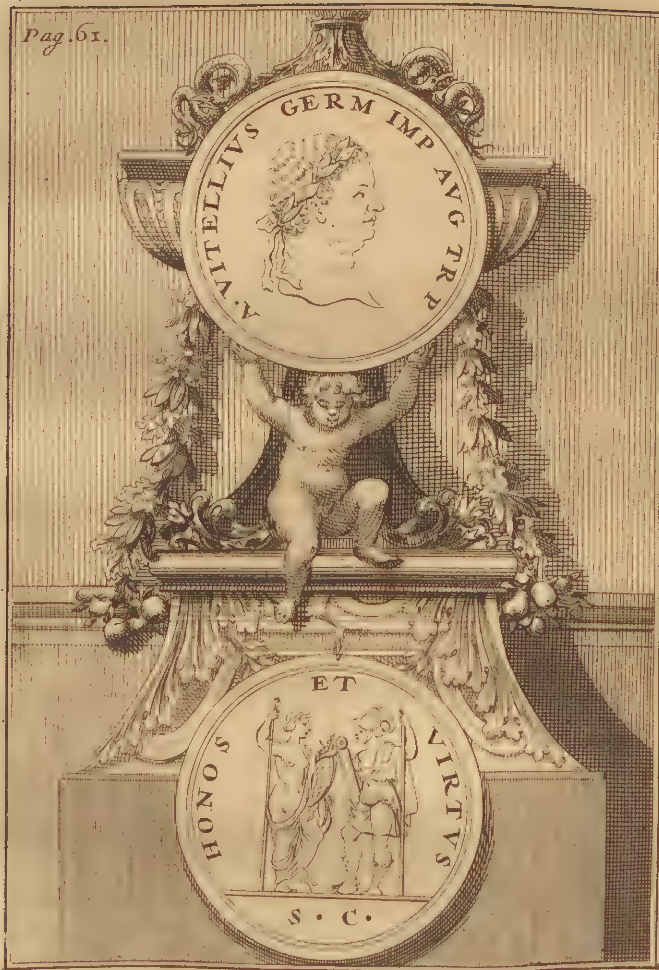

Eruam, & æquà solo fumantia culmina ponam.
Scilicet expectem, libeat dum prælia Turno
Nostra pati? rursusque velit concurrere victus?
Hoc caput ô cives, hæc belli summa nefandi,
Ferte faces properè, fœdusque reposcite flammis.
Dixerat: atque animis pariter certantibus omnes
Dant cuneum, densaque ad muros mole feruntur.

Vides nunc, lector optime, atque idem eruditissime, quàm pulcherrimè his duobus in locis, & hoc potissimùm postremo, Poëta noster adlocutionem cohortis, de qua in illis numismatibus viget adhuc memoria, ad veram imaginem depinxerit? nam quid illa militum clypeata cohors in nummis, atque in medio stans imperator, aliud sibi volunt? quàm quod Virgilius expressit supra scriptis carminibus, morem non ignorans adloquendi milites, qui maximè apud veteres in usu fuit: ità meherculè ista non mediocriter sunt in maximo vate, quàm alia consideratione digna: illud tantummodò à numismatibus dissidet, quòd Virgilius adloquentes imperatores ad milites, illos ex celso aggere, aut ex tumuli aggere profari facit, cum in numismatibus castrensem sellam positam super quadrata quadam imagine, aut aggeris, seu tumuli sit cernere. De Adlocutione autem hac meminit in *Tyberio* Suetonius, qui sic ait: *jure autem Tribunitiæ potestatis coacto senatu, inchoatáque adlocutione de republica, derepentè velut impar dolori congemuit.* Idem in *Galba: Observatum est, Cal. Januar. sacrificanti coronam de capite excidisse, auspicanti pullos evolasse: adoptionis die, neque milites adlocuturo castrensem sellam de more positam pro tribunali oblitis ministris: & in senatu curulem perverse collocatam:* quo loco legendum *adlocuturo*, sic apud Livium ADLOCVTIONIS Templum per D literam non autem per L scribendum est: ut etiam animadvertit Politianus lib. 4. *Epistolarum* Philippo Posco scribens, sic *quodannis*, sic *adque*, sic *adgradior* apud Virgilium ex fide veterum codicum legendum est. Adlocutionem pulcherrimam ac elegantissimam videre est apud Livium lib. vj. Decadis iij. ubi Scipio ratus adloquendos milites veteres, qui magnis cladibus superfuerant, advocata concione ità disseruit: *Nemo ante me, novus imperator militibus suis priusquam opera eorum usus esset gratias agere jure ac merito potuit.* Sed hic templum Adlocutio-

nis de quo Livius meminit, ponam. Livius igitur in oratione M. Furii Camilli in concione ad P.R. de non transmigrando Vejos, hunc in modum scribit, *ADLOCVTIO templum propter cœlestem vocem exauditam in nova via jussimus fieri.* Igitur à Furio Camillo Adlocutionis templum constructum fuit propè viam novam, quæ supra ædem Vestæ, quæ juncta Romano foro, & velabro fuerit: Suetonius in *Cæsare* sic de Adlocutione mentionem facit: *Nam cùm in adloquendo adhortandoque sæpius digitum lævæ manus ostentans, adfirmaret se ad satisfaciendum omnibus, per quos dignitatem suam defensurus esset, annulum quoque equo animo detracturum sibi: extrema concio, cui facilius erat videre concionantem, quàm audire, pro dicto accepit, quod visu suspicabatur, promissumque jus annulorum cum millibus cccc. fama distulit:* hæc Suetonius. Sed quia superius de aggere tumuli mentionem feci, nunc quædam ex Plutarcho libet proferre. Plutarchus igitur in vita Pompei eo loco, ubi narrat illi nuntiatam Mithridatis mortem à Ponto, subjicit etiam literas illi allatas fuisse, cùm ipse esset in bello, quæ certum illum de Mithridatis morte fecerunt, quæ cùm per exercitum divulgata foret, illum ad Pompejum cursitare, ipsumque præcingere cœpisse refert: cumque deesset suggestus eminentior, ex quo adloqui milites imperatoribus mos est, nec miles ullum struxisset, tum militem æditum illi erexisse tumulum & sellam attulisse, quam ascenderit Pompejus, & ex literis recitaverit Mithridatem per filii Pharnacis seditiones mortem sibi conscivisse ac omnia, quæ ipse possederat, Pharnacem sibi sortitum, deque his gestis Pharnacem ad se Romamque scriptitasse. Quo loco explicat Plutarchus quonam modo tumulus ille ex aggere factus, cùm Imperator legiones adloqueretur, construi soleret, verba sunt: *fieri quippe is solet eminentior suggestus excisum cespitem exciso accumulando cespiti:* ex quibus verbis pulcherrimè ostenditur in numismate adlocutionis imago & ob oculos ponitur: & propriis verbis expressa à poëta Virgilio dignoscitur. Sed hæc jam satis.

VITEL-

Pag. 61.
A.VITELLIVS GERM IMP AVG TR P
HONOS ET VIRTVS
S · C.

VITELLII HONOS ET VIRTVS.

IN Vitellii imagine quæ in una parte nummi ærei efficta fuit, Virtutis hanc effigiem vidi ex altero latere. Erat Juvenis galeati stantis forma, in dextra manu hastam habentis, & quasi innitentis, in læva veluti quandam clavam, seu tesseram gestantis, erat porrò Juvenis sagatus, & veluti habens quoddam paludamentum sagum ambiens in humeros rejectum, & ocreatus, seu more militari caligatus altero pede testudinem premens: hanc imaginem juxta stabat, formam virginis præ se ferens Honos, hastam dextra manu tenens, in altera cornucopiæ, brachium autem, quo hasta tenebatur, nudum: vestis qua tegebantur reliqua membra, ut mihi visum fuit, erat lacinia seu stola, quæ usque ad pedes descendebat: premebat autem Delphinem altero pede, erat & in ipso numismate, eleganter effícto talis inscriptio, HONOS ET VIRTVS. Quòd Virtus galeata fuerit in nummo, illud in causa fuisse existimo, quia Græci Palladem armatam fecêre. Nam in studiis literariis etiam controversiæ nascuntur, quæ tanquàm in palæstra, & lucta dirimuntur: quam rem quia Joannes Picus ille Mirandulanus in Apologia noningentarum conclusionum suarum, perbellè demonstrat, hic ejus verba memoriæ digna, & his qui disputandi exercitatione uti non solent, utilia futura subscribere operæpretium duco, *sicut enim* (inquit) *per gymnasticam corporis vires firmiores fiunt, ita in hac quasi literaria palæstra, animi vires & fortiores longè & vegetiores evadunt. Nec crediderim ego aut poëtas aliud per decantata Palladis arma, aut Hebræos cùm ferrum sapientum symbolum esse dicunt, significasse nobis, quàm honestissima hoc genus certamina adipiscendæ sapientiæ oppidò quàm necessaria. Quo fortè fit, ut & Chaldæi in ejus genesi qui Philosophus sit futurus, illud desiderent, ut Mars Mercurium triquetro aspectu conspiciat, quasi si hos congressus, & hæc bella sustuleris, somniculosa, & dormitans futura sit omnis philosophia.* Hactenus Picus: vel etiam armata est Virtus, quia virtus in bello enitet, suáque virtus est unicúique militanti: hinc Virgil. in v.

Exigui numero, sed bello vivida virtus.

Virtus enim non solum in re literaria sed & in bellico negotio est conspicua, ac maximè illustris: utrunque enim exercitium & lite-

rarum & militiæ apud Romanos fuit honeſtiſſimum, ac maximæ dignationis: quod pertinet ad haſtam, clavam, ad ſagum, ad paludamentum, & caligas, omnia militaria arma, & ornamenta, notius eſt quàm ut ego hìc declarem. Paludamentum tamen nonnullis ſcriptoribus viſum eſt fuiſſe ornamentum imperatorium, quod ex Suetonio in *Julio Cæſare* perſpicuum eſt. Aliquando tamen & ſæpius fuit militare, exempla apud Livium plura ſunt, Plutarchus in *Lucullo* (ut Lazarus Bayphius vir de re literaria optime meritus annotavit) ἐφεστρίδα pro paludamento poſuit: idem in *Craſſo* φοινικίδα pro paludamento purpureo poſuit. Illud hic ſubjiciam, hanc effigiem virtutis armatam in numiſmate, omnino fuiſſe ejus formæ ac habitus, quem poſuit, ac ex marmoribus antiquis effingi fecit in ſuo libro *de re veſtiaria* idem Lazarus Bayphius. Sed quid ſibi velit Virtus teſtudinem premens videamus, & Honor Delphinem premens pede. Crediderim ego his duabus rebus maturitatem confici, ut primum in virtutis actione immoremur, dein per ſe ſtatim conſequetur honor: & quidem hæc Virtus armata bellicam artem cunctatione arripiendam & conſilio monet, & poſt cunctationem ipſa victoria accedit, quæ honorem affert ilicò. Nam turpe eſt (ut inquit de Scipione Cicero) Duci in bello dicere *non putaram*, negotia enim bellorum meditatione & conſultatione egent, priuſquàm ad arma concurratur, & ineatur prælium. Vel etiam Virtuti teſtudo, Honori delphinus tribuitur quod in terra ſpectata fuerit virtus, in aquis verò honor adeptus, vel quòd virtus ſimul terris & mari imperet. Hanc autem maturitatem alia forma Alciatus in emblematis ſuis confinxit: nempè Telum, quod conplectatur echeneis: hoc carmine,

Maturare jubent properè, & cunctarier omnes
Neu nimiùm præceps, neu mora longa nimis.
Hoc tibi declaret connexum echeneide telum,
Hæc tarda eſt, volitant ſpicula miſſa manu.

Non ignoro Suetonium in Auguſto referre dicterium fuiſſe ipſius Auguſti· σπεῦδε βραδέως &c. Et,

Sat celeriter fieri quicquid fiat ſatis benè.

De qua re aliàs in noſtris Juris civilis exercitationibus impreſſis mentionem fecimus: quod pertinet ad honorem, hic quædam eram

eram dicturus, quæ facerent ad hujus temporis homines, qui quotidie se velle honorem suum recuperare contendunt, dum hostem ad duellum provocant, nescientes mehercule quid sit honor, & quæ ejus conditio, & tamen pro re minima & sæpe pro nihilo, & de nihilo longas condentes Iliadas, corpus & animam eunt perditum. Cùm tamen hujusmodi contentiones, & duella à Jure pontificio divinoque & humano prohibita sint: Cap. *monomachiam* 2. quæstio. v. & C. *de Gladiatoribus:* ubi Constantinus Imperator Aug. cruenta spectacula in ocio civili, & domestica quiete sibi non placere ait, quapropter omnino gladiatores esse prohibet. Igitur de honore nisi quædam apud Aristotelem à me lecta lib. 1. *Rhetoricorum* ad Theodectem, sum dicturus, propterea quòd nonnulli libros scripserunt hoc tempore de honore integros quidem, lingua vernacula, illorum est unus Franciscus Patritius, qui anno superiore, cùm essem Patavii, libellum edidit, in quo quid sit honor præceptis quidem Philosophicis disputat: & is quidem doctissimus in Philosophia, & bonis literis, amicus meus, ejus honoris librum mihi dono dedit. Possevinus etiam librum integrum de hac eadem re ædidit. Sed is à me nondum est lectus. Aristot. igitur lib. *Rhetoricorum* ad Theodectem primo, sic honorem definit: *Honor est existimationis benefactivæ judicium. Partes autem honoris hæ sunt: Sacra, memorationes, decantationes carminum, aut solutæ orationis, ad laudem recitatio, præmia, delubra, vel primi consessus, sepulchra, imagines, publici victus. Ad hæc etiam barbara, inclinari, loco cædere, munera quoque, sed alia apud alios honoratiora.* Nunc videamus & ipsius virtutis apud eundem Aristotelem definitionem: *est autem virtus, ut videtur, vis quædam productiva, aut conservativa rerum bonarum. Item vis benefaciendi multa ac magna, & omnia in omnibus. Hujus partes hæ sunt, Justitia, Fortitudo, Modestia, Magnificentia, Magnanimitas, Liberalitas, Mansuetudo, Prudentia, Sapientia.* Jurisconsultus Modestinus lib. *de verbo. sig.* honorem, existimationem appellat, & ejus causam capitalem, sic enim Latinè loquentes omnem causam ad honorem pertinentem, *capitalem* nominare solent, hinc tamen mihi nascitur quoddam dubium, quod videtur movere Papinianus lib. *Pandectarum* xlviij. cap. ad leg. Jul. *de adulter. coerc.* ubi dicitur, quòd non facilè conceditur liber-

liberto patroni famam laceſſere, tamen permittitur ei jure mariti patronum ſuum accuſare, quomodo ſi atrocem injuriam paſſus eſſet, & tamen deliberandum inquit Papinianus, an impune patronum libertus occidere poſſit, quod ſibi durum eſſe videtur. Nam cujus famæ multò magis vitæ parcendum eſt, quo loco videtur Papinianus vitam ipſam quaſi honori præponere, quod tamen hodie apud nonnullos non admitteretur. Sed ſic reſolvi facillimè poſſe puto, ſi prohibetur libertus famam & honorem ſui patroni lædere, quæ quidem res eſt maxima, capitalis, & precioſa. Quantò magis vitæ ipſius domini erit parcendum, etiamſi liberti uxorem corruperit? cùm quòd eſt majus remittitur, minus tantò magis remitti debeat: quod tamen durum eſt, ac penè injuſtum. Sed de hac re amplius deliberandum. Illud in præſentia dignum annotatu non omittam, quod vetuſtæ marmorum inſcriptiones, primo verſu habent: OB HONOREM. quòd ſcilicet cenotaphium indicat. *Honorarium* autem *tumulum* Suetonius Tranquillus appellat in *Claudio*, quam rem Magnus Alciatus obſervavit lib. *Parergôn* x. capit. xij. in elogiis etiam veteribus Mediolani, quæ idem Maximus Alciatus in libellum redegit, ac commentatus eſt, ſed nondum edidit, hæc inſcriptio fuit:

D M
IN HONOREM
MAXIMIAN MAXIMAE CALVINI. F. MAXIMVS
MATRI INCOMPARABILI

Apud Jureconſultos ſæpè hujus dictionis *ob Honorem*, mentio eſt: lib. *Pandectôn* L. capit. *de pollicitationibus*, Vlpianus in l. 1. Sed *ſiquidem ob honorem promiſerit decretum ſibi, vel decernendum, vel ob aliam juſtam cauſam, tenebitur ex pollicitatione: idem illud conſtitutum eſt, ut ſi ob honorem pollicitatio fuerit facta, quaſi debitum exigatur. Sed cæptum opus, licet non ob honorem promiſſum, perficere promiſſor cogetur, ſicque eſt conſtitutum.* Idem Vlpianus, *Toties locum habet diminutio pollicitationis in perſona hæredis, quoties non eſt pollicitatio ob honorem facta. Cæterùm ſi ob honorem facta ſit: æris alieni loco habetur, & in hæredum perſona non minuitur: ſi quis pecuniam ob Honorem promiſerit, cæperitque ſolvere, eum debere quaſi cæpto opere, Imperator reſcripſit: Non tantum Maſculos, ſed etiam*

Pag. 65.
FIDES
EXERCITVVM
PIETAS
Pag. 67
ALBINVS · BRVTI · F ·

etiam fœminas, si quid ob Honorem pollicitatæ sunt, debere implere, sciendum est. Modestinus eodem lib. & titulo: *Ex pollicitatione, quam quis ob Honorem apud Rempublicam fecit, omnimodò in solidum tenentur ipse & hæres ejus:* idem in l. *si quis ob Honorem:* & ibidem Pomponius, & Papyrius: quod verbum toties repetitum, spectare non solùm ad sepulchraria, sed etiam ad quicquid famæ viventium pertinens est, crediderim: illud sciendum extra portam Capenam fuisse lucum Honoris, quod Marlianus lib. v. cap. xxvij. in *Topographia Romæ* refert. Sed de Honore & Virtute hæc satis.

VITELLII FIDES EXERCITVVM.

IN quodam Vitellii imperatoris numismate, erant duæ manus simul junctæ, cum his verbis, FIDES EXERCITVVM. in alio nummo bene veteri, quem mihi dono dedit SCANZIVS Mediolanensis juris civilis perstudiosus scholasticus, fuit imago Claudii imperatoris radiatam coronam capite habentis cum hac inscriptione, IMP. C. CLAVDIVS AVG. cujus à tergo erat stans icuncula signiferi ambabus manibus signa tenentis, his verbis FIDES EXERCI. Signorum autem seu vexillorum alterum in apice manum expansam, alterum florem præ se ferre videbatur. Quod ad Vitellii nummum pertinet, nihil apud Suetonium de hac re reperi, quódque ad præsentem explicationem facere posset. Apud Titum Livium ea tamen verba jandiu legi in libr. xxiij. ab urbe condita, ubi Pacuvius Calavius dehortatur filium à facinore & cæde Annibalis hunc in modum: *Paucæ horæ sunt, intra quas jurantes per quicquid Deorum est, dextras dextræ jungentes fidem obstrinximus, ut sacratis de mensis essemus:* quibus verbis satis perspicuè apparet, quidnam illæ duæ dextræ designent. Nam sic junctæ manus fidem demonstrant: in bello enim sic milites faciebant, ut darent manus alter alteri, & imperatoris sui animum confirmarent, quin sacramento adigebantur, se nunquam fidem imperatori suo violaturos, & pro salute ejus etiam morituros: ut lib. ij. cap. v. *de re militari* ad Valentianum Cæsarem Vegetius Flavius commemorat: quod fiebat cùm nomen in militiam darent. Sed qui in externam militiam legi se passi essent, militariter

more Romano puniebantur. Cùm igitur fidem obligarent in bello, dextras ita jungebant in ſignum fœderis. Quem morem præcipuus poëtarum obſervavit ſæpius, & j. cùm dixit:

Pars mihi pacis erit dextram tetigiſſe tyranni.

Et, *Cur dextræ jungere dextram Non datur?*

Et illud,

Et dextræ conjungere dextram Acceſſi.

Ergo & quam petitis juncta eſt mihi fœdere dextra.

Sed & Alciatus juriſprudentiæ ſacratiſſimus antiſtes in doctiſſimo libello Emblematum his carminibus antiquum morem exercituum ſimul manus jungentium eleganter depinxit,

CONCORDIA.

In bellum civile duces cùm Roma pararet,
Viribus & caderet Martia terra ſuis:
Mos fuit in partes turmis coëuntibus haſdem,
Conjunctas dextras mutua dona dari.
æderis hæc ſpecies, id habet Concordia ſignum,
Ut quos jungit Amor, jungat & ipſa manus.

Fuit etiam apud me ſuperioribus annis, cùm Patavii agerem, Augusti numiſma æreum, quod poſt dono dedi Bartholomæo Rayno Veneto adoleſcenti optimo & benè morigerato, & egregia indole prædito, his quidem notis inſculptum in altera parte. CAESAR IMP. PON. TR. P. P. P. ET SEMPER AVGVSTVS. VIR. à tergo autem erant duæ imagines, quæ manus conjunctas habebant, cum Cornucopiæ his literis, CONCORDIA AVGVSTI. Ægyptii volentes concordiam ſignare, homines duos dextris ſe excipientes pingunt. Cornelius Tacitus lib. xviij. oſtendit dextras concordiæ ſigna ultro citróque deſtinari ab exercitibus ſolitas: quod & Alciatus noſter in annotationibus in Cornelium Tacitum rectè obſervavit. In vetuſto marmore Mediolani in templo Divi Mauritii, ubi eſt elogium Cacurii & Manduillæ conjugum, duæ ſunt junctæ manus in ſignum concordiæ, & benè concordati matrimonii, cum hac inſcriptione,

V. F.

M. CASSIVS M. F. OVF. CACVRIVS SIBI ET ATILIAE MANDVILLAE VXORI ET M. CASSIO BROCCHO FILIO

ET

ET L. CASSIO DONATO FILIO. IN FR. P. XX. IN AGR. P. XX.

Eſt & aliud elogium Lucconis & Billienæ conjugum dextras invicem jungentium, quibus adeſt & Catulus & taurus, nécnon & Leones arietinis capitibus inſidentes, elogii verba ſunt hæc,

L. SVLPITIVS GN. F. SEVERVS. T. F. I. SIBI. ET GN. SVLPITIO LVCCONI PATRI BILLIENAE SAL. F. SECVNDAE MATRI.

Meminit autem hujus nominis Billienæ Salluſtius in *Jugurtha*, licet ibi corruptè legatur *Lucium Belligerum*, vel ut alii, ſed malè habent, textus, *Belliginum. L. Billieni* igitur legendum eſt juxta veterum codicum veram lectionem: & fortè ille Lucius Billienus fuit pater L. Billieni, de quo Cicero *Philippica* ſecunda mentionem facit, an hæc Billiena mulier fuerit ex familia eorum, quos nominavi, incertum eſt. Crediderim tamen fuiſſe, cùm antiquiſſimum ſit hoc monumentum, ex omni parte elaboratum. Nam junctæ manus & catulus illos ſumma fide invicem vixiſſe oſtendunt: moderationem autem ſemper obſervaſſe argumento eſt taurus, qui ſemper pro temperantia apud Orum Apollinem in *Hieroglyphicis* habetur: cùm id animal fœminæ, poſtquàm coitum concepit, averſetur. Leones autem arietinis capitibus inſidentes, mulierum pudicitiæ cuſtodiam adhibendam indicant. Eſt enim aries levitatis ſtultitiæque ſymbolum, & ideò fœminis congruit. Leo verò cuſtodiæ typum gerit: quoniam id animal apertis oculis dormit. Propterea etiam pro foribus templorum apponi ſolet; cujus rei idem Orus eſt autor, & Alciatus in *emblematis*, & Pierius Valerianus in *Hieroglyphicis*: quod modò ad junctas manus ſpectat memini me vidiſſe Placentiæ apud Franciſcum Novellium argenteum nummum, in cujus altera parte erant duæ dextræ ſimul junctæ cum caduceo, his notis, ALBINVS BRVTI FIL. in altera verò parte erat Pietatis effigies: literæ, PIETAS. Apud Vegetium *de re Militari* lib. ij. cap. xiij. in fine illud legimus, *Contubernium* manipulus *vocabatur, ab eo quòd conjunctis manibus pariter dimicabant.*

VITELLII CONCORDIA.

IN Vitellii numiſmate fuit concordia ſedens cum cratere in manu dextra, illum vergentem in foculum ibi arulæ imagine effictum, altera manu, cubito ſolio innitente, cornucopiæ tenente, cum hac inſcriptione, CONCORDIA AVGVSTI & quiden non ſine cauſa, quando quidem dicat Suetonius, Vitellium juraſſe, nihil ſibi antiquius quiete publica fore, & nullo pugionem recipiente, quaſi in æde Concordiæ poſiturus, eum abſceſſiſſe, ſed quibuſdam acclamantibus, Ipſum eſſe Concordiam, & non ſolùm retinere ſe ferrum affirmavit, verumetiàm Concordiæ recipere cognomen. In Galbæ numiſmate ſic efficta fuit Concordia, Mulier ſedens, dextra ramum olivæ tenens, ſiniſtra haſtam habens cubito ſolio innitens, ubi erant hæc verba, CONCORDIA AVG. S. C. fuit & in ejuſdem Galbæ numiſmate, mulier ſtans cum ramulo olivæ in dextra manu, in altera cum cornucopiæ, cum his verbis: CONCORDIA PROVINCIARVM. aliquando etiam Concordia effingebatur cum ſceptro in manu, aliquando etiam duabus manibus conjunctis ſimul. Cornicem in duobus aureis numiſmatibus Fauſtinæ Auguſtæ Concordiæ titulum ipſum præferentem ſe apud Laurentium Medicem vidiſſe affirmat Politianus cap. lxvij. *Miſcellanearum*, quod & ex Heliani ſcriptoris Græci lib. iij. *de animalibus* idem refert.

De æde Concordiæ ſic ſcribit Plinius lib. xxxiij. *Natural. Hiſto.* cap. I. *Flavius vovit ædem Concordiæ, ſi populo reconciliaſſet ordines. Et cùm ad id pecunia publica non decerneretur, ex mulctatitia, fœneratoribus condemnatis, ædiculam æream fecit in Græcoſtaſi, quæ tunc ſupra comitium erat. Incidítque in tabula ærea eam ædem C. quatuor annis poſt Capitolinam dedicatam.* Hactenus Plinius. Scribit Suetonius Tiberium dedicaviſſe ædem Concordiæ: quam poſuiſſe refert Marlianus Liviam Germanici matrem, ob viri cum ea concordiam, quod in *Faſtis* his verbis oſtendit Ovidius,

Te quoque magnifica Concordia dedicat æde
Livia, quam claro præſtitit illa viro.

Quo autem loco poſita eſſet ædes Concordiæ, varia eſt opinio. Ideo Marlianus dicit, *quamcunque probaveris, non longè à Palatino monte, & arcu Veſpaſiani fuiſſe comperies.* Scribit Livius lib. vj. decadis

Pag. 68.
CONCORDIA AVGVSTI
S·C·
CONCORD AVG
S·C·
VICTORIA AVGVSTI
CONCORDIA

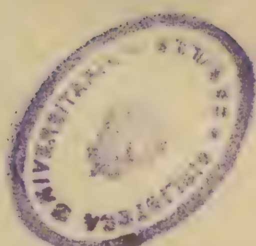

AVGVSTI
S·POR·OST·C·

ANNONA AVGVSTI CERES
S · C ·

·EVT YMIVS

AVGVSTI
S·POR·OST·C·

PACE·R·VBIQ·PARTAIANVM CLVS·
S C

cadis tertiæ, in æde Concordiæ, victoriam, quæ in culmine erat, fulmine ictam, decussámque ad victoriam, quæ ante fixa erat, hæsisse, neque inde procidisse. Alibi ipsam Concordiam sic effictam vidi, Mitrata palliatáque erat stans, dextra cratêrem tenens, læva copiæ cornu. Alio etiam modo vidi sic signatam, Duo erant stantes laticlavati dextras dextris jungentes. Extant autem in porticu ædis Concordiæ, octo ingentes columnæ, & in epistyliis titulus sequens: S. P. Q. R. INCENDIO CONSVMPTVM RESTITVIT.

Inventus est autem lapis, in quo hujusmodi verba erant incisa, D. N. CONSTANTINO MAXIMO PIO FELICI. AC TRIVMPHATORI SEMPER AVGVSTO OB AMPLIFICATAM TOTO ORBE REMPVBLICAM FACTIS CONSILIIS Q. S. P. Q. R. AEDEM CONCORDIAE VETVSTATE COLLAPSAM IN MELIOREM FACIEM OPERE ET CVLTV SPLENDIDIORE RESTITVERVNT.

NERONIS PORTVS OSTIENSIS.

TRIA SVNT Neronis numismata, in quorum altero est effigies & imago plurium navium, cùm Tritone. Neptunum potius, quàm Tritonem fuisse judico, quòd verius sit, Neptunum sedentem propter tranquillitatem maris adpositum: delphinémque, quòd emollita sit omnis ira marina, & felicem in portum sibi successum contigisse. Nam temonem manu dextra terræ adprimere videtur. Quòd navigationis signum est in portum hostilem læva delphinum amplecti, quòd celerrimè sedatum illi sit mare: & delphine veluti mœnibus circumvallata, ubi hæc inscriptio S. POR. OST. C. AVGVSTI. in altero imago mulieris sedentis cum arula, altera manu pateram in foculum vergente, & altera manu hastam tenente, ubi est altera mulier stans cum cornucopiæ, & etiam est ibi rostrum navis cum hac inscriptione, ANNONA AVGVSTI CERES S. C. in tertio numismate est quadriga, ubi sunt verba; EVTYMIVS. est & aliud numisma aureum ejusdem Neronis, in quo est Jani templum sertis coronatum cum his verbis: PACE. P. R. VBIQ.

PARTA JANVM CLVSIT. S. C. Hoc est *Pace Romæ ubique parta Janum clausit. Senatus consultum.* Sed ad horum quatuor numismatum imagines explicandas, videamus quid Suetonius Tranquillus in ipsius Neronis vita dicat. In numismate ubi est inscriptio, *Portus Ostiensis*, videtur illud Suetonii facere, *Formam ædificiorum urbis novam excogitavit, & ut ante insulas, ac domus porticus essent, de quorum solariis incendia arcerentur, eásque sumptu suo extruxit. Destinaverat etiam Ostia tenus mœnia promovere, atque inde fossa mari veteri urbi inducere:* & ibidem: *Fossam ab Averno Ostiam usque ut navibus, nec tamen mari iretur: longitudinis per CLX. milliaria latitudinis, qua contrariæ Quinquiremes commearent:* alibi Suetonius loquens de Ostia inquit, *transiit in hortos Servilianos, ubi præmissis libertorum fidissimis Ostiam, ad classem præparandam, Tribunos centurionésque Prætorii de fugæ societate tentavit.* Et alibi Suetonius in *Nerone, Quoties Ostiam Tyberi deflueret, aut Bajanum sinum præternavigaret, dispositæ per littora & ripas diversoriæ tabernæ parabantur, insignes ganeæ, & matronarum institorias operas imitantium, atque hinc inde orantium, ut appelleret. Naumachiam exhibuit marina aqua innantibus belluis. Item stagnum maris instar fecit circunseptum ædificiis ad urbium speciem.* Sed de portu Ostiensi idem Suetonius in *Divo Claudio* meminit: cujus verba hîc apponam, quia ad numisma nostrum faciunt perbellè. Refert igitur Suetonius, quòd *portum Ostiæ extruxit, circunducto dextra sinistráque brachio, & ad introitum profundo jam solo mole objecta, quam quò stabilius fundaret, navem ante demersit, qua magnus obeliscus ex Ægypto fuerat advectus: congestisque pilis superposuit altissimam turrim, in exemplum Alexandrini Phari, ut ad nocturnos ignes navigia dirigerent.* Quam rem etiam in numismatis effictam vidimus Patavii apud M. Antonium maximum antiquitatis amantissimum: & de qua turre meminit Strabo lib. *de situ orbis* xvij. & Plinius lib. xxxvj. cap. xij. quo loco de Pyramidibus Ægyptiorum scribit, Plinii sunt verba, *Magnificatur & alia turris à rege facta in insula Pharo, portum obtinente Alexandriæ, quàm constitisse DCCC. talentis tradunt: magno animo nequid omittamus, Ptolemæi regis, quod in ea permiserit Sostrati Gnidii architecti structuræ ipsius nomen inscribi. Vsus ejus, nocturno navium cursui ignes ostendere,*

ad

ad prænuntianda vada, portúsque introitum, sicut jam tales compluribus locis flagrant, ut Puteolis ac Ravennæ, &c. Strabo dicto libro xvij. refert epigramma Sostrati Gnidii de turri illa, quam ipse Ptolemæi jussu construxerat in Pharo, quod tale est, *Sostratus Gnidius Dexiphaniæ filius Diis salutaribus ob navigantes:* quod carmen Sostratus (ut refert Politianus in præfatione in Suetonium) in ipsius muri lapide turris clàm incidit, calcem superinducens, & nomen regis superscribens, fore auguratus (id quod accidit) ut haud multò pòst literæ illæ cum lorica sua defluerent & nomen regis disperderetur. Sostrati verò saxo insculptum remanens appareret. Quod exemplum Scriptores imitari debent, ut non tantùm præsentis seculi applausum captare levissimum quærant, ac de eo soliciti nimis ne sint, quàm rem æternitate dignam, & quæ laudem perennem præstare valeat, solido posteritatis judicio peragere, ac sibi in longum tempus prospicere. De turre autem Phari meminit & Herodianus lib. 4. juxta principium, ubi de consecratione Cæsarum differit. Sed jam alterum numisma ejusdem Cæsaris, ubi sunt verba ANNONA AVGVSTI CERES. exponamus: inquit igitur Suetonius in *Nerone, Vt certiorem indolem ostenderet, ex Augusti præscripto imperaturum se professus, neque liberalitatis, neque clementiæ, nec comitatis quidem exhibendæ ullam occasionem omisit, graviora vectigalia, aut abolevit, aut minuit, præmia delatorum Papiæ legis ad quartas redegit, divisis populo viritim quadragenis nummis. Senatorum nobilissimo cuique, sed à re familiari destituto, annua salaria, & quibusdam quingena constituit. Item prætorianis cohortibus frumentum menstruúmque gratuitum:* & paulò pòst, *Sparsa & populo missilia omnium rerum per omnes dies singula quotidie millia, aurum cujusque generis multiplex penus, tesseræ frumentariæ, vestis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, jumenta, atque etiam mansuetæ feræ, novissimè naves, insulæ, agri*, quæ quidem omnia annonam, & abundantiam, cornucopiæ designant. In tertio numismate, ubi fuerat quadriga cum inscriptione, EVTYMIVS. ex Suetonio satis patet eum quadrigas rexisse, cùm dicat, *mox et ipse aurigare atque etiam spectari sæpius voluit.* Et alibi, *aurigavit quoque plurifariam, Olympiis etiam decemjugem, quanvis id ipsum in rege Mithridate carmine quodam suo reprehendisset: sed excussus curru,*

ru, & repositus, cùm perdurare non posset, destitit ante decursum, nec eo secius coronatus est: decedens deinde provinciam libertate donavit, simúlque judices civitate Romana & pecunia grandi. Hæc Suetonius. Quod autem in numismate sit verbum EVTYMIVS, animadverte quæ suprà diximus in securitate, nam *euthymius* securus dicitur. In Numismate ubi sunt ea verba, PACE P. R. TERRA MARIQ. PARTA JANVM CLVSIT. vel ut est in alio quod suprà scripsimus, P. R. VBIQ. PARTA JANVM CLVS. S. C. Hæc quidem Suetonius probat his verbis, *Janum geminum clausit tam nullo, quàm residuo bello.* Augustus etiam, ut idem Suetonius ait, Janum Quirinum semel atque iterum à condita urbe ante memoriam suam clausum, in multo breviori temporis spatio terra maríque Pace parta, tertiò clausit. Quòd autem in Neronis nummo sit imago cum cithara in manu, ipse sanè est princeps citharœdus, ut Juvenalis in octava satyra,

Res haud mira tamen Citharœdo principe natus
Nobilis.

Et paulò pòst:

Et de marmoreo Citharam suspende Colosso.

Sciendum Neronem consuésse canere, ac ad citharam maximè, ut inquit Suetonius, *sine mora nomen suum in albo profitentium citharœdorum jussit adscribi, sorticuláque in urnam cum cæteris demissa, intravit ordine suo: simúlque Præfecti prætorii citharam sustinentes,* &c. *Tragœdias quoque cantavit personatus, Heroum, Deorúmque item Heroidum atque Dearum, personis effictis, ad similitudinem oris sui, & fœminæ prout quanque diligeret. Inter cætera cantavit Canacem parturientem, Orestem matricidam, Oedipodem excæcatum, Herculem insanum, Olympiæ quoque, præter consuetudinem, musicum agona commisit, sacras coronas in cubili circum lectos posuit. Item statuas suas citharœdico habitu, qua nota etiam nummum percussit.* Nihil *autem æquè doluit, quàm ut citharœdum malum se increpitum, ac pro Nerone Ænobarbum appellatum:* quod autem cithara maximè delectatus sit, inquit & illud Suetonius, *Inter cæteras disciplinas pueritiæ imbutus tempore, & musica, statim ut imperium adeptus est, Therpum citharœdum vigentem tunc præter alios, accersiit,* & ea quæ ibi sequuntur: ne huc totum Suetonium transferre videar, unum tantùm

tùm in hoc dixisse sufficiat: inter familiares Græcum proverbium jactasse, *Occultæ Musicæ nullum esse respectum.* In nummo, ubi est pennata seu alata Mulier cum corona in manu altera, in altera verò palmam habens, cum inscriptione, VICTORIA AVG. hoc & comprobat Suetonius dicens, *Victorem autem se ipse pronunciabat, qua de causa & præconio ubique contendit: instituit siquidem quinquennale certamen primùm omnium Romæ, more Græco triplex, Musicum, Gymnicum, Equestre, quod appellavit* Neronia, ut etiam est videre in numismate, verbis Græcis scripto ΝΕΡΙΝΟΙΩΝ, & apii corona circundato, de qua corona Juvenalis in viij. sic,

Hæc opera atque hæ sunt generosi principis artes,
Gaudentis fœdo peregrina ad pulpita saltu,
Prostitui, Grajæque apium meruisse coronæ.

Sed & Neroneum quoque mensem Aprilem de nomine suo appellavit, & Romæ Neroneum Agona ante præstitutam diem revocavit, cùm magni æstimaret cantare. Sed & Romam è Græcia reversus eo curru, quo Augustus olim triumphaverat, & in veste purpurea, distinctáque stellis aureis chlamyde, coronámque capite gerens Olympicam, dextra manu Pythiam, præeunte pompa cæterorum, cum titulis ubi, *& quos, quo cantionum, quóve fabularum argumento vicisset: sequentibus currum ovantium ritu plausoribus, Augustianos, militésque se triumphi ejus, clamantibus*, & reliqua. *Dedicavit & Thermas atque Gymnasia, Senatui quoque & equiti oleum præbuit: magistros toti certamini præposuit consulares sorte, sed prætorum deinde in orchestram senatúmque descendit*, *& orationis quidem certaminísque Latini coronam de qua honestissimus quisque contenderat*, *ipsorum consensu*, *concessam sibi recepit. Citharam autem à Judicibus ad se delatam adoravit, ferríque ad Augusti statuam jussit.* Et hæc quidem Suetonius, quæ hic volui scribere, ut non frustra coronam fuisse effictam in illo numismate quis existimaret. Sed quòd alatam mulierem cum corona etiam in una manu, in altera palmam habentem aliud numisma ostentat, cum inscriptione Græca hac, ΡΟΔΙΩΝ. hoc etiam ex Suetonio puto, nos addiscere posse, si hic verba subscripsero, *Apud eundem* (inquit) *consulem pro Bononiensibus Latinè, & pro Rhodiis, atque Iliensibus Græcè verba fecit.* Et alibi, *Matrem dicta factáque sua exquirentem acerbius & corrigentem hactenus primò gravabatur, ut*

invidia identidem oneraret, quasi cessurus imperio, Rodúmque abiturus. Hæc Suetonius, quæ ad hanc rem facere possunt. Sed hic illud animadvertendum est, ΡΟΔΙΩΝ per ω magnum secundo loco scribi: cùm Ρόδιος. ϰ. ὁ. hoc est *Rhodiensis* per *o* parvum scribatur apud Græcos. Sic & Ροδιὸς Fluvius. Sic & Ρόδον *Rosa.* Ροδών. ωνος ὁ. *rosetum:* per ω magnum autem scribi. Sed ego facilè crediderim Rhodienses hunc nummum percussisse in adventum Neronis ad eos: ideo ΡΟΔΙΩΝ inscripsisse, hoc est *Rhodiensium* & ideo per ω scriptum: Sed hæc satis. Nos enim in Philosophiæ studiis & penè in mediis lectionibus hujus anni, quæ ad Physica pertinent, occupati ac detenti, hoc qualecunque, lector optime, munusculum donamus. Opusculum enim hoc numismatum præter institutum nostrum elaboratum fuit. Cùm amici cujusdam precibus simulque flagitationibus facere satis mihi opus fuerit, non ut ego idoneus huic provinciæ sim, méque existimem tam doctum, ut hæc obscura signa, & hieroglyphica explicare facillimè valeam, cùm hæc non nisi à doctissimo, ac eruditissimo viro & in literis præstantissimo explicari digna videantur & possint. Quid enim nos in Philosophia occupati, hac in re insigne præstare possumus? cùm hæc studia sua etiam ocia & uberiora requirant, quàm à me exigi possint. Accipe igitur utcunque ea, quæ tibi damus, studiose lector, & benigno vultu hæc lege, illius sententiæ memor, *Nullum esse librum tam malum* (quod dicere solitum Plinium accepimus) *ut non aliqua ex parte prodesse possit.* Ad hoc facit illud, quod Cor. Tacitus lib. xv. refert, *Neronem post excidium Romæ factum, condendæ urbis novæ & cognomento suo appellandæ gloriam quæsivisse,* ideo hoc in numismate ΝΕΡΟΝΙΩΝ adpositum crediderim. Idem refert eod. lib. habitu aurigæ permistum plebi Neronem, & circo insistentem pœnis, tormentísque afflictos Christianos spectasse: ideò non mirum est si in numismate aurigæ habitu indutum aspicias.

Refert idem Cor. Tacitus lib. xv. quòd verba Flavii vulgabantur, *non referre dedecori, si Citharœdus dimoveretur, & tragœdus succederet: quia ut Nero cithara, ita Piso tragico ornatu canebat,* habitu citharœdi ergo in numismate est videre.

Idem Tacitus dicto lib. in fine narrat, quòd decretum fuit à senatu post detectam conjurationem Neroni paratam: ut mensis Aprilis Nero-

Pag. 75.
NERO CLAVD·CAESAR AVG·GER·P·M·TR·P·IMP·P·P.
GENIO AVGVSTI
S C

Neronis cognomentum acciperet: & hæc ratio fuit, quia Cerealia festa, quæ V. idus Aprilis celebrari erant solita, eodem die Aprilis conjuratio in Neronem fuerat facta, à qua Nero incolumis evaserat. Sed & templum Saluti extruxit eo loco ex quo Scevinus ferrum prompserat: ideo ΝΕΡΩΝΙΩΝ adpositum numismati, & templum Salutis nummis ejus additum.

CLAVDII NERONIS GENIVS.

IN numismate quodam æreo, quod mihi dono dedit Theodorus à Sancto Georgio Casalensis, Blanderatensísque comes, Genius ità erat effictus. In primo orbe erat effigies Claudii Neronis Cæsaris, cum his verbis NERO CLAVD. CAESAR AVG. GER. P. M. TR. P. IMP. PP. in altero verò orbe erat Genii sigillum Juvenis militaris cum veste ad cruris medium circunvoluta, dextra pateram in morem Sacrificantis. Foculus seu ara extabat sertis coronata, læva cornucopiæ habebat, cum hac epigraphe, GENIO AVGVSTI S. C. de Genio Neronis nihil apud Suetonium comperi: crediderim tamen populum Romanum ejus Genio sacrificasse, vel potius quòd ipse Nero Genio Octavii Augusti Cæsaris rem sacram fecerit, fieríve mandaverit. Nam refert Suetonius Tranquillus in vita Augusti, Athenis ædem Jovis Olympici antiquitus inchoatam quosdam reges, & socios, & amicos Augusti communi sumptu destinasse perficere, ac ejus Genio dedicare. Genius serpentis imagine effingebatur. Hinc Persius:

Pinge duos angues, pueri, sacer est locus.

Coronabatur autem platani foliis, utpote arboris genialis. Nam sunt quidam, qui velint etiam Lares, Genios dici, qui à Græcis etiam platani foliis solerent, teste Plutarcho, coronari, sicuti in Latio spicis & aristis. Apud Tibullum tamen Lares floribus coronantur sic,

Rure puer verno primùm de flore coronam
Fecit, & antiquis imposuit Laribus.

Genio sacra fiebant mero & floribus. Persius satyra ij. ad Macrinum,

Funde merum Genio, non tu prece possis emaci.

Horatius lib. ij. epistolarum,

Floribus & vino Genium memorem brevis horæ.

Genius in *Aulularia* apud Plautum ità loquitur:

Huic filia una est, ea mihi quotidie thure,
Aut vino, aut aliquo flore semper supplicat.

Servius interpres Virgilii doctissimus, super illo carmine lib. v. *Aeneidos:*

Incertus Geniúmne loci, famulúmne parentis
Esse putet?

ait, *Genium esse putaverunt antiqui numen, quod nobis nascentibus datur.* Persius Poëta certè videtur ultima Satyra innuere, ideò sacrificasse veteres Genio principis, propter victoriam habitam de aliquibus populis, hujus sunt carmina,

O bone, num ignoras? missa est à Cæsare laurus
Insignem ob cladem Germanæ pubis, & aris
Frigidus excutitur cinis, & jam postibus arma,
Jam chlamydas regum, jam lutea gausapa captis,
Essedaque, ingentesque locat Cæsonia Rhenos.
Diis igitur, Genioque ducis centum paria, ob res
Egregiè gestas induco, quis vetat? aude.

De imagine autem ipsius Genii publici, qui apparuerit Juliano Imperatori cum cornucopiæ velata per aulæa tristius discedente, vide Ammianum Marcellinum lib. xxv. & de Salutari Genio videto eundem lib. xvj. & xvij. de Genio Constantii Imperatoris, Socratis, & Scipionis, idem Ammianus meminit lib. xxj. & eodem lib. de Genii templo, ubi dicit, quòd Cal. Januar. ascendente Juliano Imperatore per gradus ejusdem templi, quidam ex illis lapsus animam efflavit, insperato casu, nullo eum percutiente. Apud Jurisconsultos lib. xij. *Pandectarum*, titulo *de jure jurando*, fit mentio de juramento per Genium principis, his verbis: Vlpianus: *Si quis juraverit in re pecuniaria per Genium principis, dare se non oportere & pejeraverit, vel dari sibi oportere: vel intra certum tempus juraverit se soluturum, nec solvit: Imperator noster cum patre rescripsit, fustibus eum castigandum dimittere, & ita ei superdici:* ΠΡΟΠΕΤΩΣ ΜΗ ΟΜΝΥΕ, id est *ne petulanter jurato.* Qua de re nos pueruli in no-

stris

ſtris in jus civile exercitationibus, & enarrationibus impreſſis multa diximus. Suetonius Tranquillus in *Caligula* ait, *Multos à Caligula ſupplicio affectos, qui per ejus Genium pejeraverant.* In elogiis antiquis *æviternum Genium* legimus. Sic enim Romæ in marmorea tabula deſcriptum eſt D. POT. ET GEN. AEVIT. D. quod interpretari ad hunc modum poſſumus, *Diis potentibus, & Genio æviterno dicatum.* In marmore antiquo reperto inter teſtaceum, Aventinum, & Tyberim, ubi fuêre horrea P. R. CXL. hæc inſcriptio Genii fuit: NVM. DOM. AVG. SACRVM GENIO CONSERVATORI HORREORVM GALBIANORVM M. LORINVS FORTVNATVS MAGISTER. S. P. D. D. in alia parte eadem verba legebantur, niſi quòd loco *Genii* erat *fortunæ*, quod Marlianus annotavit in lib. *Topographiæ.* Genium autem in die natali apud veteres coli moris fuiſſe vel Tibullus poëta cultiſſimus his verſibus oſtendit lib. ij. Eleg. ij.

Ipſe ſuos adſit Genius viſurus honores,
Cui decorant ſanctas florea ſerta comas.
Illius è puro diſtillent tempora nardo,
Atque ſatur libo ſit, madeatque mero.

Et in primo libro, Eleg. vij. ad Bacchum loquens idem ſic cecinit,

Huc ades, & centum ludos, Geniumque choreis
Concelebra, & multo tempora funde mero.
Illius & nitido ſtillent unguenta capillo,
Et capite & collo mollia ſerta gerat.
Sic venias hodierne Geni, dum thuris honores,
Liba & Mopſopio dulcia melle feram.

Sed de Genio plura Lilius Gregorius Gyraldus noſter in libris *de Diis gentium:* noſtra hæc nobis ſufficiant.

NERONIS ET DOMITIANI CAESARVM JVPITER CVSTOS.

EXTANT numiſmata quædam Neronis Cæſaris, & Domitiani, in quibus à tergo ita Jupiter eſt effictus: in ſolio ſedet, dextera fulmen habet, læva haſtam cum hac inſcriptione, JVPITER CVSTOS. Domitianus (ut aſſerit Suetonius cap. v.) Novam excitavit ædem in Capitolio cuſtodi Jovi, ſéque in ſinu ipſius Jovis, ut inquit Marlianus, ſacravit. Qua de re etiam meminit Cornelius Tacitus, lib. xix. ubi Capitolium deſcribit à Vitellianis captum. Quare autem Jovi fulmina aſſignentur, rationem ponit Plinius lib. ij. cap. xx. *Natural. hiſtor.* dicens, *Supernorum trium ſyderum ignes eſſe, qui decidui ad terras fulminum nomen habeant: ſed maximè ex his medio loco ſiti: fortaſſis quoniam contagium nimii humoris ex ſuperiore circulo atque ardoris ex ſubjecto, per hunc modum egerat. Ideóque dictum Jovem fulmina jaculari.* Quòt Jovi fulmina attributa fuerint, indicat idem Plinius dicto lib. ij. cap. lij. ubi ſcribit quòd Thuſcorum literæ novem deos emittere fulmina exiſtimant, eáque eſſe undecim generum, Jovem enim tria jaculari, Romani duo tantùm ex his ſervavêre, diurna attribuentes Jovi, nocturna Summano. Rariora ſanè eadem de cauſa frigidioris cœli. Addit etiam idem Plinius lib. ij. cap. lv. *rei natural.* ideo aquilam fulmini adjungi & aſſociari, hujuſque teli armigerum fingi, quòd aquila è cunctis volucribus à fulmine non tangatur. Ideo in quibuſdam numiſmatibus perantiquis aquila ſub pedibus fingitur habere fulgur ſeu fulgetram: hinc & hodie hac (ut puto) de cauſa in nummis argenteis ſeu dimidiatis aureis Caroli v. Cæſaris noſtri, aquilam cum fulmine, & mundo ſub pedibus effingi videmus: fulmen etiam (ut idem Plinius dicit ibidem) fruticem lauri non icit, nec unquàm altius pedibus quinque deſcendit in terram, nec è pellibus belluarum vitulos marinos percutit.

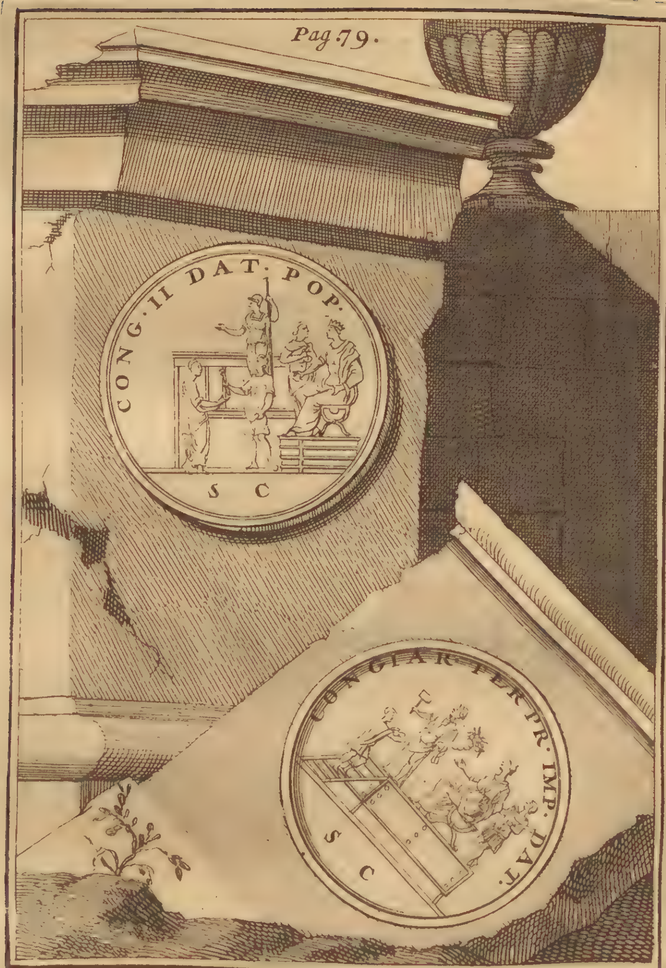
Pag. 78.

NERO CLAVD·CAESAR AVG·GER·P·M·TR·P·IMP·P·P

IVPPITER CVSTOS

IMP·CAES·DOMIT·AVG·GERM·COS·XII CENS·PER·P·P

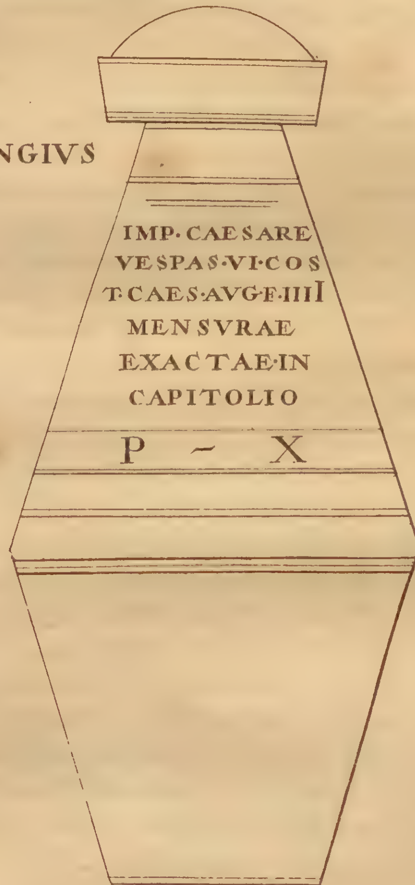

IVPPITER CONSERVATOR

Pag.79.
CONG·II DAT·POP·
S C
CONGIAR·PER·PR·IMP·DAT.
S C

CONGIVS

IMP·CAESARE
VESPAS·VI·COS
T·CAES·AVG·F·IIII
MENSVRAE
EXACTAE·IN
CAPITOLIO
P ~ X

NERONIS ET VESPASIANI CONGIARIA 2.

IN NERONIS Imperatoris duobus argenteis numiſmatibus erat inſcriptio, CONGII DAT. POP. In Titi Veſpaſiani aureo numiſmate, qui amor & delitiæ humani generis dictus fuit, erant hæ notæ, CONG. TER. P. R. IMP. DAT. Suetonius in Nerone hæc quidem pro eo refert: deductus in forum Tyro, populo congiarium, militi donativum propoſuit: de Tito nihil apud Suetonium eſt quod ad congiaria pertineat: ſolum id, illum dediſſe congiaria teſtari poteſt: *quòd nulli civium quicquam ademit: abſtinuit alieno, ut ſi quis unquam, ac ne conceſſas quidem ac ſolitas collationes recepit: & tamen nemine ante ſe munificentia minor:* innuit enim quaſi his verbis Tranquillus, eum liberaliſſimum fuiſſe, ut etiam ſuperiores Cæſares liberalitate vicerit: ſicque Populo quod alii dederunt, illum & dediſſe, imò & plura: ſed & alii Cæſares (quanvis adhuc in eorum numiſmatibus congiaria videre nobis non contigerit) Populo congiaria tribuerunt, inter quos optimus & primus C. Julius Cæſar, teſte Suetonio, populo impertitus eſt: his verbis, *Populo præter frumenti denos modios, ac totidem olei libras, tricenos quoque nummos, quos pollicitus olim erat, viritim diviſit, & hoc amplius, centenos pro mora. Annuam etiam habitationem Romæ uſque ad bina millia nummûm in Italia non ultra quingenos ſeſtertios remiſit: adjecit epulum ac viſcerationem, & poſt Hiſpanienſem victoriam duo prandia. Nam cùm prius parce, neque pro liberalitate ſua præbitum judicaret, quinto pòſt die alium largiſſimum præbuit.* In epiſtola Cœlii M. Ciceroni ſcripta de Congiario ea ſunt verba, *Plancus quidem tuus Ravennæ eſt, & magno congiario donatus à Cæſare, nec beatus, nec bene inſtructus eſt.* Sed de Auguſto, qui Octavius nominatus eſt, idem Suetonius ait, *Congiaria populo frequenter dedit ſed diverſæ ferè ſummæ: modò quadringenos, modò tricenos, nonnunquam ducenos, quinquagenóſque nummos, ac ne minores quidem pueros præteriit, quanvis non niſi ab undecimo ætatis anno accipere conſuêſſent. Frumentum quoque in annonæ difficultatibus ſæpe leviſſimo, interdum nullo pretio viritim admenſus eſt, teſſeráſque nummarias duplicavit:* & paulò pòſt, *Eidem populo promiſſum quidem congiarium repoſcenti, bonæ fidei ſe eſſe reſpondit:* & ibi iterum de

con-

congiario, & ibi: *spectavit & exercentes ephebos, iisdem etiam epulum in conspectu suo præbuit, permissa, imò exacta jocandi licentia, diripiendique pomorum & opsoniorum rerumque missilium.* Sed & Caligula, quanvis omnium ferarum crudelissimus congiaria præbuit, inquit Tranquillus: *Congiarium populo bis dedit tercenos H-S toties abundantissimum epulum senatui, equestrique ordini, etiam conjugibus, ac liberis utrorumque posteriore epulo; forensia insuper viris, pueris, ac fœminis fascias purpuræ, ac conchylii distribuit, & ut lætitiam publicam in perpetuum quoque augeret, adjecit diem Saturnalibus, appellavítque Juvenalem.* Divus Claudius Cæsar, ipse etiam congiaria populo sæpius distribuit, eodem Tranquillo authore. Vespasianus Colossi refectorem insigni congiario, magnáque mercede donavit. Apollinari tragœdo quadraginta, Pterino, Diodoróque citharœdis ducena, nonnullis centena, quibus minimum, quadragena sestertia super plurimas coronas aureas dedit, sicut Saturnalibus dabat viris apophoreta, ita & calendis Martii fœminis, explevit etiam censum senatorium: consulares inopes quingenis sestertiis annuis sustentavit: sed ut jam Cæsarum xij. in uno Flavio Domitiano Cæsare concludamus liberalitatem congiariorum, verba Tranquilli de eo referamus: *Congiarium populo nummorum trecentorum ter dedit, atque inter spectacula muneris largissimum epulum. Septimontiali sacrorum quidem die, senatui, equitíque panariis, plebejis, sportellis cum obsonio distributis, initium vescendi primus fecit: diéque proximo omne genus rerum missilia sparsit: & quia pars major intra popularia deciderat, quinquagenas tesseras in singulos cuneos equestris ac Senatorii ordinis pronunciavit:* & hæc quidem Suetonius de congiariis: quæ omnia hunc in unum locum congessisse volui, cum aliorum historicorum libros ad manus nunc habere facultas non detur: nam meam integram bibliothecam in patria retineo: non me fugit enim Titum Livium, & Tacitum, Plinium, Plautum, & Ælium Spartianum, Julium Capitolinum, Ælium Lampridium, hujusmodíque authores de his rebus, quæ ad congiaria pertinent, sæpe loqui. Nunc tamen cum illos non habeam, ut certos locos adducere queam, lectorem non pigebit per se illos videre: sat fuit in præsentia omnia Suetonii ad hanc rem exempla citasse: ut tamen & jurisconsultos, quorum textus habeo ad manum,

manum, non solùm advocatis & leguleis prodesse, sed etiam bonarum literarum studiosis, & antiquitatis amatoribus plurimum conferre, sciant omnes, eos adducere mihi videtur esse operæpretium. In primis se offert Paulus Jurisconsultus antiquitatis peritissimus *Digestorum* li. xxxiij. cap. *de instru.* vel *instrum. legato:* ubi sic ait: *Videndum ne inter instrumentum tabernæ & instrumentum cauponiæ sit discrimen, ut tabernæ non nisi loci instrumenta sint, ut doliaria vasa, vectiones, ancones, calices, & trullæ, quæ circa cœnam solent trajici: item urnæ æreæ, & congiaria & sextaria, & similia:* sed videamus quid de congiariis idem Paulus lib. xxx. *digestorum* cap. *de legatis & fidei commiss.* primò dicat. Licet congiarii nomen non pronunciet, his tamen verbis subintelligit: quæ quia ad antiquitatem mirum in modum faciunt, hic omnia, licet prolixiuscula, placet referre. *Civitatibus* (inquit Paulus) *etiam legari potest, quod ad honorem ornatúmque civitatis pertineat, ad ornatum, puta quod ad instruendum forum, theatrum, stadium, legatum fuerit: ad honorem puta quod ad edendum munus, venationem, ludos scenicos, ludos Circenses, aut quod ad divisionem singulorum civium, vel epulum relictum fuerit: hoc amplius, quod in alimenta ætatis infirmæ (puta senioribus, vel pueris, puellísque) relictum fuerit: ad honorem civitatis pertinere videtur:* & hæc quidem Paulus: cujus verba si conferas cum his, quæ ex Suetonio retulimus, omnia bellissimè facient, & congiaria esse intelligentur. Nunc quia superius de donativo mentionem fecimus, scias velim, donativum esse principis largitionem in milites, id est, λαμπρὰ δίδοσις, quæ eadem in populum facta, congiarium dicitur. *Donarium* autem est ἀνάθημα qualia videntur in fanis. Tranquillus in *Caligula: Pronunciatóque militi centenis viritim denariis, quasi omne liberalitatis exemplum supergressus, Abite, inquit, læti, abite locupletes:* primus autem Claudius Augustus instituisse ab eodem dicitur, ut Imperatores Romani in auspicatu imperandi donativum militibus pronunciarent: sed ut jam aliqua de mensuris, quæ circa congiaria spectant dicamus, operæpretium erit hic referre mensuras. Nam loqui de congiariis, & nescire quid esset, frustra hic scripsissemus de illis: nec erit modica utilitas ad pernoscendum ea, quæ dixit Suetonius. Imprimis igitur sciendum est congiarium fuisse munus, quod à Cæsaribus populo Romano dabatur, & amicis, quod

Fabius Quintilianus his verbis declarat, quæ sunt in sexto *de institutione oratoria: in metalepsim quoque eadem ratio dictorum, ut Fabius Maximus incusans Augusti congiariorum, quæ amicis dabantur exiguitatem, heminaria esse dixit. Nam congiarium commune liberalitatis, atque mensuræ à mensura dicta imminutio est rerum.* Hæc Fabius. Ut enim donativum dicitur munus, quod militibus datur, ita congiarium, quod amicis, vel populo: opinor autem inde dictum, quod primo congii vini, vel olei dabantur: deinde res aliæ dari cœptæ eadem manente appellatione. In quadam memoria antiqua, quæ in marmore extabat, quam mihi Vicentius Catus Vicentinus amicus meus dono dedit, hæ certè notæ fuerunt: CONG. ☐ VINI. CONG. ☐ OLEI. Suetonius in *Cæsare* dictatore quidem congiarium nominat his verbis, ne id & omittam: *omnibus circa eum, atque etiam parte magna senatus, gratuito aut levi fœnore obstrictis, ex reliquo quoque ordinum genere, vel invitatos, vel sponte ad se commeantes uberrimo congiario prosequebatur.* Sed jam ad mensuram congii perveniamus: congius sextarios capit sex, quod indicat Volusius Mætianus in libello *de distributione mensurarum*, idque notis ponderum, cum ait, *Quadrantal habet congios octo, sextarios octo & quadraginta, nam octies sex constituit octo & quadraginta:* hinc sextario nomen inditum, ut Fannius his verbis aperit:

A quo sextarii nomen fecisse priores
Crediderim, quòd eos capiat sex Congius unus.

Sed Marci Catonis *de re rustica* ostendunt verba quoque congium sex esse sextariorum: ea sunt capite septimo, & quinquagesimo, ubi statuit, quantum vini sit familiæ bibendum: *Mense sexto, septimo, octavo in dies sextarium unum.* Deinde id ipsum declarans addit in mense congios quinque: cùm enim menses ferè triginta dies habeant, & singulis diebus bibatur sextarius, fiunt triginta sextarii, qui quinque efficiunt congios. Hunc locum doctè explicavit Budæus in libro *de Asse*, ex hisdem autem verbis quisque intelligere potest, congium liquidi mensuram esse, tum etiam his Livii, quæ sunt lib. v. & xx. ab urbe condita, si rectè recordor, *& congii olei in vicos singulos dati*: sed hoc loco præstabit (ut credo) summam rationem mensurarum à doctissimo viro Gulielmo Phylandro, Gallo,

lo, cive Romano in lib. vj. annotationum suarum in Vitruvium paucis complexam referre: *culeus igitur amphoras xx. capit, id est, libras mensurales mille sexcentas. Amphora urnas duas, id est, libras octoginta. Urna congios quatuor, id est, libras quadraginta, congius sextarios sex, id est, libras x. Sextarius heminas duas, id est, libram & bessem, id est, uncias xx. hemina, quæ & cotyla quartarios duos, idest uncias x. Quartarius acetabula duo, id est, uncias v. Acetabulum sesquicyathum, uncias duas cum dimidia. Cyathus ligulas sive cochlearia quatuor, id est, sescunciam, drachmam & scrupulum,* & hæc quidem Phylander: sed ex Georgio Agricola accepta, lib. j. *de mensuris Romanorum.* Nunc videamus capacitatem congii ex ipso Georgio Agricola: *congius*, inquit ille, *capit sextarios vj. Heminas xij. Quartarios xxiiij. Acetabula xlviij. cyathos lxxij. ligulas cclxxxviij. chus, qui choeus Græcè quoque dicitur, est idem qui congius apud Romanos: sex continet sextarios*, quod Cleopatra declarat, cujus pauca quædam de mensuris, & ponderibus, sed valde docta extant ex libris κοσμητικοῖς excerpta, quos Alciatus in Latinum transtulit, unà cum Galeni libello *de ponderibus, & mensuris:* sunt autem ejus verba: ὁ χοῦς ἔχει μέτρῳ μὲν κοτύλας δώδεκα, ξέστας δὲ ἕξ. hoc est, *chus quidem habet mensura cotylas Atticas xij. sextarios verò sex*, vel, ut vertit Alciatus, *chus, id est, congius mensura quidem heminas Atticas xij. habet, sextariorum dimidio minus:* nempe sex, chœnicas 4. pondere verò drachmas 720. Dioscorides de vino, quod ex palmis fit ita scribit: ἐπέχει δὲ ταῖς δέκα χοίνιξιν ὕδατος χόας γ̄. id est, *infunde ad chœnicas x. aquæ congios tres.* quem locum Plinius li. xiiij. cap. xvj. est imitatus: sed & carmina Fannii idem de choa, sive chu ostendunt:

Heminas recipit geminas sextarius unus.
Adde duos chus fit vulgò, qui est Congius idem.

Derivatus autem χοῦς sive χόας videtur ἀπὸ τοῦ χεῖν, quod est *fundere*, nam vasis genus etiam significat, quo aqua hausta fundebatur: & est mensura humidi: sed transeamus ad eam mensuram congii, quæ in se minores continet apud Græcos: chus igitur capit sextarios vj. cotylas xij. Quartarios xxiiij. oxybapha xlviij. cyathos lxxij. conchas cxliiij. Mystra cclxxxviij. chemas ccclx. cochlearia dccxx. chus autem georgicus capit xij. cotylas georgicas, quæ effi-

ciunt ix. ſextarios: chus verò medicus xij. cotylas novem unciarum, quæ ſex conſtituunt ſextarios. Novem autem ad ſex proportionem habent ſeſquialteram. Africanus colligit choa liquoribus repletum idem pendere, quod Fannius, nempe vini libras x. olei ix. mellis xv. & cætera: congius igitur capit libras x. pendet octo & uncias quatuor, ut ſuprà etiam annotavi. Nunc congii menſuram Romanam vino repletam tibi declarabo. Congius oleo ut vino plenus pendet olei libras viij. & uncias iiij. vini ix. libras, & uncias tres, ſcriptula duo: ſiliquas quatuor & grana duo: chus olei (nunc Atticam declaro) pendet libras 7. cum dimidia: vini libras octo & uncias quatuor. Georgici congii menſura, quæ dicitur chus, olei pendet libras xj. & uncias iij. vini verò xij. cum dimidia. Nunc mellis Romani pondus, quod ad congium ſpectat dicamus: congius vini pendet libras ix. uncias iij. ſcriptula duo cum dimidio, ſiliquam unam, grana duo, mellis libras xiij. cum dimidia: uncias quatuor, drachmas quinque, ſcriptulum unum: jam Atticas quoque menſuras congii exponam. Chus vini pendet libras viij. uncias quatuor, mellis libras xij. cum dimidia. Georgicorum chus vini pendet libras xij. cum dimidia, mellis xviij. & ix. ſed adverte, quòd nonnulli Græci uſi ſunt Romanis menſuris, & ideo dicunt ἰταλικὸν κεράμιον, id eſt, amphora Italica ὖρνα, id eſt, *urna*, κόγγιον, id eſt, *congius* Græcus cum Romanis. Nam congius olei pendet libras ix. vini x. mellis xv. interim illud non præteribo hoc loco quod Georgius Agricola monet: vinum oleo gravius eſſe nona parte, & mel rurſum vino gravius tertia. Sed jam his declaratis, hic notam congii ex Voluſio Mætiano Jureconſulto appoſuiſſe non omnino fuerit inutile, ut extra alias menſuras hanc congii noſcamus. Hæc igitur & hujuſmodi fuit nota ſic ſignata ϛ. & hæc quidem de congiariis dixiſſe ſufficiat.

VE-

Pag. 85

PACI AVGVSTAE

COS II
PAX AVG

Pag. 86

PACI AVGVSTAE

PAX AVGVST
S C

PAX AVGVST
S C

VESPASIANI AVGVSTI PAX.

PACEM in numismate Vespasiani effictam sic vidi, Alatam mulierem stantem cum corona myrtea, seu oleaginea in dextra, in læva palmam habentem his literis: PACI AVGVSTAE. Suetonius in *Vespasiano* de pace his verbis meminit, *Fecit & nova opera, templum Pacis foro proximum, divíque Claudii in Cœlio monte, cæptum quidem ab Agrippina, sed à Nerone prope funditus destructum.* Fuit templum Pacis, eo loco, ubi Julii dictatoris neptis Julia domum sat profusè exstruxerat, quæ prius via publica dicebatur, seu sacra via. Juliæ illam domum ad solum diruit Augustus, ibíque porticum Liviæ à Livia Drusilla ejus uxore cognominatam, excitavit. Josephus (ut Marlianus refert) scribit, quòd post triumphum, & Romani imperii firmissimum statum, Pacis templum Vespasianus ædificaverit: in quo (ut ait Divus Hieronymus) idem Vespasianus vasa, & ornamenta templi Hierosolymitani triumpho TITI advecta reposuit, universáque consécravit donaria, Venerémque dicavit: in eodem fuit heros absolutissimi operis à Thimante, Hylasiúsque à Protogene: atque Sylla à Nicomacho, pictura expressi. Gellius (ut refert idem Marlianus) opinatur epistolas Asinii Capitonis, viri doctissimi, in eodem templo fuisse: de Venere, quam dedicavit Vespasianus templo Pacis, meminit Plinius lib. *Natural. histor.* xxxvj. cap. v. his verbis, *Qua de causa ignoratur artifex ejus quoque Veneris, quam Vespasianus imperator in operibus Pacis suæ dicavit, antiquorum digna fama.* Scribit Herodianus lib. I. Commodo imperante Pacis templum incendio consumptum, illúdque supra cætera maximum fuisse ædificium, id quod universi quasi in thesaurum divitias suas congerebant: in Domitiani numismate effictam pacem hoc pacto vidi, Erat mulier stans cum face ardenti in manu dextera quædam veluti bellica arma comburente: in læva cornucopiæ habens his verbis: PACI AVGVS. S. C. quæ quidem omnia Pacem designant. Hoc loco libet duo epigrammata, alterum ex emblematis Alciati desumptum, alterum ex verbis Molsæ electum subscribere: ex quibus Pax perbellè describitur. Alciati quidem nostri hujusmodi est:

EX BELLO PAX.

En galea, intrepidus, quam miles gesserat: & quæ

Sæpius hostili sparsa cruore fuit.
Parta pace apibus tenuis concessit in usum
Alveoli: atque favos grataque mella gerit.
Arma procul jaceant: fas sit tunc sumere bellum:
Quando aliter pacis non potes arte frui.

Ponit alia duo emblemata ad pacem pertinentia idem Alciatus, quæ sciens omitto, cùm unusquisque illuc recurrere possit: hic satius erit Marii Molsæ elegantissimum epigramma ex Græcis desumptum (ut puto) subdere,

Ferrea rostra olim pressis erepta carinis,
Quæ Nili fractas testificamur opes.
Ecce apibus pandas parcis præpandimus aulas.
Congesto redolent (quis putet) æra thimo.
Cæsaris hæc ingens laus est, quo vindice, Pacis
Jucundos fructus arma inimica ferunt.

Libet etiam hoc loco, Benedicti Acolti Cardinalis cultissimum epigramma ad Pacem scriptum subdere,

Restituis fessis quòd te, Pax aurea, rebus,
Cultaque divulsis litibus arva nitent.
Turba tibi hæc meritò sæpè lætissima fundit,
Et premit agrestes fronde revincta comas.
Quaque oleæ ramos jungunt felicibus umbris,
Antiquis renovat sacra probata viris.
Tu bona sis, facilisque piis adlabere donis,
Moxque tuo auspicio candidus annus eat.

Pacis duo numismata, quæ fuerant Neronis sic effìcta vidi, mulierem alatam caduceum habentem in altera manu vergentem ad terram in anguem ibi positum, in altera manu habentem nescio quid è collo propendens, cum his notis, PACI AVGVSTAE. vidi in numismate Galbæ sic effictam mulierem stantem cum oliva in manu dextra, in sinistra verò caduceum habentem, cum hac inscriptione, PAX AVGVSTI S. C. In Vitellii numismate vidi mulierem stantem cum ramo olivæ in manu dextra, in sinistra cornucopiæ gestantem, cum hac epigraphe: PAX AVGVSTI. S. C. Quæ omnia signa ex mirabili illa diuturna Octaviani Augusti, terra, marique pace parta profluxisse existimo, cùm tertiò Janum clausisset: illud non

non omittendum hoc loco, ſic & effictam fuiſſe pacem, ut puerum Plutum manu geſtaret, quod in Titi Veſpaſiani nummo æreo aliquando apud Decianum Jureconſultum celeberrimum vidi. Quod ſymbolum videri poteſt, non ex bello, ſed ex pace divitias, & opes comparari: effingebatur etiam pax cum ſpicis, quod & Tibullus noſter cultiſſimus poëta, his verbis, quibus pacem laudat, oſtendit.

Interea Pax arva colat, Pax candida primùm
Duxit araturos ſub juga curva boves.
Pax aluit vites, & ſuccos condidit uvæ,
Funderet ut nato teſta paterna merum.
Pace bidens, vomerque viget, at triſtia duri
Militis in tenebris occupat arma ſitus.
At nobis Pax alma veni, ſpicamque teneto,
Perfluat & pomis candidus ante ſinus.

Vidi eo pacto quo Tibullus pingit ſic effictam pacem, ut eſſet capite compto mulier palliata, dextera ſpicam & papaver, læva copiæ cornu geſtans colligendo ſinus pomis perfluentibus.

Nonnunquàm lauro, & roſa coronabatur Pax, ut in aliquibus veterrimis nummis vidimus. Sed qui cupit etiam Thuſca lingua concionem de Pace legere, is adeat orationem de Pace clariſſimi viri Claudii Ptolemæi. Ariſtophanis etiam extat comœdia, Græca, cui titulus eſt, *Pax*. Caſſiodorus etiam libro 1. *Variarum* hæc in laudem Pacis affert: *omni quippe regno deſiderabilis debet eſſe tranquillitas, in qua & populi proficiunt, & utilitas gentium cuſtoditur. Hæc enim eſt bonarum artium decora mater. Hæc mortalium genus reparabili ſucceſſione multiplicans, facultates protendit, mores excolit, & tantarum rerum ignarus agnoſcitur, qui eam minimè quæſiſſe ſentitur.* Sed quis magis commendavit gentibus pacem, quàm ſervator noſter Jeſus Chriſtus? qui pacificos vocat beatos, qui jubet, ut in quancunque domum introierimus, pacem illi domui dicamus: qui pacem nobis relinquit, qui pacem dat cunctis, non ut dare ſolet mundus, qui natus homo, ut hominibus bonæ voluntatis pacem afferret & gloriam in excelſis Deo tribueret: utque humanam naturam cum divina, interjecta pace, conglutinaret, ſimúlque nos Deo copularet. Sed de Pace hæc dixiſſe ſufficiat.

NERVAE CAES. AVGVSTI VEHICVLATIO ITALIAE REMISSA.

TIBERIVS Decianus I. C. clariss. Forojuliensis, ostendit mihi, cùm essem Patavii, ubi ille jus civile tum profitebatur maximo cum honore, numisma æreum vetus pulcherrimum, in cujus primo orbe erat Nervæ Imperatoris facies cum hoc titulo IMP. NERVA CAESAR AVG. P. M. TRIB. COS. II PP. à tergo autem erant duæ mulæ sine ullo onere liberæ pascentes cum jugo appenso, his notis literísque, VEHICVLATIONE ITALIAE REMISSA. apud Dionem Græcum scriptorem, qui ejus Imperatoris vitam scripsit, nihil de hac re legi: nisi quòd equorum sustulerit cursus: quod tamen ad hanc rem nihil facit, cursus enim illi equorum potuerunt esse ludi, vel aliud quid simile. Hoc autem de vehiculatione (quod tributum quoddam fuisse suspicari licet, quod principi pendebatur, ut rhedarium, ut est in jure, & jugum) id puto illud esse, quod Julius Capitolinus in *Antonino Pio* dicit: quod scilicet Antoninus Pius inter cætera beneficia, quæ Reip. Romanæ contulit, illud fuit, quòd Vehicularium cursum summa diligentia sublevavit. Ælius Spartianus in *Adriano* ait, Adrianum cursum fiscalem inhibuisse. Sed an ad hoc faciat, non satis mihi liquet: hinc etiam temonarium inductum fuisse crediderim, quod tributi genus quoddam sit, quod à Justiniano in codice refertur l. *Senatorum substan. de dignitatibus* lib. xij. C. & l. *jubemus. de proximis sacrorum scri.* & l. *de cubiculis. de privil. eorum, qui in sacr. pal. mil.* C. libro xij. & si aliqui *Telonarium* legant, quod non renuo, ego tamen de Temonario aliàs in meis juriscivilis exercitationibus plenius disserui, cum Accursio sentiens: & si de teloniis vectigalibus in lib. ij. feudorum scio fieri mentionem, ubi de regaliis agitur, ubi hæc sunt verba, *vectigalia, quæ vulgò dicuntur Telonia:* quod autem supra de jugo dixi, idem puto esse quod temonarium onus, nempè tributum: quod Ammiano Marcellino traditur, & à divo Majoriano in lib. *novellarum legum*, titulo primo refertur, ubi exigi omnem canonem per rectores provinciarum, binos per jugum vel millenos solidos, & semissem solidi per singula juga præcipit. *Carrucarium* etiam vectigal memini me legere aliquando in jure, sed nunc non subit memo-

Pag. 88.
IMP·NERVA CAES· AVG·P·M· TR·P· COS·II·P·P·
VEHICVLATIONE ITALAE REMISSA.
S·C

Pag. 89.
PANSA
IOVIS AXVR
CVIBIVS C.F.C.N
G

riæ locus. Voluit igitur intelligere Nerva per illas Mulas liberè pascentes, quòd onera illa, quæ per vehicula solerent solvi, sustulisset, ac Rempublicam liberasset ab illo canone: nec video cur aliqui malint ibi in illo nummo Nervæ fuisse equas, cùm mulas fuisse constans sit opinio: à quibus tamen non dissentio. Æneam tamen Vicum Parmensem, summum antiquarium habeo mecum sentientem hac in re, in eleganti numismatum veterum libello, quem superioribus annis edidit materno sermone, Italicáque lingua scriptum ad Cosmum Medicem Florentinorum Ducem: sed quòd suprà de Teloneo mentionem feci, de eo agit Cassiodorus lib. v. *variarum*, quo loco Theodoricus Rex Ampelio & Liveriæ scribit: ubi mandat Telonei canonem nulla usurpatione confundi debere: ibi etiam de asse publico, & Canone Transmarianorum agit, & de Monetariis.

C. VIBII, ET CN. PANSAE JVPITER AXVR.

ARGENTEVM nummum ostendit mihi Franciscus Novellius Placentinus imagine Jovis Anxuris effigiatum ab una parte cum duplici titulo IOVIS AXVR. C. VIBIVS C. F. C. N. erat autem barbata ac intonsa, in altera parte erat facies barbata ac galeata vultu torvo his notis PANSA. Imago Jovis erat strati cum hasta in dextra manu, in sinistra poculo quoddam simile habens. Hoc ideo lubentius numisma placuit hic nobis inserere, ut studiosi humaniorum literarum videant, sæpius authores in his decipi, quæ ad antiquitatem spectant. Anxurus igitur Jupiter ita fertur cognominatus in Italia, in tractu Campaniæ, habitu pueri imberbis: cujus mentio est etiam Virgilio Poëtæ in vij. circa finem:

Circæumque jugum queîs Juppiter Anxurus arvis
Præsidet.

Quo loco doctissimus interpres Maurus Servius *circa tractum* ait *Campaniæ colebatur puer Jupiter, qui Anxurus dicebatur, quasi* ἄνευ ξυροῦ, id est, *sine novacula: quia barbam nunquam rasisset*, videant modò peritiores viri, an id Servianum sit verum, cùm in numismate Jovis Anxuris fuerit barbata facies, & id magis spectet ad Phœbum & Bacchum, quorum æterna juventa ut Tibullus ait,

Solis æterna est Phœbo, Bacchoque juventa,
Nam decet intonsus crinis utrunque Deum.

Aut igitur dicendum est barbatum quidem fuisse, ut & numisma ostendit, sed nunquam rasisse barbam, ideò juvenem Deum, aut erit intelligendum, si fuit puer, nunquam rasitasse barbam, quia imberbis fuerit, quod numisma facie barbata fictum negat, quod etiam numisma diademate coronatum capitulum habuit. Fuit & Anxur urbs Trachina nunc *Terracina* dicta, Volscorum enim lingua, ut ait Plinius lib. iij. cap. 4. Terracina *Anxur* dicitur: hæc supra flumen Ufens est posita Circæo promontorio proxima intra stadia C. antea Trachina, id est aspera vocata ex eo, quod ei obtigit, eidemque objecta palus est ingens, quam duo amnes efficiunt, è quibus majorem Auphidum appellant. Hæc Strabo lib. v. *de situ orbis.* Terracinam autem Ptolemæus lib. iij. *Geographiæ*, tab. vj. in Europa collocat juxta promontorium Circæi, grad. 37. $\frac{1}{2}\frac{1}{4}$ 41 $\frac{1}{4}$ de Anxure verò Martialis sic meminit:

Sive salutiferis candidus Anxur aquis.

Horatius lib. j. *Sermonum* Satyr. v.

Millia tum pransi tria repsimus, atque subimus
Impositum saxis latè candentibus Anxur.

Jovis autem imberbis statuam in Olympia fuisse refert Pausanias in *Eliacis* lib. v. Sed & barbatum Jovem nominat Juvenal. *satyra* vj.

Aut aliqua extiterant, & sub Jove, sed Jove nondum
Barbato.

Quo carmine videtur fuisse prius imberbem, deinde evasisse barbatum succedente ætate ferrea. Sed illud hoc in nummo animadvertendum est, prostratam Jovis statuam esse, cùm stantes statuas Jovi cæterísque cœlitibus quàm excelsissimas fieri præcipiat Vitruvius lib. iiij. cap. viij. cæteris verò ut Vestæ, Terræ, Maríque humiles tanquam Diis terrestribus. Hinc illud est, quòd in Pantheo Agrippæ templo fuisse refert Plinius, Herculem humi stratum, ad quem Pœni omnibus annis humana sacrificarent victima, & Minervam ex ebore, opus Phidiæ. Sed hoc in nummo fortasse fluminis prostrata statua est. Nam sic Romæ vidimus in hortis pontificum Nilum, & in Capitolio Tyberim humana forma prostrata simulachra, quæ urnam habent subtus in similitudinem aquas evomentem. Sic enim

mos

mos veterum fuit urnas addere fluminibus: & in hoc certè nummo urna adparet, quæ fluminibus indi ſolet: ſic Dinocrates Architectus (ut refert idem Vitruvius lib. 2. cap. 1.) Alexandro Regi Athon montem in virilis ſtatuæ figuram formavit, cujus manu læva deſignavit civitatis ampliſſimæ mœnia, dextra pateram ſeu urnam, quæ exciperet omnium fluminum, quæ ſunt in eo monte, aquam, ut inde in mare profunderetur. Sed quia ſuprà incidi in mentionem de Phœbi & Bacchi juventute, libet in ſtudioſorum gratiam quid ſignificet allegoricôs, hoc loco exponere, ut & Alciati noſtri viri undecunque doctiſſimi carmen in Emblematis exponatur. Phœbus igitur & Bacchus ſemper individui fratres ſunt, ambo idem ferè ſunt, Phœbus quidem eſt ipſa Sphæræ illius anima. Sphæra verò Bacchus, imò & Phœbus eſt totus ipſe Sphæræ circus, Bacchus autem eſt flammeus ille in hoc circo circulus, imò verò Phœbus eſt almum in hoc flammeo globo lumen. Bacchus autem exiſtit ibidem ſalutaris ex lumine calor, ſemper ergo fratres comitéſque ſunt, ferè ſemper alter & idem. Quid verò? Si Sol in vere quidem Phœbus eſt, cantu ſuo tunc avium cantus excitans, cithara rurſum tempora temperans, in Autumno verò Sol idem author vini Bacchus exiſtit. Tria nobis ad ſervandam juventutem pater ille Liber, qui amat colles, Bacchus affert. Hos quidem apricos primùm colles, in his autem collibus ſuaviſſimum præcipuè vinum, perpetuam in vino ſecuritatem. Tria quoque Phœbus Bacchi frater pari benignitate largitur. Diurnum primo lumen, ſub fomento luminis: herbas ſuaviter redolentes ad luminis hujus umbram, citharam, cantúmque perennem: his ergo penſis potiſſimùm, his ſtaminibus Clotho nobis jam non parca longa vitæ fila producet, & hæc quidem omnia doctiſſ. Platonicúſque Philoſophus Marſilius Ficinus in lib. *de vita longa*, cap. xix. qui etiam ſupraſcriptos à me Tibulli verſiculos refert: ad quæ omnia alluſit ter maximus Alciatus in libello emblematum in Juventam his verſibus:

Natus uterque Jovis, tener atque imberbis uterque,
Quem Latona tulit, quem tulit & Semele.
Salvete æterna ſimul & florete juventa,
Numine ſit veſtro quæ diuturna mihi.
Tu vino curas, tu victu dilue morbos,
Ut lento accedat ſera ſenecta pede.

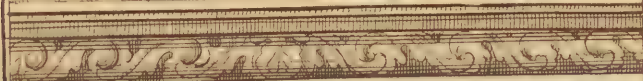
CAES. AVG. TRAIANI VICTORIA GERMANIC. ET DAC.

GREGORIVS Vasolius ex sodalibus Casinatis religionis sacerdos optimus, his diebus cum intercessisset mihi cum illo sermo de probitate veterum Cæsarum, egóque hunc nostrum, qui hodie vivit, CAROLVM V. Imperatorem maximum, merito laudarem, ejus præclarissima in toto orbe gesta commemorarem, illúmque in primis Augusto, deinde, Trajano persimilem facerem, *& recte*, inquit, LANDE CONSTANTI *facis, qui meritum Cæsarem, divinúmque virum extollis, qui & Germanicos in primis furores represserit, qui Pontificem Maximum Clementem resistentem sibi, debellaverit, qui olim me adhuc puero adversus Turchas ingens bellum iniens Pannonium circa mare populos Christianæ Fidei addictos infestantes, propulsaverit ac devicerit, & ex Thunisiæ faucibus salsique maris stagnis superatis, Triumphum immortalem reportaverit: quíque alia memoratu digna gesserit, quibus jam cunctæ per orbem diffusæ bibliothecæ repletæ sunt, ac de quibus loquuntur omnia scripta hujus ætatis, historiæ, & annales. Trajani hoc igitur argenteum numisma: cui Austriacum Carolum Cæsarem nostrum comparasti, cum duobus aliis his argenteis nummis à me accipe, nam à Parente meo Venturino te nonnulla Romanorum Cæsarum numismata explicanda suscepisse, paulò antè certior factus sum: donum hoc igitur à me habeto pro certo amicitiæ nostræ pignore, túque, cùm à philosophicis studiis vacabis, illud interpreteris Trajani in primis optimi principis, cujus mansuetudinem, quenque mehercule decet principem imitari.* Cùm hæc dixisset Gregorius, illi maximis de munere tam precioso quidem à me habitis gratiis, utérque nostrum jam cadente in oceanum sole abrupta familiari collocutione discessit, & tunc illi pollicitus sum his meis interpretationibus ejus nomen inserere, quod nunc facio. Cùm igitur domum me proripiens contulissem, ac statim musæolum meum introiissem, sedens ad lumen libris appositum, numisma Trajani in manus sumpsi, & oculos in primis in effigiem tanti principis injiciens, notas, quæ circunquaque inscriptæ erant, legi hoc pacto,

JMPE. TRAIANO AVG. GER. DAC. P. M. TR. P.

In

Pag. 92.

In tergum autem nummum vertens Victoriolam alatam conſpexi ſic effictam, in dextra coronam, in ſiniſtra palmam tenentem cum hac inſcriptione,

COS. V. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO PRINC.

Imago autem Trajani ipſius rotundo pene ore extitit, & quadrata perſona, ſpecie quidem jucunda, & amabili & decora, bonum virum præ ſe ferente, (ut etiam placet Ariſtoteli lib. 3. *Rhetoricorum*, & Cornelio Celſo lib. 2. cap. 1. *de re medica*) cujus caput laureo ſerto redimitum fuit. Sed ut earum rerum, quæ in numiſmate effictæ fuerunt, nonnullæ dilucidius ex monimentis antiquis, quæ adhuc Romæ ſuperſunt, appareant, hic operæpretium fuerit ponere titulum in ejus columnæ cochlidis baſi ſculptum quæ in ejus foro poſita adhuc extat, quam intuitus ſum cùm Romæ agerem 1545. & quam intus aſcendi clxxiij. gradibus, feneſtellis lucem præbentibus xliiij. altitudine pedum cxxviij. exiſtentem, licet evarient Eutropius & P. Victor, quem malo eſſe Sextum Rufum, ille enim dicit pedum eſſe centum quadraginta, hic centum xxviij. & quidem columna illa cochlidis ad faſtigium circum circa res à Trajano geſtas ſculptas miro artificio, & præcipuè Dacicum bellum oſtentat: & illud in illius columnæ artificio admirabile mihi viſum fuit, quod cùm ad ſummum gyrum variarum figurarum ſint cælata ſimulachra, neceſſéque fuerit aliquam particulam in ſecundum lapidem ſervari, nihilominus ita compacta & commiſſa ſunt, & ad unguem conjunguntur & conveniunt, ut ne oculatiſſimus quidem, niſi meditato & conſulto in rem præſentem veniat, animadvertere poſſit: gradus etiam uno perpetúoque lapide conſtant, in quo inciſi ſunt. De hac columna ita Dion meminit, *In foro ingentem columnam ſtatuit, ſive ut ea pro ſepulchro eſſet, ſive in oſtentationem ejus operis, quod ille circa forum egit: clivus ſurgebat, quem effoſſa quoquoverſus terra ita complanavit: ut undique columna conſpiceretur: forúmque deinde in areæ modum æquatum manſit.* Hanc columnam Paulus iij. pontifex Max. Romanarum antiquitatum ſtudioſiſſimus princeps, cùm eſſet tota ruderibus obruta, ut vix faſtigium appareret, purgato loco, cœlóque mox apertiori indito, & ſolo, dum effoditur, marmoreo invento, quòd ſub terra altiori latebat, in aſpectum protulit, eo anno certè, quo ego cum Illuſtri avunculo meo Paulo Scoto comite ab urbe

Placentina illuc legato misso, Romam profectus sum, nempe quingentesimo quadragesimo quinto anno supra millesimum. Sed jam tempus postulat & titulum seu inscriptionem, quæ in basi columnæ cochlidis fuit, hic subscribamus, ut invicem conferamus numisma & marmoris notas.

SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS. IMP. CAESARI. DIVI NERVAE. F. NERVAE. TRAIANO. AVG. GERM. DACICO. PONTIF. MAX. TRIB. POT. XVII. IMP. VI. COS. VI. P. P. AD DECLARANDVM. QVANTAE. ALTITVDINIS. MONS. ET LOCVS. TANTIS OPERIBVS SIT EGESTVS.

& hic quidem titulus, cui columnæ ex altera parte sunt fulmina insculpta, sicuti visitur etiam in numismatibus Augusti Patris, & Neronis. refert Philander Gulielmus interpres Vitruvii lib. iiij. se nusquam in antiquorum monimentis vidisse in ima corona sculpta fulmina, cùm tamen eo libro præcipiat Vitruvius, scalpenda in ima corona fulmina. Sed hoc loco libet aliam marmoris antiqui inscriptionem, quæ ad numisma nostrum facit, subdere: quæ juxta templum Pantheon ad viam publicam ità legitur:

IMP. CAESARI DIVI NERVAE F. NERVAE TRAIANO AVG. GERMANICO DACICO PONTIFICI MAXIMO TRIBVNIC. POT. VIII. IMP. IIII. COS. V. P. P. TRIBVS XXXV. QVOD LIBERALITATE OPTIMI PRINCIPIS COMMODA EORVM ETIAM LOCORVM ADIECTIONE AMPLIATA SINT.

In portu Anconitano à Trajano restituto, eximiisque marmoribus decorato, gradibus etiam ibi constructis marmoreis, ut facilis esset descensus ad aquam, utque ferri onera mercium ad naves possent, & inde referri addito etiam pulcherrimo Triumphali arcu ad ornamentum Anconitani portus, hæc inscriptio, quam idem Trajanus poni curaverat, adhuc legitur: in qua septies illum consulem fuisse satis patet, ideo in meo numismate nullum esse errorem crediderim ex superiore citato marmore:

IMP. CAES. DIVI NERVAE. F. NERVAE TRAIANO OPTIMO AVG. GERMANIC. DACICO PONT.

MAX.

MAX. TR. POT. XVIIII. IMP. XI. COS. VII. P. P. PROVIDENTISSIMO PRINCIPI. S. P. Q. R. QVOD ADCESSVM ITALIAE HOC ETIAM ADDITO EX PECVNIA SVA PORTVM TVTIOREM NAVIGANTIBVS REDDIDERIT.

A latere autem dextro suprascripti arcus, hæ notæ leguntur, PLOTINAE AVG. CONIVGI. AVG. à sinistro autem latere hæ notæ sunt scriptæ, DIVAE MARCIANAE, AVG. SORORI AVG. hic alias inscriptiones ipsius Trajani, & Romæ, & alibi à me lectas, non est quod in præsentia subscribam, cùm res supra scriptæ satis ad numisma faciant. Nunc cum antiquis scriptoribus & numisma nostrum & illud marmor conferamus. M. Vlpium Trajanum Coccejus Nerva (ut inquit Dion) dum senectam suam contemni videret, adoptavit: móxque in curia Cæsarem designavit, ad quem Imperii jura, atque insignia (præerat enim tunc Germaniæ) hoc versu misit,

Telis Phœbe tuis lachrymas ulciscere nostras.

Ita Trajanus adoptatus à nerva, deinde Imper. factus est. Neque eo deterritus (ut idem inquit Dion) est Nerva, quod Trajanus genere Hispanus, aut ex Italia oriundus non esset: quódque ante eum peregrinus, & alienigena Romanum Imperium non tenuisset: virtutem hominis, non genus, aut patriam spectari oportere existimavit. Trajanus cùm imperare cœpit (ut refert Dion) secundum & quadragesimum annum agebat: in qua ætate ita ei omnia suppetebant: ut neque per juventutem quicquam stultè, aut temere aggrederetur: neque item per senectutem languescente corpore, segnis ac timidus à magnis rebus retardaretur. Nullus in eo livor, nulla malignitas, neminem omnino perdere studuit, contrà verò bonos, & studiosos viros, honoribus & dignitate auxit, delatoribus operam non dabat: iræ ita moderabatur ut nunquam ab ea vinceretur, ab aliena pecunia & injustis cædibus abstinuit. Amari & observari, quàm timeri malebat, cum populo benignus, & mansuetus. Senatum jucundè & honorificè appellabat, dilectus & charus civibus, portus & ædes publicas ædificari curavit, vias item munivit, in quibus faciendis fortunas aut sanguinem alicujus nunquam absumpsit. Natura magnificus, & gloriæ appetens erat; Circum collapsum ampliorem atque elegan-

elegantiorem restituit: quòd ideo se fecisse inscripsit, ut populum Romanum capere posset: cùm amicis & familiaribus venationes, convivia, seria, jocos frequenter exercebat, eloquentiæ, & diligentis alicujus eruditionis non expers fuit: munera tum facundi & non indocti hominis pulcherrimè obibat: nihilque omnino erat, quod optimè non exerceret: vini aliquantum appetens: non tam quòd eo in aliquod crimen prolaberetur; in augenda re familiari moderatus, belli studiosus, ut acceptas clades emendaret: in gerendis bellis plurimum pecuniæ impendebat: non minore tamen liberalitate & impensa segnius ac animo ornamenta est amplexus. Generosa in eo canities, & oris majestas principem prodidit, & quis foret in ementito habitu facilè ostendebat. Bella autem, quæ gessit Trajanus hæc fuerunt; Expeditionem in Dacos parans, tandem eos subegit, Decebalo eorum Rege devicto, qui deductus ad Trajanum, illum humi procumbens suppliciter adoravit. Ingressúsque tunc Romam Trajanus ex eo Dacicus appellari cœpit. Parthos invasit, quos & postremò superavit, Ctesiphonte recepta, imperatoris Parthici tunc cognomen, quod ante ei tributum fuerat. Cum Hisibi & Ecbatanis esset potitus, senatus confirmavit, Transtygritanas provincias debellavit imperióque addidit. Armeniam atque Arabiam pervastavit, usque ad oceanum progressus, cognita maris natura, navésque conspicatus, *Utinam* (inquit) *juvenis essem, profectò in fines Indorum penetrarem.* Nomina præterea victarum à se gentium Senatui nuntiavit, quarum numerus tantus erat, ut vix recenseri, aut nominari possent. Alexandro autem, cujus æmulatione Rubrum mare ac oceanum navigaverat, in ea domo parentavit, in qua expirasse ferebatur. Triumphalis arcus, præter alia multa, quæ in honorem Trajani & decreta, & facta fuerant, in illius foro substructus est, qui tamen hodie non extat. Illud autem in honorem Trajani in primis senatus decrevit ut OPTIMVS appellaretur: & quidem nihil eum magis quàm cognomen OPTIMI juvit utpote moribus & mansuetudini ejus maximè conveniens. Nam reliqua bellis, & armis facilius attribuas. Illud dignum scitu hìc non prætermittam quod Dion retulit, cùm Parthorum & Armeniorum fines ingressus fuisset Trajanus, regionis Satrapæ ipsíque mox reges cum muneribus ei occurrerunt, equumque duxêre

duxére ita edoctum, ut regem adoraret. Nam pedes anteriores in morem supplicantis flectebat, capútque pedibus, qui proximus esset subjiciebat. Hunc equum locatum in medio atrii Trajani, cùm imitari se velle dixisset Constans, Constantini filius, Regalis Ormisda ei respondit, *Stabulum prius tale condas*. Hujus autem equi imaginem in ipsius Trajani numismatis signatam se vidisse refert Marlianus in *Topographia Romæ* lib. v. cap. 1. cum hac inscriptione, S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI. Illud etiam admirandum refert Dion, Trajanum lapideum pontem in Istro fecisse, opus sanè memorabile: &, ut inquit idem Dion, cui cætera illius opera vix adæquare possis: xx. stant ex quadrato lapide pilæ: quarum altitudo C. & L. pedum, præter fundamenta habetur: latitudo lx. pedes continet: distant inter se clxx. pedibus: fornicibus verò conjunguntur, impensa profectum ingens & vix credibilis, mirabiléque quomodo in illa gurgitum altitudine, támque præcipiti fluvio singulæ columnæ extrui valuerunt, tantarúmque molium fundamenta stabiliri. Sed & vada limosa erant, neque amnis aliò averti poterat. Tot igitur ac tantis triumphis auctus Trajanus magnísque & perpetua gloria & memoria dignis facinoribus peractis, tandem graviore morbo oppressus membrorum ita stupore resolutorum, ut pars corporis defecta sensu maneret intercute aqua repletus apud Selinuntem Ciliciæ urbem, quæ deinde *Trajanopolis* cognominata est, delatus ibi statim extinctus est, cùm imperasset annos undeviginti, menses sex, & dies quindecim: & hæc quidem omnia de Trajani vita & gestis Dion, quæ quàmbreviter fieri potuit à nobis sunt relata. Nam quis in tanti principis Honorem hæc siluisset? cum Romana Respublica huic parem nunquàm habuerit, quin cum bonitatem alicujus laudare volumus, bonitatem Trajani ei attribuimus, quòd & acclamationes principibus exhibitæ declarant, cùm Augusti felicitatem, bonitatem Trajani his adprecarentur. Sed hæc jam de Trajano dicta sint satis, ad ejusdem numisma pertinentia: quod autem sit in nummo Trib. pot. & Cos. v. quid esset potestas Tribunitia, & qualis, & an imperatoribus conveniret, idémque de Consulibus, quæ & qualis eorum esset potestas, vide plenè apud Alexandrum ab Alex. lib. *Genial. dierum* v. cap. ij. ubi de Tribunis, & lib. 3. cap. iij. ubi de Consulum potestate. De potestate autem pontificum & de eorum officio, &

quot Romæ fuerint videto eundem Alex. ab Alex. lib. *Genial. dierum* ij. cap. viij. ne ego hîc plura congeram.

ADRIANI ANTINOVS.

IN numiſmate æreo perantiquo, quod apud Decianum juriſconſultum Utinenſem Patavii vidimus, erat ex altera parte ANTINOI imago pulcherrimè efficta, cum his notis Græcis, ΗΡΩΣ ΑΝΤΙΝΟΟΣ, in latere verò erant & illa Græcè ſcripta, ΝΕΩΚΟΡΟΥ ΑΔΡΙΑΝΙ ΙΚΤΑΡΥ ** ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ. ibi etiam effictus erat Tripos Phœbi unà cum ſerpente, ex quo exibat lauri arbuſculum, cui Tripodi inerat hæc ſubſcriptio Græca, ΝΕΩΠΥΔΙΩ. Cùm igitur hoc numiſma non vulgari ſculptura fabrefactum attentius domi cogitarem, ejuſque imago ante oculos ſæpius ac ſæpius obverſaretur, ob miram pulchritudinem, ac raram ſpeciem juvenis, ſubiit animo hiſtoria ANTINOI, quæ apud Dionem Græcum ſcriptorem in Adriano, alias à me fuerat lecta, & apud Pauſaniam in *Arcadicis*. Fuit igitur ANTINOVS formoſiſſimus ex Bithyniæ urbe Cythynide, quam *Claudiopolim* vocant, juvenis ab Adriano Cæſare præter modum adamatus, in delitiiſque habitus. Quinetiam novus Apollo pro Deo habitus ab eodem imperatore, & Heros vocatus, oraculúmque eidem conſtitutum, quod indicat Tripos ille in nummo ſignatus. Ad Nilum etiam eſt Ægyptiorum oppidum ANTINOIS de ejus nomine dictum, quod & ἀδελιανόπολις eſt: ſtellam in cœlo ejuſdem Antinoi apparuiſſe, viſamque à ſe aſſerebat Adrianus, qui perlibenter eos audiebat, qui dixiſſent ex ſpiritu Antinoi natam ſtellam, & Græci quidem (ut Ælius Spartianus narrat) volente Adriano Antinoum ipſum conſecraverunt. In Ægypto periit autem Antinous, ubi & ei habitus eſt honos. Mantinenſes annuum feſtum, & quinto quoque anno ei celebrant, ut ait idem Pauſanias in *Arcadicis*. Hujus Antinoi ſtatuæ duæ pulcherrimæ, Leonis x. Pontificis Max. tempeſtate ROMAE repertæ ſunt, quas idem Pontifex in Vaticano ſtatuit. Sed de hujus numiſmatis interpretatione, quod ad hiſtoriam pertinet, nihil amplius eſt, quod in præſentia dicam, cùm qui cupiat rem penitus intelligere, adire poſſit ipſum Dionem, & Ælium Spartianum in *Adria-*

Pag. 98.
ΤΑΡϹΟΥ·ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩϹ·ΝΕΩΚ·ΑΔΡΙΑΝΗϹ·
ΑΝΤΙΝΟΟϹ ΗΡΟϹ

Adriano. Divus Hieronymus lib. 20. adverſus Jovinianum de Antinoo ſic meminit, *Et ut ſciremus quales Deos ſemper Ægyptus recepiſſet, nuper ab Adriani amaſio urbs eorum Antinois appellata eſt.* Alii etiam ſcriptores, ut Nicolaus Leonicus Thomæus lib. 2. *variæ hiſtor.* cap. xix. & antiqui de eo meminerunt, & præcipuè Pauſanias author Græcus lib. viij. *Arcadicorum*, qui eundem *Antinum* vocat, non *Antinoum*, & qui in Gymnaſio Mantinenſium domum habuiſſe ſcribit, quæ ſimulachra Antini ſpectatu digna continet, Baccho perſimilia. Sed verba Græca aliquot in numiſmate fuêre ſic corroſa propter antiquitatem, ut propè divinârim. Sed illud verbum ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ malim legere *Antinopoleos*, hoc eſt civitas Antinoi, & ſi *Metropoleos* legi poſſit, quod non ignoro, cùm me admonuerit præceptor maximus Alciatus in *Diſpunctionibus* lib. 2. cap. xxiij. pontificii juris locum quendam reſtituens in cap. *cleros*, diſtinc. xxi. quid ſit Metropolis, quod & doctiſſimus Eraſmus animadvertit in ſuis scholiis ad epiſtolam Divi Hieronymi *de vita clericorum.* Nam ex lexico Græco ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ, matrix urbs dicitur, ex qua coloniæ deducuntur. Quod autem pertinet ad illa verba Græca, ΝΕΩΚΟΡΟΥ ΑΔΡΙΑΝΙ ΙΚΤΑΡΥ. quid ſit illud verbum *ictary*, me latet, cùm ſic conciſa, ac promemodum deleta eſſent verba, ut vix legi poſſent. ΝΕΩΚΟΡΟΥ autem pro novo æditùo poſitum eſt. Nam ΝΕΩΚΟΡΟΣ, eſt idem quod *ædituus*, qui res ſacras tractat atque cuſtodit, ornátque, à ΝΕΩΣ *templum*, & κορῶ *purgo*, ſive *verro*, illa autem ſubſcriptio Græca, quæ inerat tripodi, ΝΕΩΠΥΔΙΩ ſcilicet, pro novo Pythio ſeu Apolline accipi convenit. Tripos enim Apollini ſacer eſt, propterea quòd phœbades ex eo oracula proferrent, & dicatus propter numeri ternarii perfectionem, vel propter tres cœli circulos, quorum unum ſecat ſol annuum curſum perficiens. Tripodes etiam Apollinis erant coronati, hinc Ariſtophanes in *Pluto:* ὁ Φοῖβος ἔλακεν ἐκ τῶν στεμμάτων. tribuunt Apollini tripodem propter tria tempora, ut ex Homeri carmine conſtat, novit enim τά τ᾽ ἐόντα τά τ᾽ ἐσσόμενα, πρό τ᾽ ἐόντα. de Tripodis inventione, vide in vita Solonis apud Plutarchum. Qua verò forma Tripos eſſet variè proditur. Quidam menſam, vas alii, plerique perforatum ſedile tradidêre. Sed in numiſmate quod vidi, videtur fuiſſe forma vaſis, in tres longos pedes deſinentis. Sed & Tripos certantibus præmium dari ſolitus, id quod Pindarus, & Hora-

Horatius, Virgiliúsque ostendunt. Græci autem laurum Apollini attribuêre, non tam ob Daphnes fabulam, quàm ob ipsius plantæ virtutem: de qua nonnulla Phornutus dixit. Aphthonius etiam divinationis symbolum, laurum esse tradidit. Ideo & μανλικὸν φυτὸν, id est, *Præscientia futuri* seu *divinandi ars*, seu *planta vaticinatrix* est appellata, futurorúmque præscia credita. Claudianus,

—Venturi præscia laurus.

Fulgentius lauri folia si noctu pulvino subjecta fuerint, veritatem somniorum conciliari ait, quod & Alciatus noster in emblematis arborum his duobus versibus confirmat,

Præscia venturi laurus fert signa salutis,
Subdita pulvillo somnia vera facit.

Quinetiam ex lauri crepitu, dum uritur, veteres futura prædicebant: si enim crepuisset in igne maximè fœlicitatem: contrà, si siluisset, significare putabatur. Ideo noster Tibullus sic cecinit lib. 2. elegia vj.

Vt succensa sacris crepitet benè laurea flammis,
Omine quo fœlix, & sacer annus eat,
At laurus bona signa dedit, gaudete coloni:
Distendet spicis horrea plena Ceres.

Et Propertius:

Et tacet extincto laurus adusta foco.

Extat etiam Græcum epigramma Λουκιλλίου, ubi dicitur laurum perasperam esse in igne, dúmque uritur, aliquid portendere:

Ἄνθρακα, καὶ δάφνην παρέβαλεν ὁ στρατιώτης
Αὖλος, ἀποσφίγξας μήλινα λωμάτια.

Valere etiam ad Divinationem laurum, si edatur, nonnulli prodiderunt, & ad ἐνθουσιασμὸν, id est, *afflationem numinis*, quod interpretes Hesiodi, item Lycophronis testantur: & Lycophron quidem in *Alexandra* & Sophocles in *Cassandra* ostendunt, quod & Tibullus suprascripto lib. eadem elegia refert: his verbis,

Vera cano, sic usque sacras innoxia lauros
Vescar, & æternùm sit mihi virginitas.

Et Juvenalis,

Laurumque momordit.

Hinc & à Græcis δαφνοφάγοι vates dicti sunt. Quàmplurima alia de lauro,

lauro, digna refert Lilius Gyraldus vir doctiss. in xvi. suorum Dialogismorum capite, quæ hic non refero, cùm hæc à me dicta sint satis: quæ non dixissem nisi hoc loco mentio de lauro incidisset, quæ fuit in Trípode annexa, tu autem multa de lauro lege apud Plin. lib. xv. cap. xxx. *rei naturalis:* quod autem fuerit serpens in nummo, res est nota, quòd Apollo *Pythius* dictus sit à pythone dracone occiso, vel ut alii ἀπὸ τοῦ πυνθάνομαι, quòd est *interrogare*, & *consultare:* hinc *Pythia* ludi Apollinares, in honorem Apollinis instituti sunt. Ovidius lib. I. *Metamorphoseos:*

Instituit sacros celebri certamine ludos
Pythia perdomitæ serpentis nomine dictos.

Boni igitur consulat lector, hunc laborem nostrum, quem nunc suscepimus, in exponendo hoc numismate, præter institutum nostrum: quòd si quis ex antiquariis doctius enarraverit ac interpretatus fuerit rectius hoc numisma, ei & ego habebo maximam gratiam, quod aliquid amplius ab eo didicerim: & quòd illustriora reddita fuerint, quæ ab aliis non sat rectè intellecta, nondum suam claram lucem receperunt.

CONSTANTIVS LANDVS COMES,

Nicolao Vicecomiti illustri adolescenti

S. P. D.

AMOR meus erga te maximus, nostérque, cùm Ticini hoc anno uno eodémque sub tecto essemus, familiaris, gratusquè convictus, indolesque tua propè divina impulerunt me, ut in præsentia quasdam meas lucubrationes in tria vetera numismata, in consecrationem scilicet Divi Antonini Pii, & in decursionem Claudii Neronis Cæsaris, Romamque Castoris, & Pollucis nomini tuo inscriberem: ut hæc quasi gustum reliquorum à me jam diu expositorum nummorum accipias, quæ si sensero tibi in primis, dein cæteris studiosis bonarum artium placere, non committam ut diutius lateant, sed efficiam omnino, ut viri eruditi sentiant, me nihil prætermisisse, quin eorum votis in hoc

hoc (quantum per me fieri potuerit) facerem satis. Hac ætate quidem plerique sat curiosè numismata ediderunt plurima pollicentes: sed ut video magno apparatu & plausu ista promittunt, nemo tamen adhuc id quod promisit, præstitisse visus est. Multi Cæsarum imagines ac vultus expressos, aliorúmque veterum principum virorum vitas nobis legendas exhibuerunt sat diligenter, & facundè. Alii etiam materno sermone paulò antè libros nobis exhibitos, in quibus de numismatis antiquis verba fecerunt, quidem diserta & præclara in vulgum emiserunt, errata quorundam autorum etiam doctissimorum virorum animadvertentes, opus sanè elaboratum ac elimatum. Sed quod magis Latinam orationem mereatur, quàm vulgarem: hujusmodi enim est numismatum veterum materia, & autoritas, ac majestas ingens, eruditáque lectio, ut nisi Romana loquutione, verbísque Latinis tractari digna videatur. Verùm tu mi Nicolae vicecomes, hunc laborem nostrum qualiscunque erit, nostræ amicitiæ symbolum accipies, ac veluti quandam tesseram benevolentiæ nostræ non dedignaberis. Quòd si tu unus hæc pauca probaveris, quæ nunc tuo nomini inscribo, ut & brevi reliqua à me edantur, animum mihi feceris. Hæc igitur nunc quidem pauca à propensa tamen in te animi mei voluntate provenientia habeto, mox enim congiaria, securitatemque, Cytharámque Neronis, & Adloquutionem, Augustíque Cæsaris capricornum, Trajaníque & Antonini, & Maximinorum, Gordianorúmque cum nonnullis aliis imaginibus, Lysimachi nempè Thracum Regis, & Jani cum plerisque aliis, quas non est hic tempus connumerandi, à me enarratis, propediem edemus: modo hæc minutiora probari intelligam. Accipe igitur Nicolae amicorum optime, has meas trium nummorum veterum expositiones, & illas legere non dedigneris: & interim hæc Cornelio Cottæ & Fabritio Barbavariæ legum perstudiosis adolescentibus, amicis charissimis, legenda dabis, méque illis quàmplurimum commendatum facies. Vale méque tui amantissimum mutuò ama. Ticini, xvij. Cal. Augusti. M. D. LVI.

ΒΕΛΤΡΑΜΟΣ ΚΟΛΕΟΣ, Ο ΡΙΚΑΛΔΩΝΕΥΣ.

Εἰ σὺ Νέρωνα θέλῃς, καὶ Κάστορα, καὶ Πολυδεύκη
Ζῶντας ἰδεῖν, γλαφυρὰν λάμβανε τήνδε σέλιν.
Ἣν πότε Νικολέῳ Βεσκόντῃ ΛΑΝΔΟΣ ὑπουργῶν,

Εἰργά-

Pag. 103.

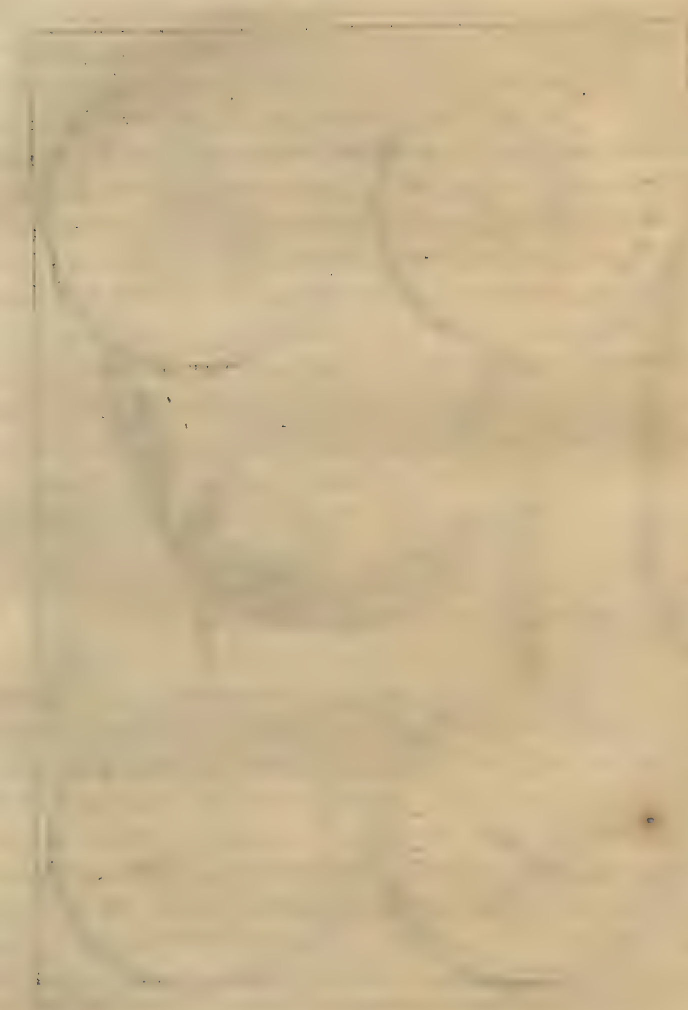

Pag. 105.

Εἰργάσατο, σπουδὴν οὐκ ὀλίγην θέμενος,
Εἰ δέ σε ταῦτ' ἀρέσῃ καὶ γνῷ, πολὺ πλείονα δώσει
Σοῦ χάριν οὐ δαπάνων φείσεται, οὐδὲ πόνων.

In numiſma Antonini Pii Bartholomæus Moiranus.

Quem meruit pietas cœlo ſacravit honorem
Poſteritas, titulo diceris atque Pii.
Non minor Heroi debetur gratia Lando,
Illius ingenio nunc redivivus eris.

D. ANTONINI PII CONSECRATIO.

*

THEODORVS Caſalenſis à Sancto Georgio, Sancti Georgii Canapitii, & Blandratæ Comes perilluſtris, adoleſcenſque nobiliſſimus, & optimis candidiſque moribus ornatus; nécnon Juricivili boníſque literis incumbens, cùm eſſem Ticini, mihi dono dedit pulcherrimum, vetuſtiſſimúmque aureum numiſma Divi Antonini Pii, in cujus prima facie extabat imago, cum hac inſcriptione, DIVVS ANTONINVS. in poſteriori facie erat effigies conſecrationis quibuſdam gradibus formata cum titulo hoc, CONSECRATIO. S. C. hanc igitur conſecrationem ut nunc explicemus operæ pretium fuerit, cùm ab tam egregio adoleſcente hoc munus omnino precioſum ac divinum ſit nobis traditum, quis enim Theodorum, munus deorum datum, & gratiam deſignare non intelligit? & mehercle liberalitas iſta non eſt ſilentio prætereunda, cùm tanto nomine hic dignus meritò cenſeatur, ob mirabilis pulchritudinis elegantiam, & virtutis præſtantiam ejúſque familiæ claritatem. Conſecrationem igitur hanc Græci ἀποθέωσιν vocant, quia multi conſecrarentur, inter divóſque connumerarentur poſt mortem, qui egregia facinora patraſſent, quíque viri boni fuiſſent. Sicuti enim divos appellamus, qui à Pontifice Romano conſecrati fuêre, ita veteres Romani Cæſares ſuos divos fecêre ſanctóſque: de Antonino Pio, qui hoc in numiſmate effictus fuit, quíque divus meritò vocatus fuit, hunc in modum Julius Capitolinus in ejus vita loquitur,

Cum

Cum jucunditate à Senatu DIVUS est appellatus, cunctis certatim admittentibus, cùm omnes ejus pietatem, clementiam, sanctimoniam laudarent, decreti etiam sunt omnes honores, qui optimis principibus antè delati sunt. Meruit & flaminem, & Circenses, & templum, & sodales Antoninianos. Hactenus Capitolinus, qui etiam refert ejus uxorem Faustinam consecratam fuisse: ejus verba hæc sunt, *Tertio anni imperii sui, Faustinam uxorem perdidit, quæ à senatu consecrata est, delatis Circensibus, atque templo, & flaminicis, & statuis aureis, atque argenteis, cùm etiam hoc ipse concesserit, ut imago ejus cunctis circensibus poneretur.* Refert idem Capitolinus Antoninum Patrem patriæ vocatum à Senatu, cùm primo id nomen distulisset, quod pòst cum ingenti gratiarum actione suscepit. Non frustra igitur Divus appellatus est Antoninus in numismate, ut ex Julio Capitolino liquet. Sic numismata cum autoribus sunt conferenda, & hæc quidem est pulcherrima collatio. Hîc quædam in statuam æneam, quæ hodie Papiæ visitur, quam nonnulli credunt fuisse ipsius Antonini Pii, subdere est animus ex ij. libro historiæ Georgii Merulæ Decadis secundæ, cujus liber nondum est impressus, apud tamen Franciscum Alciatum extat, qui mihi benignè concessit, ut illum legerem, & manu quidem ipsius Georgii Merulæ scriptum, cujus verba hujusmodi sunt, *Per hæc tempora scribunt quidam frusta ejus statuæ, quam confractam, & discerptam olim, dum Matthæus occiso Ricciardino Languscio Papiam cœpit, à Papiensibus redempta, erant enim Mediolani distracta, & per domos familiásque divisa, sed sic ferruminata in pristinum reformantur, & structili in columna superposita est statua, Mediolanum versus respiciens, quippe dextra porrecta, indicans Mediolanensi perpetuò per interpositam fidem se parituram. Cæterùm, ut alio loco scripsimus, adhuc ambigo Antonini an Odoacis Gotthorum regis ea imago fuerît, pervetusti est operis, reficere conflatam qui potuerit haud equidem ajunt. Sed frusta denuò conpacta sunt, at istud difficillimum, ingenium, atque solertia artificis magna. Magnáque vis ferruminationis fuit, quasi disjecta ac dissipata membra suo ita loco compacta coëant & quadrent, ut nulla vestigia fracturæ extent, quamquam sinistrum crus ad cætera membra parum conveniat:* adhuc Merula, quem hic non adduxissem tam prolixè, si hæc pars ejus historiarum, unde hæc excerpsi, impressa extarent, boni igitur consulat

sulat lector diligentiam nostram. Sed jam videamus de hac consecratione Suetonium, atque alios hoc modo mentionem facientes. Refert Suetonius in *Claudio* Divum Cæsarem funeratum solenni principum pompa in numerum Deorum relatum fuisse, quem honorem à Nerone destitutum abolitúmque mox recepit per Vespasianum. Sic Cajus Julius in Deorum numerum relatus est, non ore modò decernentium, sed & persuasione vulgi, ut idem Suetonius dicit, qui refert Neronem à pietatis ostentatione orsum, Claudium apparatissimo funere elatum laudasse, consecrasséque. Idem ait Domitianum fratri struxisse insidias clàm palámque usque dum efflaret animam, defunctúmque nullo præterquàm consecrationis honore, dignatum fuisse. Apud Julium Capitolinum in *M. Antonino* legimus, gratias Senatui egisse M. Antoninum quòd fratrem consecrasset, qui etiam ejus parentibus consecrationem decreverat. Hanc consecrationis imaginem in numismate Sabinæ Adriani Augusti uxoris vidi (cùm essem superiore anno Patavii) apud Antonium Capivacium, erat autem Sabinæ imago involuta alis aquilæ, quæ videbatur in cœlum ferre ipsam Sabinam capite velatam cum hoc titulo, SABINA AVGVSTA ADRIANI AVG. P. P. à tergo autem ostendebat has notas CONCORDIA AVG. S. C. Erat autem Concordia sedens cum patera in manu, cubito solio innitens. Aliam vidi Consecrationem, quam mihi Franciscus à Villa medicus excellens, amicus meus Placentinus, ostendit, hoc pacto deliniatam, Erat mitrata, palliatáque, stans, dextra craterem fundens super aram, læva facem tenens, similem hastæ, & alio modo erat Aquila super orbem, rostrum in tergo, versus cœlum suspiciens. Fuit etiam aliud numisma, in quo Pavo gemmantes caudatus expandit colores. Cæterùm jam morem ac formulam consecrandi hic subscribamus, quæ quidem in tabernaculi formam conficta fuit. Erat igitur velut quidam suggestus specie quadrangula, lateribus æquis assurgens, nulla præterquàm lignorum ingentium materia compactus in tabernaculi formam. Id quidem interius totum est aridis fomitibus oppletum, extra autem intextis auro stragulis, atque eboreis signis, variisque picturis exornatum. Infrà verò alterum minusculum quidem positum est, sed forma & ornatu persimile, portis januísque patentibus. Tertium item & quartum semper su-

periore contractius, ac deinceps alia, donec ad extremum, quod est omnium brevissimum, perveniatur. Et hæc quidem est forma suggestus seu Tabernaculi, in quo ponebatur lectus eburneus, ubi imago cærea defuncti Imperatoris jacebat, qui consecrabatur, & in numerum Deorum referebatur, in extremo autem gradu tabernaculi minimo tanquàm fastigio quodam simul cum subjecto igni aquila demittebatur, quæ in cœlum credita est ipsam principis animam deferre, propterea quòd Orus Apollo lib. 1. *Hieroglyphicorum* refert, Aegyptios animam significare volentes, aquilam pingere, cujus rationem & ille ibi affert. Artemidorus Daldianus lib. ij. *de somnijs* scribit, eos qui adepti sunt immortalitatem ab aquila vehi, & hæc quidem aquila in fastigio tabernaculi nonnullorum veterum numismatum effïcta, adhuc cernitur. Sed ne te diutius in nimis longa locutione hujus rei, meæque interpretationis detineam, Theodore clarissime, utque fontem originemque hujus consecrationis videre possis, librum quartum Herodiani, Græci scriptoris, qui in ipso penè libri limine totam hanc consecrationem describit, omnino leges, ibi enim morem Romanorum Cæsarum consecrandorum addisces. Verba Herodiani hîc tibi posuissem, ni te prolixa satis oratione jam detentum cognoscerem, illumque (cum volueris) per te facilè legere poteris. Hic illud amplius adjecero, cautum fuisse antiquitus Senatusconsulto ne quis ex Cæsaribus nisi ex decreto patrum, inter deos referretur: hoc ideò in numismate, sicut & penè in omnibus aliis vetustis, insunt illæ literæ, S. C. hoc est *Senatusconsultum*, quod illa numismata consensu auctoritatéque Senatusconsulti essent cusa. Illud etiam mirum est de Diocletiano, qui spontè deposito imperio, nomen post annum primus sine imperio, populi jussu, patribus authoribus, cœlestes honores & apotheosim meruit. Quid de Constantino maximo dicam? qui diversarum religionum consensu ab ethnicis inter deos relatus fuit, & à Christianis inter sanctos, ferúntque magnum illum Agesilaum, cùm à Thasiis apotheosi honoratus & inter deos relatus fuisset vivus, illos interrogasse, ut si Deos faciendi potestatem haberent, prius seipsos consecrarent: dein se deificarent. Non dissimilem huic Antoninianæ apotheosi, his diebus imaginem in maximo urbis templo, undequaque circum depictis victoriis construxerunt Placentini, cives

ves mei, manibus CAROLI V. CAESARIS AVSTRIACI, tanquàm inter cœlestes relati, ob ejus pietatem in Deum, & ob tanti Imperatoris præclaras animi dotes, obque victorias innumerabiles, & triumphos multotiens ex bellicis sudoribus reportatos, ac ex hostibus Christianæ reipublicæ depulsis ac debellatis, & ob demum inculpatam, ac sanctissimam vitam, quam ut semper antea: ita paulò pòst in solitudine degens, terrenáque despiciens duos vel tres annos priusquam ab humanis discederet, gloriosissimè egit. Audio & idem Mediolanenses, cæterosque Insubres in honorem ejusdem Cæsaris factitasse. In medio enim maximi eorum templo; quod satis amplum extat, usque ad tectum struxisse hujusmodi Apotheosis imaginem, & simulachrum intercolumnio, instar molis Adriani Imperatoris. Quæ res mihi in memoriam reducit illum Virgilianum Augusto Cæsari meritò descriptum Triumphum, à poëta in posterum carminibus declarandum & statuendum sic,

In medio mihi Cæsar erit, templumque tenebit.
Illi victor ego & Tyrio conspectus in ostro,
Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus, &c.

Porrò de his jam satis & super, quæ tibi qualiacunque erunt, non futura ingrata, studiosissime mi Theodore, auguror. Boni igitur consules hoc munusculum, quod meritò tibi convenit, cùm Deorum jam sis munus charissimum mortalibus concessum, ut tuæ virtuti allecti, in deorum concilium numerumque pòst mortem referantur, ac in cœlum rapiantur optimi, ac doctissimi viri. Vale, Adolescens nobilissime, ac propè divina indole natum ingenium singulare, & Constantium Landum ubique tui memorem, ac tui semper amantissimum, ac tibi obsequentissimum, & omnino addictissimum ne spernas, sed mutuo amore prosequere. Iterum vale. Ticini Calen. Aprilis. M. D. LV.

CL. NERONIS, CAES. AVG. GER. IMPER. DECVRSIO.

IN æreo numiſmate Divi Claudii Neronis Cæſaris Germanici, quod mihi vir nobilis Antonius Capivacius Patavinus oſtendit, hæ literæ ea parte, qua erat effigies Neronis, ſcriptæ erant: NERO CLAVDIVS CAESAR AVG. GER. P. M. TR. P. IMPER. P. P. in altera fuit imago duorum juvenum, cum haſtis averſis, ſpecie in equis currentium, cum his verbis, DECVRSIO S. C. & hoc quidem numiſma multum & diu me torſit, priuſquàm verum ſenſum elicerem, nec quiſquam ex antiquariis Patavinis hoc me docere potuit, nec mihi petenti, & importunius inſtanti explicare ſcivit: alios etiam doctiores, qui videntur antiqua monumenta profiteri penitiore doctrina, ac recondita quadam eruditione adivi ſæpius, ut hoc ab eis diſcerem. Alii eſſe decurſionem quadrigarum, vel ſejugarum ajebant: alii eos eſſe diſpoſitos equos aſſerebant, quos Romani Imperatores ſumptu publico per diſpoſitos locos provinciarum alebant, ut quoties repentinum aliquid accidiſſet, mutatione equorum citiſſimè quò vellent, poſſent mittere quemcunque nuntium (vulgus *poſtas* vocat alludens Latinæ dictioni, quòd in his ſint diſpoſiti equi: quorum mentio eſt etiam apud Livium.) Hinc in C. Juſtiniani lib. xij. eſt caput ſeu rubrica de curſu publico, quæ ad hanc rem ſpectat, quem etiam locum Alciatus interpres maximus declaravit, cùm curſum pùblicum apud eundem Juſtinianum doctiſſimè exponeret in annotationibus in xij. C. tu illum videto, ubi Ammianum lib. xxj. & Caſſiodorum lib. ij. & Spartianum in *Hadriano*, & Sex. Aurelium Victorem citat, & Maternum lib. iij. de hac re graviſſimos autores: at eorum omnium opiniones quas recitavi, ad hanc noſtram decurſionem nihil omnino faciunt, cùm in primis juncti non ſint quadrigis equi, nec ſejugis, neque ſpectat hæc decurſio ad curſum publicum, qui in circo maximo fieri ſolitus erat, aut qui pertineret ad publicum, cùm videatur potius in honorem, aut pompam alicujus principis facta, aut potius ludicri genus fuiſſe, & ſi aliquid veriſimile curſui publico habere poſſit, nec non Circenſi. Quam opinionem, cùm in familiari collocutione eſſem cum Deciano Jureconſulto Utinenſi, ille amplexus eſt: ego

H

Accepit Roma, & patrium servavit honorem,
Trojáque nunc pueri Trojanum dicitur agmen.

Tranquillus in *Nerone*, *Tener adhuc, nec dum matura pueritia Circensibus Ludis Trojam constantissimè favorabilitérque lusit.* Idem in *Claudio Cæsare*, *Ac super quadrigarum certamina, Trojæ lusum exhibuit.* Idem in *Caligula*, *Edidit & Circenses plurimos à mane usque ad vesperam, interjecta modò Aphricanorum venatione, modò Trojæ* DECVRSIONE. idem in *Octavio Augusto*, *Sed & Trojæ ludum edidit frequentissimè, magnorum minorúmve puerorum delectu, prisci decorique moris existimans, claræ stirpis indolem sic notescere.* Idem in *Julio Cæsare*: *Trojam lusit turma duplex, majorúmque minorúmque puerorum.* Idem Suet. in *Sergio Galba*: *Ipse maximè insignis, quòd campestrem Decursionem, scuto moderatus, etiam ad essedum Imperatoris per xx. passuum millia cucurrit.* Cicero lib. epist. famil. xj. ea epistola, quam Brutus Ciceroni scribit, de decursionibus scribit his verbis, *Consilia Antonii hæc sint necesse est, aut ad Lepidum ut se conferat, si recipitur: aut Apennino, Alpibúsve se teneat, & decursionibus per equites, quos habet multos, vastet ea loca, in quæ incurrerit:* ubi aliæ sunt incursiones eo loco ab his, quas superius citavimus, nam varias Decursionum species, ad certúmque finem institutas fuisse arbitramur: aliæ enim ad militiam spectabant, aliæ ad genus ludicri, aliæ in honorem defuncti & pompam fiebant, aliæ ad nuntium repentini casus spectabant, hujusmodique similia. Et hæc quidem est Decursio à nobis ex autoribus Latinis declarata, quam si quis ex antiquariis rectius, & verius exposuerit, illi habebo maximam gratiam, méque didicisse ab eo veritatem hujus numismatis palàm prædicabo. Hunc igitur nostrum laborem (utcunque erit) rogo lectorem, ut boni consulat, sic enim addet stimulum nobis, ut in dies meliora scribendo, antiquitatem excutiamus. Sed hæc satis, quæ ad id numisma spectant. Philosophiæ enim studium gravius me ad se trahit, in qua meliores annos quemcunque ingenuum natum expendere debere arbitror: cùm una sit omnium scientiarum regina, & domina sapientiæ, quæ nos Deo sola conjungere queat, de qua nunquàm satis quisquam bene dicere, ac bene sentire potest, quin ejus opinionem maximè superet. Quòd in nummo sint hastæ, si librum *de jaculatione equestri*,

Pag. 111.

Pag. 111.

ſtri, quem ſe condidiſſe refert Plinius lib. viij. cap. xlij. haberemus, hìc nos certiora perferremus. His igitur ſic dictis numiſma noſtrum ſatis ſit explicatum.

CASTORIS ET POLLVCIS NVMISMA.

CUM ſuperiore anno in Ticinenſi Gymnaſio ſtudiis philoſophiæ operam navarem, & Lucillium Philaltæum, præceptorem meum, tum Græcis, tum Latinis literis apprimè doctum ex ſuggeſtu phyſica Ariſtotelis clarè interpretantem audirem, & ex ore ejus philoſophica præcepta ex fontibus optimorum interpretum accepta haurirem, mihique in ſcholis familiaris ſermo de artium liberalium ingenuo viro neceſſariarum præſtantia eſſet inſtitutus cum Bartholomæo Rapiollio, juvene perquàm literato & in medicis artibus pererudito, tunc ille ad me verba faciens percunctatus eſt, an ego tunc temporis aliquid lucubrarem, ego tum inquam maxime. Cùm enim otium mihi ſuppetit, ut à lectionibus philoſophiæ feriari paſſim, reliquum tempus in numiſmatum veterum Romanorum imaginibus exponendis contero, nec enim nobilius ſtudium mihi viro nobili & patritio nato unquam magis convenire ferianti à ſeriis libris exiſtimavi, cùm ingenuis artibus à pueritia ſic inſtitutus ſim, ut eas non facile poſthabere velim, cùm ornamenta omnium ſcientiarum ſint humaniora ſtudia, & verè nobili ingenuóque viro digna, & reliqua potius (ſi philoſophiam demas) ad lucrum ſpectent, & ad bonorum morum corruptionem: difficile eſt enim ubi ſit ſordidus quæſtus, eò & ſtudia non tendere, ſicque non corrumpi animos hominum & flecti ad munera: & ſi ſcio etiam laboribus honeſta præmia conſtituta, nihilominus id vitium eſt hominum, non artium & ſcientiarum. Nam velut ſi in vitioſum vas infundatur optimum vinum, in vappam illicò evadit, corrumpitúrque & coaceſcit, ita ſi in bonum vas fundatur vinum, non vitiatur: non aliter de artibus ingenuis, boníſque literis evenire cenſendum eſt, quas ſi quis malo genio natus amplectatur, ſtatím vitiantur, & contaminantur: ſi autem bonus vir & omnino probus eis ſe dedat, integræ & inviolatæ permanent: his à me tunc dictis, ſubjecit Rapiollius,

lius, *hæc omnia, quæ narrasti, Constanti, delphicis oraculis veriora sunt. Utinámque omnes adolescentes hujus temporis, hi præcipuè, qui nobiles & divites sunt, non lucri potius causa, quàm honesto discendi desiderio ad studia literarum raperentur, & velut quodam sibi proposito quæstuosæ artis exercendæ scopo, & fine sordido, in illis non conquiescerent, hinc enim illi forensium rabularum ac advocatorum labyrinthi in causarum litibus dirimendis inexplicabiles, hinc in prætoriis æterna contentio, hinc verbosi fori assidui strepitus, hinc immortales lites oriuntur, & civium dissensio inextinguibilis, hinc illæ interpretum mille in jus civile dissensiones, ac opiniones innumerabiles in scholis quotidie, tanquam hydræ capita, renascuntur: hinc nodi Gordiani, quos si quis optimis suffultus literis, & philosophicis septus præceptis, tanquam alter Alexander Macedo, ense unóque ictu facile sit incisurus. Verùm cùm plerunque homines vitio philautiæ laborent, eò infœliciter demum ducuntur, ut ea quæ sibi scire persuadent, ignorent, sicque in dementiam cadant & verbositatem, ut quæ non noverunt, ea imbecillitate ingenii deprendere nequeuntes, in plurimos errores prolabantur, quòd si studia eo fine solum amplecteremur, ut sapientes evaderemus, utque verè scientes essemus non ut ambitus, aut quæstus sordidi causa disceremus artes, omnia in Republica rectè tractarentur, & magistratus lucro non hiantes juxta veritatem judicarent. Sic Jurisperiti nummario pretio jus civile non violarent, & responsa, tanquam certa oracula Themidis, petentibus sine palmario concederent, cuncta denique humana, & divina, recto quodam ordine disposita, omni privata utilitate posthabita, gubernarentur.* Hæc cùm dixisset Rapiollius, *Accipe* (inquit) *Constanti, hoc numisma vetus ex puro puto argento, quod tibi dono, ut cùm ipse volueris meo nomine interpreteris, habebo enim tibi gratias perpetuò, si meum etiam nomen tuis scriptis inserueris, nihilque mihi gratius facere poteris, quàm si hoc pacto ostendens apud posteros inter nos non modicam fuisse amoris & benevolentiæ consuetudinem.* Hæc igitur cùm inter me & Bartholomæum Rapiollium collocutio habita fuisset, non multò pòst à philosophia ociolum aliquod nactus laborem sumpsi ad interpretandum illud numisma, quod apud me adhuc custoditur, non sine animi oblectatione, oculorúmque voluptate. Nam nos quoque oculos eruditos habemus. In eo igitur numi-

mismate, hujusmodi imagines fuerunt, pulcherrimæ quidem, & usque ad maxima oblectamenta. In anteriori parte extabat species mulieris galeatæ, capillos in humeros habentis rejectos, in galeæ vertice erant geminæ alæ, ex auribus dependebant inaures, post occiput signum literæ Græcæ X, in posteriori autem numismatis parte effícti erant duo Juvenes pileati equis duobus insidentes speciem currentium præ se ferentes, & hastas in manibus tenentes, supra quorum capita duæ stellæ radiabant circum eorum collum fascijs quibusdam ventilantibus, cum inscriptione ROMA. Quæ omnia mira artificis arte facta non vulgarem doctrinam his, qui Romanam antiquitatem scrutantur, affatim suggerunt. Hæc itaque omnia sigillatim signa, nunc ego veterum scriptorum monumentis prius innixus adunguem interpretari conabor, atque antiquitatem, plurimis historicorum locis adductis excutiam, & ut tandem incipiam, Sciendum veteres Romam sic effingere solitos, ut armatam mulierem repræsentarent, eò quòd urbs æterna futura gentium regina & domina stabilitatem ac solidam gloriam suam in re militari collocavit, ex qua illa belli fulmina duo Scipiadæ, Fabij, Marcelli, Decij, Torquati, Camilli, Gracchi, Sabelli, Marij, viri omnes immortalitate donati, nullóque ævo morituri prodierunt, & demum inclyta Cæsarum progenies emanavit, ut armis Romana respublica potius floruisse, quàm pace videri possit. Ideo inclytam meritò vocavit Poëta in vj.

En hujus, nate, auspiciis illa inclyta Roma,
Imperium terris, animos æquabit Olympo:
Septemque una sibi muro circundabit arces.

Hinc & illud ejusdem:

Tu regere imperio populos, Romane, memento,
(Hæ tibi erunt artes) pacisque imponere morem,
Parcere subjectis, & debellare superbos.

Ut non minus etiam pacis munia feliciter obiverint Romani, quàm armorum, cùm utrunque tempus, & bellorum & pacis rectè ab eis sit gubernatum. Sed, ut ad rem redeam, cùm essem Romæ M. D. XLV. vidi simulacrum marmoreum in hortis Cardinalis Cæsii specie quidem muliebri, & galeata, ut est in nummo nostro. Cur autem sic effingeretur nondum comperi, puto tamen à muliere sic dicta nomen sortitam fuisse urbem, vel potius à Ruminali ficu,

P sub

ſub qua nutriti ſunt infantes Romulus & Remus. Nam ſecundum Sextum Pompejum mamma *Rumis* appellatur, teſte etiam Plinio, vel ut Servius mavult, quia *Rumon* dictus eſt Tiberis, vel verius à Romulo nomen ſuſcepit. Refert Benedictus Labadinus olim præceptor in humanioribus literis meus in commentariis lib. iij. *Theopraxios* percolendi ſacerdotis, ſodaliúmque divi Dominici quæſitoris Bartholomæi Fumi doctiſſimi poëtæ & Theologi, quo tempore & à quo Roma condita ſit, quaréque *Roma* vocata ſit, *Mira* (inquit) *inter ſcriptores varietas apparet, frequens opinio eſt, illam conditam à Romulo & Remo, anno primo ſeptimæ Olympiadis, anno autem poſt captum Ilium ſecundo, at xxx. ſupra trecenteſimum, regnante Athenis Cecrope, Cephalon Ghergitius vetuſtiſſimus ſcriptor, illam conditam ait, ſecunda ætate poſt Trojanum bellum ab his qui ex Ilio ſervati cum Ænea ſunt, à Remo Æneæ filio.* Idem pene Demagoras & Agathyllus ponunt: alii aſſerunt Æneam, qui ex Moloſſis venit poſt Vlyſſem, Romam condidiſſe, & eam ab una Clienſium mulierum, quæ ROMA dicebatur, ROMAM denominaſſe. Hæc enim alias Trojanas mulieres, ut naves incenderent hortata eſt, errores graviter ferens. Ariſtoteles philoſophus ſcribit Achivos quoſdam tempeſtate à Troja ejectos, in Italiam navigiis appulſos eſſe, & quamvis exacta hyeme, inde emigrare decreviſſent, tamen combuſtis navibus ab his, quas adduxerant mulieribus, conſilium neceſſitate impellente immutaſſe, & ROMAM condidiſſe. Refert Calias Romam Trojanam mulierem, quæ cum aliis Trojanis venerat, nupſiſſe Latino, Aboriginum Regi, ejúſque deinde filios urbem condidiſſe, & à matre denominaſſe. Xenagoras hiſtoricus memoriæ mandavit Vlyſſi ex Circe treis filios fuiſſe, ROMAM, Atium, & Ardeam, qui tres urbes condidêre, & conditas à ſe denominavêre; Dionyſius Chalcidenſis Romum quidem conditorem ait fuiſſe ſive Aſcanii, ſive Emathionis filius fuerit. Alii volunt Romam conditam fuiſſe à Romo Itali filio. Hæc igitur Græci ſcribunt, ex Romanis autem nullus ſcriptor vetuſtus eſt, ſed ex vetuſtis ſermonibus ſervatis in ſacris tabulis nonnulla ſumuntur. Æneæ filios fuiſſe Romum & Remum Romæ conditores, alii ex Æneæ filia illos natos dicunt, & Latino obſides datos, atque ab eo ſine filiis decedente hæredes regni relictos. Aſcanium ſucceſſiſſe, & cum fratribus regnum

gnum divisisse, ipsúmque *Albam* & alia oppida, Romum verò *Capuam* à proavo Capi, *Anchisen ab* Anchise, & *Æneam*, quæ postea *Janiculum* vocata est à patre, à se verò *Romam* denominasse. Hæc quodam tempore fuit deserta, sed sequentibus deinde temporibus, adventantibus colonis, quos Albani sub Remo & Romulo duce miserunt, antiquam constitutionem resumpsit: ut duplex fuerit constitutio, alia paulò post res Trojanas, alia quindecim ætatibus inferior. Antiochius Syracusanus tertiam multò antiquiorem ponit, regnante in Italia Morgete. Solinus autem Polyhistor lib. I. cap. I. refert Euandrum cùm in Italiam venisset, oppidum ibi invenisse, quam Valentiam Latini appellaverunt. Ergo ipse hanc, ne nomen immutaret, Romam Græco vocabulo dixit, ΡΩΜΗΝ. ΡΩΜΗ enim robur & potentiam & valentiam significat, ut est author & Plutarchus in vita Romuli, veriùs tamen putant à Romulo conditam Romam eam, quæ quadrata dicta est, eò quòd æquilibra posita foret. Incipit à sylva, quæ est in ara Apollinis, & ad supercilium scalarum Caci finitur, ubi tugurium fuit Faustuli, in quo mansit Romulus & Remus, auspicato fundamenta jecit duodeviginti natus annos xj. Calen. Majas, hora post secundam ante tertiam, ut ait Lucius Tarruntius Mathematicus nobilis, Jove in Piscibus, Saturno, Venere, Marte, & Mercurio in Scorpione, Sole in Tauro, Luna in Libra constitutis. Dies illa Parilia habet festa, observatúmque deinceps, ne qua hostia cæderetur Parilibus, ut dies ille à sanguine purus esset. De origine ac nomine urbis satis, quæ hîc posuisse volui, ut præclaræ civitatis, postquam in numismate de ea contigit mentio, nomen ac origo ædificationis tantæ lectori esset nota: licet de nominibus non nimium soliciti esse debeamus. Igitur ad alia jam paucis verbis explicanda, nostra percurrat oratio. Quod in vertice galeæ extarent alæ geminæ, id ex captatis à Remo & Romulo auguriis (prior enim Remus sex vultures, duodecim mox Romulus vidit) processisse opinor. Nam & apud Ægyptios in vestibulis domorum, alas vulturum proponere, indicium nobilitatis, & vetustatis familiæ censebatur, quod animadvertit Alexander in *Genial.* lib. v. Húncque nummum crediderim ego Julium Cæsarem, aut Augustum, aut quemvis alium ex Cæsaribus cudi mandasse, ut vetustatem sanguinis ostentarent. Sic memini me vidisse Romuli num-

mum cum vulturibus, quem posteà dono dedit mihi Bernardus Lochetta, impressor Papiensis, in quo Romuli imago juvenilis fuit, cum hac inscriptione, DIVO ROMVLO NVDIS CONS. in aversa parte erat quoddam veluti templum, seu idea urbis facta in modum caveæ, seu turris, in cujus fastigio erat avis, quam puto vulturem fuisse ex figura: circum orbem nummi hic legebatur titulus, AETERNAE MEMORIAE. in imò erant notæ hæ RESTT. & hoc numisma quidem non esse antiquum, sed postea renovatum & repræsentatum crediderim, propter unius literæ immutationem: siquidem N literam pro L posuerunt, cùm *Ludis Consualibus* esset scribendum non *nudis*. Consualia qui ludi essent indicant verba M. Varronis, quæ subjeci: *Consualia dicta à Conso consilii Deo*, qui in circo templum habuit, sub tecto (ut Marlianus refert) quod tùm feriæ publicæ ei Deo, & in circo maximo ad aram ejus ab sacerdotibus fiunt Ludi illi quibus Sabinæ sunt raptæ. Consum nonnulli & eundem Neptunum esse arbitrantur, ad cujus rationem à Marliano in *urbis Topographiæ* lib. iij. cap. xviij. petendam, lectorem rejicio, ne hîc præter rem nostram, aliena intrudam. Sed jam reliquas partes nostri nummi prosequamur. Quòd in occipitio Romæ armatæ esset signum instar literæ X. Græcæ, illud sciendum, esse notam denarii, de qua Val. Probus & Petrus Diaconus in lib. *de notis veterum* meminêre, & denarius decem assibus valebat, & decem denarii valent unum coronatum, octo denarii valent ferè aureum Renanum. Duo denarii valent ferè quarta aurei Renani parte. At Alciatus in annotationibus in Cornelium Tacitum aliter sentit, ejus verba sunt hæc: *Extant adhuc argentea numismata cum Denarii nota X, quorum octo unam unciam pendunt, ut inde constet nostris assibus novem valuisse Denarium. Hincque nummi valorem cognoscamus, quorum quatuor Denarius complectitur*: idem Alciatus paulò pòst etiam aliter videtur sentire super illis verbis Taciti, *denis in diem assibus animam & corpus æstimari*: inquit ille, *ostendit hic locus Denarium decem asses æris esse, quòd diurnum stipendium erat militi*: cui Alciato Plinius lib. xxxiij. cap. 3. videtur assentiri: cùm dicit, *In militari tamen stipendio semper Denarius pro* x. *assibus datus*. Denarius teste Plinio lib. 22. cap. ultimo, prorsus drachmæ Atticæ pondus habet: proinde ubique in historia veteri scias drachmam &

denari-

denarium idem ſignificare & tantundem valere. Idem Plinius (ut id hoc loco adjiciam) refert eodem lib. & cap. Argentum ſignatum fuiſſe anno urbis D. LXXXV. Q. Fabio Cos. quinque annis ante primum bellum Punicum, & placuit denarius pro x. libris æris, quinarius pro quinque ſeſtertium pro dipondio ac ſemiſſe. Nota æris fuit ex altera parte Janus geminus, ex altera roſtrum navis: & alia quædam, quæ ibi proſequitur Plinius de bigatis & quadrigatis & victoriatis: quo loco illud notandum non ſemper eodem pondere & pretio fuiſſe argenteos nummos, cùm & imminuta ſint pondera, & pretia & libræ: hinc aſſes ſextantarii, & unciales & ſemunciales, prout bellorum ſucceſſus & neceſſitas cogebant: hinc placuit denarium xvj. aſſibus permutari, quinarium octonis, ſeſtertium quaternis. Non mirum igitur debet videri Georgio Agricolæ lib. v. *de ponderibus*, ſi Alciatus noſter ſcripſerit in ſuprà allegato à me libro, Latinam unciam habere denarios octo, cùm pro mutatione temporum & vocabula & res ipſas immutari videamus, quod exemplo patet ex Plinio ipſo hoc eodem libro, & cap. cùm de unciis, & ſemunciis loquitur. Sed ne de hac re longius hîc verba faciam, quàm par ſit, hæc hoc loco dixiſſe ſufficiat, cùm ſuperiore anno de hac re copioſius ſcripſerim in quibuſdam meis literis Italica lingua ad Hieronymum Tagliaferrum virum doctiſſimum antiquitatíſque peritiſſimum. Explicata jam anteriori numiſmatis parte, nunc poſteriorem, quàm breviter fieri poteſt exponamus. Duo effcti Juvenes pileati, equis inſidentes, ſpeciem currentium præ ſe ferentes, & haſtas ferratas manibus tenentes, ſupra quorum capita apparebant duo ſydera radiantia, Caſtorem & Pollucem gemellos fratres fuiſſe ex hiſtoriarum lectione conjicimus, ſi quidem Dii ambo ſalutares hac forma effingebantur, pileati etiam fuiſſe dicuntur à Catullo in *Scazonte*:

A pileatis nova fratribus pila.

Sic enim Lacones pugnare ſoliti ſunt pileati, autor Feſtus, nonnulli etiam referunt pileum horum fratrum vinctum fuiſſe foliis harundineis, inter quos eſt author Antonius Thyleſius Conſentinas in libello *de coronis*. Cur autem ſic effcti fuerint in hoc numiſmate, ſciendum eſt, ut ait Cicero lib. ij. *de natura Deorum*, quòd Romanis apparuerunt non ſemel ſalutares (nam ſæpe Divi præſentiam ſuam declarant) Bello enim Latinorum apud Regillum, cùm A.

Posthumius dictator cum Octavio Mamillio Thusculano dimicaret in acie, Castor & Pollux ex equis pugnare visi sunt, & recentiore memoria iidem Tyndaridæ Persem victum nuntiaverunt. P. enim Vatienus, cùm è præfectura Reatina Romam venienti, noctu duo juvenes cum equis albis dixissent Regem Persem illo die captum, Senatui nuntiavit, & primò quasi temere de Republica loquutus in carcerem conjectus est. Post à Paulo literis allatis, cùm idem dies constitisset, & agro à senatu, & vacatione donatus est. Hanc eandem historiam Val. Max. lib. 1. cap. *de miraculis* refert, penè verba Ciceronis recitans: stellarum autem attributarum Castori & Polluci meminit Cicero lib. 1. *de divinatione: Cùm multis signis Lacedæmoniorum calamitas denuntiaretur. Nanque Lysandri, qui Lacedæmoniorum clarissimus fuerat, statuæ, quæ Delphis stabat, in capite corona subito extitit ex asperis herbis, & agrestibus, stellæque aureæ, quæ Delphis erant à Lacedemoniis positæ, post navalem illam victoriam Lysandri, qua Athenienses conciderunt: qua in pugna, quia Castor & Pollux, cum Lacedæmoniorum classe visi esse dicebantur, eorum in signa deorum stellæ aureæ, quas dixi, Delphis positæ, paulò ante Leuctricam pugnam deciderunt, neque repertæ sunt:* hactenus Cicero, cujus verba hic volui referre, ut tota res numisma nostrum clarum reddat, quem locum non sat menti occurrentem mihi in memoriam redegit OTTOBONVS POZZETVS Sablonetensis, qui à civibus meis, ut Græcas, Latinásque literas publicè profiteatur, superioribus annis conductus, munus sibi delatum, ac demandatum insigniter, ac præclarè obit. Nam in prælectionibus, hortatoriis orationibus, quæ scholasticos ad literarum studia animosiores accendant, uti solet, styióque & facundia Ciceroniana, vir meherculè ita eruditus ac facundus, ut dignus sit, quem auctiori salario civitas Placentia demereatur. Sed ad rem: Plutarchus in vita Pauli Æmilii refert, cum Populus Romanus in Theatro sederet ad spectaculum equestrium ludorum, nunciatum fuisse Paulum Æmilium totam Macedoniam superatis magno certamine hostibus cœpisse, ejúsque famæ cùm non inveniretur autor, postridie in Theatro residisse, non multò pòst conspectos fuisse ab exercitu venientes viros duos proceris ac venustis corporibus, ea, quæ in prælio gesta fuerant nuntiantes, creditúmque est tunc illos fuisse Castorem, & Pol-

lucem,

lucem, ac primus, qui obviavit ipsis in foro equos multo fluentes sudore siccantibus, cùm illa quæ de victoria nuntiabant non crederet, ipsi leviter arridentes, barbam ejus manibus attrectasse dicuntur, & ex fusca in flavam convertisse, atque hoc modo, & assertioni suæ fidem, & viro cognomentum *Aenobarbi* fecerunt. Hæc Plutarchus. Apud Sagram Locrensium conspecti sunt etiam in albis equis sedentes Castor & Pollux. Symonidi etiam Poëtæ apparuisse duos juvenes est testis Val. Max. quos Castorem & Pollucem fuisse compertum est. Sed his dictis, nonnihil etiam de duabus stellis ratiocinemur: cur autem stellas Castori, & Polluci attribuat antiquitas, ne plura dicam, quàm hoc loco conveniat, pauca hic dixisse sufficiat. Creditum est Jovem in formam stellæ mutatum, Ledam vitiasse, & inde Castorem & Pollucem genuisse, deinde Helenam, hinc apparere stellas duas navigantibus solere elicitum est, quod etiam signum dictum est ἀγυλικόν, benignè & humanitus Atheniensibus eos affuisse dicitur, vel quòd navigantes servare crederentur stellæ ipsæ apparentes suprà, & longè. Cur autem & Castor & Pollux fratres alter alterum alterna morte redemerit, ut est apud Virgilium in sexto: curque ità sit effictum, Servius citato proximè loco ita exponit, quia hoc pacto horum stellæ se habent, ut occidente una, oriatur altera, quod ad exemplum permanentis amicitiæ solet adduci & trahi, quemadmodum ad me scribens elegum carmen FEDERICVS Scotus comes illustris ità cecinit,

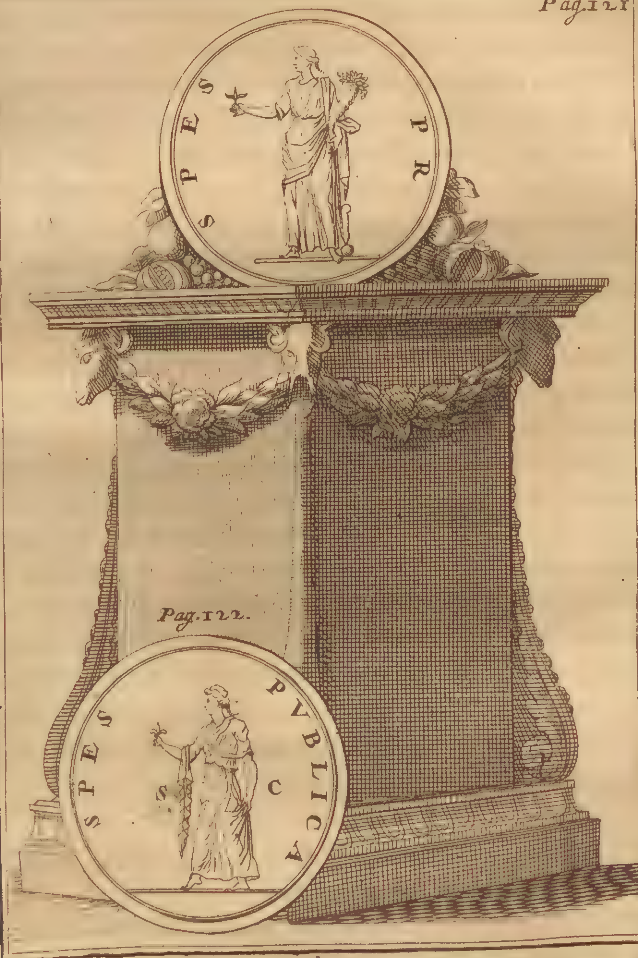
Quòd petis, ut fratrem fraterno frater amore
Prosequar, unde queunt multa venire bona.
Non tantum Pollux germanum fertur amâsse,
Quem redimens totiens itque reditque viam,
Cùm malit perferre suo pro Castore lethum,
Vivat ut alterna lætus uterque mora.

Hos fratres Homerus ἑτερημέρους vocavit, hoc est, qui alternis diebus fata subirent, lib. *Iliados* iij. Pausanias in *Laconicis* scribit, Castorem, & Pollucem xl. anno postquam pugnassent adversus Idam & Lynceum, in Deorum numerum fuisse relatos. Scribit Diodorus Siculus rem annotatu dignam, Orpheum cùm tempestate unà cum cæteris Argonautis agitaretur, diis Samothracibus vota fecisse pro salute, ac incolumitate, & extemplo sedatam tempestatem, cùm duo astra,

aſtra, ſupra Pollucis, & Caſtoris capita, cecidiſſent, Deorúmque ſe providentia ſervatos credidêre, *Unde*, inquit, *factum eſt, ut qui tempeſtate deprehenſi forent, Samothracibus Deis vota facerent, aſtráque apparentia Caſtori, & Polluci attribuerentur.* Hæc fermè Diodorus. Scribit Orpheus ipſe in *Argonautis*, quòd cùm eſſent Argonautæ tempeſtate & procellis agitati, arrepta lyra tum cantare cœpiſſe, quo cantu mare pacatum, ingentemque ſplendorem ſupra Caſtoris & Pollucis capita affulſiſſe. Quod & Val. Flaccus repetit. Jovem enim ita in primo inducit:

Dixit, & ingenti flammantem nubila ſulco,
Direxit per inane facem, quæ puppe propinqua
In bifidum diſceſſit iter, fratreſque petivit
Tyndareos, placida & mediis in frontibus hæſit
Protinus amborum, lumenque innoxia fudit
Purpureum, miſeris olim implorabile nautis.

Petrus Coſtalius de Caſtore & Polluce in pegmatibus ſuis epigramma quidem cultum graphicè depinxit cum enarrationibus. Et hæc quidem de ſtellis Caſtoris & Pollucis ſatis. Qui plura vult ſcire, adeat Plinium libro *rei Natur.* ſecundo, cap xxxvij. cujus verba quidem pulcherrima hoc loco appoſuiſſem, niſi nimis prolixus eſſem: rogo tamen lectorem, ut omnino locum Plinii legat. Hic poſtquam de pileatis fratribus ſuprà mentionem feci, addam & illud quod Apulejus in x. caſſides in capite geſtare ſcribit ſtellarum apicibus inſignes. Plura alia ad hanc rem Caſtoris & Pollucis, doctè noſter Gyraldus in lib. *de diis gentium* cumulat, à quo etiam nos pleraque accepimus, cùm ad numiſma maximè facerent. Nam quid illo Val. Flacci carmine aptius reperiri poteſt, cùm penè numiſma ante oculos (fortaſſe ab illo nunquam viſum) ponat? Ita mehercule cum autoribus conferendi ſunt nummi argentei, ut ex collatione facta antiquitas veneranda emergat. Quo loco autem Romæ fuerit templum Caſtoris & Pollucis, varia eſt ſcriptorum opinio. Marlianus verò lib. iij. *Topographiæ Romæ*, ait in foro fuiſſe, cui adſtipulatur Plinius lib. xxxv. cap. iiij. ibi enim Caſtores, ac Victoriam poſuiſſe Auguſtum refert. Dionyſius autem non procul ab æde Veſtæ fuiſſe meminit, his verbis, *Hujus autem inopinatæ, admirabilíſque apparitionis, cùm ſigna adhuc Romæ multa, tum verò eſt ædes Pol-*

Pag.121
SPES PR
Pag.122.
SPES PVBLICA
S C

Pollucis, & Castoris, quam supra forum extruxit civitas, ubi visa sunt illorum simulacra, & mox specie pugilum, equósque madidos sudore ad scaturiginem, juxta ædem Vestæ manantem, abluere. Appianus autem commemorat Aselium prætorem fortè sacra Castori & Polluci in foro facientem, cùm quidam lapide phialam excussisset, ad Vestæ ædem cucurrisse: ex quorum verbis apparet ædem Castorum prope Vestæ, forúmque Romanum ita sitam, ut à fronte hoc, illam verò à tergo habuerit. Hanc Castoris ædem A. Posthumius dictator bello Latino vovit, ejusque filius duûmvir creatus dedicavit: autor Livius lib. iij. decad. primæ. Cicero pro domo sua, atque pro Sextio ejus gradus à Clodio revulsos testatur, & S. C. concionésque in eadem sæpe habitas. Asconius verò L. Metellum hanc instaurasse tradit. Ante eandem ædem Castorum fuit statua Q. Marcii Tremuli equestris togata, qui Samnites bis devicerat, captáque Anagnia, populum stipendio liberaverat, ut Plinius lib. xxxiiij. cap. vj. in principio refert. Hæc ædes quamvis tantùm Castoris vocaretur, geminis tamen fratribus erat dedicata, existimátque Marlianus eam ædem fuisse inter porticum Concordiæ, & Cæsaris templum, quod fuisse creditur in medio foro juxta Curtii lacum: autor Cor. Tacitus. In numismate antiquo argenteo apud me extant in anteriori orbe, duæ facies, duas stellas in capitibus habentes, ante se majorem stellam præferentes, & has opinor esse Castorem & Pollucem, in posteriori orbe est navis cum remis in superiori hunc titulum habens M. FONTEI. Hoc unum annotasse dignum in numismate sat fuerit, equos sine sellis fuisse effictos, quos etiam in marmorea Trajani columna cochlidis Romæ ita vidimus sculptos. Hæc igitur in Castoris & Pollucis numismate dicta sint satis.

ADRIANI CAESARIS AVGVSTI SPES.

In Adriani Imperatoris aureo numismate Spei effigiem hujusmodi conspeximus, fœmina fuit stans institæ laciniam sinistra manu nonnihil attollens, dextra in cubitum elata, pateram proferebat, in qua repositum inerat, velut ciborium, id est, vas in floris similitudinem, cum hac inscriptione, SPES P. R. Ostendit & aliud mihi vetus

vetus numiſma Bernardus Chriſtianus Papienſis, vir multarum artium peritus, in quo erat Alexandri Pii imperatoris Auguſti imago, ex una parte, cum his verbis, IMP. ALEXANDER PIVS AVG. in altera facie erat Spei imago, ſtantis in lacinia, manu dextra lilium prætendentis, læva pendulam veſtem elevantis à terra, cum his notis, SPES PVBLICA S. C. De Populi Romani ſpe, in Adriani vita apud Dionem, & apud Ælium Spartianum nihil reperi: nihilominus maxima ſpes in ipſo poſita fuit, quòd fuerit imperator optimus ac inſignis, qui & in bello & pace multa præclara geſſerit, quíque urbis onera ſuſtulit, qui populo congiaria dedit duplicia, qui curſum fiſcalem inſtituit, ne magiſtratus hoc onere gravaretur, qui aurum coronarium Italiæ remiſit, & qui ſecuritatem omnibus roboravit, & pleraque alia beneficia Romanæ Reipublicæ præſtitit, & qui ſummos jureconſultos Celſum, Neratium Priſcum, Salvium Julianum in conſilia adhibuit, & in ſumma familiaritate philoſophos Epictetum, & Heliodorum habuit, nécnon grammaticos, muſicos, rhetores, geometras, pictores, Aſtrologos: quos omnes ditatos honoratóſque à profeſſione dimiſit: qui & juxta morem eorum temporum, princeps cauſas agnovit, & ſenatores & equites Romanos in conſilium advocans, & ſententiam ex omnium deliberatione protulit: & hæc quidem tanti principis ornamenta, & in populum Romanum collata beneficia videntur potuiſſe maximam ſpem in republica concitaſſe, ut urbs rerum domina in virtutibus Adriani ſpes ſuas collocaret, & ne de clementia & humanitate benigni principis unquàm deſperaret: meritò igitur ex altera parte monetæ eſt lilii effigies & ciborium, lilium autem Junoni eſt flos dicatus ob candorem ſuum, ſi quidem, ut ait Antonius Thyleſius Coſſentinas lib. *de coronis*, Pronuba Juno lilia ſibi legit candentia exorta (ut ajunt) ex ipſius lacte, in terram effuſo, cum in novercæ dormientis mammam infans Hercules invaſiſſet: unde roſæ dicuntur *Junoniæ*: memini me ſuperioribus annis, cùm eſſem Patavii, legere carmen flebile Lilii Gregorii Gyraldi in obitum immaturum Alphonſi Mayanthi adoleſcentis probi, ac optimæ ſpei pueri, nécnon literati, quique mihi in Ferrarienſi Gymnaſio commilitio familiaris fuit, qui plures ad me ſcripſit epiſtolas & carmina eleganti eruditione inſperſa. Cujus orationem publicè habitam manu ipſius ſcriptam, & ad me

me missam, quandoque sum editurus, & si sciam jam editam à quibusdam Ferrariæ: nos tamen manibus piis, animulæque ejus, cujus dimidium fuimus, debentes, quia nonnulla addidit ipse, quæ impressa non sunt, cum ecloga docta & beneculta edemus. Carmen itaque Gyraldi in obitum Alphonsi Mayanthi fuit hoc:

Ut flos Junonis, cui vix mucrone renidet,
Lacte coma, atque croco fulminis igne cadit.
Sic quoque flos Maii nunc concidis indole tanta,
Virtutum & morum qui documenta dabas.

Non possum me abstinere, quin hic lachrymas in funere amici, à me habitas subscribam:

Immitis qui te Boreas, pulcherrime florum,
Abstulit, indigna febre perempte puer?
Alphonse ô Maii primis sublate sub annis,
Et puer æterna vivere digne rosa.
Hæc habeas nostri æternùm solatia amoris,
Et tibi perpetuo flore virescat humus.

Sed ad Spem redeamus, quam viridi indutam palla, mos fuit veterum pingere, vel Alciato ipso teste in emblematis, quòd autem spem lilio antiquitas denotaverit, ut passim in nummis antiquis vid□emus, hac ego causa factum crediderim, quòd lilium albedine sua pulchrum ac pudicum designet: vel quòd, cùm omnes flores, fructus & fruges mox adfuturos promittant, intérque flores lilium altius exurgat, hoc eligere maluerint. Virgilius certè antiquitatis scientissimus, cùm Marci Marcelli Divi Augusti nepotis præclaram indolem laudaret, sed qui brevi (ut signa frontis parum lætæ, & dejecti lumina vultus ostentabant) fato esset concessurus & moriturus, hæc quæ præreptam iri publicam populi Romani spem ex fato egregii juvenis designarent, subdidit carmina,

Nec puer Iliaca quisquam de gente Latinos
In tantum spe tollet avos, nec Romula quondam
Ullo se tantum tellus jactabit alumno.

Et paulo pòst:

Heu miserande puer, siquá fata aspera rumpas,
Tu Marcellus eris: manibus date lilia plenis:
Purpureos spargam flores, animamque nepotis

His ſaltem accumulem donis, & fungar inani
Munere.

Sed & in alio numiſmate vetuſto fuit ſpes publica ſtans choata, choam ſuſtollens lęva, dextra lilium porrigens & mitram. Vir prudens Alciatus noſter multiſcius, in eleganti ac propè divino Hieroglyphicorum emblematum libello, hoc pacto ſimulachrum ſpei depinxit: Spem viridi indutam palla, & ſedentem ſupra dolium, cum avicula Cornice, & Nemeſi, & bono eventu, & Cupidine: hanc eandem imaginem in camino ſuperiori cujuſdam aulæ ſuæ domus pingi curavit Franciſcus Alciatus inſignis ac doctus Jureconſultus, elegánſque bonarum artium & ſtudioſus juvenis, necnon antiquitatis maximè admirator ac ſtudioſus, ſed & amator & fautor, & interpres eruditus. Carmina autem Alciati ſunt hæc:

Quæ Dea tam læto ſuſpectans ſydera vultu?
Cujus peniculis reddita imago fuit?
Elpidii fecêre manus. Ego nominor illa,
Quæ miſeris promptam Spes bona præſtat opem.
Cur viridis tibi palla? Quòd omnia me duce vernent.
Quid manibus mortis tela refracta geris?
Quod vivos ſperare decet, præcido ſepultis.
Cur in dolioli tegmine pigra ſedes?
Sola domi manſi volitantibus undique noxis,
Aſcræi ut docuit muſa verenda ſenis.
Quæ tibi adeſt volucris? Cornix fidiſſimus oſcen,
Eſt benè cùm nequeat dicere, dicit, erit.
Qui comites? Bonus eventus, præcepſque Cupido,
Qui præeunt: vigilum ſomnia vana vocat.
Quæ tibi juncta aſtat? Scelerum Ramnuſia vindex,
Scilicet ut ſperes nil niſi quod liceat.

Ædem autem Spei, qui in foro olitorio fuit, (ut animadvertit Marlianus) fulmine ictam bello Punico inquit Livius in primo libro iij. Decadis: idem libro iiij. Q. Fabio Cos. filio & Tito Sempronio Graccho Coss. incendio ait conflagratam. M. Cicero in *legibus* prodidit Spem à Collatino conſecratam, P. quidem victor Spei novum templum in vij. urbis regione ſtatuit, hoc eſt in via lata. Spei templum incenſum ſcribit Dion libro *Hiſtor.* l. ante bellum

Pag.125.
IMP·T·CAES·VESP·AVG·P·M·TR·P·P·P·COS·VIII·
ANNONA AVG.

lum Actiacum cum aliis plerisque ædificiis. De Spe Tibullus noster sic cecinit,

Jam mala finissem læto, sed credula semper
Spes fovet, & melius cras fore semper ait.
Spes alit Agricolas, spes sulcis credit aratis
Semina, quæ tardo fœnore reddat ager.
Hæc laqueo volucres, hæc captat arundine pisces,
Cùm tenues hamos abdidit ante cibus.
Spes etiam valida solatur compede vinctum,
Crura sonant ferro, sed canit inter opus.
Spes facilem Nemesim spondet mihi, sed negat illa,
Hei mihi, ne vincas, dura puella, Deam.

Spem verò esse vigilantium hominum somnia dicebat Plato, ut refert Ælianus lib. xiij. Variæ Historiæ.

TITI VESPASIANI AVGVSTI ANNONA.

IN Tiberii Deciani Forojuliensis Jurisconsulti doctissimi, qui Patavii jus civile publicè profitetur, numismate quodam Titi Vespasiani æreo hæ fuēre notæ, IMP. T. CAES. VESPA. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. In altera parte erat annona Augusti, cum his verbis, ANNONA. AVG. mulier erat ibi stans cum Pluto bidenti innitente, in manu dextra: in læva cum cornucopiæ. Ibi fuit vas cum quibusdam spicis, & post eam fuit puppis seu rostrum navis, quæ quidem omnia abundantiam designant. Plutus enim divitiarum Deus est, & dator, cornucopiæ ubertatem præ se fert, vas cum spicis Cereri dicatur, ex opima tritura frumenti. Navis verò, quæ oneraria fuit, qua importabantur in urbem mercimonia, & mercaturæ frumentorum: vel quia mos fuit, ut qui essent Latini, Romanam civitatem acciperent: si non minorem, quam decem millia modiorum navem fabricassent, & Romam sex annis frumentum portassent ex edicto divi Claudii, ut Ulpianus in cap. iij. *de Latinis*, in viris corpore refert, & Scævola in l. *his, qui naves* .ff. *de vacat. & excusatio. munerum* meminit. Suetonius in *Claudio* ait Claudium proposuisse negotiatoribus certa lucra, suscepto in se

ſe damno, cui quid per tempeſtates accidiſſet: & naves mercaturæ cauſa fabricantibus magna commoda.

GORDIANI IMP. AVGVSTI VIRTVS.

IN alio numiſmate maſculam virtutem effictam vidi, (quod poſteà mihi dono dedit Franciſcus Valla Novarienſis) hoc pacto, in uno quidem Gordiani Imperatoris, in cujus altera parte imago erat ſenis barbati, nudi, clavæ innitentis, cum leonis pelle brachia advoluta, cum hac inſcriptione, VIRTVTI AVGVSTI. & hæc quidem per ſe ſat clara, cùm virtutes Herculis pleríſque imperatoribus à P. R. attributæ, ejuſque herois honores eiſdem declarati ſæpè fuerint, ſibíque Herculis nomen aliqui etiam Cæſares ſat ſuperbè arripuerint, quòd hiſtoria Commodi imperatoris declarat, cùm Herculem Romanum Commodum ſe dixiſſe refert: quod in ejus numiſmate declaravimus. ἀλληγορικῶς autem ſi vis ſcire xij. certamina Herculis, quæ ad virtutem ſpectant, lege magni Alciati emblematum libellum, ubi de honore agit. Romæ in Palatio conſervatorum vidi ſtatuam æneam Herculis ſtantis nudi, & clavæ innitentis altera manu, in altera verò manu malum tenentis: & erat quidem imberbis Juvenis forma auro ſuperfuſa, & illa quidem in ſuperiori aula, ubi plures aliæ ſtatuæ æneæ conſpiciuntur. In numiſmate Vitellii hujuſmodi imaginem virtutis vidi, quàm ſimillimam ejus ſenis, de quo ſuprà mentionem feci: quæ & in Numeriani fuit nummo, cum hac inſcriptione, VIRTVS AVGVSTI. in Galbæ numiſmate fuit imago Juvenis nudi, ſtantis, in dextra haſtam tenentis, in altera teſſeram, aut quid ſimile, his verbis, VIRTVS. In epigrammatôn Græcorum lib. iij. in inſcriptione xiiij. ΕΙΣ ΗΡΩΑΣ, in epigrammate Aſclepiadæ inducitur ſuper tumulo Aiacis ſedens virtus, & ita loquens:

Α'δ' ἐγὼ ἀτλάμων ἀρετὰ παρὰ τῷδε κάθημαι
Αἴαντος τύμβῳ, κειραμένα πλοκάμους,
Θυμὸν ἄχει μεγάλῳ βεβολημένα, ἕνεκ' ἀχαιοῖς
Α δολόφρων ἀπάτα, κρεῖσσον ἐμοῦ κέκριται.

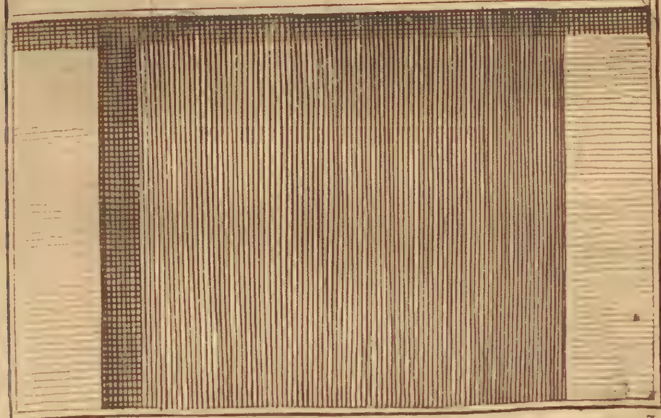
Hoc Epigramma Alciatus in Aureo Emblematum libello hunc in mo-

Pag. 126.

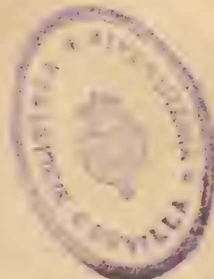

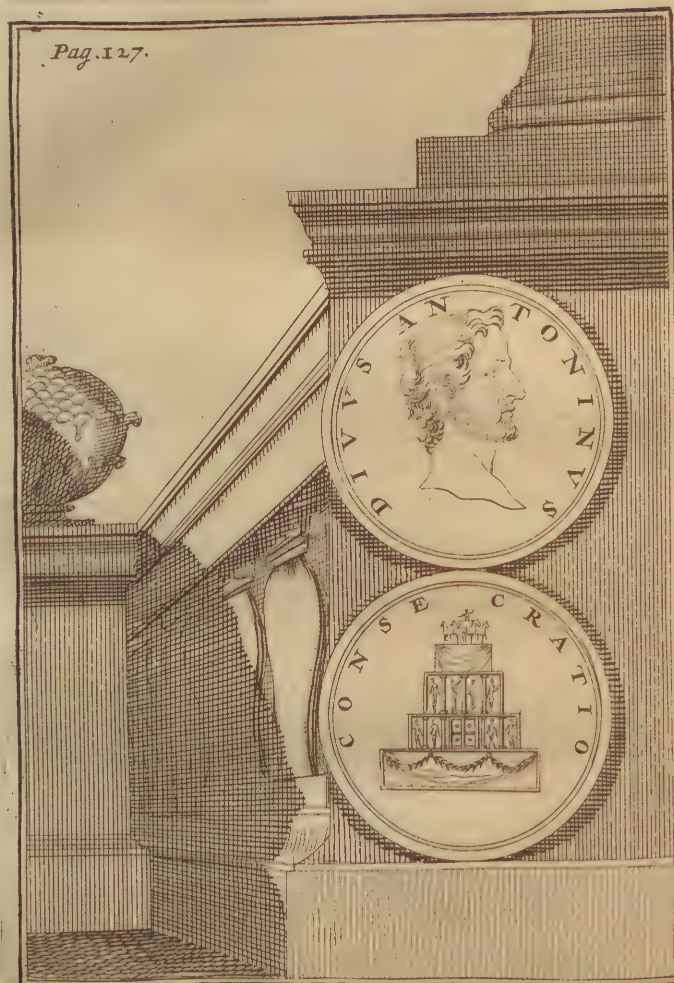

I

Pag. 127.
DIVUS ANTONINUS
CONSECRATIO

modum imitatus est, in inscriptione, *In victoriam dolo partam:*

Ajacis tumulum lachrymis ego perluo Virtus,
Heu misera albentes dilacerata comas.
Scilicet hoc restabat adhuc, ut judice Græco
Vincerer: & causa stet potiore dolus.

ANTONINI PII CONSECRATIO.

JACOBO ANTONIO DE VIVOLIS,

Civi Placentino, & collegiatæ ecclesiæ Divi Theodori Papiæ præposito, sacrique palatii apostolici & aulæ Lateranensis comiti palatino, & equiti aurato

CONSTANTIVS LANDVS, COMES,

S. P. D.

ATTVLIT mihi Josephus Bentius Novocomensis juris civilis perstudiosus scholasticus, nomine tuo numisma aureum Divi Antonini Pii, percolende ac clarissime Jacobe Antoni Vivoli, ut tibi explicare velim, quod quia aliàs à me prolixa interpretatione expositum fuit, nempè dum eundem nummum Antonini Pii à Theodoro à Sancto Georgio perillustri adolescente mihi dono datum, exposuissem, ut in meis quinquaginta numismatibus, quæ annis superioribus sum interpretatus, satis apparet, nunc hic tibi omnia ad unguem narrare non suppetit tempus, tum quia lectionibus philosophiæ incumbimus, tum quia brevi exibunt nostræ interpretationes: illud hîc saltem habeto, numisma tuum perantiquum esse, Antoninique Pii imaginem præ se ferre certam, hic enim Divus vocatus fuit à senatu, & cum jucunditate. Pii etiam nomen meruit, propterea quòd, ut Julius Capitolinus refert, mortuo Adriano apud Bajas, reliquias ejus Romam pervexit, eásque sanctè ac reverenter in hortis Domitiæ collocavit, cunctísque repugnantibus, inter Divos eum retulit, clypeúmque ei magnificentissimum posuit, & sacerdotes ei instituit, consul etiam fuit cum Catilio Severo, quæstor ac prætor fuit. Britannos, Mauros, Dacos, Germanos subdidit, Judæós-

dæósque rebellantes contudit. Alanos etiam refrenavit, in Achaja etiam, atque in Ægypto rebelliones repressit. Hic Numæ Pompilio bonitate comparatus fuit: quod autem in posteriori numismatis parte effictum, tabernaculi effigies est, in quo plurima aromata condebantur, ubi eboreus lectus erat stratus, in quo imago cerea defuncti imperatoris jacebat: in cujus fastigio inerat aquila, ad quam ignis paulatim ascendens, illam vincula rumpentem, ut effugeret in cœlum, efficiebat: sicque defuncti imperatoris animam in cœlum fingebatur ferre: sicque consecratio seu relatio inter Divos fiebat: quod verbum seu dictio in numismate ficta refertur sic, CONSECRATIO. Cujus totam effigiem petendam esse ab Herodiano authore Græco lib. 4. jandiu in meis numismatibus admonui. Ideo hic verba ejus non operæ est pretium ut ponam. Gradibus autem quatuor fiebat tabernaculum ligneum quidem, ut in numismate apparet, quadrangula forma. Sed de his satis. Hæc igitur pauca in bonam partem accipias, percolende mi pater, quem jam jam cupio ex vultu & facie cognoscere, cùm præcipuè virtus tua ac dignitas, communisque patria Placentia me id mirum in modum facere impellant. Vale religiose Antistes, præsésque templi Divi Theodori Papiensis, méque tui amantissimum jam redama. Nono Cal. Maii. M. D. LV.

C. POSTVMI DIANA.

Constantius Landus Comes Julio Puteo S. D. P.

CVM heri in celebri pompa Tancredum Sarzanensem ex Hetruria juvenem infulis doctoreis à Francisco Alciato decoratum comitaremur domum, interque loquendum (ut fit) à te ego peterem, an quicquam novi ex Placentia urbe, (cùm nuperrimè illinc adveneris) afferres: narratísque quibusdam à te paucis, subjecisti postremò te nummum quendam argenteum, quem mihi ostenderes, tecum habere, statímque è crumena nummo tracto dedisti mihi, ut explicem, superinde dictitans te mihi illum largiri, quo à me accepto (cùm etiam munus rejicerem) ut tantum tibi morem gererem, inter-

Pag. 128.
Pag. 129.
Pag. 135.
C POSTVMI
A
CN. PLANCIVS
AED. CVR. S. C.

terpretari cœpi, illicò ac me domum proripui, historiam igitur hanc brevem, & qualemcunque tui numismatis habeto, quæ à me aliàs lecta, modò succurrit animo, meliora cùm repperero, ad te scribam: hæc nunc utcunque sunt, legito.

In numismatis tui priori parte extat imago mulieris comas in nodum conglomeratas habentis, circinis utraque tempora muliebri elegantia ambientibus, in posteriori autem parte nummi effigies seu species currentis canis adparet cum inscriptione POSTVMA. Sed & in quibusdam nummis vetustis argenteis est etiam inscriptio, C. POSTVMIVS, cum cane currente & jaculis: ut Pierius Valerianus lib. *Hieroglyficorum* V. refert, quo loco de cane narrat. Numisma autem C. Postumii argenteum ad me misit his diebus Parma Placentiam Annibal Carus à secretis nostri Ducis, vir mehercule hac tempestate admirabilis, & rei antiquariæ summus interpres, cujus ex una parte (ut interpretatur ipse) extat Dianæ imago, ex altera canis venaticus in similitudinem currentis, cum venabulo ibi jacente, literæ C. POSTVMI. ut etiam ipse Carus musis carissimus ad me missis literis significavit. Nam se contulisse retulit mihi cum Hieronymi Tagliaferri viri in literis eminentis, numismate suum Cai Postumii & cum eodem simul Athalarici Regis Gotthorum nummum. Sed ut ego, quæ de Postuma aliàs legi, hìc afferrem, & de cane hìc effícto nonnulla dicam, & si non ad veritatem numismatis hujus, ne priorem laborem à me jam susceptum perdam, admonens interim lectorem me non negare hoc numisma esse C. Postumii, & Dianæ, quæ in nummi posteriori parte sit: imo ex Pier. Val. & Annibalis Cari sententia idem probare. Hæc igitur Postuma, quæ sic in numismate efficta est, Constantii Cæsaris & Faustinæ ejus uxoris secundæ fuit filia, ejus nempè filia Constantii, qui fuit Constantini magni filius, cui in divisione imperii inter fratres Constantinum & Constantem obtigit Oriens, hanc post se reliquit Constantius, cùm adhuc prægnantem Faustinam reliquisset moriens. Ideò fortè hoc nomen sortita fuit Postuma ab accidente, quòd post mortem Constantii patris orta fuisset, hæc cùm adolevisset Gratiano Imperatori jure matrimonii copulata fuit. Qui Gratianus ex Valentiniano, & Severa matre Syrmi natus fuit, fratrem habuit Valentinianum, de quo in Codice Justiniani extat mentio, nécnon constitutio-

tutiones & ejus rescripta leguntur. Hæc Postuma aliquando à matris nomine *Faustina* dicta est, aliquando etiam à patris cognomine vocitata est *Constantia Postuma*. Solebant enim veteres Romani à parentibus suis cognomina arripere: nempè patris aut matris vestigia virtutum sectantes, familiæque nomina, arbore veluti quadam ramos fulciente latè propagantes: à memoria enim (ut inquit Hammonius in *æquivocis*) fiunt æquivoca: uti cùm quis filium suum majorum nomine vocaverit: à spe etiam fiunt, ut si quis filium philosophum sperans futurum, *Platonem* nominaverit, sæpenumero usu venit, ut quod factum à memoria est indito à spe nomini concurrat: uti cùm compertus fuerit avus tale genus studii tractasse. Nec enim hanc Postumam à gente Postumia Romæ olim celebri familia denominatam crediderim, à qua etiam A. Postumius dictator, prætor, & consul emanavit. De familia Postumia intellexisse videtur Virgilius in sexto *Æneidos* hoc versu:

Sylvius Albanum nomen, tua Postuma proles.

Vt sit *Postuma* pro *Postumia* dicta ex figura syncopæ: sic enim ille locus Virgilii exponi debet, ut de prole Postumii deque Postumia familia intelligatur, non quòd Sylvius sit proles postuma, hoc est post humum nata, ut grammatici passim ineptè interpretantur: in hoc nummo illud annotatu dignum esse opinor (modò non insit artificis mendum) *Postumam* sine flatili litera scriptam legi: sic enim in plerisque publicis spectationibus animadverti antiquis, & præcipuè in inscriptione marmoris antiqui apud vicum Galeratum Mediolani, quæ est Cai Postumii prisci in hunc modum scripta, C. POSTVMIO PRISCO C. POSTVMIVS DROMO LIBERTO PIENTISS. IN AGR. P. XXX. IN F. P. XX. Hæc Postuma pulcherrima etiam fuit mulier & venusta, nempè formositatis parentum Constantii, & Faustinæ particeps: quod autem *Postuma* sit dicta: sic enim veteres solebant nomina imponere filiis ab accidentibus vel ab ordine, sic enim *Primam*, *Secundam*, *Tertiam*, *Maniam*, *Luciam*, *Postumam*, ut Hermolaus refert in principio secundæ editionis *castigationum Plinianarum*, *Primam*, *Secundam*, *Tertiam* ab ordine procreationis, *Maniam* quòd mane, *Luciam* quod luce, *Postumam* quòd post patris mortem nati essent, appellaverunt, & his lapidum testimonia consentiunt. Sed hæc ad priorem nummi partem satis.

Quod

Quod verò currens canis in posteriori numismatis parte sit effictus, id nondum comperi, nec quicquam nunc succurrit, quod de eo loquar, nisi id fortè factum sit, quod plerique sub signo caniculæ correpti febre decedant, ut ait Artemidorus, quòd etiam inscriptio marmorea apud me indicat, cum canis imagine, vel quia Hecatæ id animal jugulabatur (ut ait Sophron) vel ut Artemidorus Daldianus lib. ij. *Onirocriticôn* cap. xj. tradit, quia canis, qui non sit venaticus, vel Melitæus, rei familiaris curam significat, quod ad numisma facere posset: cùm cura familiaris, & domus regimen ad ipsas mulieres spectet, vel ut Orus Apollo in *Hieroglyphicis* ait, quòd Ægyptii, cùm magistratum judicémve indicare volebant, canem pingebant & stolam regiam juxta jacentem: scribit etiam Julius Pollux in *Onomastico* ad Commodum Imperatorem quòd canis sectabatur Herculem, erátque mos antiquis, quòd simul cum heroibus canes in concionem ingrederentur. Hinc Virgilius poëtarum præcipuus lib. *Æneid.* viij. morem hunc innuere voluit, cùm sic cecinit,

Nècnon & gemini custodes limine ab alto
Procedunt, gressumque canes comitantur herilem.

Vel etiam canis in numismate fortè est venaticus, videntur enim ibi fixa jacere duo spicula seu jacula ea forte ratione, quòd aut Gratianus hujus Postumæ maritus, venatione se oblectaverit, aut potius, quia Constantius ejus Postumæ pater mirus artifex in sagittis jaculisve jaciundis extiterit, ut est author Eutropius lib. xj. *rerum Romanarum* in fine historiæ Constantii, febréque nimia intrinsecus exurente obierit. Cervam autem fuisse potius quis alius augurabitur, quàm quòd verè sciat ob vetustatem numismatis, in quo tamen non apparent cornua, nec cauda etiam si sit cervus, cervam tamen ponamus quòd sit, ab eo quod superius dixi, non multum variabit expositio nostra, cùm Constantius peritissimus fuerit in jaculandis sagittis; Gratianúsque venationem adamaverit, cervam tamen cum cornibus effictam vidit nemo, nisi à pictoribus, aut sculptoribus, poëtisve lusus gratia picta, sculptáve fuerit, aut per ignorantiam crassam, quæ latæ culpæ attribui solet, deliniata fuerit, quique ita crederet ridiculus fortè apud plerosque haberetur: constat enim

apud opinatiſſimos ſcriptores cervas non emittere cornua. Sicuti & à Plinio illud traditum extat, in Africa cervos non reperiri, unde mirum quod apud Virgilium in quarto *Æneid.* Aſcanius apud Dionem venari cervos dicatur, cùm tamen Plinius dicat non naſci in Africa cervos. Franciſcus etiam Petrarcha Hetruſcæ poëtices princeps ſuggillatur à viris doctis quòd in rythmo quodam dum Lauram ſuam cervæ comparat, eam duobus cornibus auratis ſibi apparuiſſe faciat, cùm illud pateat cervas non emittere (ut jam dixi) cornua, huncque errorem, ſi modo eſt error, Franciſci Petrarchæ animadvertit vir hac tempeſtate celebris in libris ſuis *de Arte poëtica* Mutius Hiſtrienſis qui & *de duello* librum conſcripſit; excuſari tamen poſſet Petrarcha tanquam Poëta, qui metaphoricôs loquutus ſit, per cornua intextas comas Lauræ intelligens, ſic enim ad ornatum comarum, quo utuntur matronæ Gallicæ, alluſit, ſic & P. Virgilius in nymphas fuiſſe Æneæ naves commutatas, more fabuloſi poëtæ deſcribit, quod tamen ridiculum apparere poſſet poëtarum artem non tenentibus, ſic enim & Pindarus in *Olympiis* ode, quæ Theroni ſcribit, ἐις θεοξένια. ita enim ibi,

Χρυσόκερων ἔλαφον θήλειαν ἄξον-
Θ᾽ ἄν ποτε Ταΰγέτα
Αντιθεῖσ᾽ Ὀρθωσίᾳ, ἔγεαψεν ἱεράν.

quo loco interpres introductam ait à poëtis cornutam cervam, cujuſmodi ea fuit, quæ Thelephum lactavit, poſitum hoc idem ab Anacreonte, ſed à Zenodoto correctum, ob vulgatam hiſtoriam, quòd in eo genere fœminæ cornua non habeant, nam quod ſcripſerat Anacreon ἄγαν ὥς ὄιάτε νεβρόν νεοθηλέα γαλαθηνὸν ὅστ᾽ ἐν ὕλαις κεροεασῆς ὑπολειφθεὶς ὑπὸ μητρὸς ἐπτοήθη, pro locutione κεροεασῆς, quod *corniger æ* ſignificat, Zenodotus is emunctæ naris cenſor ἐροέσης repoſuit, hoc eſt *deſideratæ* vel *amabilis*, ſubiungit idem interpres Pindari inventas tamen aliquando, nec incongruum eſſe aliquas habere cornua, quemadmodum in elephantis de quibus tradunt Æthiopicos & Lybicos tam mares quam fœminas habere dentes, cùm tamen in India, ut obſervavit Amytianus hujus generis fœminæ ſine dentibus conſpiciantur, & hæc quidem ex Pindari interprete animadvertit Pierius Val. lib. 7. *Hieroglyphicorum*, ubi agit de cervo. Illud hoc loco addidiſſe non erit inutile in gratiam profeſſorum Ethruſcæ linguæ, & ad

ad poëtæ locum illustrandum, cùm enim Petrarcha narrat scriptum extitisse circa torquem auream, quam collo gestabat cerva, hoc sensu, quòd nemo eam tangeret, quia libera à Cæsare facta fuisset, Cæsaríſque esset cerva, allusisse Franciscum Petrarcham ad historiam antiquissimam æneæ torquis apud Paucecios è collo cervi extractæ, in qua inscriptæ erant literæ, DIOMEDES DIANÆ. hujus rei meminit Nicolaus Leonicus Thomæus philosophus clarissimus ac doctissimus, in libro primo *variæ historiæ* cap. xcij. Illud etiam non ingratum fuerit addidisse, quòd verisimilius numismati accedit, in quo canem fuisse fictum existimamus & pro certo habemus, propterea quòd mos, consuetudóque non rara fuerit Cæsarum & imperatorum ad populi benevolentiam & favorem conciliandum venationes edere, ut ex historiarum lectione patet, tum Julii Capitolini, tum Ælii Spartiani, & ex Justiniani Cæsaris collat. 4. *in aute. de consul.* M. quidem Cicero in ea epistola M. Mario scripta lib. 7. familiarium, in qua describit quosdam ludos Romæ habitos, binas venationes narrat per quinque dies Romæ factos in admirationem vulgi & turbæ, ubi etiam hæc verba subjicit, *Quæ potest esse homini politico delectatio? cùm aut homo imbecillus à valentissima bestia laniatur, aut præclara bestia venabulo transverberatur? extrema dies venationis fuit elephantorum, in qua nulla delectatio extitit, cùm etiam misericordia quædam consecuta est, atque opinio hujusmodi quandam illi belluæ cum genere humano esse societatem.* Hactenus Cicero, apud Cassiodorum libro v. *variarum*, venationis genus & forma ferarum cum hominibus describitur, cujus verba hic adscriberem, ni prolixitatem vitare studerem. Sed studiosus unusquisque per se locum facillimè reperiet. Illud potius dicamus hoc loco, in nummo nostro currentem canem celeritatem significare, ex jaculis, quæ sunt infernè sita: unde rem properanter confectam, victoriámque cito partam (juxta augurum præcepta) indicari conjicimus, quod si cauda exporrecta, & surrecta foret, dum sequeretur prædam, aut sic temere lasciviret, ut sursum versus incurvatam haberet, portentum futuræ victoriæ designaret ex Aruspicina. Illud etiam sciendum, Prætorum, & Ædilium olim munus fuisse, ut sicut & ludorum scenicorum, ita & venationum curam haberent. Quod & Cælius apud Ciceronem lib. viij. familiarium epistolarum

innuere videtur, dum se greges pantherarum non habere scribit: in libro Græcorum epigrammatum primo, quæ his diebus mihi privatim domi interpretabatur Bartholomæus Moyranus in literis Græcis abunde versatus, necnon philosophicis præceptis ornatus, hoc carmen sanè elegans in prima pagella λέοντος φιλοσόφου, se offert, cui inscriptio est, εἰς τὸ μονημέρον. id est, in festum, seu spectaculum unius diei, id enim vox Græca significare videtur: epigramma autem hujusmodi est,

Τοξότα, πιερίδων μεδέων, ἑκατηβόλε Φοῖβε,
Εἰπὲ κασιγνήτῃ κρατερὰς ἵνα θῆρας ἐγείρῃ,
Ὅσσον ἐπιψαύσῃ μερόπων δέμας, ὅσσον ἀΰσῃ,
Λαῶν πεπταμένων ἱερὸν στόμα. μὴ γὰρ νοήσω
Ζηνὸς μειλιχίοιο λαχὼν θρόνον, ἀνέρος οἶτον.

cujus sensus talis est, *Phœbe sagittarie, longè jaculans, Pieridibus imperans, dic sorori, ut excitet validas feras, quatenus liceat leviter tangant hominum corpus, & quatenus ad clamorem & voluptatem populus magnum os aperiat, ne ego intelligam, qui sortitus sum Jovis placidi thronum, alicujus viri interitum.* Hoc autem epigramma sic nos vertimus in Latinum carmen, non ut verbum verbo redderemus, sed ut tantùm sententiam ad libitum nostro carmini accommodaremus sic:

Phœbe, procul jaculans, idemque sagittifer, ora
Ut Diana feras è sylvis excitet acres
Cæsaris in laudem, populi plausumque potentis.
Quæ tamen haud feriant jaculantis corpus inultæ,
Nam Deus in terris facit hæc spectacula Cæsar.

Sciendum est nonnullos viros doctissimos illud epigramma Græcum tribuere Leoni philosopho, Cæsari ac imperatori, qui post defunctum Macedonem Imperatorem, Romanum imperium susceperit, dictum *philosophum* propter singularem eruditionem. Ideóque authorem hujus epigrammatis, ζηνὸς μειλιχίοιο λαχὼν θρόνον. hoc est *Jovis suavis* seu *mitis thronum tenentem in terra*, eundémque edidisse spectaculum. Ad hanc autem rem vidi his diebus proximis argenteum numisma antiquum & pulcherrimum Gnei Planci Ædilis curulis quasi nuper cusum, quod M. Antonius Pectius Joannis Vamptæ Pectii senatoris Mediolanensis nepos, adolescens optimus mihi

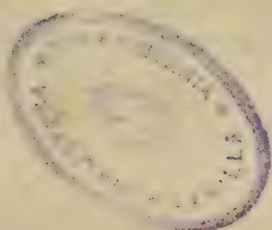

Pag. 135.

mihi ostendit, in cujus nummi primo latere erant hæ literæ, GN. PLANCVS AED. CVR. S. C. in posteriori autem latere erat cervus cornibus eminens, ac inibi arcus & sagitta, quodam vinculo ad jaciendum apto, erat autem Gnei Planci imago pulchri juvenis, capillis longis collum ambientibus usque ad humeros, quodam veluti pileo caput obnubente, ac sub pileo aliud quiddam præ se ferente: quod numisma fortè aliás, cùm aliquid ad rem legero, sum interpretaturus, sat fuerit ostendisse nunc munus Ædilium Curulium fuisse circa venationes; & hæc jam dixisse, quæ ad numisma nostrum facere possunt, sufficiat, ut hi plebei homines, qui hodie tractant hujusmodi nummos antiquos, horúmque sunt helluones, sciant in posterum non cujusvis esse homuncionis historias reconditas in ære, & antiquitatem excutere: sed nec mediocriter eruditorum virorum, at doctissimorum & excellentium.

COMMODI IMPERATORIS VENATIO.

IN Commodi Imperatoris numismate, quod his proximis diebus ostendit mihi Tiberius Decianus Utinensis Jurisconsultus, & professor in manè Patavii publicus, uti doctissimus, ita antiquitatis summus indagator, ac observator, ista fuerunt: ex altera parte clava erat effícta, quam circum literæ hæ legebantur, HERCVLES ROMANVS. In altera parte Commodus insidebat equo, qui speciem currentis habebat, atque jaculo feram vulnerabat in ipso pectore: quid autem hæc omnia hoc in pulcherrimo numismate descripta sibi vellent, cùm à me peteret Decianus, dixi tunc, historiam apud Herodianum lib. j. hujus rei extare, cúmque domum me contulissem, Herodianum eo loco, quo de Commodo meminit, perlegi: hícque verba, quæ ad numisma faciunt, posui, ut facilius quisque perciperet, ex historiis omnia præteritæ ætatis acta cognosci posse: verba autem hîc quæ Politianus è Græco transtulit, apposuisse operæpretium fuerit, cum ad manum codicem Græcum habere non possimus. Scribit igitur Herodianus lib. 1. historiæ de Imperio post Marcum, sive de suis temporibus, hunc ferè in modum, *Eò vecordiæ petulantiæque processit, ut paternum primò cognomen repu-*

repudiaret, ac pro Commodo Marci filio Herculem Jovis filium jusserit appellari, depositóque Romanorum principum cultu, leonis pellem substerneret, manúque clavam gestaret, simul purpureas sibi atque auro intextas vestes circundaret, non sine omnium irrisione: quippe eodem schemate, & fœminarum luxum & heroum virtutem repræsentabat. Commodum etiam fortitudinem suam in perimendis feris publicè ostendisse, ac peritiam sagittandi, ac jaculandi habuisse, idem Herodianus est autor: si quidem cum temperare sibi non ultra posset, publicè spectacula edere professus, omnes se sua manu feras occisurum pollicebatur, & cum fortissimis quibusque juvenum singulari certamine depugnaturum. Nam ita certa illi esse manus dicebatur, ut quodcunque destinaret, jaculo sagittáve contingeret. Erant cum illo assiduè Parthorum lectissimi sagittarii, ac Numidæ jaculatores, quos ille tamen omnes longè artificio superabat. Idem etiam Herodianus refert, nudum ingressum esse Amphitheatrum, sumptísque armis numeros gladiatorios implevisse. Id verò triste Romano populo spectaculum visum, nobilissimum Imperatorem post tam multos parentis sui, majorúmque triumphos non quidem adversus belluas arma capere militaria, vel Romanorum Imperio congruentia, sed amplissimam dignitatem turpissimo fœdissimóque cultu contaminare. Nec mirum esse debet, quòd sagittandi Commodus peritus esset, cùm & gladiatoriis pugnis Romanum Imperium attriverit, cùm ex Faustina Antonini Pii Imperatoris filia, Marci verò uxore, quæ cujusdam gladiatoris amore fuerit capta, dicatur ex concubitu illius gladiatoris natum mox Commodum, quod etiam à Julio Capitolino relatum extat: cùm tamen idem Capitolinus ex vulgari fabella circunlatum hoc asserat, qui etiam dicit quòd appellatus est *Hercules Romanus*, qui feras Lanuvii in Amphitheatro occidisset: ferunt etiam eundem Commodum se Alexandrum appellari voluisse: illum nempe cognomento Magnum Philippi Macedonum regis filium. Cujus rei etiam testis est numisma ab eo percussum, quod apud eundem Decianum vidimus. Doctissimus etiam vir noster Robortellus Utinensis, & hac ætate unus, qui rem literariam maximè adjuvat, de Commodi peritia sagittandi, & hujusmodi, quæ de eo diximus, multa affert ex Herodiano Græco numisma adducens: hæcque in annotationibus suis. Illud ampli-

Pag. 137
IMP GORDIANVS PIVS FEL AVG
VIRTVTI AVGVSTI
AEQVITAS AVGVSTI
S C
AEQVITATI AVGG
AEQVITATI PVBLICAE
S C
Pag. 141.

amplius adjecero, cum Romæ essem, quingentesimo quadragesimo quinto supra millesimum, me in porticu conservatorum Imperatoris Commodi ingens caput æneum vidisse, de quo Lampridius ita meminit, *Colossi caput depressit quod erat Neronis, ac suum imposuit & titulum more solito subscripsit.*

GORDIANORVM VIRTVS ET AEQVITAS.

FRANCISCVS Valla Novariensis juvenis elegans, qui juri civili operam Ticini navat, mihi familiaris factus cùm me numismatibus veterum delectari persensisset, dono dedit quinque nummos perantiquos æreos, tres erant Gordianorum Cæsarum effigie insigniti, duo reliqui Constantini Magni, & cujusdam regis Ferrandi. Sed (ut puto) hujus postremi est recens memoria: nempe, ut libet conjectari ex regibus Neapolitanis, inibi est equus ubi sunt verba, AEQVITAS REGNI cum litera T. Sed ut, in præsentia de Gordiano (nam eadem videtur esse imago, licet quod non me latet, tres fuerint Gordiani) nonnulla dicamus. Prius hic notas, ac signa eorum numismatum ponemus, dein, quæ apud historicos de eisdem legerimus, apponemus. Notæ hæ igitur fuêre in effigie Gordiani, IMP. GORDIANVS. PIVS. FEL. AVG. à latere erat ejusdem Cæsaris virtus, humana effigie sculpta, sed nuda, innixa verò cubitum dextrum clavæ, sinistram manum in latus, his verbis VIRTVTI AVGVSTI. S. C. in altero ejusdem Gordiani Augusti numismate, in latere erant verba hæc, AEQVITAS AVGVSTI. S. C. ibi effícta erat mulier habens in altera manuum geminas lances seu libram, in altera Cornucopiæ gestans, in tertio ejusdem Cæsaris signo, quod posterior pars ostentabat, erat hominis imago, quæ videbatur nescio quid jactare seu jaculari, ibique canis specie currentis fuit, cum his literis, VIVE FAELIX. quæ quidem omnia satis pulchra, moverunt me, ut impræsentia aliqua hîc describerem, quæ Julius Capitolinus in vitis Gordianorum memoriæ mandavit. Gordianus igitur senior natus est ex patre Metio Marullo, matre Ulbia Gordiana: originem paternam ex Gracchorum genere habuit, maternam ex Trajani Imperatoris patre, avo, proavo Consf. socero,

prosocero, & item alio prosocero, & duobus obsoceris Conss. ipse Consul ditissimus ac potentissimus Romæ Pompejanam domum possidens in provinciis tantum terrarum habens, quantum nemo privatus, ipse ex consulatu, quem egerat cum Alexandro, ad proconsulatum Africæ missus est, ex S. C. adolescens cùm esset Gordianus hic poëmata scripsit, quæ suo tempore extare refert Capitolinus, & cuncta illa, quæ Cicero ex Demetrio, & *Aratum* & *Alcyonas*, & *Uxorium*, & *Nilum*, quæ quidem ad hoc scripsit, ut Ciceronis poëmata nimis antiqua viderentur: scripsit etiam *Antoniniados*, hoc est, Antoninum Pium, & Antoninum Marcum versibus disertissimis, libris triginta vitam illorum, & bella, & publicè, privatímque gesta perscribens: adolescentulus etiam controversias declamavit in Athenæo: audientibus etiam Impp. suis, scripsit etiam laudes Antoninorum soluta oratione,eorum autem qui ante eum fuêre, tantum autem Antoninos dilexit, ut sibi quoque Antonini nomen ascripserit, etiam filium eodem nomine illustravit, proconsul Africæ destinatus fuit cùm annum ageret circiter octogesimum, sed ante multarum provinciarum rector fuerat, atque in maximis spectatus negotiis, ut scribit Herodianus author Græcus: ideo virum nobilem, magnanimum, disertum, justum, continentem, bonum Gordianum, in quadam epistola ad senatum Romanum scripta, Alexander Severus appellat: quinetiam alii Scipionem, alii Catonem, multi Mutium, ac Rutilium, aut Lælium sua tempestate nuncupare sunt soliti: fuit autem Gordianus senior longitudine quidem Romana, canicie decora, & pompali vultu: ruber magis, quàm candidus, facie bene lata, oculis, ore, fronte verendus. Corporis qualitate subcrassulus, moribus ita moderatus, ut nihil possis dicere, quod ille aut cupidè, aut immodestè, aut nimiè faceret: affectus suos unicè dilexit, filium, & nepotem ultra morem, filiam, & neptem religiosè, Socero suo Annio Severo tantum detulit, ut in familia ejus quasi filium migrasse se crederet, ut nunquàm cum eo laverit, nuncquàm illo præsente sederit, ante præturam consul cùm esset, aut in domo ejus semper mansit, aut si in Pompejana domo ad illum vel manè, vel sero processit: vini parcus, cibi parcissimus, vestitu nitidus, lavandi cupidus, ita ut iiij. & v. in die lavaret æstate, in hyeme secundo: somni plurimi, ita ut in tricliniis, si fortè apud

apud amicos ederet, etiam ſine pudore dormiret: quod videbatur facere per naturam non per ebrietatem, atque luxuriam. Vulcatius Terentianus, qui ſui temporis ſcripſit hiſtoriam, refert Gordianum Seniorem Auguſti vultum ſic repræſentaſſe, ut & vocem, & morem, & ſtaturam ejuſdem oſtentare videretur. Filium verò Pompeio ſimillimum viſum, quamvis Pompejus obeſi corporis fuiſſe denegatur. Nepotem autem ejus imagines Scipionis Aſiatici retuliſſe. Gordianum autem cum filio Auguſtos Senatus appellavit, ut ex S. C. apparet à Julio Capitolino relato: ubi acclamatio ejuſdem Senatus in hæc verba, *Gordiane Auguſte Dii te ſervent feliciter. Imperatores, cum filio imperes, Gordiani Auguſti Dii vos ſervent, ambo feliciter agatis, ambo feliciter imperetis, Nepoti Gordiani præturam decernimus. Nepoti Gordiani conſulatum ſpondemus. Nepos Gordiani Cæſar appelletur. Tertius Gordianus præturam accipiat.* Auguſtos eoſdem Gordianos vocatos, idem dicit Capitolinus in *Maximo* & *Balbino*. Sed boni mores Gordiano nihil profuerunt, nihil etiam benevolentia Senatus P. Q. Romani, quæ eum extulit, propterea quòd furorem & impetum Maximini amplius reſpublica ſuſtinere non poſſet: & quamvis vita venerabilis cum Platone ſemper, cum Ariſtotele, cum Tullio, cum Virgilio, cæteríſque veteribus ageret: alium tamen, quàm merebatur, exitum paſſus eſt. Nam eum laqueo vitam finiviſſe ferunt, acri dolore percitum, ne in manus hoſtium, & vincula incideret, cùm modicas vires ſuas, Maximini autem magnas, & Punicam Afrorum fidem conſideraret. Hunc poſt mortem cum filio ſenatus inter divos retulit: &, ut dicit idem Capitolinus in *Maximo* & *Balbino*, prima relatio fuit principum, ut duo Gordiani divi appellarentur, aliqui unum appellatum, ſeniorem videlicet putant. Sed ego in libris quos Junius Cordus affatim ſcripſit, legiſſe memini, ambos in deos relatos: ſiquidem ſenior laqueo vitam finivit, junior autem in bello conſumptus eſt. Qui utique meretur majorem reverentiam quòd eum bella rapuêre. Imperavit verò anno uno menſibus ſex cum filio. Sed ut & aliquid Junioris Gordiani referatur, hîc Gordiani ſenis proconſulis Africæ filius, qui cum patre, & ab Afris, & à Senatu Auguſtus appellatus eſt, literis, & moribus clarus fuit, præter nobilitatem, quam, ut nonnulli, ab Antoninis (ut plurimi, ab Antoniis) duxit. Natus patri primus

mus ex Fabia Oreſtilla Antonii pronepote: unde Cæſarum familiam contingere videbatur. Primis diebus ſui natalis appellatus eſt *Antoninus*, mox *Gordianus* haberi cœptus, in ſtudiis graviſſimæ opinionis fuit: forma conſpicuus, memoriæ ſingularis fuit, bonitatis inſignis, adeò ut ſemper in ſcholis, ſi quis puerorum verberaretur, ille lachrymas continere non poſſet. Sereno Sammonico, qui patri ejus amiciſſimus, ſibi autem præceptor fuit, nimis acceptus, & carus uſque adeò, ut omnes libros Sereni Sammonici patris ſui, qui cenſebantur ad XL. & duo millia, Gordiano minori moriens ille relinqueret, quod eum ad cœlum tulit: ſiquidem tantæ bibliothecæ copia, & ſplendore donatus in famam hominum literatorum decore pervenit. Quæſturam Heliogabalo authore promeruit, Præturam Alexandro authore urbanam tenuit: in qua adeò ſe bene geſſit, ut nulla mora ad conſulatum pervenerit, quem ſerò pater acceperat: fuit vini cupidior, ſemper tamen undecunque conditi nunc roſæ, nunc maſtichæ, nunc abſynthii, cæteríſque rebus, quibus gula maximè delectaretur, cibi parcus. Mulierum cupidiſſimus fuit adeò, ut xxij. concubinas habuiſſe fertur, appellatuſque eſt ſui temporis Priamus, quem vulgò jocantes, quod eſſet naturæ propenſioris in Venerem, *Priapum* non *Priamum* ſæpe vocitarent: vixit in delitiis, in hortis, in balneis, in amœniſſimis nemoribus: veſtitu cultiſſimus fuit, ſervis, & omnibus ſuis carus. Quin & ſenex pater Virgiliana carmina, quæ in *Æneidos* vj. ſunt, cum mortem filii auguraretur, ſæpe recitaſſe perhibetur:

Oſtendent terris hunc tantùm fata, neque ultra
Eſſe ſinent, nimium vobis Romana propago
Viſa potens, ſuperi, propria hæc ſi dona fuiſſent.

Hujus Gordiani Junioris extant, & ſoluta oratione, & verſibus ſcripta, quæ ab ejus affinibus ſolebant frequentari, hominem ingenioſum præ ſe ferentia, ſed luxuriantia, ſuúmque ingenium diſcernentia. Pomorum & olerum avidiſſimus, fuit in reliquo genere ciborum parciſſimus: erat & corporis vaſti, quare ad frigida magis vergebatur: & hæc quidem in junioris Gordiani mores, & vitam ex Julio Capitolino, quam in compendium redigere volui, ne & librum conſcriberem dum numiſma interpretamur, & ne omnia, quæ legi apud eundem Capitolinum poſſunt, viderer velle exſcribere: nec

nec quisquam ideo vituperet hunc laborem nostrum, si omnia, quæ hîc dixi, ex Julio Capitolino volui desumere, cum si eadem voluissem scribere, mehercle meis verbis potuissem, & facillimum mihi id fuisset, cùm & ab Herodiano Græco historico potuissem transferre. Sed cùm Latinè esset explicandum, quanto melius fuit redigere in summulam hæc omnia pertinentia ad horum Gordianorum mores, genus, vitam, & hujusmodi reliqua, quæ copiosè & prolixiusculè enarrat Capitolinus, quàm novas voces, nova orationis vocabula, & dicendi inusitatam rationem finxisse, quæ omnia fugienda sunt, ab his præcipuè, qui historiam regum, Cæsarum, & magnorum virorum mores, & vitam enarrant: boni igitur æquíque consulant has nostras lucubrationes studiosi, & verè literarum amatores, qui ut tantummodò bonas literas ediscant, laborant: non ut assidui fiant, non ut lucro hiantes, scientiam venundant. Quod spectat ad æquitatem nummo insculptam, & Cornucopiæ, omnia per se patent: æquitatem verò deam coluerunt Romani illíque sacra fecerunt, æquitas autem est blandior ac placidior Justitia, quam habere ante oculos judicem semper jura præcipiunt, æquitas etiam in jure civili maximè spectatur, & ex bono & æquo sæpe judices sententias proferunt. Publicam æquitatem sic fictam vidi, erant tres mulieres mitratæ, & palliatæ, media spectabat dextram, & à læva spectabatur; omnes læva copiæ cornu, dextra libram habentes, ante pedes acervum: privatam æquitatem sic effictam vidi, erat mitrata palliatáque, astans, libram dextra tenens, hastam læva. De fœlicitate autem Augusti, quam notæ signatæ præ se ferunt in S. C. apud Capitolinum fit mentio, & nos in numismate quodam de ea diximus, hæc ideò sufficiant. Nudi autem hominis stantis, & clavæ innitentis, procul dubio Herculis imago fuit, quæ in clarorum virorum triumphis, & ad honorem sic effingi consuevit, quod Hercules heros virtutum præclarissimus, ac præstantissimus fuerit, & inter deos relatus, viámque arduam, quæ ad virtutem tendit, primus præmonstraverit, ut est apud Xenophontem, quod & Cicero in libro primo *Officiorum* rèfert.

In nummo argenteo, quem paulò antè quàm hæc scriberem cudi fecit OCTAVIVS FARNESIVS, princeps Romanæ juventutis optimus, mox excellentissimus Dux, imago insignis fuit ipsius Du-

cis, in primo orbe cum hac inſcriptione, OCTAVIVS FAR. PAR. E. PLA. DVX. II. in tergo autem nummi fuit ſignum Herculis, cum clava in manu, & Leonis pelle accincti, his Græcis notis:

ΡΗΙΔΙΗ ΔΗΠΕΙΤΑ ΠΕΛΕΙ ΧΑΛΕΠΗΠΕΡ ΕΟΥΣΑ.

hoc eſt, *facilis autem poſteà eſt, difficilis quamvis exiſtens.* verſiculus eſt enim Heſiodi poëtæ in lib. Ἔργα καὶ ἡμέραι id eſt *opera, & dies.* cujus verſiculi ſententiam Cicero libro vj. *epiſtol.* ſcribens Leptæ, admonet ejus filium ſuaviſſimum (licet maturitas ætatis abſit) ut ediſcat, & habeat in ore. Extat & in Petri Coſtalii Pegmatum nuper impreſſo libello, epigramma cum enarrationibus in Herculem adhuc juvenem, quod Juventus virtuti initianda eſt, ſic,

Dum vitam primùm ingreditur Tyrinthius heros,
Valde animi pendens conſtitit in bivio,
Hic via ſe partes coràm findebat in ambas,
Quæ dubii excruciant fortia corda ducis:
Vna voluptatis longo latiſſima calle.
Altera virtutis margine clauſa brevi.
Sed pius Alcides, nulli virtute ſecundus,
Arctum virtutis ſe dedit in gremium.
Scilicet hæc iſta eſt ineuntis ſemita vitæ:
Nam virtus hominem ſola beare poteſt.

Cornucopiæ autem ſignum ex pace ubertatem naſci procul dubio oſtendit ex Amalthea capra: quod & M. Antonius Flaminius in elegantiſſimo, ac perculto epigrammate, hoc pacto ad Alexandrum Farneſium Cardinalem ampliſſimum ſcriptum teſtatur:

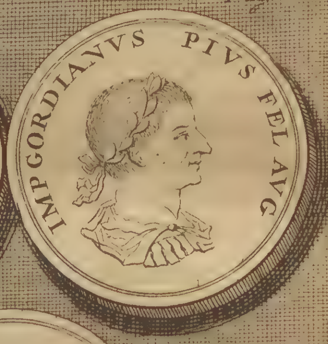
Ecce venit properans pleno latiſſima cornu
Copia, quam ſequitur dulcis, & alma quies.
Illa timere famen diram vetat, altera mandat
Vt Phœbo, & Muſis otia digna colam.

Quod autem ad effigiem canis currentis ſpectat, & hominis ſpiculum jacientis, non multum abeſt ab iis, quæ in Poſtumæ nummo exaravi: ideò hoc loco, non amplius eſt opus quod repetam, cùm reliqua à me expoſita numiſmata brevi in lucem ſim miſſurus: ideo hic etiam numiſma hujuſmodi ut poneretur nunc curavi.

GOR-

SECVRIT PERPET
S C

IMP GORDIANVS PIVS FEL AVG

SECVRITAS·P·R·

SECVRITAS P·R·
S·C·

SECVRIT ORBIS

GORDIANI SECVRITAS.

IN numiſmate æreo Gordiani Junioris, quod mihi dono dedit Bernardus Chriſtianus, Papienſis, erant verba hujuſmodi in altera parte IMP. GORDIANVS PIVS FEL. AVG. in altera parte erat imago mulieris ſtolatæ ſtantis, in altera manu haſtam tenentis, altera cubito columellæ innitentis cum hac inſcriptione, SECVRITAS PERPETVA. S. C. In Neronis, Othonis, & Titi numiſmatibus, duobus æreis ſcilicet Neronis & Titi, Othonis autem aureo hæc fuit inſcriptio, SECVRITAS AVG. S. C. II. & hæc quidem in Neronis, cujus fuit hæc imago, Mulier ſedens cum arula, & face ante arulam, cubito ſolo innitens, altera manu haſtam tenens. In Othonis aureo numiſmate, ubi inſcriptio SECVRITAS P. R. fuit, erat imago mulieris ſtantis cum corona in altera manu, & quæ in altera haſtam tenebat. In Titi æreo numiſmate, ubi fuit inſcriptio, SECVRITAS P. R. S. C. erat imago mulieris ſedentis, cum arula ſeu foculo ſertis redimito, quæ innitebatur cubito ſolio, & in altera manu haſtam geſtabat, & hæc quidem numiſmata horum Cæſarum ità fuerunt effićta. Quid autem ſibi vellet hæc ſecuritas totiens in his numiſmatibus repetita, ſæpe & diu anxius fui, & à me diligenter quæſitum fuit, donec tandem memini me apud Ulpianum Juriſconſultum lib. *Pandectôn* xlviij. titulo, *ad legem Majeſtatis*, quid tale de Securitate legiſſe, itaque ea verba, quæ ibi ponuntur, hic ſubſcribere volui, ut ſi quid ad hanc rem fecerit, me non fruſtra hunc laborem ſuſcepiſſe pœniteat, & quicquid ſit, utile tamen lectori futurum. Scribit Ulpianus igitur hunc in modum, *Majeſtatis crimen eſt illud, quod adverſus P. R. vel adverſus ſecuritatem ejus committitur, quo tenetur is, cujus opera dolo malo conſilium initum erit, quo obſides iniuſſu principis intercide-rint: quo armati homines cum telis, lapidibúſve in urbe ſint, conveniántque adverſus rempublicam, loca occupent, vel templa*, & reliqua, quæ ſequuntur ibi. Sed & in Codice Juſtiniani lib. ix. titulo *de Nili aggeribus non rumpendis*, fit mentio de Securitate, nam Imperatores Honorius & Theodoſius A A. ità ſcribunt Athemio: *Si quis poſthac per Ægyptum intra xij. cubitum fluminis Nili valla fluentis de propriis ac vetuſtis uſibus præter fas prætérque morem antiqui-*

tiquitatis usurpaverit: flammis eo loco consumatur, in qua vetustatis reverentiam, & propemodum ipsius imperii securitatem appetierit. Videant igitur legulei & togati vultures, qui regnare solent in foro, num & leges veterum Jurisconsultorum solum ad eos spectent, an etiam ad antiquitatem excutiendam bellissimè faciant, cùm & ex eorum Latinis dictionibus, & sæpè una vocula res tota declaretur, & intelligatur: & si ex ignoratione hujus verbi Accursius lapsus sit, ut illa tamen ætate, in qua vixit, venia dignus existimari possit à doctioribus. Sed hîc ex auctoribus antiquis de securitate aliquos locos recolamus. Et de hac in primis Cato ad Ciceronem in epistolis famil. sic meminit, *Valde & nos dilige, & instituto itinere, securitatem diligentiámque sociis & Reipublicæ præsta.* Seneca lib. x. *epistolarum, Hi* (inquit) *quibus ad propositum bene vivendi aditum confert securitas publica, necesse est authorem hujus boni, ut parentem colant.* Suetonius in *Julio Cæsare* ità meminit, *Ad securitatem ergo posteri temporis in magno negotio, habuit obligare semper annuos magistratus & è competitoribus non alios adiuvare, aut ad honorem pati pervenire, quàm qui sibi pepigissent, propugnaturos absentiam suam, cujus pacti non dubitavit à quibusdam jusjurandum atque etiam Syngrapham exigere.* Idem Suetonius in *Augusto, urbem adeo excoluit, ut jure sit gloriatus marmoream se relinquere, quam lateritiam accepisset: tutam verò quantum provideri humana ratione potuit, etiam in posterum præstitit.* De securitate verò Neronis, Juvenalis in octava Satyra hunc in modum meminit,

Maturus bello Armeniæ Syriæque tuendis
Amnibus & Rheno atque Istro præstare Neronem
Securum valet hæc ætas.

Julius Capitolinus in *M. Antonino Philosopho* inquit, *sed interpellavit istam felicitatem securitatémque imperatoris prima Tyberis inundatio:* idem autor in *Antonino Pio: Et qui ritè comparetur Numæ, cujus felicitatem, pietatémque, & securitatem, cæremoniasque semper obtinuit.* Trebellius Pollio in *Claudio: Hoc totum ad Claudii gloriam pertinet. Claudius & securitate Rempublicam, & opulentiæ nimietate donavit:* & paulò pòst: *Ubique auspiciis Claudianis victi sunt Gotthi prorsus, ut jam tunc Constantio Cæsari nepoti futuro videatur Claudius securam parare Rempublicam.* Sed hoc
loco

loco non erit incongruum ſi & memoriam vetuſti marmoris Romæ repertam appoſuerimus ad hanc rem de ſecuritate facientem, quam mihi dono dedit, amicitia ſtudiorum Patavii mihi conjunctiſſimus factus in utraque lingua optimè verſatus VINCENTIVS CATVS, Vicetinus adoleſcens bene literatus & candidiſſimis moribus ornatus, quem ob eximiam quandam ac propè divinam ejus indolem hîc libenter commemoro, cùm mihi ejus familiaritas, cùm de præſtantibus literarum ſtudiis loqueremur, nunquam tædio fuerit, imò ſuavitatem maximam uterque noſtrum in loquendo ac ratiocinando caperemus. Sed jam præſtat hîc veterem memoriam ſcribere,

SECVRITATI COGNATIONIS SVAE FORTVNATVS AVG. L. VERIVS PATERNVS AB EPISTOLIS ACCENSVS PATRON. DIVO AVG. VESPASIANO LICTOR. AVG. VIA. ‡ HONOR. * DEC. COS. ET PR. SIBI ET EPAPHRODITO AVG. L. AB EPISTOLIS FRI SVO.

In breviario Theodoſii Imperatoris ſub diſpoſitione comitis rerum privatarum domus divinæ, mentio eſt officii, quod ſpectat ad eum comitem, quod primi ſcrinium ſecuritatum vocatur. Securitatem autem hanc Græci ἄδειαν vocant, & ἀμεριμνίαν, atque etiam ἀσφάλειαν. Cicero *de Finibus Bonorum & malorum* ἐὐθυμίαν Democriti *ſecuritatem* appellat his verbis, *Democriti autem ſecuritas, quæ eſt animi tanquàm tranquillitas, quam appellat euthymiam, eò ſeparanda fuit ab hac diſputatione, quia iſta animi tranquillitas eſt, ea ipſa beata vita.* Securitas curæ & anxietati opponitur: *ſecurus* ſeorſum à curis eſt, ἀμερίμνως ἔχων. qui ſcilicet vacat perturbationibus animi: hoc eſt εὐθύμως ἔχων καὶ ἀπαθῶς, qualis eſt illa Democriti, ſed ſecuritas Reipublicæ eſt ἀσφάλεια, cùm ſcilicet ſtatus Reipublicæ ità compoſitus eſt, ut nulla ex parte periculum imminere videatur, nec ſit metus belli externi aut inteſtini, & ità his numiſmatibus accipi debere puto, & quemadmodum accepit Vlpianus in dicta lege. Sed jam videamus hoc Hieroglyphicum ſecuritatis, & apud Aegyptios, quorum mos fuit per ſigna animantium diverſorum res ipſas oſtendere: & Orus Apollo lib. quidem ij. *Hieroglyphicôn* ſcribit hoc pacto, Ægyptios ſecuritatem ſignificaſſe, ut os coturnicis pingerent. Nam hujus animalis os, non temerè patitur: per Anthiam piſcem illud etiam oſtendebant Aegyp-

gyptii, ut ſcilicet ſecuritas à periculorum omnium timore libera proponeretur. Nam, ut refert Ariſtoteles lib. ix. cap. xxxvij. *de Hiſtoria animalium*, quo loco ſit Anthias nullam ibi belluam eſſe confeſſum eſt, quo jam indicio ſecurè ſpongiatores urinantur, & ſacrum hunc piſcem ob eam rem nominant. Sed id caſu ſic evenire dixerim, quomodo & ubi ſit limax neque ſus eſt, neque perdix, omnes enim limaces ab his eduntur. Quomodo autem Anthias hic piſcis capiatur oſtendit Plinius lib. *hiſtoriæ natural.* ix. cap. LIX. ἀνθίας dicitur à Græcis ἱερὸς ἰχθὺς, dicitur & καλλίχθυς, id eſt *pulcher piſcis* & καλλιώνυμος, id eſt *pulchri nominis*. Hujus autem piſcis quatuor ſpecies ponit cum ipſis imaginibus Gulielmus Rondelettius lib. vj. *de piſcibus marinis*, cap. xj. & xij. & xiij. & xiiij. quibus locis de hoc piſce diſputat nonnulla: & authorum locos reſtituit. Sed jam huic de ſecuritate capiti finem imponamus, numiſmata quorundam prius imperatorum referentes, in quibus ſculpta erat ſecuritas. In nummo Neronis dea eſt ſella ſedens dextera manu ad aurem appreſſa, ſiniſtra trophæum in virgula tenens, crure ſiniſtro, quàm longum eſt exporrecto, cujus inſcriptio eſt, SECVRITAS. In altero ejuſdem Neronis Dea ſedens, ara ante poſita, radium læva tenet, dextera caput ab occipitio ſuſtentat, inſcriptio verò nummi SECVRITAS. In nummo vero M. Jul. Philippi Aug. dea ſedet, dextraque ſagittam tenet, lævam ſupra caput tollit innixam ſellæ: inſcriptio SECVRIT. ORBIS. In nummo Antonini Pij. Aug. Brit. Dea ſedens cum radio in læva, dextra capiti & ſellæ innititur: inſcriptio SECVRITATI PERPETVAE. In nummo Lucillæ Auguſtæ nutrix eſt ſedens, tribus infantibus appoſitis, quorum unus lactens in gremio eſt, duo ante pedes unà colludunt, inſcriptio SECVRITAS. In nummo circa quem literæ ſunt IMP. M. OTHO CAESAR. AVG. TR. P. à læva dea ſtans, quæ læva ſcipionem tenet, dextera aquilam, literæ, SECVRITAS P. R. In aliquibus nummis eſt videre columnam ad ſecuritatem additam, ut eſt in eo quem IMP. CAES. VAL. HOS. MES. QVINTVS AVGVSTVS cuſit: ibi enim muliebre ſignum molli & enervato habitu ſtans, læva columellæ innititur, dextera palmæ ſurculum tenet ſupra verticem exporrectum, inſcriptio, SECVRITAS AVG.

Pag. 147.

AVG. Quæ quidem ſpecies cùm fortè antiquitus fieri ſoleret, (ut ait Pierius Valeria. lib. *Hieroglyphicôn* xlix.) facile credendum *purpureos tyrannos* hinc ab Horatio dictos. Metuere fortunam ſtantem columnam, injurioſo ne pede proruat, atque ità ſublimi dejiciantur loco: ex hac imagine firmitatem ſecuritatis, & ſecuritatem ex columna & palma firmam, facilè quis in ædibus ſuis pingi curaverit, qui hoc aliquo hieroglyphico oſtentare voluerit. Securitatem in alio nummo veteri ſic effictam vidi: erat taurus ſtans ſupra humeros ſtellam, & intra cornua habens, ante ſe gallinam alas explicantem cum hac inſcriptione, SECVRITAS REIPVBLICAE. alio etiam modo vidi ſecuritatem ſignatam ſic (prout Franciſcus à Villa Medicus inſignis Placentinus mihi oſtendit) ſedens erat pallio cadenti, mitrata, læva occiput tangens, dextra ſceptrum fultum ventri tenens, ante ſe aram ardentem, & facem habens. Et hæc de ſecuritate ſatis, quam præpotens Deus urbi Placentinæ, & noſtro Duci Farneſio OCTAVIO perpetuam præſtare dignetur. In aureis quibuſdam nummis, quos Octavius Farneſius dux noſter cudi fecit, ineſt ſecuritas, mulier ſedens liliolo in caput imminente haſtamque lilii manu cum arula, ſeu foculo ante ſe habens, his notis (A) SECVRITAS. P. PARMAE. 1553. in alia parte eſt inſigne ipſius ducis, nempe claves illæ pontificiæ unà cum tentorio & ſex liliis hincinde expreſſis: corona totius clypei apicem obtinente, hac inſcriptione, OCT. F. PARM. ET PLAC. DVX. II.

JVLIAE MAMMEAE AVG. FELICITAS PVBLICA.

VIDIMVS Patavii apud Alexandrum Baſſianum antiquarium, amicum noſtrum, & ipſi in numiſmatibus antiquis, Felicitatis effigiem, & præcipuè in Juliæ Mammeæ Aug. in cujus tergo fœmina erat in ſolio ſedens, dextera caduceum, ſiniſtra grande cornucopiæ tenens, cum hac inſcriptione, FELICITAS PVBLICA. de hac meminit Plinius lib. xxxv. *Natural. hiſto.* cap. xij. his verbis, cùm de Archeſilao præſtantiſſimo ſtatuario loquitur: *deinde eidem à Lucullo H. S. LX. ſignum fœlicitatis locatum,*

tum, cui mors utriusque inviderit : meminit & Divus Augustinus lib. *de Civitate Dei: L. Licinius Lucullus anno ab V. C. DCLVI. Cos. cum L. Cotta construi curavit eidem Fœlicitati ædem:* refert Marlianus lib. *Topographiæ* 4. Fœlicitatis templum in exquiliis fuisse: idque postea à Nerone domum auream extruere parante, combustum: quòd fœlicitas sedeat in solio, magna fuit populi Romani in Augusto fiducia, ut se sub eo principe nimium fœlicem existimaverit, cùm per Valerium Messalam eodem mandante populo, *Bonum*, inquit, *faustúmque sit tibi, domuique tuæ Cæsar Auguste, sic enim nos perpetuam fœlicitatem Reipublicæ, & læta huic precari existimamus, Senatus te consentiens cum Populo Romano, consalutat patriæ Patrem.* Cui lachrimans respondit Augustus his verbis, *Compos factus votorum meorum, Patres conscripti, quid habeo aliud Deos immortales precari, quàm ut hunc consensum vestrum ad ultimum vitæ finem mihi perferre liceat.* Hæc Suetonius in *Augusto.* Quid caduceus in dextra, quid in sinistra Cornucopiæ designent, alibi explicavimus: nempe in expositione sepulchri marmorei clarissimi Andreæ Alciati, quam brevi in lucem dabimus, cùm jam sit ad finem penè perducta.

M. VALERII ACILII III. VIRI VIRTVS.

IN M. Valerii Acilii iij. VIRI pervetusto numismate hæc fuit forma virtutis expressa, Mulier erat columnæ lævo innixa cubito, dextera serpentem tenebat; clarum est per serpentem immortalitatem intelligi, ex hieroglyphicis, ut virtute duce eam comparemus, & per serpentem veteres sæpe sapientiam intelligunt: vide Alciatum in emblemate *Neptuni Tubicen;* & ut Mercurius cubo insidet, sic virtus columnæ innititur, hoc est, fortitudini, propter Herculem, ut puto, sic per serpentem, quia Hercules adhuc infans in cunis geminos angues eliserit: serpentis imagine Genius interdum effingebatur. Persius, *Pinge duos angues.* Author est Plinius lib. xxxv. cap. x. Ædem virtutis à Cornelio Pino, & Actio Prisco (Vespasiano Augusto restituente) pictam fuisse: ad portam fuerat extru-

Pag. 148.
III·VIR·VALET· M·ACILIVS

extructa quasi monitos esse vellent ad bella proficiscentes, nisi per virtutem aditum ad honorem, & gloriam, non patere. Augustinus in lib. *de civitate Dei*, ait, *Neminem Honoris ædem potuisse ingredi, ni prius virtutis esset ingressus*. De æde honoris & virtutis vide Valerium Max. lib. 2. cap. j. ædem virtutis & honoris dicavit apud portam Capenam, M. Marcellus: meminit Cicero libro *de Natura Deorum*, & libro 2. *de legibus*, Vitruvius lib. *Architecturæ* vij. cap. 1. & Plutarchus *de fortuna Romanorum*, & Livius lib. 97. meminerunt.

L. AVREL. COMMODI ROMA.

IN quodam argenteo Commodi Cæsaris numismate, quod mihi his diebus ostendit Guidus Panzirollus jurisconsultus doctissimus, & elegantissimus, & non solùm in jure civili, sed etiam in omnibus bonis literis, nempè his, quas humaniores vocamus optimè versatus, nécnon in Romanis antiquitatibus mediocriter instructus, cùm Patavii apud ipsum ego, & nonnulli alii essemus, qui sæpe ejus domum frequentare solemus, ut ex eo aliquid addiscamus, hæc effigies fuit: in altero latere erat ipsius Commodi imago his literis, L. AVREL. COMMODVS AVG. in altero verò erat effícta Roma, temonem sinistra, dextra autem cornucopiæ habens, his literis, TR. P. V. IMP. III. COS. II. P. P. interpretabamur tunc Vidus Panzirollus & ego illam mulierem sedentem esse Romam, quæ temonem haberet, qui quidem (ut inquit ille) fortunam referat, & cornucopiæ abundantiam, ut ex pluribus exemplis authorum constat, significari, & in hac quidem tota imagine reipublicæ Romanæ felicitatem depingi: non omittam, quòd mihi idem Panzirollus in antiquis rebus examinandis diligens scrutator narravit, se illud numisma Commodi ad pondus cum denario Veneto, quem vulgò *Marcellum* vocant, contulisse, séque deprendisse eadem magnitudine, eodémque pondere fuisse, quo & denarius Venetus constabat, cui rei Budæus vir doctissimus in lib. *de Asse* calculum adjicit, idem asserens.

NATVRAE IMAGO.

FRANCISCVS Luiſinus Utinenſis Juvenis doctiſſimus & mei amantiſſimus lib. 2. *parergôn* cap. 4. ſe quoddam numiſma vetuſtum vidiſſe refert, in quo fuerit expreſſa hominis ſaucii figura, qui ſe ipſe medicamento curaret, exponítque ille deſignare Naturam, quam rem ex Themiſtii verbis lib. 2. *Phyſicorum* Ariſtotelis comprobat. *Nam Ars*, ait Themiſtius, *extra opus poſita eſt. Natura verò intra eſt conſtituta. Homo igitur, qui ſe ipſe ſaucium curat, cui Naturam Ariſtoteles comparavit, intrinſecus, & à ſeipſo, ad finem, id eſt, ad bonam valetudinem excitatur:* & Ariſtotelis quidem verba ſunt lib. 2. *Phyſicorum* tex. 86. quæ hic non recenſeo, quia à quocunque poſſunt legi, & hoc anno, quo Phyſica audio ſub M. ANTONIO IENVA graviſſimo Philoſopho Patavino, à me ſtudioſè perlecta ſint, ac omni animi perpenſione penſiculata. Illud hîc, quod Luiſinus non attigit, adjungam ex Ægyptiorum hieroglyphicis, qui hominem ſibi ipſi medentem deſignare volentes Picam Lauri folium ore tenentem, ac Leonem ſimiam comedentem pingunt. Leo enim febricitans, ſi ſimiam comedat, ſanatur: pica autem cum ægrota eſt lauri folium in nidum immittit, & ita convaleſcit. Ideo ſuperioribus annis ego pingi curavi Leonem ſimiam devorantem, cum his verbis, SIBI IPSI SALVS. cùm etiam hujuſmodi quàmplura hieroglyphica per me excogitaſſem, quæ aliquando in libellum ſum conjecturus, verſiculis etiam totam rem declaraturis ſubſcriptis, ſed certè in expoſitione numiſmatis Luiſini (pace viri tanti à me dictum ſit) illud amplius deſideravi (ſicuti & in libris *parergôn* ejuſdem clariorem quarundam rerum expoſitionem) ut mihi cujuſnam eſſet is nummus, & notas poneret. Nam cùm res in hujuſmodi numiſmatibus explicatur, tota prout eſt hiſtoria meo judicio exſcribi debet, ne lectori alterius cupienti noſcere, illuſiſſe videamur, cùm antiqua lectione nimium oblectentur animi legentium: & ſi ad calculum, & μικρολογίαν juxta ſententiam Ariſtotelis lib. *Metaphyſic.* 2. res omnino perducenda non eſt, quod nonnullis etiam auditoribus moleſtum eſt, cùm ad minutiora quæque eum, qui doceat, deſcendere videant.

Pag. 151.
D·N
ATHAL
ARICVS
REX
L

JVSTINIANI CAES. AVGVSTI PAX.

Constantius Landus Comes Octavio Lando Comiti, Patruo magno S. P. D.

NVMISMA tuum argenteum paulò antè apud Montem Clarum, oppidum in Placentinis agris repertum, quod Fabritius filius tuus dulcissimus hodie in hoc mane mihi nomine tuo obtulit, donoque dedit, verti ac reverti digitis mira quadam animi oblectatione, intendique oculorum omnem aciem, ut notas legerem, quæ circum orbem nummi sunt, & quidem anteriores literæ, ubi imago adparet, Justiniani Cæsaris mihi effigiem præ se ferre videntur. Attamen subdubito aliquantulum, corrosa enim sunt elementa posteriora, hoc est, ea, quæ sequuntur nomen, & quæ illud perficiunt in primo orbe; & id conjicio hac de caussa, propterea quod à tergo sunt literæ quæ facilè legi possunt, cum oleagina corolla, quæ sic à me leguntur, DN. ATHALARICVS REX. constat enim ex magni Aurelii Cassiodori epistola, quæ est libro *Variarum* octavo prima, Athalaricum Justiniano Imperatori de pace scripsisse, quam contraxit ille cum Justiniano, ubi legere est illum Justiniano valde amicum fuisse, & in tenera ætate constitutum, imò videtur etiam proximum sanguine fuisse ipsius Justiniani, hoc est, nepotem. Sed ut rem propius ac apertius cognoscas, hìc verba nonnulla ejus, quæ sunt in prædicta epistola Cassiodori subjiciam: *Vos avum nostrum in vestra civitate celsis curulibus extulistis: vos genitorem meum in Italia Palmatæ claritate decorastis, desiderio quoque concordiæ factus est per arma filius, quia nobis penè videbatur æquævus, hoc nomen adolescenti congruentius dabitis, qualia nostris senioribus præstitistis, in parentelæ locum nostrum jam transire debet affectus. Nam ex filio vestro genitus naturæ legibus vobis non habetur extraneus. Atque ideo pacem non longinquus, sed proximus peto, quia tunc mihi dedistis gratiam nepotis, quando meo parenti adoptionis gaudia præstitistis. Introducamur & in vestram mentem, qui adepti sumus regiam hæreditatem. Illud est mihi supra dominatum, tantum ac*

talem

talem rectorem habere propitium. Primordia itaque nostra solatia mereantur principis longævi habere: Pueritia tuitionem gratiæ consequatur: & non in totum à parentibus destituimur, qui tali protectione fulcimur. Sit nobis regnum nostrum vinculis gratiæ obligatum: plus in illa parte regnabitis, ubi omnia caritate jubetis, & hæc Cassiodori in Athalarici nomine Justiniano Cæsari conscripta. Ex quibus perspicuè cognoscitur illum nepotem fuisse Justiniani imperatoris, ex adoptato ipsius parente, illumque puerum tunc fuisse. Hinc suspicor hanc imaginem potius fuisse Athalarici, quàm Justiniani, cùm sit puerilis, nec quicquam simile habeat cum imagine Justiniani, quam multoties vidi. Notas autem sic legi posse, ex his, quæ partim supersunt corrosis, conjicio, IMP. JVSTINIANI NEPOS. à tergo autem (ut suprà dixi) DN. ATHALARICVS REX. Sed fortè aliquis damnabit hanc nostram conjectionem, quia, cùm moris sit, ut in veterum nummis in primo orbe, in quo imago imperatoris aut regis ponitur, nomen etiam eorumdem eo loco ponatur, in hoc aliter sit: huic objectioni sic responderi à nobis posse credo. Primùm enim ità in nummo scriptum est, & ità numisma effictum fuit, ut posterior pars in oleagineo circulo Athalarici nomen repræsentaret: quod ideo factum opinor propterea quòd angustus nummuli orbis esset. Nam perbreve fuit numisma, & adeò parvulum, ut auricularis digiti non excederet unguiculum. Ideo in posteriorem locum numismatis translatæ sunt notæ: his credo satisfactum objectioni: si quis aliter sentiat, & meliores rationes afferat, herbam illi (ut est in proverbio) & cespitem cum gleba porrigam. Hujus autem regis Gotthorum plures extant epistolæ, apud Cassiodorum lib. viij. & lib. ix. *variarum* ad plures conscriptæ: de gestis autem ipsius Athalarici, qui Amalasiunthæ fuit filius, Diaconus, Procopius, Ablavius, Suidas, Ottho Phrisingensis, Sabellicus, Franciscus Irenicus lib. vj. GERMANIAE exegeseos, & nuper episcopus quidam Gotthus in lib. Gotthorum, Vandalorum, Ostrogotthorum, Visogotthorum, & Langobardorum Julio iij. P. M. dicatis meminerunt: quæ omnia brevitatis caussa omitto. Illam interim hoc loco inscriptionem non præteriens, quam superiore anno Ticini ex vetusta tabella marmorea arripui, quæ adeuntibus por-

portam Templi divi Secundiani publicè ſe offert, hiſque verbis legitur, DN. ATALARICVS REX GLORIOSISSIMVS HAS SEDIS SPECTACVLI ANNO REGNI SVI TERTIO FIERI FELICITER PRECEPIT. ex his autem notis illud in marmore animadvertendum, Atalarici nomen abſque flatili litera eſſe ſcriptum, quod aliter in numiſmate cum aſpirata litera adparet. Memini autem me, cùm exciperem has notas, tunc videre in proximo pariete ejuſdem templi divi Secundiani, ſtatuam marmoream regis in ſolio ſedentis, cui puer miniſtrabat poculum dextra porrigens, in propinquo vas habens. Rex autem neſcio quid præ manibus habebat, quem regem, propter vicinitatem menſæ marmoreæ à nobis ſuprà demonſtratæ, ipſum Athalaricum fuiſſe exiſtimavimus: illæ verò ſedes, de quibus in inſcriptione fit mentio, quid ſignificent, illud opinamur, aut ibi Regem ipſum edidiſſe aliquod ſpectaculum, aut ibi ſedes ſuas habuiſſe & habitaſſe, ideò adhuc illam ſtatuam ſedentis regis ibi conſpici à prætereuntibus. Et hæc jam ſufficiant mi Patrue OCTAVI, quæ ſi omnino tibi non arriſerint, non in me omnem culpam, ſed & in vetuſtatem quoque rei, & in edax tempus conjicito, illius nobilis epigrammatis Auſonii poëtæ memor, cujus extant illa,

Truncatis convulſa jacent elementa figuris,
Omnia confuſis interiêre notis.
Miremur periiſſe homines, monimenta fatiſcunt,
Mors etiam ſaxis nominibuſque venit.

Sed hic libet illud addere, quod his diebus mihi ſcripſit ANNIBAL CARVS à ſecretis cardinalis Farneſii, Imaginem nempe, quæ in hoc nummo extat, omnino eſſe Juſtiniani imperatoris, quod etiam ex ejus ad me miſſo argenteo nummulo perſpicuum conſtitit. Sic igitur in orbe nummi eſt ſcribendum, IMP. IVSTINIANVS.

MACRINI CAES. AVGVSTI ANNONA.

IMP. C. M. OPEL. SEV. MACRINVS PONTIF. MAX. TR. P. II. COS. II. PP.

IN nummo argenteo veteri fuêre ſupraſcriptæ notæ cum imagine Macrini Imperatoris laurea corolla capitulum coronatum habentis in priori orbe. In poſteriori fuit mulier ſtans ſtolata, manu altera attollens aliquamtulum ipſam ſtolam cum cornucopiæ intra cubitum, altera manu haſtam caduceum præ ſe ferentem habens notis ſuprà poſitis in linea ſecunda.

Hic Macrinus, ut de eo nonnulla hoc loco ſubjiciam, regnavit poſt Antoninum Caracallum, fuit vir crudeliſſimus, qui vili genere, & humili loco natus, & libertinus fuerit Aurelio Victore auctore. Dictus à ſervis *Macellinus*, quòd Macelli jure ejus domus humano ſanguine cruentaretur. Jungebat enim viva corpora hominum mortuis, ut Mezentius Virgilianus. Ter præliatus, iniit bellum Parthicum, Armeniacum, & Arabicum ſicut fortiter, ita feliciter. Fuit Tribunus plebis, & Proconſul, Pontifexque optimus à Senatu appellatus, & Imperator à Senatu acceptus & inter Patritios allectus, qui antequàm imperium arriperet, Præfectus prætorio fuerit, & procurator privatæ rei & ſcriba pontificum, quos *Pontifices minores* vocavit Antiquitas, ut Julius Capitolinus in ejus vita narrat; fuit idem inverecundi oris, qui ſe nunc Severum, nunc Antoninum (cùm omnibus eſſet odio & hominibus & militibus) nuncupavit. Ideo SEV. in nummo legitur, hoc eſt *Severus*. Denique occiſus fuit truncato capite, una cum filio Diadumeno in ſuburbano Bithyniæ cùm in Antoninum Alegabalum exercitus inclinaſſet, & cùm imperaſſet annum unum & menſes duos quinquagenario major, ut refert Egnatius. In averſa nummi parte ſtans mulier ſtolata, quæ altera manu ſtolam ſuſtollit cornucopiæ intra cubitum habens, altera haſtam caduceum præ ſe ferentem tenens, deſignat fortè quòd Macrinus uberius dederit prætorianis militibus & legionariis ſtipendium & annonam. Illud hic inte-

Pag. 154

FELICITAS TEMPORVM
S C

Pag. 155.
SPQR·OPTIMO PRINCIPI.

Pag. 155.
P
C·POBLICI·Q·F

interim non præteribo animadvertendum, quòd in numismate OPEL. per E literam legitur, cùm in omnibus impressis codicibus per jota scribatur *opilius*: sic & *opilio* apud Virgilium (vel ut alii legunt *upilio*) scribitur: an recte, viderint Grammatici, quibus ista adjudicare magis spectat.

TRAIANI NERVAE NVMISMA, QVO FORTITVDO FIGVRATVR ITA CARMINE ENVCLEATVM ATQVE EXPRESSVM A NOBIS.

Insideat capiti generosi clava leonis,
Trajani ut referunt esse Numisma boni.
Clavæ signa monent vires has corporis esse,
Atque animo intrepidos indicat esse leo.
Sic opus est præstare animo sic corpore & illum,
Qui ducis invicti nomen habere velit.

NVMISMA C. POBLICII Q. F. IN QVO EST EXPRESSVM FORTITVDINIS SIGILLVM,

carmine ità redditum à nobis. Inscriptio autem antiqua extat Placentiæ ante ædem Divi Sabini in frusto lapidis cujusdam incluso columnæ, ut vix appareat, cum his verbis, quæ legi potuerunt; C. POBLICI. Ↄ LIB.

EPICON.

Poblicii nummus Caii, cui fertur inesse
Ficta hominis vasti corporis effigies.
Quæ teneat, fulvum suffocet quæque leonem,
Cui clava & pharetra ponitur ante pedes.
Nil aliud sibi vult, quàm signum roboris esse,
Alcidæ & similem viribus esse virum.
Namque refert Nemeæ Alcidem sic strasse leonem,
Euripides, tragico dum canit ore Lycum.

CONSTANTII LANDI, COMPLANI COMITIS IN M. CASSII CACVRII, ET ATILIAE MANDVILLAE TVMVLVM EXPLICATIO.

V F

M. CASSIVS M. F. OVF. CACVRIVS SIBI ET ATILIAE MANDVILLAE VXORI ET M. CASSIO BROCCHO FILIO ET L. CASSIO DONATO FILIO IN FR. P. XX. IN AGR. P. XX.

CASSIORVM olim Romæ familia fuit clarissima ac nobilissima, inter quos C. Cassius ille unus ex conjuratoribus, qui in Julium Cæsarem conspiraverant, exstitit: fuit & L. Cassius, qui legem Cassiam tulit, ut Populus Romanus per tabellam suffragium ferret, ut narrat Pædianus in oratione pro Cornelio, & in secunda in Verrem: fuit & Cajus Cassius L. Filius Longinus Trib. plebis qui C. Mario C. Flacco Coss. plures leges tulit ad minuendam nobilitatis potentiam propter simultates, quæ in Rom. Republica quotidie nascebantur. L. Cassius, qui legem Cassiam tulit de suffragiis per tabellam, fuit nobilis, ut suprà dixi, hunc scribit Cicero in *Bruto* multùm potuisse non eloquentia, sed dicendo tamen, hominemque fuisse eum non liberalitate ut alii, sed ipsa tristitia & severitate popularem: an autem hic M. Cassius Cacurius, & M. Cassius Brocchus, & L. Cassius Donatus ex veteri Romana familia profluxerint, originemque suam traxerint dubium est: certè crediderim traxisse. Nam hoc Cacurii Manduillæque conjugum monumentum vetus est, quorum nomina adhuc in urbe Mediolanensi non extincta eleganti in tumulo leguntur, qui in divi Mauritii templo, quod vulgò *Monasterium majus* appellatur, à nobis descriptus fuit: eoque libentius, quod horum conju-

jugum fidei atque amoris ἱερογλυφικῶς perpetuum adsit testimonium (ut etiam vir in explicandis veterum monumentis doctissimus ac diligentissimus Andræas Alciatus in suis elogiis facundè interpretatus est) Nam, ut ait ille, quòd junxêre dextras, fidei argumentum est: quòd in manu pomum adsit, Amorem significat, ut Aristophanis interpres ἐν νεφέλαις scribit: suspenduntur enim Veneri hujusmodi mala, ut Artemidorus Daldianus in libro *Onirocriticôn* author est. Nam & munere pomorum allici puellas Theocritus, Virgiliusque testatum reliquerunt: qua ratione & Charites ita depinguntur, ut mala teneant, eaque invicem donent: hinc & proverbium μήλοις βάλλειν, chil. ij. centuria iiij. proverb. lxx. j. *pomis ferire*: hactenus Alciatus. Sed jam explicemus notas, in apice V. F. indicant quòd Cacurius vivens fecit, sibique construxit hanc memoriam, solebant enim veteres Romani aliquam sibi, priusquàm diem obirent suum, memoriam viventes construere: aut hieroglyphicon perpetuum, ut aut fidem uxoriam, aut Amorem in liberos, aut charitatem in patriam, & similia in exemplum posteris relinquerent. Sic hic Placentiæ in æde divi Paulli est elegantissima columella perantiqua Leonibus geminis, duobusque Satyris hinc inde expressis in pellibus, ut puto, hircinis involutis, baculisque vitigineis præ manibus tenentibus: inscriptio hæc ibi legitur:

V. F.

L. BETVTIVS L. F. VOT. TENAX. L. BETVTIO L. F. RVFO PATRI CINTVLLIAE L. F. MAXIMAE MATRI C. BETVTIO L. F. SALVIO PATRVO L. BETVTIO L. F. AVO.

Sic Salviæ & L. Iconii mensa. Sic A. Socconii Atticæ conjugum manus jungentium hieroglyphicon hic Placentiæ in porticu ante ædem divi Sabini fidem faciunt: in quibus omnibus illæ notæ leguntur, V. F. Sic & L. Furii Optatii Erarii memoria vetus indicat hic Placentiæ, quæ prope divi Hilarii templum in angulo cujusdam domus est inclusa, quæ vel viatoribus pertranseuntibus conspicua apparet: quæ elogia superiore anno describi curavi, me pleraque alia excerpente veterum monumenta, Comi, & Romæ, nec non Mediolani, & aliis quamplurimis in locis eadem

dem ipſæ notæ in ſpectationibus antiquis leguntur. Quòd autem dixi ſuprà hos conjuges junctas ſimul manus habuiſſe in ſignum fidei, id & in antiquo monumento Luconis & Bellienæ conjugum adparet, & à nobis in numiſmate Auli Vitellii copioſè declaratum extat. Quòd autem pomum adſit in manu (ut dixi ſuprà) idque amorem ſignificet, ſat pro comperto habetur: id & indicat elegantiſſimum Platonis carmen lib. vij. Græcorum epigrammatum, quod Latinè vertit Laërtii interpres. Sed hic Græcum carmen prius ſubjiciamus, deinde Latinum:

Τῷ μήλῳ βάλλω σε, σὺ δ' εἰ μὲν ἑκοῦσα φιλεῖς με
Δεξαμένη τῆς σῆς παρθενίης μετάδος.
Εἰ δ' ἄρ', ὃ μὴ γένοιτο, νοεῖς, τοῦτ' αὐτὸ λαβοῦσα,
Σκέψαι τὴν ὥραν ὡς ὀλιγοχρόνιος.

Latinum autem ità reddidit Laërtii interpres in vita Platonis:

Malo ego te ferio, cape, ſi ſum gratus amator,
Et me participem virginitatis habe.
Sin fieri dubitas hoc ipſum, mente revolve
Suſcipiens formæ quàm breve tempus ineſt.

Bentinus ſic vertit:

Malo ego te ferio, tu ſi me diligis, illud
Suſcipe, me imperti & virginitate tua.
Hoc fieri ſi poſſe negas, hoc ſuſcipe malum, &
Quàm pereat parvo tempore forma vide.

Eſt & aliud diſtichon Φιλοδήμου, hoc modo:

Μῆλον ἐγώ· βάλλει με φιλῶν σέ τις· ἀλλ' ἐπίνευσον
Ξανθίππη· κἀγὼ καὶ σὺ μαραινόμεθα.

Ita vertit Laërtii interpres:

Malum ego, me mittit, qui te ſuccenditur unus.
Annue Xanthippe, linquit utrunque decor.

Theocritus poëta in *Bucolicis* ità cecinit:

Βάλλει καὶ μάλοισι τὸν αἰπόλον ἁ Κλεαρίστα
Τὰς αἶγας παρελῶντα καὶ ἁδύ τι ποππυλιάζει.

id eſt,

Appetitur malis caprarius Acleariſtæ
Propellens capras, & ſuave quid occinit illa.

Ad

Ad hos verſus ſic alluſit jucundè & lepidè Virgilius in *bucolicis:*

Malo me Galathea petit laſciva puella,
Et fugit ad ſalices & ſe cupit antè videri.

Quorum verſuum utriuſque poëtæ, & Græci & Latini meminit Gellius lib. *noc. Attic.* ix. cap. ix. ubi vertendi verba in Græcas ſententias modum docet: & Philoſtratus in *imaginibus*, ubi ἔρωτες, id eſt *amores* depingit. Quatuor eſſe amores deſcribit, duo qui ſe invicem malis petant, duo reliqui ſagittis, non iratis quidem vultibus: quam rem etiam ità interpretatur. Quod principium Amoris poma mittat, ſagittæ verò amorem perficiant. Alciatus autem ſophos, ac heros literarum perilluſtris ac percelebris ad Hieroglyphicon Luconis & Bellienæ conjugum alludens in ſuis emblematis profectò ſic in fidem uxoriam cecinit,

Ecce puella, viro quæ dextra jungitur, ecce
Vt ſedet, ut catulus luſitat ante pedes.
Hæc fidei eſt ſpecies, Veneris quam ſi educat ardor,
Malorum in læva non malè ramus erit.
Poma etenim Veneris ſunt, ſic Schenœida vicit
Hippomanes, petiit ſic Galathea virum.

At quòd pomum in manibus adſit, alia fortè ratio ſubeſt. Nam ſcribit Plutarchus in libro, qui inſcribitur γαμικὰ παραγγέλματα, hoc eſt, *de præceptis connubialibus*, quod Solon inſtituit, antequàm ſponſa viri thalamum ingrederetur, ut prius malum Cydonium deguſtaret, ut primus ſermo, qui futurus eſſet inter ipſum virum & uxorem, eſſet ſuavis, jucundus, & placidus, & quadam comitate grata conditus. Meminit etiam de hac re Alexander ab Alexandro in *Genialibus* lib. ij. cap. v. Alciatus & ipſemet omni eruditione præditus in emblematis eleganter Solonis legem hoc carmine depinxit,

Poma novis tribui debere Cydonia nuptis
Dicitur antiquus conſtituiſſe Solon.
Grata ori & ſtomacho cùm ſint, ut & halitus illis
Sit ſuavis, blandus manet & ore lepos.

Meminit & Plutarchus in libro *problematum* problem. lxv. poma etiam ad amorem ſponſarum pertinere indicat Catulli elegans carmen ad Ortalum ſic,

Vt

Vt missum sponsi furtivo munere malum,
Procurrit casto virginis è gremio.
Quod miseræ oblitæ molli sub veste locatum,
Dum adventu matris prosilit, excutitur.
Atque illud prono præceps agitur decursu:
Hinc manat tristi conscius ore rubor.

Poma autem Veneri antiquitus dedicari solita, quòd fortè in judicio à Paride habito, cæteris deabus pulchritudine fuisset prælata, & ob id pomo donata, ostentant veterum numismata: ex quibus veri amoris fructus elicitur hieroglyphicum, & prolificæ fœcunditatis argumentum: in Juliæ enim Piæ Augustæ nummo, dea ipsa Venus cum pomo sese ostentat: cujus inscriptio est, VENVS FELIX. in alio ab una facie, FAVSTINA AVG. ANTONINI AVG. FIL. ab altera signum molliter stat læva conto innixum dextera pomum exporrigens cum inscriptione VENVS. S. C. in nummo argenteo Agrippinæ Augustæ Claudii imperatoris uxoris, Neronisque matris extat imago Veneris pomum in dextera, in sinistra hastam tenentis: inscriptio est, VENVS COELESTIS. Sed jam inscriptionem sequamur. Quòd autem sit in tumulo M. *Cassio Broccho*: an hic Brocchus ex Armenio Broccho, qui proconsul cum Ovidio Nigrino fuerit sub Domitiano Imperatore, originem trahat & genus: & de quo Plinius Novocomensis lib. x. epistolarum meminerit Trajano scribens, mihi certè compertum non est. Sed jam videamus quid sibi velint illæ compendiariæ notæ in hoc elegantissimo tumulo, OVF. Illud itaque sciendum est, inter Romanas tribus, quæ quinque & xxx. numero fuerunt, ut refert Asconius Pædianus in ij. Verrina, & repetit Alexander ab Alexandro lib. j. cap. xvij. *Genialium dierum*, fuisse & Oufentinam ab Oufente fluvio dictam, quæ Lucio Flacco & Lucio Plautio Coss. reliquis tribubus addita fuerit unà cum Phalerina: quod & Livius lib. ix. decadis. j. narrat. Verba autem Pædiani hic adscripsi: *Tribus urbanæ rusticæque omnes xxxv. numerantur, ex quibus aliquam necesse est, cujuscunque ordinis fuerit, civis Romanus obtineat: moris autem fuit cùm aliquis civis Romanus ostendendus esset, significaretur aut prænomine suo, aut agnomine, aut cognomine, aut à cognatione, aut à tribu, in*

in qua censeretur, aut à curia, aut à censura: aut si erat senator, aut eques Romanus, à curia sua. Alibi autem idem auctor de his xxxv. tribubus sic meminit: *Per hos totus populus Romanus tres fuerunt principio, Tatiensis una à Tatio rege: Rhamnes altera à Romulo, Luceres altera à Lucomone, sive Lucretino, sive à Luco, quem Asylum vocaverat Romulus: post de nominibus Sabinarum plures factæ, quibus precatricibus parentum bellum maritorumque finitum est: ad postremum* xxx. & v. *factæ: obtinuerunt autem nomen, aut à tributo dando, aut quia primò tres fuerunt, unde etiam tribuni dicti:* hæc Asconius Pædianus. Qui autem ad jus Romanæ civitatis admittebantur plerunque peregrini homines Romanum nomen assumebant, vel ejus, in cujus clientelam se tradidissent, & cujus opera civitate donati essent, quemadmodum hi qui jus applicationis habebant: horum autem plerique in Oufentina tribu nomen dabant, quæ (ut ait Festus) aliis diversarum civitatum viris fuit communicata: hincque est, quod in antiquis monumentis urbium Transpadanæ Galliæ ubique hæc nota legitur, OVF. quæ Oufentinam tribum significat. Sic in tumulo Lucii Gellii Vari est hujusmodi inscriptio Mediolani apud Galeacium vicecomitem: L. GELLIVS OVF. VARVS VETER. LEG. XIII. GEMINAE. Sic Comi est illa cum plerisque aliis: M. VALERIVS M. F. OVF. SECVNDVS SIBI ET SVIS V. F. sic C. PETRONII CRESCENTIS IIIIVIR. sic C. VIRII VERI VIVIR. sic T. TADII CATIANI VIVIR. sic P. HORATII FLORI IIIIVIR. sic P. ATILII SEPTITIANI GRAMMATICI LATINI. Cui ordo Comensis ornamenta decurionatus decrevit: quia universam substantiam suam ad Rempublicam pertinere voluit: sic L. ALFI MARCELLINI VIVIR. AVG. sic P. IVLII MAXIMI VIVIR. sic M. MESTRVI SECVNDI VIVIR. sic L. LVTEVII CALVISII. sic & alibi in multis aliis spectationibus inscriptio extat OVF. vel VOF. ut Bergomi in tumulo C. Cornelii Miniciani, sed & hîc illud, quod Alciatus animadvertit lib. παρέργων ix. cap. xvj. operæ pretium erit addere, quòd scilicet ante cognomen ipsa tribus describebatur: quod in his à me suprà citatis tumulis satis liquet, ut & ex illis ab eodem Alciato locis ex Cicerone citatis: sed de tribu Oufentina hæc satis. Quid autem sibi velint illæ notæ, IN FRON. P. XX. IN AGR. P. XX. videamus: & ratio ex illis duobus Horatii sermonum lib. j. Satyra viij. versibus petenda est,

 Mille

Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat, hæredes monumentum ne sequerentur.

Acron & Porphyrion hîc nescio quid asserunt, ut locum Horatii exponant, mihi tamen neutrius arridet expositio: hoc igitur loco eam exponere minimè mihi libuit: crediderim tamen, hoc fuisse spacium agri designatum, in quo liceret ibi sepulchrum condere, ac corpus hominis mortui sepelire: nec ulterius: ideò titulus hic erat scriptus in fronte pedes xx. in agrum pedes xx. hoc est in fronte ad viam versum, in agrum introrsum. Nam longitudo ad frontem spectat, latitudo ad agrum, siquidem omni in re majori distantiæ longitudo attribuitur, ut auctor est Ptolemæus lib. j. *Geographiæ* cap. vj. Acron tamen contra exponit: erant etiam illæ notæ in veterum monumentis, quæ hodie etiam visuntur in plerísque publicis spectationibus, H. M. H. N. S. hoc est. *Hoc monumentum hæres non sequitur*, ut inquit Horatius, exponit Porphyrion, quod solent privatis inscribi nonumentis, quod pedes in fronte, quot in agris habeant, item singulis literis notari, H. M. H. N. S. videlicet ne pro suis habeant inferendi reliquas aliorum multorum. Hæc expositio videtur potius verisimilis, quàm quòd sit vera: obscurè enim ambo interpretes hi loquuntur: nec (ut existimo) rem satis perspectam habuerunt: & si Acronis sat aperta videatur sententia. Illud tamen amplius dicendum, morem fuisse militum Romanorum aliquot pedum portiunculam in agro mercari pro se & suis contubernalibus. Quæ emptio bifariam fiebat, aut enim pro se & suis hæredibus, aut pro se & suis contubernalibus: idque ut vel hæredes jus condendi suas urnas, cipposque statuendi isthic haberent: aut non, ubi minoris emeret quispiam pro seipso & conjuge solum: & tum suprascriptis literis saxum notabatur: hoc est, H. M. H. N. S. *hæres monumentum hoc non sequitur*: fuere enim cippi quasi columellæ quædam, quæ secus publicas vias in terminis agrorum erant positæ, in quibus militarium hominum inscriptiones ac tumbæ erant: hæ columellæ, seu mensæ fuerint, seu labellum, erigi super tumulum terræ solebant, quæ trium cubitorum mensuram non excedebant: quod Demetrii jussu factum legimus. Sed clarius hunc locum ità explicari posse apud quosdam doctissimos viros animadvertimus. Quod ità portiones terrarum in agrum emebantur, primò quòd

quòd licebat secundum scriptum numerum sepeliri cognationi, dinde ubi aliquis non habebat liberos, vel cognatos, semper exprimebatur, quòd sequeretur monumentum hæredem, tanquam non liceret quemque hæredem suos tumulis collocare: qui quidem mos ab illa lege veteri, quæ *quinque pedum præscriptio* nominatur à Jureconsultis (ut ego opinor) emanavit: & à lege XII. tabularum originem traxit: multa autem his notis monumenta antiqua inscripta passim reperiuntur. Hic certè in patria mea Placentia duo spectantur, alterum superioribus annis, dum castrum fundatur, erutum: alterum ante divi Sabini templum in marmorea mensa, quæ peristylio affixa, porticum ingredientium oculis subjicitur. Hæc igitur postquàm locus hic postulat, subjiciam, ut patriæ hoc præstemus, & à situ antiquitatem vendicemus. Nam ut belle & verè cecinit Ausonius,

Mors etiam saxis nominibusque venit.

PAVL. GAVILLIA C. F. MATER L. VARIENI ET L. MESSI M. F. BVCCAE IN FR. P. XIIII. IN AGR. P. XIIII.

Quod autem est ante templum Divi Sabini monumentum hoc est:

Q. CAMVRIO C. HOSTILIO. L. PRIMO SPECILVNCVL. IN FR. XII. IN AGR. P. XVI.

H. M. H. N. S.

Et hæc quidem monumenta vetera sunt, quæ superioribus annis describi curavimus cum reliquis Placentinis, quæ reperiri potuerunt: quòd si plura nobis contigerit videre ad patriæ honorem quandoque explicata in vulgum emittemus. Hæc lector interim pauca boni consulat, nosque amet: hoc loco ne illud indictum sinam, quod est in tumulo, admonet me familia, videlicet illa, quæ hodie Mandella Mediolani & hic Placentiæ fulget, quæ antiquitatem suam ex hac inscriptione ostentare poterit. Est enim in elogio hoc Atilia Manduilla uxor M. Cassii Cacurii, viri honorati, qui nempe civis Romanus factus fuerit ex peregrino, receptusque ac admissus in Oufentinam tribum. Sed & Mandela est pagus in Sabinis apud Horatium in epistolis xix. epistola, qui rugosa propter nimium algorem reddit corpora. An autem Mandela familia, quæ hodie est in Italia celebris, Mediolani præcipuè ex eo loco originem traxerit, mihi nondum perspectum est: crediderim tamen antiquissimam familiam esse hanc: quæque originem & genus à pago isto Man-

Mandela traxerit, postea dicta Manduilla. Nam non solùm regionibus sed & temporibus mutantur nomina, variaturque pronunciatio. Sic quæ prius dicta *Mandela* deinde *Manduilla*, rursum *Mandela* cœpit esse. Sic Polybio *Averoestes* dictus, qui Cæsari in commentariis dictus est *Ariovistus*: hodie verò *Hemestus* dicitur. Sic nos hodie *Albrisium* pro *Alberico*, *Fedrixium* vel *Fridericum* pro *Federico* multi pronuntiant. Sic & *Ludovisium* & per Syncopen *Loysium* pro *Ludovico*, seu ut antiqui *Clodoveum* vocaverunt, dicimus. Regio enim (ut suprà dixi) & tempus nomina variant. Nimirum sic & *Mandela* prius dein *Manduilla* vocitata est, ideò rectius fortassis apud nos est *Mandela* servato veteri nomine, quàm *Manduilla*: veteres enim Celtæ pars Galliæ gentis (nam Mediolanum Galliæ Cisalpinæ est regio) non tam crassa lingua pronuntiabant ut Germani, ideò quòd illis *Mandela* fuit, his *Manduil* (sonat enim Germanicam vocem *Manduil*.) Crediderim enim post multos annos à Romano imperio inclinato, cùm Germani Italiæ oras tenerent, tale postea sortitam esse nomen hanc familiam, & dictam *Manduillam*, sed cùm tunc aliqui originem illam antiquitatis proximam retinerent, *Mandelam* vocitasse, & posteriores Latini idem nomen retinuisse, licet parum distent *Manduilla* & *Mandela* paucis immutatîs literis. Ex hac familia fulsit olim Tatius Mandellus, qui tempestate Federici primi Aenobarbi floruit, Imperator strenuus ac illustris in bello, quique in ea eruptione Mediolanensium fuit, quæ contra Henricum ducem Austriæ Friderici Aenobarbi, Augusti patruum, acta fuit: in qua eruptione post maximè spectatam in bello virtutem, in pugnaque viriliter dimicatum occubuit Tatius, quem, ut Raudericus Phrisingensis Diaconus, qui Otthoni episcopo Phrisingensi historiam subscripsit de gestis Friderici Aenobarbi primi Imperatoris l. iij. c. xxxvj, refert. *Mediolanenses regulum super se creare cogitaverant: ast audita morte ejus tota civitas luctum assumpsit, corpusque mortui cum vivis, quos de nostris habebant, & copiosa pecunia commutantes redemerunt, & regalibus exequiis honorando sepelierunt* Hactenus Raudevicus, qui tempestate Friderici Imperatoris primi Aenobarbi historiam scripsit, sequens Otthonis episcopi Phrisingensis historiam, qui ejusdem Friderici Imperatoris fuit patruus.

VER-

VERBORVM & RERVM
INDEX.

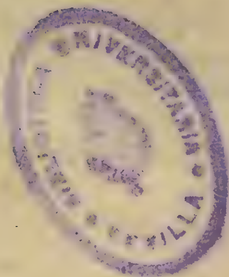
A.

Con-

Emendanda.

Pag. 5. Linea 26. significat. p. 16. l. 12. Hercule. p. 17. l. 24. beatitudinem. p. 36. l. 1. LIBONIANI. p. 44. l. 12. Ticini. p. 60. l. 10. æquo. p. 97. l. 14. profecto. p. 99 l. 20. propemodum. p. 104. l. 6. anno. p. 111. l. 16. possim. p. 137. l. 14. ut in. p. 143. l. 11. folio.

F I N I S.

LANDI
NUMISMAT

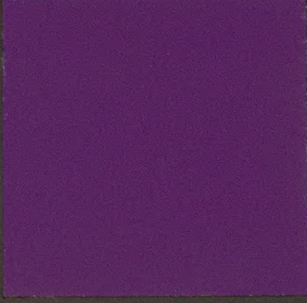
colorchecker CLASSIC

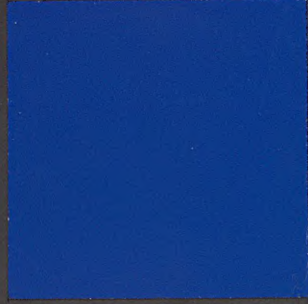

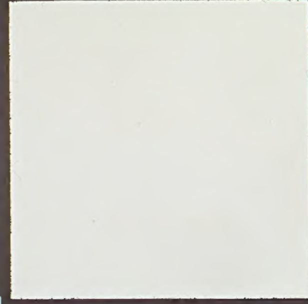

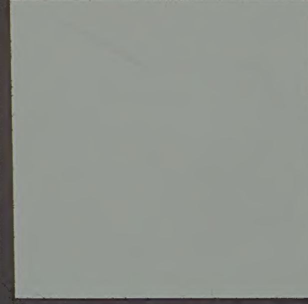
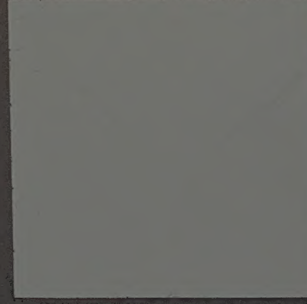
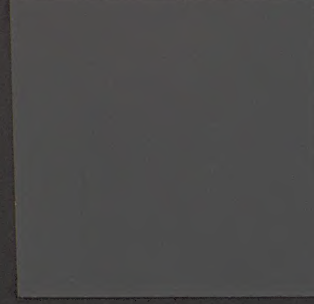

calibrite

mm